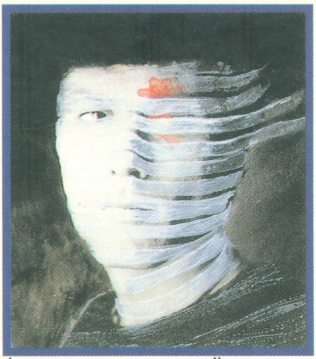
Gülün günlüğü

URSULA K. LEGUIN

İngilizceden çeviren: Ümit Altuğ

AYRINTI

2. BASIM

Ursula K. LeGuin bilim-kurguyu boş zamanlarda, eğlence olsun diye okunan *"yüzeysel"* bir edebiyat türü olmaktan çıkaran yazarların başında gelir. Onun yapıtlarında, farklı kültürler ve dünyalarla karşılaşan bireylerin, belli bir kültüre ait olmanın anlamını ve sınırlarını sorguladıkları; bütünlük, uyum, sevgi, özgürlük, düzen, kaos gibi varoluş sorunlarına ahlâki yanıtlar aradıkları politik bir edebiyat tarzı haline gelmiştir bilim-kurgu. Müthiş bir hayalgücü, özenli bir dil, kurgudaki ustalık ve net bir siyasal bilinç bir araya gelir LeGuin'de.

Bu kitaptaki öykülerle, LeGuin'in olağanüstü zengin dünyasından farklı lezzetler sunuyoruz sizlere. Bazıları son derece eğlenceli, katıksız fanteziler; bazıları da alttan alta ahlâki ve siyasi sorunları tartışan anti-ütopyalar... Kolektif delilik, kişi olmak, yalnızlık, bir arada yaşamak, özgürlük, yaratıcılık, sevgisizlik, sorumluluk, umut gibi devasa konulara değinilir bu öykülerde: Öğreticilik taslamadan, mütevazi ama ustalıklı bir üslupla...

"Bilim kurgunun, anti-ütopyanın, ütopyanın, anarşizmin yazarı Ursula LeGuin. Bu tanımlamaların hepsi ve hiçbiri yazarı yeteri kadar açıklamıyor."
Gül Dirican / Milliyet Sanat

"*Gülün Günlüğü* kaç satar, ne kadar okunur bilemiyoruz, ama 'Cehennemde tek bir ruh kalsa...' diyen bu ütopyacı yazarın, *Mülksüzler*'den sonra bu kitabıyla da okurlarımızın beyin ve yüreklerinde yeni volkanik patlamalar, 'gümbürdemeler' yaratacağına kuşkumuz yok."
2000'e Doğru

"Sözün kısası *Gülün Günlüğü*'nü okudukça (ve de tabii düşündükçe) Ursula LeGuin'in birikimlerini müthiş bir kurguyla, bilinçle doruğa ulaştırdığını görüyoruz."
Esma Saltık / Varlık

AYRINTI•ÖYKÜLER
BİLİM-KURGU
ISBN 975-539-015-4
9 789755 390154

URSULA K. LeGUIN

LeGuin 21 Ekim 1929'da ABD'nin Kaliforniya eyaletinin Berkeley kentinde doğdu. Babası ünlü antropolog Alfred Kroeber'di. Doğal olarak esinini Kızılderili efsaneleri ve masallarından alarak, ilk öyküsünü dokuz yaşında yazdı. Üniversitede Fransız ve İtalyan edebiyatı okudu, Rönesans edebiyatı üzerine uzmanlaştı. Mastırını 1952'de Columbia Üniversitesi'nde tamamladı. 70'li yıllardan beri çeşitli Amerikan ve Avustralya üniversitelerinde bilimkurgu üzerine 'workshop'lar düzenledi. LeGuin, geleneksel edebiyat tekniklerini ustalıkla bilimkurgu öğeleriyle birleştirmesi ve büyük bir derinlikle alternatif toplumlar ve düşünce biçimleri yaratmasıyla tanınır. LeGuin, genellikle fizik ve kimya gibi teknik bilimlerin ayrıntılarını betimlemekten kaçınarak kültürel antropoloji, siyaset ve psikoloji üzerinde odaklaşır. Yapıtlarında telepati, zihin okuma, önbili gibi psişik fenomenlerden yararlanılır ve karşılıklı, birlik ve bütüncülük gibi temaların öne çıkarılmasından da anlaşılacağı gibi Taoizm ve Zen felsefelerine yer verilir. LeGuin, karmaşık, simgeler, imgeler ve anıştırmalar kullanarak, bireylerin ve toplumların bütünlüğüne ulaşmak için düzen ile kaos, uyum ile ayaklanma gibi karşıtlıkları dengelemeleri gerektiğini vurgular.

Bilimkurguya edebiyat saygınlığını kazandırmasının yanı sıra yarattığı müthiş ütopyalarla son derece tahrik edici bir siyasal ufuk da çizen olağanüstü bir yazar Ursula K. LeGuin.

Başlıca yapıtları: *Rocannon's World* (1966; Rocannon'un Dünyası), Planet of Exile (1966; Sürgün Gezegeni), *City of Illusions* (1967; Hayaller Şehri, çev: Meltem Toyga, İmge Y., 1994), *The Left Hand of Darkness* (1966; Karanlığın Sol Eli, çev: Ümit Altuğ, Ayrıntı Y., 1995), *The Earthsea Triology* (1968-71-72; Yerdeniz Üçlemesi; Yerdeniz Büyücüsü; Atvan Mezarları; En Uzak Sahil adlarıyla Metis Yayınları tarafından yayımlandı. Çev: Çiğdem Erkal İpek, 1995.), *The Lathe of Heaven* (1971; Cennet Tezgâhı), *The World for World is Forest* (1972; Ormandır Dünyanın Adı), *The Dispossessed* (1974; Mülksüzler; Çev: L. Mollamustafaoğlu, Metis Y., 1990) *The Eye of the Heron* (1978; Balıkçıl Gözü, Çev: Çiğdem Erkal İpek, Metis Y., 1995), *The Beginning Place* (1980; Başlama Yeri, Çev: Can Eryümlü, İletişim Y., 1995) ve *Always Coming Home* (1985; Hep Yuvaya Dönmek) en önemli romanlarıdır. Öyküleri ise üç kitapta derlenmiştir: *The Wind's Twelve Quarters* (1975; Rüzgârın On İki Yönü), *Orsinian Tales* (1976; Orsinia Öyküleri) ve *The Compass Rose* (1982; Gül Pusulası). Ayrıca iki şiir kitabı, bir çocuk kitabı, deneme ve konferanslarını içeren *The Language of The Night: Essays on Fantasy and Science Fiction* (1979; Gecenin Dili; Fantezi ve Bilimkurgu Üzerine Denemeler) adlı bir kitabı da vardır.

Ayrıntı:49
Edebiyat dizisi:19

Gülün Günlüğü
Ursula K. LeGuin

İngilizceden çeviren
Ümit Altuğ

Yayıma hazırlayan
Tuncay Birkan

İlk iki öykü "The Wind's Twelve Quarters"tan
(Toronto: Bantam Books, 1976, 2. basım), diğerleri
"The Compass Rose" (Toronto: Bantam Books, 1983, 2. basım) adlı kitaptan alınmıştır.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi Tel: (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. Tel: (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Mart 1992

İkinci basım
1995

ISBN 975-539-015-4

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 45 77

Ursula K. LeGuin

GÜLÜN GÜNLÜĞÜ

E D E B İ Y A T D İ Z İ S İ

GÜLÜNESİ AŞKLAR
Milan Kundera/10. basım

KALECİNİN PENALTI ANINDAKİ ENDİŞESİ
Peter Handke

YÜZBAŞI ve KADINLAR TABURU
Mario Vargas Llosa/3. basım

BİZ
Yevgeni Zamyatin/Tükendi

KESİK BİR BAŞ
Iris Murdoch/2. basım

YENİ TANRILAR
Alberto Vasquez-Figueroa

İNFAZA ÇAĞRI
Vladimir Nabokov

EVET AMA, BİR LOKOMOTİF BUNU YAPABİLİR Mİ BAKALIM?
Woody Allen/4. basım

ÇALI HOROZU
Michel Tournier/2. basım

BANYO
Jean-Philippe Toussaint

BALKON
Jean Genet

GÜNEŞ İMPARATORLUĞU
J.G. Ballard

BEYAZ ZENCİLER
İngvar Ambjörnsen/3. Basım

SİYAH MADONNA
Doris Lessing

KAPANDA ÜÇ KAPLAN
G. Cabrera Infante

ZAMANIN KIYISINDAKİ KADIN
Marge Piercy

ANARŞİNİN KISA YAZI
Buenaventura Durruti'nin Yaşamı ve Ölümü
Hans Magnus Enzensberger

FOTOĞRAF MAKİNESİ
Jean-Philippe Toussaint

GÜLÜN GÜNLÜĞÜ
Ursula K. LeGuin / 2. basım

HOTEL DU LAC
Anita Brookner

AZİZLER ve ÂLİMLER
Terry Eagleton

VEDA YEMEĞİ
Michel Tournier / 2. basım

ORLANDO
Virginia Woolf / 2. basım

UTANÇ BİTTİ
Anja Meulenbelt / 2. basım

YAKIN GELECEĞİN MİTOSLARI
J. G. Ballard

KARANLIĞIN SOL ELİ
Ursula K. LeGuin / 2. basım

AĞ
Iris Murdoch

WATT
Samuel Beckett

EKOTOPYA
Ernest Callenbach

GECEYİ ANLAT BANA
Djuna Barnes

İNSAN POSTUNA BÜRÜNMÜŞ KÖPEK
İngvar Ambjörnsen / 2. basım

CUMA
ya da Pasifik Arafı
Michel Tournier

AFRODİT'İN BAŞKALDIRISI
Tunc/Nunquam
Lawrence Durrell

GÜNDELİK MUTLULUĞA ALIŞMA
Anja Meulenbelt

MURPHY
Samuel Beckett

MASAL MASAL İÇİNDE
Khimaira
John Barth

ZEN VE MOTOSİKLET BAKIM SANATI
Değerlerin Sorgulanması
Robert M. Pirsig

PARFÜMÜN DANSI
Tom Robbins

SINIRSIZ RÜYALAR DİYARI
J. G. Ballard

FRANSIZ TEĞMENİN KADINI
John Fowles

BEYAZ OTEL
D.M. Thomas

MYRA
Gore Vidal

DALGALAR
Virginia Woolf

ATLANTİK ÖTESİ
Witold Gombrowicz

HAYRANLIK
Anja Meulenbelt

FERDYDURKE
Witold Gombrowicz

MELEKLER ZAMANI
Iris Murdoch

HAZIRLANAN KİTAPLAR

DUYGUSAL BİR YOLCULUK
Laurence Sterne

MÖSYÖ
Jean-Philippe Toussaint

İNSAN RUHUNUN MÜHENDİSİ
Josef Skvorecky

MOLLOY
Samuel Beckett

MALONE ÖLÜYOR
Samuel Beckett

ADLANDIRILAMAYAN
Samuel Beckett

NIETZSCHE AĞLADIĞINDA
Irvin D. Yalom

ALTIN DAMLA
Michel Tournier

KIZIL AĞAÇLAR KRALI
Michel Tournier

GÖKTAŞLARI
Michel Tournier

İçindekiler

Omelas'ı Bırakıp Gidenler 7

Devrimden Önceki Gün 16

Yeni Atlantis 33

Kazazede Bir Yabancının Derb Kadanh'ına Sunduğu İlk Rapordur 60

Akasya Tohumlarının Yazarı 67

Zaman Azlığı Sorununa İlişkin Bazı Yaklaşımlar 76

Kadın Kocasını Anlatıyor 81

Labirentler 86

Arzunun Patikaları 92

Schrödinger'in Kedisi 123

SQ 131

Gülün Günlüğü 141

Omelas'ı Bırakıp Gidenler

(William James'in Bir Teması Üstüne Çeşitlemeler)

Bu psikomitosun temel fikri, günah keçisi teması, Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler'*inde geçer. Buna karşın, neden William James'in adını andığımı sordu bazıları, biraz da kuşkuyla. Doğrusu Dostoyevski'yi çok sevmeme rağmen yirmi beş yaşımdan beri tekrar okuyamamıştım, bu fikri kullanmış olduğunu unutuvermişim. Ama William James'in "Ahlâk Felsefecisi ve Ahlâki Yaşam"ında karşıma çıkınca birden tanıdık geldi. William James sorunu şöyle koyuyordu:*

Ya da öyle bir dünya varsayalım ki Fourierlerin, Bellamylerin, Morrislerin ütopyalarını solda sıfır bırakıyor olsun ve milyonlarca insan sürekli mutlu yaşasın, ama bir şartla; uzaklarda bir yerde bir yitik ruh tek başına eziyet çekmek zorunda olsun. Bir an için içimizden bize sunulan mutluluğa yapışmak gelse bile yine ilk kapılacağımız özgül ve bağımsız duygu, bile isteye böylesi bir pazarlık yaparak elde edilen mutluluğun ne kadar çirkin bir şey olduğudur.

Amerikan vicdanının ikilemi bundan daha iyi ifade edilemezdi. Dostoyevski büyük bir sanatçı ve radikaldi, ama ilk zamanlardaki toplumsal radikalizmi tersine döndü, onu azılı bir gerici haline getirdi. Öylesine munis, öylesine safdilce efendi görünen –bakın, nasıl "biz" diyor tüm okuyucularını kendisi gibi soylu görerek– Amerikalı James ise hakikaten radikal bir düşünürdü, öyle kaldı ve hâlâ öyledir. "Yitik ruh" pasajından hemen sonra şöyle devam ediyor:

Tüm yüce, etkileyici idealler devrimcidir. Kendilerini, geçmiş deneyimlerin etkileri olarak değil de koşullarının ve bunların şimdiye kadar bize verdiği dersleri, ayak uydurması gereken etkenler olarak sunarlar.

Bu iki cümle bu öyküye, bilimkurguya ve geleceğe dair tüm düşüncelere doğrudan uygulanabilir. "Gelecekteki deneyimlerin olası nedenleri" olarak idealler; çok ince ve hayranlık uyandıran bir söz bu.

Elbette oturup hadi şimdi şu "yitik ruh" üzerine bir öykü yazayım diye başlamadım. Bu işler bu kadar basit olmaz genellikle. Oturup bir öykü yazmaya başladım, çünkü içimden öyle geliyordu. Kafamda "Omelas" sözcüğünden başka bir şey yoktu. Bir karayolu levhasından geliyordu bu: Salem'in (Oregon)

tersten okunuşu. Karayolu levhalarını tersten okumaz mısınız siz de? RUD, ŞAVAY, TAKKİD, Ocsicnarf Nas. Salem eşittir Schelomo, eşittir Selam, eşittir Barış. Melas. O Melas. Omelas Homme helas. "Bu fikirleri nereden buluyorsunuz Bayan LeGuin?" Dostoyevski'yi unutarak ve karayolu işaretlerini tersten okuyarak tabii ki. Başka nasıl olabilir?

Yaz şenliği, deniz kıyısındaki parlak kuleli Omelas kentine kırlangıçları havalandıran çan sesleriyle geldi. Limanda salınan teknelerde bayraklar dalgalanıyordu. Kırmızı damlı evler ve resimlerle süslü duvarlar arasındaki sokaklarda, mazıların büyüdüğü eski bahçeler arasında ve ağaçlı bulvarların altında, büyük parkların ve kamu binalarının yanlarında geçit alayları yürüyordu. Bazıları gösterişliydi: Mor ve boz renkli, uzun, süslü giysilere sürünmüş yaşlı insanlar, mağrur zanaatkârlar, kucaklarında bebekleri, gevezelik ederek yürüyen şen kadınlar. Kimi sokaklardaysa müzik daha bir hızlı çalıyor, gonglar ve davullar gümbürderken insanlar dans ediyordu. Yürüyüş değil danstı sanki bu. Bütün geçit alayları kentin kuzey yakasına, parlak güneş altında çıplak, ayakları ve dizleri çamura bulanmış, uzun, kıvrak kollu genç erkek ve kızların toplanıp yerlerinde duramayan atlarını yarışa hazırladığı Yeşil Çayırlar denilen sulak otlaklara yönelmişti. Atların koşumları yoktu, yalnızca gemsiz yularlar takılmıştı. Yeleleri altın, gümüş ve yeşil şeritlerle süslenmişti. Burun deliklerini hızlı hızlı açıp kapayarak birbirlerine soluyor, böbürleniyorlardı, at bizim törenlerimizi kendisininmişçesine benimseyen tek hayvan olduğundan hepsi çok heyecanlıydı. İleride, Omelas'ı körfez boyunca yarı yarıya çevreleyen kuzey ve batı dağları uzanıyordu. Sabah havası öylesine berraktı ki, masmavi göğün altında, Onsekiz Tepelerini taçlandıran karlar güneş ışığının aydınlığıyla millerce uzunlukta beyaz-altın rengi parıltılar saçıyordu. Yarış yolunu belirleyen bayrakları ara ara dalgalandırmaya yetecek kadar rüzgâr vardı. Geniş, yeşil çayırların sessizliğinde, kentin sokaklarından süzülen, bir yaklaşıp bir uzaklaşan ve gitgide daha yaklaşan müzik duyuluyor, zaman zaman titreşen, birleşen ve çanların büyük coşkulu çınlamasıyla patlayan havanın neşeli ve belli belirsiz tatlılığı hissediliyordu.

Coşkulu! Coşku nasıl anlatılır? Omelas'ın yurttaşları nasıl betimlenebilir?

Mutlu olsalar da basit insanlar değillerdi, anlıyor musunuz? Oysa bizler, neşe sözcüklerini pek söylemiyoruz artık. Tüm tebessümler miyadını doldurdu. Böyle bir betimlemeyle karşılaşınca insan belli varsayımlar yapmaya meyleliyor. Böyle bir betimleme ile karşılaşınca gözler, soylu şövalyelerin etrafını çevrelediği muhteşem bir aygıra ya da belki de kaslı kölelerce taşınan altın kakmalı bir tahtırevana kurulmuş bir kral arıyor hemen. Ama kral yoktu burada. Kılıç da kullanmıyorlardı, köleleri de yoktu. Barbar değillerdi. Toplumlarının kurallarını ve yasalarını bilmiyorum, ama pek az sayıda kural ve yasaları olduğunu sanıyorum. Monarşi ve kölelik olmadan yaşadıkları gibi, işlerini borsa, reklamlar, gizli polis ve bombalar olmadan da görüyorlardı. Yine de tekrarlıyorum, basit insanlar değillerdi; kendi halinde çobanlar, soylu vahşiler, safiyane ütopyacılar değildiler. Bizden daha az karmaşık değillerdi. Sorun şu; ukalalarla züppelerin kışkırttığı kötü bir alışkanlığımız var bizim, mutluluğu aptalca bir şey gibi görüyoruz. Sadece acı entelektüel, sadece kötülük ilginç geliyor bize. Sanatçının ihaneti bu: Kötülüğün sıradan ve acının müthiş sıkıcı olabileceğini bir türlü kabul edememek. Onlarla baş edemiyorsan onlara katıl. Canını yakıyorsa yinele. Oysa, acıyı yüceltmek sevinci lanetlemektir, şiddeti kucaklamak bütün diğer şeyleri elden kaçırmaktır. Handiyse, hiçbir dayanağımız kalmadı; mutlu bir insanı betimleyemiyoruz artık, neşenin değerini bilmiyoruz. Omelas'ın insanlarını nasıl anlatabilirim ben sizlere? Saf ve mutlu çocuklar değil onlar; onların çocukları mutlu ama. Onlar, yaşamları mahvolmamış, olgun, zeki, tutkulu yetişkinler. Ey mucize! Ah keşke daha iyi betimleyebilsem. Keşke sizleri inandırabilsem. Omelas, benim sözcüklerimle, evvel zaman içinde, çok eski zamanlarda ve uzaklarda kalmış bir masal kentini andırıyor. Belki de en iyisi onu kendi düş gücünüzle kurmanız, düşlerinizin gerçek olduğunu varsaymanız; zira hepinizi memnun edemem tabii ki ben. Mesela teknoloji ne durumda? Caddelerde dolaşan arabalar, havada uçuşan helikopterler yoktur herhalde. Omelas'ın insanlarının mutlu olmasından belli bu. Mutluluk, gerekli olan ile gereksiz ama zararlı olmayan ve zararlı olan arasında doğru bir ayırım yapılmasına dayanır. Orta kategorideki-

lere gelince –gereksiz ama zararsız şeyler, konfor, lüks, gösteriş, vesaire– merkezi ısıtma sistemleri, metroları, çamaşır makineleri ve burada henüz icat edilmemiş her türden harika araçları, uçuşan ışık kaynakları, yakıtsız güç kaynakları, nezleye karşı çareleri olabilir pekâlâ. Ya da hiçbiri olmayabilir: Fark etmez. O size kalmış. Ben, şenliğe birkaç gün kala tepedeki ve kıyıdaki kasabalardan kalkıp Omelas'a gelenlerin çok hızlı küçük trenlere ve iki katlı tramvaylara bindiğini ve Omelas tren istasyonunun, muhteşem Çiftçiler Pazarı kadar cafcaflı olmasa da aslında kentin en güzel binası olduğunu düşünme eğilimindeyim. Ama trenleri de olsa Omelas, şu ana kadar bazılarınıza "eh idare eder" dedirtiyor korkarım. Tebessümler, çanlar, geçit alayları, atlar, eh. Öyleyse bir de orji ekleyin bari. Orji işinize yararsa hiç çekinmeyin. Ama güzel çıplak rahip ve rahibelerin, yarı esrik bir halde, önlerine ilk çıkan erkek veya kadınla, sevgiliyle veya yabancıyla çiftleşmeye hazır, kanın derin tanrısallığı ile birleşmeye duydukları arzuyla içinden çıkıverdikleri tapınaklar olmasın. İlk düşündüğüm buydu, ama Omelas'ta tapınaklar olmasın daha iyi. Hiç olmazsa insanlı tapınaklar. Dine evet, din adamlarına hayır. Elbette, çıplak güzeller, kendilerini arzulayanların açlığına ve tenin hazzına kutsal bir tatlı gibi sunarak dolaşabilirler ortalıkta. Onlar da katılsın geçit alayına. Çiftleşenlerin üzerinde davullar gümbürdesin ve gonglarla arzunun zaferi ilan edilsin (ve yabana atılamayacak bir nokta), bu haz dolu ayinlerden doğan çocuklar herkes tarafından sevilsin ve büyütülsün. Bildiğim bir şey varsa o da Omelas'ta suçluluk duygusu olmadığı. Ama başka ne olmalı? Başlangıçta uyarıcılar olmamalı diye düşünmüştüm, ama pek sofuca bu. Sevenleri varsa, *drooz*'un hafif, kalıcı ve kararlı tatlılığı doldurabilir kentin sokaklarını. *Drooz* zihni ve kasları büyük bir ışık ve parıltıyla kaplar önce, birkaç saat sonra bir düş rehavetiyle ve nihayet, evrenin en gizli sırlarıyla ilgili harika görüntülerle birlikte inanılmaz bir cinsel haz uyandırır; üstelik alışkanlık da yapmaz. Daha mütevazı beğeniler için de bira olabilir sanıyorum. Başka ne, başka ne olabilir coşku kentinde? Zafer duygusu elbette, cesaretin kutlanışı. Ama din adamları olmadan yapabiliyoruz madem, askerler de olmasın. Başarılı katliamlara dayalı coşku haklı bir coşku değil; işimize yaramaz, korkunç, basit. Bir dış düşmana karşı olmaktan değil, tüm insanların ruhundaki en

güzel ve en haklı şeylerle, dünyadaki yazın ihtişamıyla birleşmekten doğan sınırsız ve cömert mutluluk: Omelas'ın insanlarının göğüslerini kabartan budur ve kutladıkları zafer de dirimin zaferi. Çoğunun *drooz*'a gerek duyduğunu da sanmıyorum aslında.

Yürüyüş alaylarının çoğu Yeşil Çayırlara vardı bile. Yeşil ve mavi mutfak çadırlarından nefis bir yemek kokusu geliyor. Küçük çocukların sevimli incecik yüzleri; bir adamın müşfik ak sakalına bir pastanın kırıntıları takılmış. Genç erkekler ve kızlar atlarına bindiler ve başlangıç hattında toplanıyorlar. Ufak tefek, şişman ve güleç yüzlü yaşlı bir kadın elindeki sepetten çiçekler dağıtıyor ve uzun boylu genç erkekler ışıl ışıl saçlarına onun çiçeklerini takıyorlar. Dokuz, on yaşlarında bir çocuk kalabalığın dışında oturmuş, kendi başına kaval çalıyor. İnsanlar dinlemek için susuyor ve gülümsüyorlar. Ama onunla konuşmuyorlar. Çünkü çalmayı hiç bırakmaz, onları hiç görmez, koyu renk gözleri şarkının tatlı, incecik büyüsüne dalmıştır.

Bitiriyor ve kavalı tutan ellerini yavaş yavaş indiriyor.

Bu küçük özel sessizlik bir işaret vermiş gibi birden başlangıç çizgisinin yakınındaki bir çadırdan bir boru ötüyor; görkemli, hüzünlü, içe işliyor. Atlar arka ayakları üzerinde şahlanıyor, bazıları kişneyerek karşılık veriyor. Ciddi suratlı genç süvariler atlarının boynunu okşayıp yatıştırmak için fısıldıyorlar onlara: "Sakin ol, sakin ol güzelim, sakin ol umudum..." Başlangıç çizgisinde sıra olmaya başladılar. Yarış pisti boyunca uzanan kalabalıklar rüzgârda sallanan bir çimen ve çiçek tarlasına benziyor. Yaz Şenliği başladı.

İnanıyor musunuz? Şenliği, kenti, coşkuyu kabul ediyor musunuz? Hayır mı? Öyleyse bir şey daha anlatayım sizlere.

Omelas'ın güzel kamu binalarından birinin bodrumunda, belki de ferah evlerden birinin mahzeninde bir oda var. Kapısı kilitli, penceresi yok. Mahzenin bir yerindeki örümcek ağları bürümüş bir pencereden vuran küçük tozlu bir ışık tahtaların arasındaki bir çatlaktan sızıyor. Küçük odanın bir köşesinde, bir çöp kovasının yanında uzun saplı, kötü kokulu, pisliğe bulanmış bir çift süpürge duruyor. Yerler pislik içinde, dokununca hafif bir ıslaklık geliyor ele; mahzen pislikleri genellikle böyle olur zaten. Oda üç adım boyunda, iki adım eninde: Bir sandık odası ya da kullanılmayan bir araç gereç dolabı. Odada bir çocuk oturuyor. Bir kız da olabilir, bir

oğlan da. Altı yaşında gösteriyor, ama aslında on yaşına yaklaştı. Geri zekâlı gibi görünüyor. Belki sakat doğmuş, belki korku, kötü beslenme ve ilgisizlik yüzünden aptallaşmış. Kova ve süpürgelerin en uzağındaki köşede iki büklüm oturmuş, burnunu karıştırıyor, ayak parmakları ya da cinsel organlarıyla oynuyor. Süpürgelerden korkuyor. Onları korkunç buluyor. Gözlerini kapatıyor, ama süpürgelerin hâlâ orada durduğunu, kapının kilitli olduğunu, kimsenin gelmeyeceğini biliyor. Kapı hep kilitli; hiç kimse gelmiyor, sadece zaman zaman –çocuğun zaman ve süre kavramı yok– kapı gıcırdayarak açılıyor ve birisi ya da birkaç kişi görünüyor. İçlerinden biri gelip çocuğu tekmeleyerek kaldırıyor. Ötekiler yaklaşmıyorlar hiç, yalnızca korku ve tiksintiyle süzüyorlar onu. Yiyecek kabı ve su çanağı çabucak dolduruluyor, kapı kilitleniyor, gözler kayboluyor. Kapıdaki insanlar hiçbir şey söylemiyor, ama bu odada doğmamış olan, gün ışığını ve annesinin sesini hatırlayabilen bu çocuk arada bir konuşuyor. "İyi olacağım" diyor. "Lütfen bırakın beni. İyi olacağım!" Hiç cevap vermiyorlar. Çocuk, eskiden geceler boyu yardım ister ve bol bol ağlardı, ama artık inliyor yalnızca "ah-haa, eh-haa" ve gitgide daha az konuşuyor. O kadar zayıf ki bacakları çöp gibi, midesi kemiklerine yapışmış, günde yarım tas mısır ve lapa ile yaşıyor. Çıplak. Sürekli dışkısı üzerinde oturduğundan kalçaları ve baldırları pişik ve yanık izleriyle dolu.

Hepsi, Omelas'ın tüm insanları onun orada olduğunu biliyor. Bazıları görmeye geliyor, diğerleri orada olduğunu bilmekle yetiniyor. Orada olması gerektiğini biliyor hepsi. Bazıları nedenini anlıyor, bazıları anlamıyor; ama hepsi de farkındalar ki mutlulukları, kentlerinin güzelliği, dostluklarının sıcaklığı, çocuklarının sağlığı, âlimlerinin bilgeliği, zanaatkârlarının ustalığı, hatta hasatlarının bolluğu ve göklerinin berraklığı tümüyle bu çocuğun dayanılmaz sefaletine bağlı.

Çocuklara, sekiz ile on iki yaşları arasında anlayabilecek duruma geldiklerinde anlatılır ve bu çocuğu görmeye gelenler çocuğunlukla gençlerdir. Ama sık sık yetişkinlerden biri de çocuğu görmeye ya da bir kez daha görmeye gelir. Mesele onlara ne kadar iyi anlatılırsa anlatılsın, bu genç seyirciler gördüklerinden şaşkına döner, sersemleşirler. Aşmış olduklarını sandıkları tiksinti duygusuna kapılırlar. Tüm açıklamalara rağmen öfke, kızgınlık, çaresiz-

lik hissederler. Çocuk için bir şeyler yapmak isterler. Ama ellerinden gelen hiçbir şey yoktur. Eğer çocuk, o iğrenç yerden gün ışığına çıkarılırsa, temizlenir, beslenir ve rahat ettirilirse bu iyi bir şey olacaktır, doğru; fakat bu yapılırsa eğer, o gün ve o saatte Omelas'ın tüm refahı, güzelliği ve hazzı yok olacak, yıkılacaktır. Koşullar bunlardır. Omelas'taki her bir yaşantının iyiliğini ve güzelliğini tek, küçük bir düzelme uğruna feda etmek; tek bir insanın mutluluğu uğruna binlerin mutluluğunu fırlatıp atmak: Suçluluk duygusunu içeri almak olacaktır bu.

Koşullar sert ve kesin; çocuğa güzel bir söz bile söylenemez.

Genç insanlar çocuğu gördükten ve bu korkunç paradoksla yüz yüze geldikten sonra gözyaşları içinde ya da gözyaşsız bir hiddetle eve dönerler çoğu kez. Haftalar veya yıllar boyu düşünebilirler bunun üzerinde. Ama zaman geçtikçe anlamaya başlarlar ki çocuk salıverilse bile özgürlüğünü elde edemez: Sıcaklık ve yiyeceğin vereceği, küçük, belli belirsiz bir zevk, tamam, ama hepsi bu. Gerçek bir coşkuyu tanımayacak kadar aşağılanmış ve aptallaşmıştır. Korkudan kurtulamayacak kadar uzun bir süre korkarak yaşamıştır. Alışkanlıkları insanca muameleye uyum göstermez. Öyle ki onu koruyacak duvarlar, gözleri için karanlık ve üstüne tüneyeceği dışkı olmazsa mahvolacaktır. Gerçekliğin korkunç adaletini anlamaya başlayıp kabullenince bu acı adaletsizlik için akıttıkları gözyaşları kurur. Yine de gözyaşları ve öfkeleri, iyiliklerini sınamaları ve çaresizliklerini kabullenmeleridir belki de yaşamlarındaki ihtişamın gerçek kaynağı. Mutlulukları ruhsuz, sorumsuz bir mutluluk değildir. Çocuk gibi kendilerinin de özgür olmadıklarını bilirler. Duygudaşlığı bilirler. Mimarilerini soylu kılan, müziklerine o görkemi veren, bilimlerini yücelten şey, işte bu çocuğun varoluşu ve onun varlığını bilmeleridir. O çocuk sayesinde çocuklara böylesine iyi davranırlar. Bilirler ki zavallı çocuk karanlıkta acı çekmezse öteki, flüt çalan çocuk, genç süvariler yazın ilk sabahı, tüm güzellikleriyle gün ışığında yarışmaya hazırlanırken o coşkulu müziği yaratamaz.

Şimdi inanıyor musunuz onlara? Daha inanılır oldular değil mi? Ama anlatacağım bir şey daha var ve buna inanmak pek kolay değil.

Zaman zaman, çocuğu görmeye giden ergen kızlar ve oğlanlar-

dan biri ağlayarak veya hiddetle dönmez evine. Daha doğrusu, evine dönmez. Kimi zaman daha yaşlı bir adam ya da kadın bir-iki gün susar kalır, sonra evini terk eder. Bu insanlar sokağa çıkar, sokakta bir başlarına yürürler. Yürüdükçe yürürler ve güzel kapılardan Omelas kentinin dışına çıkarlar. Omelas'ın tarlaları boyunca yürür dururlar. Her biri tek başına gider, oğlan veya kız, erkek veya kadın. Gece bastırır; yolcular köy sokaklarından, sarı ışık yanan pencerelerin arasından geçer ve tarlaların karanlığına doğru gider. Her biri, tek başlarına batıya veya kuzeye doğru, dağlara doğru giderler. Yollarına devam ederler. Omelas'ı bırakır, karanlığın içine doğru yürürler ve geri gelmezler. Gittikleri yer çoğunuz için mutluluk kentinden bile daha zor tahayyül edilebilir bir yerdir. Onu hiç betimleyemem. Belki de yoktur. Ama nereye gittiklerini biliyor gibiler Omelas'ı bırakıp gidenler.

Devrimden Önceki Gün

(Paul Goodman'ın anısına, 1911-1972)

Mülksüzler *adlı romanım kendilerine Odocu adını veren küçük bir dünyadaki insanlar hakkındadır. Bu ad, romanın geçtiği zamandan birkaç kuşak önce yaşamış, bu yüzden sadece örtük olarak, tüm eylem onunla başladığı için söz edilen, toplumlarının kurucusu Odo'dan gelmektedir.*

Odoculuk anarşizmdir. Ama cebinde bomba taşıyan türden değil, bu kendine hangi yüce adı verirse versin ne terörizmdir ne de aşırı sağın toplumsal-Darwinist "özgürlükçülüğü"dür bu; ama ilk ifadelerini eski Taoist düşünüşte bulan ve Shelley, Kropotkin, Goodman ve Goldman'ın dile getirdiği anarşizm.

Anarşizmin başlıca hedefi otoriter Devlet'tir (ister kapitalist ister sosyalist); başlıca ahlaki-pratik ilkesi işbirliğidir (dayanışma, yardımlaşma). Tüm politik teoriler içinde en idealist ve bana göre en ilginç olanıdır.

Bunu, daha önce hiç yapılmadığı biçimde, bir romanda canlandırmak benim için uzun ve güç bir iş oldu ve beni aylar boyu tamamen meşgul etti. Bitirdiğimde kaybolmuş, sürülmüş, yerinden edilmiş biri gibi hissediyordum kendimi. Bu nedenle Odo, Olasılık Körfezi'ni aşıp gölgeler arasından çıkagelerek bu kez kendi yaptığı dünya hakkında değil, kendisi hakkında bir öykü yazmamı istediğinde minnettar kaldım.

Bu öykü Omelas'ı bırakıp gidenlerden biri hakkındadır.

Konuşmacı, boş bira şişeleri taşırken taş bir sokaktan geçen bir kamyon kadar çok ses çıkarıyordu ve toplantıdakiler çakıl taşları gibi üst üste yığılmışlardı, koca ses tepelerinde gümbürdüyordu. Taviri, salonun öte tarafında bir yerdeydi. Onun yanına varmalıydı. Kara giysili, iç içe geçmiş insanların arasından, ite kaka kendine bir yol açmaya çalıştı. Ne sözcükleri duyuyor ne de yüzleri görüyordu; sadece o gümbürtü ve birbiri ardına yığılı gövdeler, Taviri'yi göremiyordu, çok kısa boyluydu. Geniş, kara giysilere sürünmüş bir karın ve göğüs önüne dikilip yolunu kesti. Taviri'ye ulaşmalıydı. Ter içinde, yumruklayıp durdu şiddetle. Taşı yumruklamak gibiydi, adam yerinden bile kımıldamadı, ancak kocaman ciğerlerinden müthiş bir gürültü, bir kükreyiş yükseldi. Sindi. Sonra, kükremenin kendisine yönelik olmadığını anladı. Diğerleri de bağırıyordu. Konuşmacı bir şey söylemişti, vergiler ya da gölgeler hakkında hoş bir şey. Heyecana kapıldı –bağıranlara katıldı– "Evet! Evet!" ve zar zor alanın, Parheo'daki Alay Talim Alanı'nın açık ucuna ulaşabildi. Başının üzerinde akşam göğü derin ve renksiz uzanıyor ve her yanında kuru, beyaz başlı uzun otlar iki yana salınıyorlardı. Bunlara ne denildiğini öğrenememişti hiç. Çiçekler başının üzerinde sallanıyor, akşam karanlığında tarlalardan esen

rüzgârda titreşiyorlardı. Koşarak aralarından geçti, önce başlarını yavaşça eğdiler, sonra doğrulup sallanmayı sürdürdüler sessizce. Taviri uzun otların arasında o güzel giysisiyle, onu bir profesöre ya da tiyatro oyuncusuna benzeten, keskin bir zarafeti olan o elbisesiyle duruyordu. Mutlu görünmüyordu, ama gülüyor ve ona bir şeyler söylüyordu. Sesini duyunca ağladı ve elini yakalamak için uzandı, ama durmadı. Duramadı. "Ah Taviri" dedi, "işte orada!" Beyaz otların baygın, tatlı kokusu yürüdükçe ağırlaşıyordu. Ayağının altında dallar, sarmaşıklar vardı, tümsekler, çukurlar. Düşmek, düşmekten korkuyordu, durdu.

Güneş, parlak gün ışığının parıltısı, acımasızca tam gözünün içine giriyordu. Dün gece, panjurları indirmeyi unutmuştu. Sırtını güneşe döndü, ama sağ taraf rahat değildi. Faydası yok. Gündüz. İki kez iç çekti, doğruldu, bacaklarını yatağın kenarından sarkıttı ve kamburunu çıkarıp, üstünde geceliğiyle, oturup gözlerini ayaklarına çevirdi.

Bir ömür boyu ucuz pabuçlar içinde ezilmiş ayak parmakları birbirlerine bitiştikleri yerlerde neredeyse dörtköşe olmuş, şişmişlerdi; tırnakları boyasız ve biçimsizdi. Sivri çubuklara benzeyen ayak kemikleri arasında belirgin, kuru kırışıklıklar uzanıyordu. Ayak parmaklarının altındaki kısa düzlük hâlâ zarafetini koruyordu, ama derisi çamur rengindeydi ve altta iç içe geçmiş damarlar görünüyordu. İğrenç. Hazin, can sıkıcı. Acımasız, acınası. Bütün sözcükleri denedi ve hepsi de uydu. Çirkin küçük şapkalar gibi. Çirkin evet, bu da uyuyor. Kendine bakmak ve çirkin bulmak, işe bak! Ama eskiden, çirkin olmadığı zamanlar oturup kendini süzer miydi böyle? Pek değil! Düzgün bir beden bir nesne değildir, bir araç, hayran olunacak bir mülk değildir, yalnızca sensindir o, kendin. Ancak, artık *sen* olmaktan çıkıp da *senin* olunca, sahip olunan bir şey olunca onun için endişelenmeye başlarsın. Biçimli mi? İdare eder mi? Hep böyle gider mi?

"Kim takar?" dedi Laia hırsla ve ayağa kalktı.

Birden kalkınca başı döndü. Bir elini yatağın başucundaki masaya dayamak zorunda kaldı, düşeceğinden korktu. O anda da aklına rüyasında Taviri'ye ulaşmaya çalışması geldi.

Ne demişti? Hatırlamıyordu. Eline dokunup dokunmadığından bile tam emin değildi. Kaşlarını çatıp hafızasını zorladı. Uzun za-

mandır Taviri girmiyordu rüyalarına; şimdiyse onun ne dediğini bile hatırlamıyordu.

Gitmişti, gitmişti. Bir eli masaya dayalı, geceliği üstünde orada kamburunu çıkararak durmuş, düşünceye dalmıştı. Onu en son –bırak rüyasında görmeyi– düşündüğünden, hatta "Taviri" olarak düşündüğünden beri ne kadar zaman geçmişti? En son ne zaman söylemişti onun adını?

Asieo demişti. Asieo ile ben, Kuzey'de, hapisteyken. Asieo ile tanışmamdan önce. Asieo'nun karşılıklılık kuramı. Ah, evet onun hakkında konuşmuştu, hem de çok fazla konuşmuştu kuşkusuz, hep onun hakkında, ona takmıştı. Ama hep "Asieo" olarak, soyadıyla, kamu insanı olarak: Özel insan gitmişti, sonsuza dek gitmişti. Onu tanıyan çok az kişi kalmıştı. Hepsi hapse girmişti. O günlerde gülerlerdi buna, bütün hapishanelerdeki bütün arkadaşlar. Ama orada bile değillerdi bugünlerde. Hapishane mezarlıklarındaydılar. Ya da meçhul çukurlarda.

"Oh, oh canım" dedi Laia yüksek sesle ve yeniden yatağa gömüldü; Kale'de, hücrede geçirdiği ilk haftaların, Drio Kalesi'nde hücrede geçirdiği dokuz yılın ilk haftalarının, Asieo'nun Hükümet Meydanı'ndaki çatışmada öldürüldüğünü ve Bindörtyüzlerle birlikte Oring Kapısı'nın arkasındaki kireç kuyularına gömüldüğünü öğrendikten sonraki o ilk haftaların anısı ağır geldi çünkü. Hücrede. Elleri kucağında eski duruşlarını aldılar, sol yumruğu sıkılı ve sağ avcunun içinde, sağ başparmağı sol elinin işaret parmağı üzerinde hafifçe bastırıp ovalayarak ileri geri gidip geliyor. Saatler, günler, yıllar. Onları düşünmüştü hep, her birini, Bindörtyüzlerin her birini, nasıl uzanmış yatıyorlardı, kireç bataklığı tenlerini nasıl örtüyor, yakıcı karanlıkta kemikler nasıl dokunuyordu birbirine. Ona kim dokunuyordu? Elinin ince parmakları nasıl duruyordu şimdi? Saatler, yıllar.

"Taviri, seni hiç unutmadım" diye fısıldadı ve bu aptalca hareket onu sabah ışığına ve buruşuk yatağına geri döndürdü. Elbette unutmamıştı onu. Karı ve koca arasında sözü bile edilmez böyle şeylerin. Döşemenin üzerinde duran, önceden olduğu gibi onun çirkin, yaşlı ayaklarıydı gene. Hiçbir yere gitmemişti, bir çember içinde dönmüş durmuştu. Bir gayret ve hoşnutsuzluk homurtusu ile kalktı ve giyinmek için tuvalete gitti.

Genç insanlar cazip bir küstahlıkla Ev'in koridorlarında dolanıyorlardı, ama o fazla yaşlıydı bunun için. Görüntüsü ile genç bir adamın kahvaltı keyfini kaçırmak istemiyordu. Üstelik onlar giyimde, sekste ve her türlü şeyde özgürlük ilkesiyle büyümüşlerdi; o farklıydı. Bütün yapabildiği bu ilkeyi icat etmekti. Aynı şey değil.

Asieo'dan "kocam" diye söz etmek gibi. Bozulurlardı. İyi bir Odocu olarak kullanması gereken sözcük "eş"ti elbette. Ama ne bok yemeye iyi bir Odocu olması gerekiyordu ki?

Koridordan banyolara indi. Mairo oradaydı, lavaboda, saçlarını yıkıyordu. Laia uzun, gür, ıslak buklelere hayranlıkla baktı. Ev'den dışarı o kadar az çıkıyordu ki en son ne zaman saygıdeğer biçimde usturaya vurulmuş bir kafa gördüğünü bile hatırlamıyordu, ama saçlarla dolu bir başın görüntüsü zevk veriyordu hâlâ ona, büyük bir zevk. Kimbilir kaç kez bağırmışlardı ona *Uzunsaç, Uzunsaç* diye; saçları kaç kez polisler veya genç kabadayılar tarafından yolunmuş, her yeni hapishanede sırıtan bir asker tarafından usturaya vurulmuştu. Uzamışlardı yine de gürül gürül, dalga dalga, kıvır kıvır, yele gibi... Eski günlerde, Tanrı aşkına eski günlerden başka bir şey düşünemiyor muydu sanki?

Giyindi, yatağını yaptı, yemekhaneye indi. İyi bir kahvaltıydı, ama o lanet olası inmeden beri iştahı yerine gelmemişti. İki fincan bitki çayı içti, ama aldığı meyve parçasını bitiremedi. Çocukken nasıl da özlerdi meyveyi, çalacak kadar ve Kale'deyken, oh, Tanrı aşkına yeter artık! Gülümsedi ve öteki kahvaltı edenlerin ve sabah tezgâhta çalışan iriyarı Aevi'nin selamlarına ve dostça sorularına karşılık verdi. Şeftaliyle onu baştan çıkaran oydu. "Bak şuna, senin için saklamıştım" nasıl geri çevirebilirdim ki? Hem meyveyi severdi oldum olası, hiçbir zaman da yeterince bulamamıştı; bir keresinde altı ya da yedi yaşındayken bir zerzevat arabasından bir parça çalmıştı. Ama herkes bu kadar heyecanla konuşup dururken yemek zordu. Thu'dan haber vardı, yepyeni haberler. Başta görmezden gelmek istedi, bu heyecanlardan bıkmıştı artık, ama gazetedeki makaleyi ve satır aralarını okuduktan sonra düşündü, garip bir kesinlikle, derin ama soğuk bir tavırla, bu işte; işte oldu. Hem de Thu'da, burada değil. Thu, bu ülkeden önce patlayacak; Devrim önce orada galebe çalacak. Sanki fark edermiş gibi! Artık uluslar olmayacak. Yine de fark ediyordu biraz, biraz soğuk ve hüzünlü

karşıladı olayı, daha doğrusu gıptayla. Tüm o sonsuz aptallıklardan biri olan gıptayla. Konuşmalara fazla katılmadı ve çok geçmeden kalkıp odasına döndü, kendisi için üzüldü. Onların heyecanını paylaşamıyordu. Dışındaydı bunun, tam anlamıyla dışında. Kolay değil dedi, merdivenleri zar zor tırmanırken kendi kendine mazeret kabilinden, elli yıldır her şeyin içindeyken, merkezindeyken, birden dışında olmayı kabullenmek. Oh, Tanrı aşkına. Oof!

Merdivenleri ve kendine acımayı geride bırakıp odasına girdi. İyi bir odaydı, kendi başına olmak iyi bir şeydi. Büyük rahatlıktı. Pek adilce olmasa da. Bodrumdaki çocuklardan kimileri bundan büyük olmayan bir odada, beş kişi kalıyorlardı. Her zaman, bir Odocu Evi'nde yaşamak isteyenlerin sayısı yerleştirilebilecek miktardan fazla olurdu. Bu büyük oda tamamen ona ayrılmıştı, çünkü o inmeli, yaşlı bir kadındı. Belki de Odo olduğu içindi. Odo olmayıp da sadece inmeli, yaşlı bir kadın olsaydı alabilir miydi bu odayı? Çok muhtemel. Hem kim isterdi ki iki büklüm yaşlı bir kadınla aynı odayı paylaşmayı? Ama emin olmak zordu. Kayırmacılık, seçkincilik, lidere tapınma, bir bir sürünerek geliyor ve her yanı sarıyorlardı. Ama kendi yaşam süresi içinde, bir kuşakta bütün bunların tümüyle yok olduğunu göreceğini hiç beklememişti zaten; büyük değişimleri yalnızca Zaman gerçekleştirebilir. Bu arada burası da güzel, geniş, aydınlık bir odaydı; bir dünya devrimi başlatmış iki büklüm, yaşlı bir kadın için bire bir.

Sekreteri, o günün işlerini toparlamasına yardım etmek için bir saate kadar gelirdi. Masaya doğru ağır ağır yürüdü, güzel, kocaman bir parça, Nio Marangozlar Sendikası'ndan bir hediye, çünkü her nasılsa birisi, gerçekten özlemini çektiği tek mobilyanın çekmeceleri ve üstünde bol yeri olan bir masa olduğunu söylerken işitmişti onu... Hay lanet, masanın üstü, her birine notlar iliştirilmiş kâğıtlarla dolmuştu, çoğunda da Noi'nin küçük okunaklı yazısı; Acil. Kuzey Eyaletleri. w/R.T'ye danışmalı mı?

Kendi el yazısı, Asieo'nun ölümünden beri hiçbir zaman aynı olmamıştı. Düşününce tuhaf geliyordu. Hem de onun ölümünden sonraki beş yıl boyunca *Analoji*'yi baştan aşağı o yazmıştı. Ve şu mektuplar vardı sonra; iki yıl boyunca o yaşlı, gri gözlü, uzun boylu gardiyanın, neydi adı, her neyse, Kale'den gizli gizli dışarı çıkardığı mektuplar. Şimdi *Hapishane Mektupları* diyorlardı onla-

ra, bir düzine farklı derleme vardı ortada. Bütün bu yığın, insanların gelip müthiş bir "manevi güç"le dolu olduğunu söyleyip durdukları mektuplar –bu, onları yazdığında, moralini yüksek tutmak için çabalarken kendisini çok zorladığı anlamına geliyordu belki de– ve şimdiye kadar yazdığı, Drio Kalesi'nde, hücrede, Asieo'nun ölümünden sonra yazdıkları arasında en güçlü entelektüel yapıtı olan *Analoji*. Bir şeyler yapmak gerekiyordu ve Kale'de kalem kâğıda izin veriyorlardı... Ama baştan aşağı, o sanki kendisine ait değilmiş gibi gelen telaşlı, özensiz bir elle, kırk beş yaşındakine, *Devletsiz Toplum*'un yuvarlak, koyu el yazısına hiç benzemeyen o yazıyla yazılmıştı. Taviri, kendisiyle beraber yalnızca bedeninin ve yüreğinin arzusunu değil; güzel, okunaklı el yazısını da götürmüştü kirecin içine.

Ama ona Devrim'i bırakmıştı.

"Hapishanede, Hareketin o yenilgisinden sonra, eşinizin ölümünden sonra çalışmaya devam etmeniz, yazmanız ne büyük cesaret", böyle deyip durmuştu insanlar. Salaklar. Yapılacak başka ne vardı orada? Gözüpeklik, cesaret; cesaret neydi? Hiçbir zaman anlamamıştı bu kelimeyi. Korkmamak diyordu bazıları. Bazıları da korkmak, ama yine de devam etmek. Ama devam etmeyip de ne yapılabilir? Sahiden başka bir seçenek var mıydı ki?

Ölmek de başka bir yöne devam etmekti sadece.

Eve dönmek istiyorsanız durmadan devam etmeniz gerek, "Asıl yolculuk geri dönüştür" diye yazdığında bunu kastediyordu işte; ama yalnızca bir sezgiden ibaretti, hele şimdi bunu rasyonalize edebilmesi iyice güçleşmişti. Birden çömeldi, kemiklerinden gelen çıtırtı yüzünden homurdandı biraz ve masanın alt çekmecesini karıştırmaya başladı. Eline yıpranmış bir klasör geldi, görmesine gerek kalmadan dokunarak ne olduğunu anladı, çekip aldı: *Devrimci Geçiş Döneminde Sendikal Örgütlenme*'nin elyazmaları. Başlığı klasörün üstüne bastırmış ve altına adını yazmıştı: Taviri Odo Asieo IX 741. Zarif bir el yazısı vardı, her bir harf biçimli, düzgün ve okunaklıydı. Ama bir ses yazıcısını kullanmayı tercih etmişti. Elyazması baştan sona ses yazıcısından çıkmıştı, hem de yüksek kalitede, duraksamalar ayarlanmış, konuşma kusurları düzeltilmişti. "O" harfini, gırtlaktan, derin, Kuzey Yakası ağzıyla söylediğini göremiyordunuz orada. Zihninden başka ona ait hiçbir

şey yoktu orada. Klasör kapağında yazılı adından başka ondan bir şey kalmamıştı elinde. Taviri'nin mektuplarını saklamamıştı, mektup saklamak sulugözlülüktü. Hem hiçbir şey gelmiyordu aklına, yıpranmış yaşlı bedeninden başka elbette, ona da eli mecburdu.

Yine ikileştirme: "Ben" ve "o". Yaşlılık ve hastalık insanı dualist yapıyordu, kaçak yapıyordu; zihin diretiyordu, *ben değilim o, ben değilim o*. Ama öyleydi. Belki mistikler zihni bedenden ayırabiliyordu; onları taklit edebilme umuduna kapılmaksızın içten içe imrenmişti onlara hep. Kaçış onun oyunu değildi. Özgürlüğü burada, şimdi, bedende ve ruhta bulmaya çalışıyordu.

Önce kendine acıma, sonra kendini yüceltme, eee sonra, hâlâ burada oturuyordu, hey Tanrım, Asieo'nun adını elinde tutarak, neden? Onun adını bakmadan bilemiyor muydu? Nesi vardı? Klasörü dudaklarına götürdü ve Taviri'nin elle yazılmış adını kararlılıkla ve hırsla öptü, klasörü alt çekmecenin dibine yerleştirdi, çekmeceyi kapattı ve iskemleyi düzeltti. Sağ eli karıncalanmıştı. Elini kaşıdı ve sonra havada salladı tiksintiyle. İnmeyi tam olarak atlatamamıştı. Sağ bacağı da öyle, sağ gözü de, ağzının sağ köşesi de. Sarsak, beceriksiz, uyuşmuş. Kısa devre yapmış bir robot gibi hissediyordu kendini bunlarla.

Ve zaman geçiyordu, Noi'nin geliyor olması lazımdı, kahvaltıdan beri ne yapıyordu?

Aceleyle kalkınca sallandı ve düşmemek için iskemlenin arkalığına tutundu. Koridordan aşağı inip banyoya girdi ve oradaki büyük aynada kendine baktı. Gri saç topuzu gevşek ve dağınıktı, kahvaltıdan önce iyi toplayamamıştı. Bir süre uğraştı. Ellerini havada tutmak zor geliyordu. İşemek için içeri giren Amai durup "Bırak ben yapayım!" dedi ve hiç zaman harcamadan, biçimli, güçlü, hoş parmaklarıyla, sessizce gülümseyerek sımsıkı ve düzgün topladı saçlarını. Amai yirmisindeydi, Laia'nın üçte biri bile değil. Ana-babası Hareket'in içindeydi, biri 60 ayaklanmasında öldürülmüştü, ötekiyse hâlâ Güney Eyaletleri'nde çalışma yapıyordu. Amai, Odocu Evlerde büyümüştü, Devrim'in içinde doğmuştu, gerçek bir anarşi çocuğuydu. Öylesine sakin, öylesine özgür ve güzel bir çocuktu ki düşüncesi bile insanın gözlerini yaşartıyordu; bunun için uğraşmıştık, isteğimiz buydu, işte bu, işte orada, dipdiri, iyi, güzel gelecek.

Lavaboların arasında dikilip saçlarını, kendi doğurmadığı kızına yaptıran Laia Asieo Odo'nun sağ gözünden birkaç damla yaş süzüldü; ama sol gözü, güçlü olan ağlamadı, sağ gözün ne yaptığını da bilmiyordu.

Amai'ye teşekkür etti ve odasına koşturdu. Aynada, yakasında bir leke görmüştü. Şeftali suyu olmalı. Lanet olası damla. Noi'nin gelip de onu yakasındaki akıntı ile bulmasını istemiyordu.

Temiz gömleği kafasından geçirirken düşündü, Noi neden bu kadar özel?

Yaka düğmelerini sol eliyle yavaşça ilikledi.

Noi otuz yaşlarındaydı, ince, sağlam yapılı, yumuşak bir sesi ve heyecanlı, kara gözleri olan bir adam. Noi'de özel olan buydu. Bu kadar basitti. Şu eski cinsellik. Hiçbir zaman yapılı birisine ya da şişman bir adama ilgi duymamıştı ya da iri pazılı uzun boylu heriflere, hiçbir zaman, on dördünde, yoldan geçen bütün osuruktan tiplere âşık olduğu zamanlarda bile. Esmer, zayıf ve ateşli, reçetesi buydu. Taviri, elbette. Bu oğlan kafa bakımından Taviri'nin eline su dökemezdi, görünüş bakımından da, ama oradaydı işte: Onun kendisini yakasındaki lekeyle ve darmadağın saçlarla görmesini istemiyordu.

Seyrek, gri saçları.

Noi gelmiş, kapının eşiğinde duruyordu. Tanrım, gömleğini değiştirirken kapıyı bile kapatmamıştı! Noi'ye baktı ve kendini gördü. Yaşlı kadını.

Saçlarınızı fırçalayabilir ve gömleğinizi değiştirebilirdiniz ya da geçen haftadan kalma gömleği ve dün akşamın giysilerini giyebilirdiniz veya altın kumaşlara bürünüp kazınmış kafanızı elmas tozuyla kaplayabilirdiniz. Hiçbiri de en ufak bir farklılığa bile neden olmayacaktı. Yaşlı kadın belki biraz daha az, belki biraz daha çok, ama sonuçta hep grotesk gözükecekti.

İnsan sırf saygıdan ötürü, sırf aklı başında olduğu, başka insanların farkında olduğu için kendine dikkat eder.

Ve sonunda bu bile kalmaz, insan utanmadan üstünü başını lekeler.

"Günaydın" dedi genç adam o kibar sesiyle.

"Merhaba, Noi."

Hayır, canım, sırf saygı yüzünden *değildi.* Lanet olsun saygıya.

Âşık olduğu ve onun yanında yaşının önem taşımadığı adam öldü diye cinselliği yokmuş gibi mi davranması gerekiyordu? Allah'ın cezası püriten bir otoriter gibi hakikati bastırması mı gerekiyordu? Daha altı ay önce, inmeden önce erkekleri kendine baktırır ve bakılmaktan hoşlanırdı; şimdiyse zevk vermese bile en azından kendini memnun edebilirdi Allah için.

Altı yaşındayken, babasının arkadaşı olan Gadeo akşam yemeklerinden sonra babasıyla politika konuşmaya geldiğinde annesinin çöplükte bulup ona getirdiği altın renkli kolyeyi takardı. O kadar kısaydı ki hep yakasının altında, kimsenin göremeyeceği bir yerde kalırdı. Gene de bundan hoşlanırdı. Orada olduğunu bilirdi. Kapının eşiğinde oturup konuşmalarını dinler, Gadeo'ya güzel gözüktüğünü bilirdi. Gadeo esmerdi, pırıl pırıl bembeyaz dişleri vardı. Kimi zaman ona "cici Laia" diye seslenirdi. "Hani benim cici Laiam!" Altmış yıl önce.

"Ne? Kafam karmakarışık. Berbat bir gece geçirdim." Doğruydu. Her zamankinden bile az uyumuştu.

"Bu sabah gazeteleri gördün mü diye soruyordum."

Başını salladı.

"Soinehe'ye sevindin mi?"

Soinehe, geçen sene Thuvia devletinden ayrıldığını ilan eden Thu eyaletiydi.

Noi sevinmişti. Beyaz dişleri, esmer, uyanık yüzünün ortasında parlıyordu. Cici Laia.

"Evet. Dikkatle izliyorum."

"Biliyorsunuz. Ama bu sefer tamam. Thu'da Devlet'in sonunun başlangıcı bu. Biliyorsun, Soinehe'ye birlikleri göndermeye bile kalkmadılar. Bu, askerleri ayaklanmaya daha çabuk kışkırtmaktan başka bir işe yaramazdı ve onlar da bunu biliyorlardı."

Noi'ye hak verdi. Kendisi de bu kesinliği hissetmişti. Ama onun hazzını paylaşamıyordu. Umuttan başka bir şey olmadığı için bir hayat boyu umutla yaşadıktan sonra insan zafer tadını yitiriyor. Tam bir zafer hissi için önce tam bir umutsuzluk yaşanmalı. Çok önceleri kafasından silmişti umutsuzluğu. İnsan devam edip gidiyordu.

"Şu mektupları bugün halledecek miyiz?"

"Tamam. Hangi mektuplar?"

"Kuzey'dekilere gidecekleri" dedi sabırsızlık göstermeden.

"Kuzey'dekiler mi?"

"Parheo, Oaidun."

Parheo'da doğmuştu, pis, nehrin kenarındaki o pis şehirde. Yirmi iki yaşına basan ve Devrim yapmaya hazır olana dek buraya, başkente hiç gelmemişti. Oysa o günlerde, o ve diğerleri henüz işin enini boyunu iyice düşünmemişken ne kadar toy ve çocuksu bir devrimdi bu. Daha iyi ücret almak için yapılan grevler, kadınlara temsil hakkı. Seçimler ve ücretler. İktidar ve para, hey Tanrım! Neyse, insan elli yılda biraz olsun bir şeyler öğreniyor hiç olmazsa.

Ama sonra da hepsini unutmak gerekiyor.

"Oaidun ile başla" dedi koltuğuna oturarak. Noi masanın başına geçmiş yazmaya hazırdı. Yanıtlaması gereken mektuplardan parçalar okudu. Dikkatini vermeye çalıştı ve bir mektubu baştan aşağı dikte edip yenisine başlamayı becerebildi. "Unutmamalısınız ki bu aşamada kardeşliğinizin karşısındaki en büyük tehdit... Hayır, tehlike..." Duraladı ve Noi ardını getirdi, "Lidere tapınma tehlikesi mi?"

"Tamam. Ve hiçbir şey iktidar hırsı tarafından fedakârlık kadar çabuk çökertilemez. Hayır fedakârlığı en çabuk çökerten şey iktidar hırsıdır, hayır. Oh Tanrım, ne demek istediğimi biliyorsun Noi, sen yaz şunu. Onlar da biliyorlar, her zamanki laflar işte, kitaplarımı okusalar ya!"

"Dokun" dedi Noi nazikçe gülümseyip en önemli Odocu temalarından birini hatırlatarak.

"Tamam, ama dokunulmaktan bıktım. Sen mektubu yazarsan ben de imzalarım, ama bu sabah uğraşmak istemiyorum onunla." Biraz sorarcasına biraz da ilgiyle ona bakıyordu Noi. Rahatsız olarak yanıtladı: "Yapmam gereken başka bir şey var!"

Noi gittikten sonra masanın başına oturdu, bir şeyler yaparmış gibi kâğıtları kurcaladı, kendi sözlerinden ürkmüş, korkmuştu çünkü. Yapacak başka işi yoktu. Hiçbir zaman yapacak başka bir işi olmamıştı. İşi buydu: Hayatının işi. Geziler, nutuklar, mitingler ve sokaklar artık uzaktaydı onun için, ama hâlâ yazabiliyordu ve işi buydu. Ve her nasılsa yapması gereken başka bir şey çıksaydı bile

Noi bilirdi bunu; onun programını düzenler ve yapması gereken şeyleri kibarca hatırlatırdı ona, bu akşamüstü yabancı öğrencilerin ziyarete gelecek olması gibi.

Hay lanet. Gençleri severdi ve her zaman yabancı birinden öğrenecek bir şeyler olurdu, ama yeni yüzler görmekten bıkmıştı, görülmekten bıkmıştı. Onları öğreniyordu, ama onlar ondan öğrenmiyorlardı; çok önceleri, öğretebileceği her şeyi öğrenmişlerdi, kitaplarından, Hareket'ten. Sadece bakmaya geliyorlardı; sanki o Rodarred'deki Büyük Kule ya da Tulaevea Kanyonu'ymuş gibi. Bir fenomen, bir anıt. Huşu içindeydiler, tapıyorlardı ona. Onlara bağırıp çağırıyordu: Kendi düşüncelerinizi düşünün! –Bu anarşizm değil, sadece obskürantizm.* –Özgürlük ve disiplinin uyuşmaz şeyler olduğunu düşünmüyorsunuz değil mi? Yedikleri fırçaları çocuklar gibi iyi niyetle, şükranla kabulleniyorlardı, O herkesin Anası, Büyük Koruyucu Rahim Putu'ydu sanki. O! Seissero'daki dokları bombalayan ve yedi bin kişinin önünde Başbakan İnoilte'ye "İşin ucunda kâr gördün mü taşaklarını kopartır, bronzla kaplatıp hatıra diye satarsın" diyerek küfür eden, polislere sataşan, aşağılayan ve tekmeleyen ve rahiplerin suratına tüküren ve herkesin ortasında Hükümet Meydanı'ndaki, A-10 EGEMEN ULUS DEVLETİ BURADA KURULMUŞTUR FALAN FİLAN yazılı bakır anıta işeyen, o, şırrrrrrrrrr hepsinin üstüne! Ve şimdi herkesin büyükannesiydi, şirin hanım teyze, tatlı yaşlı abide, gelin ve rahminin önünde tapının. Ateş söndü çocuklar, yanına gelebilirsiniz, tehlike yok.

"Hayır, istemiyorum" dedi Laia yüksek sesle. "İstemiyorum". Kendi kendine konuştuğunun farkında değildi, çünkü hep kendi kendine konuşurdu, "Laia'nın görünmez dinleyicileri" derdi Taviri, o mırıldanarak odadan odaya dolaşırken. "Gelmenize gerek yok, burada olmayacağım" diyordu şimdi görünmez dinleyicilerine. Ne yapması gerektiğine karar vermişti işte. Dışarı çıkması gerekiyordu. Sokaklara.

Yabancı öğrencileri düş kırıklığına uğratmak düşüncesizlik olacaktı. Düzensizlik, tipik ihtiyar davranışı. Odoculuğa aykırı. Şrrrrr hepsinin üstüne. Hayat boyu özgürlük için uğraşıp da sonunda hiç-

* Karanlıkçılık (ç.n.)

bir özgürlüğünün kalmaması neye yarardı? Dışarı çıkıp biraz yürüyecekti.

"Kimdir anarşist? Seçerek seçme sorumluluğunu kabul eden kişidir."

Aşağı inerken, isteksizce kalmaya ve yabancı öğrencileri görmeye karar verdi. Ama sonra dışarı çıkacaktı.

Çok genç öğrencilerdi, çok içten: Geyik-gözlü, karmakarışık saçlı, Batı Yarımküre'den, Benbili ve Mand Krallığı'ndan gelen sevimli yaratıklar, beyaz pantolonlu kızlar, uzun cüppeler içindeki oğlanlar, dövüşken ve arkaik. Umutlarından konuşuyorlardı. "Biz, Mand'dakiler devrimden o kadar uzaktayız ki belki de çok yakınız" dedi kızlardan biri, yavaşça ve gülümseyerek: "Hayat Çemberi!" ve uzun, koyu tenli parmaklarıyla bir çember yaparak karşıtların birleşmesini gösterdi. Amai ve Aevi onlara beyaz şarap ve esmer ekmek sundular, Ev'in konukseverliği. Ama ziyaretçiler, beklenmedik biçimde yarım saat geçmeden kalkıp gitmeye davrandılar. "Hayır, hayır, hayır," dedi Laia, "burada kalın, Aevi ve Amai ile konuşun. Sadece otura otura kaskatı kesildim, üstümü değişmeliyim. Sizlerle tanışmak çok güzeldi, yakında beni tekrar görmeye gelirsiniz değil mi küçük kardeşlerim?" Yüreği onlara açıldı, onların yürekleri de ona, gülerek, genç esmer yanaklardan, sevgi dolu gözlerden, hoş kokulu saçlardan zevk duyarak öptü hepsini dışarı seğirtmeden önce. Sahiden biraz yorgundu, ama yukarı çıkıp kestirmek yenilgi olurdu. Dışarı çıkmak istemişti. Çıkacaktı. En son ne zaman yalnız başına dışarı çıkmıştı? Kışın! İnmeden önce. Gittikçe marazileşmesi bu yüzdendi demek. Düzenli bir hapis cezası halini almıştı bu. Dışarısı, sokaklar onun yaşadığı yerlerdi.

Sessizce Ev'in yan kapısından çıktı, sebze tarhından geçip sokağa ulaştı. Kekre şehir pisliğinin dar şeridi güzel bir bahçeye dönüştürülmüş, fasulye ve *ceea* ekilmişti, ama Laia çiftlikten pek anlamazdı. Elbette, anarşist komünlerin geçiş döneminde bile en uygun biçimde kendi kendilerini beslemeye çalışmaları gerektiği açıktı, ama bütün o pislik ve tesisler arasında bunun nasıl becerildiği onun konusu değildi. Bununla uğraşan çiftçiler ve ziraatçılar vardı. Onun işi içinde büyüdüğü ve hapishanedeki on beş yıl dışında tüm hayatını geçirdiği sokaklardı, gürültülü, pis kokulu taş sokaklar.

Sevgiyle Ev'in dış duvarlarına baktı. Buranın aslında bir banka olarak inşa edilmiş olması şimdiki sakinlerine özel bir keyif veriyordu. Erzak çuvallarını bombalara bile dayanan para kasalarında saklıyor, şaraplarını özel kasalarda yıllandırıyorlardı. Sokağa bakan devasa sütunlara kazınmış yazı hâlâ okunabiliyordu: "Ulusal Yatırımcılar ve Tahıl Üreticileri Bankası A.Ş." Hareket adlara pek meraklı değildi. Bayrakları yoktu. Sloganlar gerektikçe ortaya çıkıyor ve gidiyordu. Her zaman duvarlara ve kaldırımlara Otorite'nin görmesi gereken yerlere kazınan, Yaşam Çemberi vardı bir tek. Ama adlara gelince kayıtsızdılar, tespit edilmekten, belirlenmekten korkuyor, saçmalamaktan korkmuyorlardı; onlara ne denirse densin aldırmıyor, kabul ediyorlardı. Bu yüzden tüm kooperatif evleri arasında ikinci en eski ve en tanınmış olan bu evin banka dışında bir adı yoktu.

Geniş ve sessiz bir sokağa bakıyordu, ama birkaç blok ileride Temeba: Bir zamanlar meşhur bir karaborsa psikojenik ve teratojebnik merkezi olan, ama şimdi sebzeler, kullanılmış elbiseler ve sefil işportalara düşen açık pazar uzanıyordu. Kıpır kıpır canlılığı gitmiş, geride yalnızca yarı-felçli alkolikler, keşler, dökünüler, pezevenkler ve beşinci sınıf orospular, rehinciler, kumarhaneler, falcılar, dövmeciler ve ucuz oteller kalmıştı. Laia, suyun kendi yüzeyini araması gibi yolunu Temeba'ya çevirdi.

Şehirden hiçbir zaman korkmamış ya da nefret etmemişti. Onun memleketiydi burası. Devrim zafer kazanırsa böyle kenar mahalleler olmayacaktı. Ama sefalet olacaktı. Sefalet, ziyan, acımasızlık hep olacaktı. Hiçbir zaman insan doğasını değiştirmeye, çocuklar kendilerini incitmesinler diye trajediyi onlardan uzak tutan anne olmaya yeltenmemişti. Her şey, ama bu değil. İnsanların seçme özgürlüğü oldukça böcek ilacı içmeyi ve bataklıklarda yaşamayı seçerlerse kimse karışamazdı, bu kendi bilecekleri bir şeydi. Tabii bu iş dünyasının işi değilse, bir kâr kaynağı ve başka insanlar üzerinde iktidar kurma aracı değilse. Hiçbir şey bilmeden önce hissetmişti bunu; ilk broşürünü yazmadan önce, Parheo'dan ayrılmadan önce, altı yaşındaki diğer çocuklarla birlikte kaldırımda bereli dizleri üzerinde çöküp misket oynamaya gittiği Nehir Sokağı'ndan daha uzaklara gitmeden önce biliyordu ki o ve öteki çocuklar ve ana babası ve onların ana babaları, Nehir Sokağı'ndaki

ayyaşlar ve orospular ve herkes bir şeyin dibindeydiler, temeldiler, gerçekliktiler, kaynaktılar. Ama medeniyeti çamura mı sürükleyeceksiniz, diye haykırıyordu şaşkına dönmüş *saygıdeğer* kişiler ve onlara anlatmak için yıllarca uğraşmıştı: Elinizde çamurdan başka bir şey yoksa ve siz Tanrı iseniz ondan insanlar yaparsınız, yok eğer insan iseniz insanların yaşayacağı evler yaparsınız. Ama kendisinin çamurdan daha iyi olduğunu düşünenlerin hiçbiri anlamıyordu. Şimdi su kendi yüzeyini, çamur çamuru arıyordu; Laia o iğrenç, gürültülü sokağa daldı ve yaşının tüm çirkin zayıflığı evde kaldı. Gözlerinden uyku akan, saçları boyalı ve dağınık orospular, sebzelerini satmak için yorgun bağıran tek-gözlü kadın, sinek avlayan yarım akıllı dilenci, bunlar onun memleketindendi. Ona benziyorlardı, hepsi üzgündü, iğrençti, acımasızdı, acınasıydı, utanılasıydı. Onun kardeşleri, onun insanlarıydılar.

Kendini pek iyi hissetmiyordu. Tek başına bu kadar uzağa, dört, beş blok boyunca sokakların, gürültüsü telaşı ve yakıcı sıcağı içinde yürümeyeli çok zaman olmuştu. Koly Parkı'na, Temeba'nın sonundaki üçgen biçimli, çimenli çöplüğe varmak ve her zaman orada oturan öteki ihtiyarlarla birlikte bir süre oturmak, orada oturmanın ve ihtiyar olmanın nasıl bir şey olduğunu görmek istemişti; ama çok uzaktı orası. Şimdi dönmezse başı dönebilirdi, yere düşmekten ve orada kalıp yaşlı kadına ne olduğunu görmek için gelenlere bakmak zorunda kalmaktan korkuyordu. Dönüp eve doğru seğirtti bir gayret, kendinden iğrenerek. Yüzünün kıpkırmızı olduğunu hissediyor, kulakları zonklayıp duruyordu. Biraz fazlaydı bu, sahiden korkuyordu yuvarlanıvermekten. Gölgede bir kapı eşiği gördü ve oraya yöneldi, dikkatle çömeldi, oturdu, içini çekti.

Hemen yanında tozlu, kırık dökük bir tezgâhın arkasında sessizce oturan bir meyve satıcısı vardı. İnsanlar gelip geçiyordu. Kimse bir şey almadı. Kimse ona bakmadı. Odo, kimdi Odo? Meşhur devrimci, *Komünite*'nin, *Analoji*'nin, vs., vs. yazarı. Ya o, kimdi o? Bir teneke mahallesinde, pis bir kapı eşiğinde oturmuş, kendi kendine mırıldanan ak saçlı ve kırmızı suratlı yaşlı bir kadın.

Doğru mu? Bu o muydu? Gelen geçenlerin gördüğü buydu kesinkes. Ama bu o muydu, kendisi, meşhur devrimci filandan daha fazla bir şey? Hayır değildi. Ama neydi o öyleyse?

Taviri'yi sevmiş olan biri.

Evet, yeterince doğru. Ama tam değil. O gitmişti; çoktandır ölüydü.

"Kimim ben?" Laia görünmez dinleyicilerine sordu, yanıtı biliyorlardı, hep bir ağızdan söylediler. Bereli dizleriyle kapı eşiğinde oturup yaz sonu sıcağında Nehir Sokağı'nın altın rengi sisine bakan küçük kızdı o, altı yaşındaki, on altı yaşındaki ateşli, kafasının dikine giden, hülyalara dalmış kız, dokunulmamış, dokunulamaz. Kendisiydi o. Yorulmak bilmez işçi ve düşünür de olmuştu, ama bir damardaki bir çatlak o kadını çekip almıştı ondan. Seven, hayatın ortasında yüzen de oydu, ama Taviri, ölerek o kadını çekip almıştı ondan. Geride temelden başka bir şey kalmamıştı gerçekte. Evine dönmüştü; evini asla terk etmemişti. "Asıl yolculuk geri dönüştür". Toz, çamur ve yıkıntılar arasında bir kapı eşiği. Ve ötede, sokağın ta ucunda, gece bastırdığında rüzgârda savrulan uzun kuru tohumlarla dolu bir alan.

"Laia! Ne yapıyorsun burada? İyi misin?"

Ev'dekilerden biri elbette, hoş bir kadın, biraz fanatik, hep konuşur. Laia, onu yıllardır tanımasına rağmen adını hatırlayamıyordu. Kendisini eve götürmesine izin verdi, kadın yol boyunca konuştu durdu. Bir zamanlar silahlı korumaların gözetimi altında, parlak tezgâhlar ardında para sayan veznedarların doldurduğu büyük, soğuk ortak salonda bir sandalyeye oturdu. Yalnız olmak istiyordu gerçi, ama merdivenleri tırmanmayı gözü kesmiyordu henüz. Kadın konuşmayı sürdürdü ve başka heyecanlı insanlar geldiler. Bir gösterinin planlanmakta olduğu anlaşılıyordu. Thu'daki olaylar öylesine hızla ilerliyordu ki buradaki hava da ateşlenmişti, bir şeyler yapılmalıydı. Yarından sonraki gün, hayır, yarın, bir yürüyüş olacaktı, büyük bir yürüyüş, Eski Şehir Merkezi'nden Hükümet Meydanı'na –her zamanki güzergâh. "Yeni bir Dokuzuncu Ay Ayaklanması" dedi genç bir adam heyecanla gülerek ve Laia'ya baktı. Dokuzuncu Ay Ayaklanması sırasında daha doğmamıştı bile, bu sırf tarihti onun için. Şimdi, kendisinin olan bir tarih yapmak istiyordu. Oda dolup taşmıştı. Yarın sabah, saat sekizde, burada herkesin katılacağı bir toplantı yapılacaktı. "Sen konuşmalısın, Laia."

"Yarın mı? Oh, yarın ben burada olmayacağım" dedi birdenbire. Bunu isteyen kimdiyse gülümsedi, başka biri güldü, Amai ise

şaşkın bir ifadeyle etrafına bakındı. Konuşmayı ve bağırmayı sürdürdüler. Devrim. Neden böyle demişti ki? Devrim'in arifesinde söylenecek bir şey mi bu, doğru bile olsa.

Zamanını bekledi, yerinden kalkmayı becerdi ve tüm sarsaklığına rağmen planlara ve heyecana dalmış insanların arasından fark edilmeden geçti. Koridora çıktı, merdivenlere gitti ve tek tek tırmanmaya başladı. "Genel grev", bir ses, iki ses, on ses bunu söylüyordu aşağıdaki odada, ardında. "Genel grev" diye mırıldandı Laia bir an durup dinlenerek. Yukarıda, ileride, odasında onu bekleyen neydi? Özel bir inme. Eh, komik sayılırdı. İkinci basamak dizisini tırmanmaya başladı, tek tek, her seferinde bir ayağını kaldırarak, küçük bir çocuk gibi. Başı dönüyordu, ama artık düşmekten korkmuyordu. İleride, orada, kuru, beyaz çiçekler akşamın açık alanlarında salınıyor ve fısıldaşıyorlardı. Yetmiş iki yaşındaydı ve onlara ne denildiğini öğrenecek zamanı olmamıştı hiç.

Yeni Atlantis

Vahşi Yaşam Haftası'ndan dönerken otobüste biraz tuhaf bir adamın yanına düştüm. Uzun bir süre konuşmadık; ben çorap sökükleri onarıyordum, o da kitap okuyordu. Derken, Gresham'a birkaç mil kala otobüs yolda kaldı. Su kaynatmış; şoför saatte otuz milin üstüne çıkmaya çalıştı mı hep böyle olur. Otobüs, Süpersonik, Süpermanzara, Lüks Sınıf Uzun Yol cinsi kömürlü taşıtlardandı, Ev Konforu, yani tuvaleti vardı ve koltuklar, daha doğrusu yayları henüz bozulmamış olanlar bayağı rahattı, bu yüzden kimse inmedi; üstelik yağmur yağıyordu. Yolda kalıp bekleyen insanların her zaman yaptığı gibi konuşmaya başladık. Elindeki kitapçığı gösterdi –ciddi görünüşlü bir adamdı ve öğretmen tavırlarıyla elini kolunu sallayarak konuşuyordu– "İlginç bir şey, okuduğuma göre denizin

derinliklerinden yeni bir kıta yükseliyormuş."

Mavi çorapları içler acısı bir haldeydi. Dikebilmek için delik olmayan bir yeri olmalı en azından. "Hangi denizden?"

"Henüz tam olarak bilmiyorlar. Uzmanların çoğu Atlantik olduğunu düşünüyor. Ama Pasifik'te de olabileceğine dair belirtiler varmış."

"Okyanuslar biraz fazla kalabalık olmayacak mı?" diye sordum, pek ciddiye almadan. Biraz yolda kaldığımız için, biraz da o mavi çoraplar bir zamanlar ayağı sıcak tutan iyi çoraplar olduğundan kafam bozuktu.

Kitapçığı tekrar gösterip ciddiyetle başını salladı. "Hayır," dedi, "eski kıtalar yenilere yer açmak için batıyor. Gözlerinizle görebilirsiniz bunu."

Gerçekten de görebilirdiniz. Manhattan adası şu anda su yükselmediği zamanlarda üç buçuk metre su altında, Ghirardelli Meydanı'nı da istiridye yatakları sardı.

"Kutup buzlarının erimesiyle okyanuslar yükseldiği için oluyor sanıyordum ben bunu."

Tekrar başını salladı. "Bu etkenlerden biri. Kirliliğin yarattığı sera etkisi yüzünden Antarktika bile yaşanılır hale gelebilir. Ama iklim etkenleri Atlantik ve Pasifik'te yeni –belki de çok eski– kıtaların yükselmesini açıklamaya yetmez." Kıtaların kaymalarını anlatmayı sürdürdü, ama Antarktika'ya yerleşmek fikri benim hoşuma gitmişti ve bir süre bunu düşledim. Erebus Dağı'nın yüksek zirvesinin ardında doğmayan güneşin kuzeye altın haleler saçtığı, çok boş, çok sessiz, baştan aşağı mavi ve beyaz bir yer olarak düşünüyordum orayı. Çok az kişi vardı; onlar da çok sessizdi, beyaz boyunbağları ve kuyrukları vardı. Bazıları ellerinde obualar ve viyolalar taşıyorlardı. Güneyde, beyaz topraklar kutba kadar, uzun bir sessizlik içinde uzanıyordu.

Hood Dağı Vahşi Yaşam Alanı'nın tam tersi. Yorucu bir tatil olmuştu. Yatakhanedeki diğer kadınlara bir şey diyeceğim yok, ama kahvaltıda sırf makarna veriyorlardı ve bir sürü de sıkı kurallara bağlı eğlence düzenleniyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nde kalan en büyük orman olan ulusal Orman Park Alanı'na gitmeyi bekleyip durmuştum önceden, ama ağaçlar hiç de kartpostallarda, broşürlerde ve Federal Güzelleştirme Bürosu'nun reklamla-

rında görünenlere benzemiyordu. Bodur ağaçlardı ve hepsinin üzerinde de hangi kurum tarafından dikildiğini belirten plaketler çakılıydı. Aslında ağaçtan çok yeşil piknik masaları ve çimentodan erkek ve kadın tuvaletleri vardı her yanda. Ormanın çevresine, izinsiz girmek isteyenleri uzak tutmak için elektrikli teller çekilmişti. Orman korucusu dağ kuşlarından bahsetmişti, "Gözükara küçük soyguncular" diyordu, "gelip ellerinizdeki sandvici kapıverirler." Ama ben bir tekine bile rastlamadım. Belki de haftalık Fazla Kalorilere Dikkat Günü olduğundan hiçbirimizde sandviç yoktu da ondan. Bir kuş görsem onun elindeki sandviçi ben kapıverirdim belki de, kimbilir. Her neyse, yorucu bir haftaydı, keşke evde kalıp çalışsaydım diye düşündüm durdum; gerçi o zaman bir haftalık ücretten olurdum, çünkü evde kalıp viyola çalışmak Federal Birlikler Birliği'nce belirlenen planlı boş zamanları değerlendirme etkinlikleri uygulaması kapsamına girmiyor, ama yine de pişman oldum.

Antarktika seyahatimden döndüğümde yanımdaki adam hâlâ kitap okuyordu, kitapçığa bir göz atabildim ve en tuhafı da bu oldu. Kapağında "Devlet Muhasebeci Yetiştirme Okullarında Verimliliğin Arttırılması" yazıyordu ve göz attığım paragrafta okyanusların derinliklerinden yükselen kıtalar hakkında hiçbir söz geçmiyordu, hiçbir şey.

Çıkıp Gresham'a kadar yürümeye karar verdik, zira yapabileceğimiz en iyi şeyin Portland Metropolitan Alanı Hızlı Toplu Taşımacılık Hatları'na ulaşmak olduğuna karar verilmişti, çünkü arızalar çok sık olduğundan charter otobüs şirketinin elinde bize almaya göndereceği otobüs kalmamıştı. Yürüyüş sırılsıklamdı ve bayağı sıkıcıydı da, bir tek Soğuk Dağ Komünü'nün yanından geçişimiz dışında. Çevresinde izinsiz girişleri engellemek için bir duvar ve "Soğuk Dağ Komünü" yazılı neon bir tabela vardı, otantik bluejean ve panço giymiş bazı insanlar otoyola çıkmış turistlere makrame kemerler, oymalı mumlar ve soya ekmeği satıyorlardı. Gresham'da, Burnside'a kalkan 4.40 GPARTL süperjet uçan trene binip 230. bölgeye gittim, oradan 217'ye yürüdüm ve Goldschmidt Geçidi'ne giden otobüse atladım, sonra aktarma otobüsüne geçtim, ama o da su kaynattı, böylece aşağı bölgedeki aktarma noktasına ancak 8.10'da varabildim; saat başı kalkan otobüs sekizde gitmişti,

ben de Longhorn Kalın Biftek Lokantası Büfesi'nde etsiz bir hamburger yedim ve dokuz otobüsüne binip saat onda eve vardım. Daireme girince ışıkları açmaya kalktım, yanmadı. Batı Portland'daki arıza yüzünden haftalardır kesinti vardı. Ben de karanlıkta mum aranmaya başladım ve bir dakika geçmedi ki yatağımda birinin uzanmış olduğunu fark ettim.

Paniğe kapıldım, tekrar ışıkları yakmaya çalıştım.

Uzun, ince yapılı bir adam uzanmış yatıyordu. Ben yokken her nasılsa eve girip orada ölmüş bir hırsız olabileceğini düşündüm. Bir an önce çıkabilmek ya da hiç olmazsa çığlıklarımı duyurabilmek için kapıyı açtım, elimin titremesini bir kibrit çakabilecek kadar denetlemeyi becerdim, bir mum yaktım ve yatağa yaklaştım.

Işık onu rahatsız etti. Gırtlağından bir horultu çıktı ve başını yana çevirdi, yabancı biri olduğunu gördüm, ama kaşları tanıdım, sonra örtülü gözkapaklarının genişliğini, derken kocam olduğunu anladım.

Elimde mumla başında dikilirken uyandı. Güldü ve hâlâ yarı uykulu bir halde konuştu: "Ah, Psikhe! Kutsal toprak olan bölgelerden gelen kadın."

İkimiz de pek fazla tantana yapmadık. Hiç beklenen bir şey değildi, ama orada olmak ona doğal giliyor gibiydi, orada olmamaktan daha doğal ve çok heyecanlı olamayacak kadar yorgundu. Karanlıkta yan yana uzandık ve taşocağında bir kazada sırtını incittiğini ve daha da kötüleşeceğinden korktukları için onu Rehabilitasyon Kampı'ndan erken salıverdiklerini anlattı. Orada ölecek olursa dışarıda kötü reklam olurdu; zaten Rehabilitasyon Kampları ve Federal Tabipler Birliği hastanelerindeki ölüm olayları hakkında bir sürü söylenti dolaşıyordu; birileri onun Goldbach Hipotezi'nin kanıtlanması üzerine yaptığı bir çalışmayı Pekin'de yayımlattığı için yurtdışındaki bilim adamları Simon'un adını işitmişlerdi. Bu yüzden onu, ilk tutuklandığında cebinde bulunan sekiz dolarla vaktinden önce salıvermişlerdi, bu para da tabii ki ona yetmemişti. Idaho, Coeur D'Alane'den eve kadar otostop yaparak gelmiş, bu arada otostopçuluk yaparken yakalanıp Walla Walla'da iki gün hapiste kalmıştı. Bana bunları anlatırken gözünden uyku akıyordu ve anlattıktan sonra da uyuyakaldı. Elbise değiştirip yıkanması gerekiyordu, ama onu uyandırmak istemedim. Üstelik, ben de yorgun-

dum. Yan yana yattık, başını koluma dayadı. Hiç bu kadar mutlu olduğumu sanmıyordum. Hayır; mutluluk değil miydi yoksa? Daha büyük, daha karanlık bir şeydi bu, daha çok bilgi gibi, gece gibi: Coşku.

Uzun süredir karanlıktı, çok uzun süredir. Hepimiz kör olmuştuk. Ve soğuk vardı, yoğun, hareketsiz, ağır bir soğuk. Hiç kımıldayamıyorduk. Kımıldamadık. Konuşmadık. Ağızlarımız kapalıydı, soğuktan ve ağırlıktan kilitlenmişti. Gözlerimiz sımsıkı yumulmuştu. Kol ve bacaklarımızı kımıldatamıyorduk. Zihinlerimizi kımıldatamıyorduk. Ne zamandan beri? Zaman süresi yoktu; ölüm ne kadar sürer? Hem insan sadece yaşadıktan sonra mı ölür, yoksa yaşamdan önce de mi ölüdür? Kesinlikle öldüğümüzü düşünüyorduk, eğer bir şeyler düşünüyorsak tabii, ama bir zamanlar yaşamış olsak bile bunu hatırlamıyorduk.

Bir değişiklik oldu. Önce basınç değişmiş olmalı, ama biz bilmiyorduk bunu. Gözkapakları dokunmaya duyarlıdır. Sımsıkı kapatılmaktan yorulmuş olmalılar. Üzerlerindeki basınç biraz azalınca açıldılar. Ama bunu bilmemize imkân yoktu. Hiçbir şey hissedemeyeceğimiz kadar soğuktu. Görülecek bir şey yoktu. Siyahlık vardı.

Ama sonra –"sonra", çünkü olay zamanı yarattı, öncekini ve ardındakini, uzağı ve yakını, şimdiyi ve sonrayı yarattı– ışık oldu. Bir ışık. Kestiremediğimiz bir uzaklıktan, yavaşça geçen küçük, garip bir ışık. Geçerken ışınım noktasını hafifçe bulandıran küçük yeşilimsi-beyaz bir ışık.

Gözlerimiz açıldı "sonra" herhalde, çünkü onu gördük. An'ı gördük. An bir ışık noktasıdır. Karanlıkta olsun bütün ışık alanında olsun, an küçüktür ve hareket eder, ama hızlı değil. Ve "sonra" da gider.

Bir başka an daha olabileceği gelmedi aklımıza. Birden fazla olabileceğini düşünmek için bir neden yoktu. Biri bile yeterince harikaydı: Karanlığın tüm

alanında, soğukta, ağır, yoğun, kımıltısız, zamansız, yersiz, sınırsız siyahlıkta bir anlık, küçük, hafifçe bulanık, kımıldayan bir ışık! Zamanın bir kere yaratılması yeter diye düşündük.

Ama yanılıyorduk. Bir ile birden-çok arasındaki fark dünya kadar farktır. Hatta dünya bu farklılıktır.

Işık geri geldi.

Aynı ışık mı, yoksa başkası mı? Belli değildi.

Ama "bu kez" ışığı merak ettik: Küçük ve yakın mıydı, yoksa büyük ve uzak mı? Yine belli değildi; ama kımıltısında bir şey, bir duraklama belirtisi, bir duraksama niteliği vardı ki büyük ve uzak bir şeye özgü olamazdı. Yıldızlar, örneğin. Yıldızları hatırlamaya başladık.

Yıldızlar hiç duraksamazlardı.

Belki hareketlerinin soylu kesinliği uzaklığın bir etkisiydi yalnızca. Belki delicesine sarsılıyorlardı, kozmik karanlığa fırlatılan bir ilk bombanın şarapnelleri gibi; ama zaman ve uzaklık bütün anları yumuşatıyordu. Eğer evren, göründüğü gibi bir yıkım eylemiyle başlamışsa bile görmeye alıştığımız yıldızlar anlatmıyorlardı bunun öykülerini. Eşsiz bir dinginlikteydiler.

Gezegenler ise... Gezegenleri hatırlamaya başladık. Görünümleri ve hareket yönleri değişmişti. Yılın belirli zamanları Mars yönünü ters çevirip gerisingeri yıldızlara doğru giderdi. Venüs, hilal, tolun ve batış evrelerinden geçtikçe parlaklaşır ve sonra solardı. Merkür gündoğumuyla aydınlanmış, gökte kayan bir yağmur taneciği gibi titreşirdi. Şimdi seyrettiğimiz ışıkta da bu düzensiz, titrek özellik vardı. Kesinlikle gördük yön değiştirdiğini ve geri döndüğünü. Sonra küçüldü, görünmez oldu; kırpıştı –bir tutulma mı oldu ne– ve yavaş yavaş gözden yitti.

Yavaşça, ama bir gezegen için yeterince yavaş değil.

Sonra –üçüncü "sonra"– kuşku götürmez ve kesin

biçimde Dünyanın Harikası çıkageldi, Büyülü Oyun, bak şimdi, bak gözlerine inanmayacaksın, anne, anne bak ne yapıyorum.

Bir fırlama hareketiyle soldan sağa bayağı hızlı ilerleyen, bir sıra halinde yedi ışık. Sağdan sola daha az bir hızla ilerleyen iki bulanık, yeşilimsi ışık. İki ışık duruyor, kırpışıyor, ters yöne dönüyor, telaşla ve yalpalayarak soldan sağa geçiyor. Yedi-ışık hızlarını arttırıyor ve yetişiyor. İki-ışık umutsuzca parlıyor, titriyor ve gidiyor.

Yedi-ışık hareketsiz kalakalıyor bir süre, sonra yavaş yavaş tek bir ışık halini alıyor, uzaklaşmaya başlıyor ve adım adım karanlığın yoğunluğu içinde gözden yitiyor.

Ama karanlıkta başka ışıklar doluyor şimdi, birçok ışık: Işıltılar, benekler, diziler, kıvılcımlar: Kimileri burnumuzun dibinde, kimileri uzakta. Yıldızlara benziyorlar, evet, ama yıldız değiller. Büyük Varoluşlar değil gördüklerimiz, sadece küçük hayatlar.

Sabahleyin Simon kampı anlattı biraz, ama bana evin her yanını arattırıp mikrofon olmadığını anladıktan sonra. Başlarda, onu davranış moduna soktuklarını ve paranoyak olduğunu düşündüm. Daha önce dinlenmemiştik hiç. Ve bir buçuk yıldır yalnız yaşıyordum; kendi kendime konuşmamı dinlemek istemezlerdi herhalde. Ama o "Benim buraya geleceğimi tahmin ediyorlardır" dedi.

"Ama serbest bıraktılar seni!"

Orada öyle uzanıp bana güldü. Ben de aklıma gelen her yeri araştırdım. Tek bir mikrofon bile bulamadım, ama ben Vahşi Yaşam'dayken birisi gelip çekmeceleri kurcalamış gibiydi. Simon'un tüm kâğıtları Max'lerdeydi, bu yüzden önemi yoktu. İspirto ocağında çay demledim ve demlikte kalan sıcak suyla Simon'u yıkayıp tıraş ettim, kalın bir sakalı vardı ve Kamp'tan getirdiği bitler yüzünden ondan kurtulmak istiyordu, o sırada da bana kampı anlattı. Aslında çok az şey anlattı, ama fazlasına gerek yoktu zaten.

On kilo vermiş. Zaten normalde de 60 kilo kadar olunca geride pek az şey kalmıştı. Dizleri ve bilek kemikleri derisinin altından taş parçaları gibi çıkıyordu. Ayakları Kamp botlarının içinde şişmiş ve çiğnenmiş gibiydi; yürüdüğü son üç gün boyunca çıkarmaya cesaret edememişti onları, bir daha giymeye mecali kalmayacağından korkarak. Onu yıkamam için çömeldiği zaman gözlerini kapattı.

"Sahiden burada mıyım?" diye sordu. "Burada mıyım?"

"Evet" dedim. "Buradasın. Benim anlayamadığım buraya nasıl geldiğin."

"Oh, durmadığım sürece o kadar kötü değildi. Gereken tek şey nereye gittiğini bilmen, gidecek bir yerin olması. Biliyorsun, Kamp'taki bazı insanlar, onları bıraksalar bile gidecek yerleri olmadığı için hiçbir yere gidemezler. Asıl olan hiç durmamaktı. Sadece sırtım tutuldu şimdi."

Banyoya gitmek için kalktığında doksan yaşındaki bir adam gibi yürüyordu. Dik duramadı, iki büklüm olup yığıldı. Temiz çamaşırlar giymesine yardım ettim. Yeniden yatağa uzandığında, yırtılan kalın bir kâğıt parçasını andıran bir ağrı haykırışı çıktı ağzından. Odada dolaşıp eşyaları yerleştirdim. Yanına oturmamı istedi ve ağlamayı sürdürürsem onu boğacağımı söyledi. "Bütün Kuzey Amerika kıtasını suya gömeceksin" dedi. Başka ne söylediğini hatırlamıyorum, ama sonunda beni güldürdü. Simon'un söylediği şeyleri hatırlamak ve onları dinlerken gülmemek güçtür. Sadece onu sevdiğimden söylemiyorum bunu; herkesi güldürür o. Bunu isteyerek yaptığını sanmıyorum, sadece başka insanlarınkinden farklı çalışan matematikçi kafası yüzünden. Sonra da güldükleri zaman hoşlanır bundan.

"Onu" düşünmek, on yıldır tanıdığım adamı ve tanınmaz hale gelmiş, farklı biri olmuş "onu" düşünmek garip geliyor. Çoğu dilde neden "ruh" anlamına gelen bir sözcük bulunduğunu anlamanıza yetiyor bu. Ölümün çeşitli dereceleri var ve zaman hiçbirine karşı korumuyor bizleri. Yine de bir şeyler kalıyor geride, işte bunun için de bir sözcük gerekiyor.

Bir buçuk yıldır söyleyemediğim şeyi söyledim: "Beynini yıkamalarından korkuyordum."

"Davranış modu pahalıya geliyor" dedi. "Sadece ilaçlarla yap-

salar bile. Daha çok, Çok Önemli Kişiler için kullanıyorlar bunu. Ama korkarım benim de önemli biri olabileceğimi düşünüyorlar. Son aylarda çok sık sorguya çekildim. 'Dış bağlantılarım' hakkında." Homurdandı. "Yurtdışında yayımlanan şeyler sanırım. Bu yüzden dikkatli olmak niyetindeyim, ki bir dahaki sefere beni tıktıkları yer Federal Hastane değil yine Kamp olsun."

"Simon, onlar.. zalim insanlar mıydı, yoksa sadece inandıkları adalet anlayışını mı uyguluyorlardı?"

Bir süre cevap vermedi. Cevap vermek istemedi. Ne sorduğumu biliyordu. Başımızın üstünde umudu, o kılıcı hangi ipin tuttuğunu biliyordu.

"Bazıları..." dedi sonunda, belli belirsiz.

Bazıları zalimdi. Bazıları işlerini seviyordu. Her şeyi topluma yükleyemezsin.

"Gardiyanlar kadar mahkûmlar da" dedi.

Her şeyi düşmana yükleyemezsin.

"Bazıları, Belle," dedi heyecanla elime dokunarak, "bazıları, orada pırlanta gibi insanlar da vardı."

İp kalın; tek darbede kesemezsin.

"Neler çalıyorsun" diye sordu.

"Forrest, Schubert."

"Dörtlünüzle mi?"

"Artık üçlü. Janet yeni sevgilisiyle Oakland'a gitti."

"Ah, zavallı Max."

"Pek fena olmadı. Kötü bir piyanistti."

Ben de Simon'u güldürüyorum, isteyerek yapmasam da. İşe gitme saatim gelip geçene kadar konuştuk. Geçen yıl çıkan Tam İstihdam Yasası'ndan beri on iki vardiyasında çalışıyorum. Kesekâğıtlarını yeniden işleyen bir fabrikada kontrolörüm, ama şimdiye kadar tek bir kesekâğıdını bile geri çevirdiğim olmadı; hatalı parçaları önce elektronik kontrolör yakalıyor. Oldukça sıkıcı bir iş. Ama günde yalnızca dört saat; hem de İşsiz kategorisine kaydolmak için kuyruklarda bekleyip, beden ve zekâ testlerinden geçmek ve bir sürü form doldurup her hafta sosyal güvenlik danışmanları ve müfettişlerle konuşmak, sonra da her gün tayın vesika pulları için kuyrukta beklemek daha çok zaman alıyor. Simon her zaman olduğu gibi işime gitmemi istedi. Denedim, ama yapamadım. Hoş-

çakal demek için onu öptüğümde cayır cayır yanıyordu. Çıktım, ama işe gitmeyip karaborsa bir doktor buldum. Fabrikada çalışan kızlardan biri önermişti onu, federal hekimlerin kürtaj yaptıktan sonra her seferinde yazdığı, iki yıl süreyle cinselliği öldüren ilaçları almadan kürtaj yaptırmak istersem diye. Doktor, Alder Sokağı'nda bir kuyumcunun yanında çalışıyormuş, bu da iyi bir şey demişti kız, paran yoksa kuyumcuya bir şeyler rehin bırakabilirsin. Kimsenin yeterli parası yok ve kredi kartları da karaborsada para etmiyor tabii.

Doktor hemen gelmek istedi ve birlikte otobüse bindik. Simon'la evli olduğumuzu hemen anladı; bize bakıp bir kedi gibi gülümsemesi komikti. Bazı insanlar yasadışılığı sırf yasadışılık uğruna severler. Kadınlardan ziyade erkekler. Yasaları yapan, uygulayan ve çiğneyen erkeklerdir ve sonra bütün bu gösterinin ne kadar harika olduğunu düşünürler. Kadınların çoğuysa yasalara aldırmamakla yetinir. Fakat bu kadın, bir erkek gibi yasaları çiğnemekten hoşlanıyordu. Belki de en çok bu yüzden, işin karanlık yanını sevdiğinden yasadışı bir işe girişmişti. Ama tek neden bu değildi tabii. Kuşkusuz doktor olmayı da istemişti ve Federal Tabipler Birliği, kadınların tıp fakültelerine girmesine izin vermiyordu. Eğitimini bir başka doktorun özel öğrencisi olarak, tezgâh altında tamamlamış olmalıydı. Simon da matematiği böyle öğrenmişti, çünkü üniversiteler İş İdaresi ve Reklamcılık ve Medya Bilgisi'nden başka bir şey öğretmiyorlardı artık. Her neyse bu işi öğrenmişti ve işini seviyor gibiydi. Hemen Simon için ev yapımı bir çekici hazırlayıverdi ve Simon'a iki ay boyunca fazla yürümeye kalkarsa hayatının sonuna kadar sakat kalacağını, ama uslu durursa çok çok biraz topallayacağını söyledi. Öğrenmekten memnun kalacağınız bir şey değildi, ama biz memnun olduk. Gitmeden önce bana içinde iki yüz kadar düz beyaz hap bulunan, etiketsiz bir şişe uzattı. "Aspirin" dedi. "Haftalar boyunca bayağı ağrı çekecek."

Şişeye baktım. Daha önce hiç aspirin görmemiştim; sadece feddoktorların reçetelere yazdığı, Temiz İlaç ve Gıda Kurumu'nun araştırma rekabet ruhunu teşvik için belirlediği çok çok ucuz fiyatlarla satılan, mahallenizdeki FTB ruhsatlı, dostça hizmet veren özel-teşebbüs eczanelerde hazırlanan, her doktorun tavsiyesi, mu-

cizevi alaşımlı Ekstra Güçlü Apaspirin ile Süper-Kabarcıklı Ağrı Kes ve Üç Etkili N-L-G-Zic'i biliyordum.

"Aspirin" diye tekrarladı doktor. "Her doktorun tavsiyesi mucizevi alaşım." Yine kedi sırıtışıyla. Sanırım günah içinde yaşadığımız için sevmişti bizi. O karaborsa aspirin şişesi herhalde rehin bıraktığım Navajo bileziğinden çok daha pahalıydı.

Simon'u, adresime geçici ikamet statüsüyle kaydettirmek için tekrar çıktım ve onun adına Geçici İşsizlik tazminatı tayın vesikası pulları almak için başvurdum. Bunları yalnızca iki hafta süre için veriyorlardı ve her gün gelmeniz gerekiyordu; ama onu Geçici Özürlü statüsüne geçirmek, iki fed-doktorun imzasını almak demekti ve bunu bir süre ertelemenin daha iyi olacağını düşündüm. Kuyruğa girip doldurması gereken formları almak ve memurların kendisinin neden gelmediği yolundaki sorgularına cevap vermek üç saat sürdü. Bir şeyden işkillenmişlerdi. Eğer sürekli yer değiştiriyorsanız ve arada bir arkadaşlarınız sizi idare edip kendi adreslerine kaydettiriyorlarsa iki kişinin evli olduğunu kanıtlamaları zordu elbette; ama bizim bütün eski dosyalarımız ellerindeydi ve açıkçası kuşku verecek kadar uzun bir süre birlikte dolanmıştık. Devlet sahiden kendi kendine bir sürü zorluk çıkarıyor. Evliliğin yasal kabul edildiği ve zinanın başınıza dert açtığı zamanlarda yasaları uygulamak daha kolay oluyordu herhalde. Sizi bir kere yakalamaları yetiyordu. Ama bahse girerim insanlar en az şimdi yaptıkları kadar sık çiğniyorlardı yasaları.

> Fener yaratıklar nihayet sadece ışıklarını değil, ışıkla aydınlanmış bedenlerini de görebileceğimiz kadar yakına geldiler. Güzel değillerdi. Koyu renkliydiler, çoğunlukla koyu bir kırmızı ve baştan aşağı ağızdılar. Birbirlerini yiyorlardı bütün bütün. Işık ışığı yuttu, hepsi hep birlikte karanlığın koca ağzında yutuldu. Yavaş hareket ediyorlardı, çünkü hiçbir şey, ne kadar küçük ve aç olursa olsun o ağırlık altında, o soğukta hızlı hareket edemez. Korkuyla yusyuvarlak olmuş gözleri hiç kapanmıyordu. Yutkunan ağızlarının ardındaki vücutları ufak ve kemikliydi. Dudaklarında ve kafataslarında tuhaf, çirkin süsler taşıyorlar-

dı: Kuşaklar, düğüm düğüm ibikler, tüye benzer yapraklar, nişanlar, halkalar. Derin otlakların zavallı küçük koyunları. Karanlığın ağırlığıyla kemiklerine kadar ezilmiş, karanlığın soğuğuyla iliklerine kadar donmuş, partal, sarkık dişli cüceler, bizleri yaşama döndüren, parlak bir açlıkla yanan küçük canavarlar!

Arada bir, fener yaratıklarından birinin ölgün, titrek aydınlığında başka büyük, hareketsiz şekiller de çarpıyordu gözümüze: Uzaklarda bir duvar gibi değil, bir duvar kadar katı ve kesin değil, ama bir yüzey, bir düzlem gibi... Orada mıydı?

Ya da uzaklarda, aşağılarda bir şey parıldıyordu belli belirsiz. Ne olabileceğini anlamaya çalışmanın faydası yoktu. Fener yaratıklarının boğuşmasıyla sarsılmış, yavaşça havalanıp inerken bir parça elmas tozu gibi titreşen bir kalıntı lekesi, çamur veya mika herhalde. Şu veya bu, gidip ne olduğunu görmek için kımıldayamıyorduk. Fener yaratıkların soğuk, dar özgürlüğüne bile sahip değildik. Hareketsizdik, çakılı kalmıştık, yarı belirgin gölge duvarlar arasındaki durgun gölgelerdik. Orada mıydık?

Fener yaratıklar bizlerin farkında değil gibilerdi. Önümüzden, aramızdan, belki de içimizden geçiyorlardı; emin olamazdık. Korkmuyorlardı, merak da etmiyorlardı.

Bir seferinde, bir elden biraz büyükçe bir şey yakınımıza geldi sürünerek ve bir an için sürünen yaratığın parıltısında, her biri küçük mavimsi ışık noktacıklarıyla, benek benek tüylerle örtülü bir duvarın yükseldiğini gördük kaldırımdan. Yaratığın altında kaldırımı ve yanında duvarı gördük, kesin berrak çizgiselliğiyle, akışkan, rastgele, geniş ve boş olan her şeye karşıtlığıyla ürküten duvarı. Yaratığın pençelerinin, küçük gergin parmaklar gibi yavaşça uzanıp açılarak duvara dokunduğunu gördük. Işıktan tüyleri titreşerek duvara süründü ve köşeyi dönerek kayboldu.

Artık biliyorduk ki duvar oradaydı ve bir dış du-

vardı o, bir evin dış cephesi belki ya da şehrin kulelerinden birinin kenarı.

Kuleleri hatırladık. Şehri hatırladık. Onu unutmuştuk. Kim olduğumuzu unutmuştuk; ama şehri hatırlıyorduk artık.

Eve gittiğimde FBI çoktan gelmişti bile. Simon'un adresini kaydettirdiğim polis karakolundaki bilgisayar adını derhal FBI merkezindeki bilgisayara yollamış olmalı. Simon'u bir saat kadar sorguya çekmişler, çoğunlukla Kamp'tan Portland'a geldiği on iki gün boyunca ne yaptığı hakkında. Pekin'e falan gitmiş olduğunu düşünüyorlardı herhalde. Walla Walla'da otostopçuluktan sabıka kaydı olması sayesinde hikâyesini kanıtlayabilmiş. İçlerinden birinin banyoya gittiğini söyledi bana. Banyo kapısının kenarına iliştirilmiş küçük mikrofonu elimle koymuş gibi buldum. Dokunmadım, evde bir tane olduğunu biliyorsanız, hiç dokunmamak, onu çıkarıp sonra bilmediğiniz öteki mikrofonların nerede olduğunu merak edip durmaktan çok daha iyidir, bunu anlamıştık. Simon'un dediği gibi, milliyetçiliğe aykırı bir şey söylemek istediğimiz anda sifonu çekebilirdik.

Pilli bir radyom vardı –çok fazla kesinti oluyor ve suları kaynatmak filan gerekiyor, bu yüzden zaman kaybetmemek ve tifodan ölmemek için pilli bir radyoya gerçekten ihtiyaç duyuyorsunuz. Ben ispirto ocağında akşam yemeğini hazırlarken Simon da radyoyu açtı. Tüm-Amerika Yayın Kurumu saat altı haberlerinin spikeri Uruguay'da barışın imzalanmak üzere olduğunu, Katmandu dışındaki bir villada sürdürülen gizli görüşmelerin 613. gününde Başbakan'ın özel kuryesinin yanından geçen bir sarışına gülümserken görüldüğünü söyledi. Liberya'daki savaş iyi gidiyordu; düşman 17 Amerikan uçağını düşürdüklerini söylüyor, Pentagon da 22 düşman uçağını düşürdüklerini söylüyordu ve başkent –adını unuttum, ama zaten birkaç yıldır boşaltılmıştı– özgürlük güçlerinin eline geçmek üzereydi. Arizona'daki polis operasyonları da başarılı olmuştu. Phoenix'teki neo-Birch asiler Amerikan Ordusu'nun ve Hava Kuvvetleri'nin ezici üstünlüğü karşısında fazla dayanamazlardı, çünkü Los Angeles'taki Weatherpeople'dan sağladıkları

küçük taktik, nükleer silah yardımının onlara ulaşması engellenmişti. Arkasından fed-kredi kartlarının bir reklamı, sonra da Yargıtay'ın reklamı: "Yasal bir sorununuz mu var? Dokuz Bilge hepsini çözer! Yargıtay!..." Sonra gümrük tarifelerinin yükseltilmesi hakkında bir şey ve 2000'in üzerinde kapanan borsa hakkında bir haber ve kulakta kalan ufak bir melodiyle ABD Hükümeti'nin teneke kutularda satılan suyunun reklamı: Rastgele su içmeyin – Mikroplu sularla hasta düşmeyin –Herkesin seçimi– Buuz gibi, tertemiz Devlet suyu– üç soprano da son dizede tam bir uyum içindeydi. Sonra tam piller bitmek üzereyken spiker uzaktan gelen bir fısıltıya dönüşmüş sesiyle yeni bir kıtanın ortaya çıkması hakkında bir şeyler söyler gibi oldu.

"O neydi?"

"Duyamadım" dedi Simon, gözlerini kapatmış yatıyordu, yüzü solgun ve terliydi. Yemekten önce ona iki aspirin verdim, Çok az yedi, ben banyoda bulaşıkları yıkarken uyuyakaldı. Viyola çalışacaktım, ama tek odalı bir dairede viyola bayağı gürültü yapar. Onun yerine biraz kitap okudum. Janet'in gitmeden önce verdiği bir best-sellerdi. Çok iyi bir roman olduğunu söylemişti, ama Franz Liszt'i de sever o. Kütüphaneler kapatıldığından beri pek bir şey okumuyorum, kitap bulmak çok zor, sadece best-sellerleri satın alabiliyorsunuz. Bunun adını hatırlamıyorum, ama kapağında Doksan Milyon Baskı!!! yazılıydı. Geçen yüzyılda, sorunların pek az, hayatın yalın ve nostaljik olduğu o güzelim 70'lerde, küçük bir kasabadaki seks hayatı hakkındaydı. Yazar bütün karakterlerin evli olması olgusundan çıkarabildiği her türlü gerilim unsurunu sonuna kadar kullanmış. Sonuna baktım ve bütün evli çiftlerin, çocukları şizofren keşler olduktan sonra birbirlerini vurduğunu gördüm; yalnız bir cesur çift boşanıyor, Hükümet adına çalışan bir çift açıkgöz âşıkla birlikte yatağa atlıyordu; sonra da parlak bir geleceğin şafağında sekiz sayfa süren grup seks. Ben de yatağa gittim. Simon ateş içindeydi, ama sessizce uyuyordu. Soluk alışı uzaktan gelen yumuşak dalgaların sesi gibiydi ve ben bu seslere dalıp karanlık denize gittim.

Çocukluğumda uyuyakalırken karanlık denize giderdim sık sık. Uyanan aklımla unutmuşum bunu neredeyse. Çocukken bütün yapmam gereken uzanıp düşünmekti, "karanlık deniz.. karanlık

deniz..." Sonra da kısa sürede orada olurdum, büyük derinliklerde sallanır dururdum. Ama büyüdükten sonra çok az oluyordu, büyük bir armağan gibi. Karanlığın uçurumunu bilmek ve ondan korkmamak, kendini ona ve oradan çıkabilecek herhangi bir şeye bırakmak, daha büyük bir armağan olabilir mi?

Minik ışıkların etrafımızda gelip gitmesini seyrettik ve bunu yaparak bir mekân ve yön hissi kazandık; yakın ve uzak, en azından ve yüksek ve alçak. Akımların farkına varmamızı sağlayan bu mekân hissiydi. Mekân etrafımızda tümüyle durgun değildi artık, kendi ağırlığının muazzam basıncıyla ezilmişti. Zorlukla fark ettik, soğuk karanlık kımıldıyordu, yavaşça, yumuşakça, uzun bir süre bizleri zorlayarak, sonra da yoğun bir dalgalanma içinde yok olup giderek. Boş karanlık kımıltısız, görünmez bedenlerimiz boyunca ağır ağır aktı; onlardan geçti, onları geçti; belki içlerinden; bilemiyorduk.

Nereden geliyordu bu soluk; yavaş, yoğun dalgalar? Derinliklerde bu yavaş yükseliş kımıltılarını harekete geçiren hangi basınç veya çekimdi? Anlayamıyorduk bunu; yalnızca bizlere dokunuşunu hissedebiliyorduk, ama onların kökenini ve sonunu bulabilmek için duygularımızı keskinleştirdiğimizde başka bir şeyin farkına vardık: Büyük akıntıların karanlığında orada bir şey: Sesler. Kulak verdik. İşittik.

Böylece mekân hissimiz keskinleşti ve bölgeselleşti, bir yer hissi oldu. Çünkü ses bölgeseldir, görüntü değil. Ses, sessizlikle sınırlanır ve hem mekân hem de zaman içinde çok yakınlaşmadıkça sessizlikten doğmaz. Bir şarkıcının bir zamanlar durduğu yerde dursak da şarkı söyleyen sesi duyamayız; yıllar onu akıntılarıyla götürmüş, batırmıştır. Ses kırılgan bir şeydir, bir titreşim, hayatın kendisi kadar naiftir. Yıldızları görebiliriz, ama duyamayız onları. Dış uzayın boşluğu bir atmosfer, ses dalgalarını aktaran bir eter olsaydı bile yıldızları duyamazdık; çok uzaktalar. En

fazla, o da dinlersek, kendi güneşimizi duyabiliriz, zor duyulur bir fısıltı halinde yanışının heybetli harıltısını, patlayan fırtınasını.

Bir deniz dalgası birinin ayağına çarpar: Dünyanın öteki ucundaki bir volkan patlamasının şok dalgasıdır bu. Ama hiçbir şey duyulmaz.

Ufukta kırmızı bir ışık titreşir: Uzak bir anakarada yanan bir şehrin sisli puslu bir yansımasıdır. Ama hiçbir şey duyulmaz.

Derin gök gürlemesi ve haykıran tiz sesler yalnızca bir yanardağın eğimlerinde, şehrin dış mahallelerinde duyulur.

İşte böyle, duyduğumuzu fark edince duyduğumuz seslerin bayağı yakınımızda olduğundan emin olduk. Ama yine de yanılmış olabiliriz. Çünkü garip bir yerdeydik, derin bir yerde. Derin yerlerde ses çok uzaklara ve çok hızlı gider; tam bir sessizlik vardır orada, en küçük ses bile yüzlerce mil öteden duyulur.

Ve bunlar küçük gürültüler değildi. Işıklar ufaktı, ama sesler yoğundu; yüksek değil, ama çok geniş. Çoğu kez işitme menzilinin altındaydılar, sesten çok, uzun, yavaş titreşimler. İlk duyduğumuz, altımızdaki akıntılardan yükselir gibi geldi bize: Yoğun homurtular, iliklerimize işleyen iniltiler, tıslayan derin tedirgin bir fısıltı.

Sonra, yukarıdan bazı sesler gelmeye başladı ya da karanlığın sonsuz katlarına takılmışlardı; bunlar daha da garipti, çünkü musikiydi. Uzaklardan, karanlıktan gelen muazzam, davetkâr, hazin bir musiki, seslendiği bizler değildik. *Neredesiniz? Ben buradayım.*

Bizlere seslenmiyordu.

Büyük ruhların sesleriydiler, büyük hayatların, yalnızların, yolcuların sesleri. Çağırıyorlardı. Pek sık cevap alamıyorlardı. *Neredesiniz? Nereye gittiniz?*

Ama kemikler ve Güney'in buzul adacıklarındaki ak kemiklerin çatıları ve lifleri, kemiklerin uçları cevap vermedi.

Biz de cevap veremedik. Ama dinledik ve gözlerimizden yaşlar aktı, tuzlu yaşlar, ama okyanuslar kadar tuzlu değil, dünyayı kuşatan zavallı dalgalar, büyük hayatların terk edilmiş yolları kadar tuzlu değil; o kadar tuzlu değil, ama daha ılık.

Ben buradayım. Sizler nereye gittiniz?

Cevap yok.

Sadece yukarıya doğru fısıldayan gök gürlemesi.

Ama cevap vermesek de biliyorduk şimdi, biliyorduk, çünkü işitiyorduk, çünkü hissediyorduk. Çünkü ağlıyorduk, biliyorduk vardık ve öteki sesleri hatırladık.

Ertesi gece Max geldi. Ben tuvalette oturup banyo kapısını kapatarak viyola çaldım. Mikrofonun öteki ucundaki FBI adamları, tam yarım saat boyu aralıksız solfejler ve ikilik suslar dinlediler, ardından da Hindemith'in eşliksiz viyola sonatının enikonu iyi bir yorumunu. Banyo çok küçük, yüzeyleri de çok sert olduğu için yaptığım gürültü sahiden korkunçtu. Ses pek iyi değildi, çok fazla yankılı, ama tiz tınısı her yanı dolduruyordu ve gitgide daha yüksek sesle çalıyordum. Yukarı kattaki adam bir kez yeri yumrukladı; ama ben her pazar sabahı onun sonuna kadar açık televizyonundan Tüm-Amerika Olimpiyat Oyunları'nı dinlemeye mecbur kalıyordum, o da arada bir tuvaletine çıkan Paul Hindemith'i kabullensin artık.

Yorulunca mikrofonun üzerine koca bir yün topağı koydum ve yarı sağır bir halde banyodan çıktım. Simon ile Max ateş gibiydi. alevleri sönecek gibi değildi. Simon çekim formülleri çiziktiriyordu, Max de her zaman yaptığı üzere bir boksör gibi dirseklerini aşağı yukarı sallayıp genizden gelen sesiyle "E-lek-tron emisyonu..." diye sayıklayıp duruyordu, gözleri kısılmış, zihni belli ki dilinden saniyede bilmem kaç ışık yılı fazla hızla işliyordu. Çünkü habire baştan başlayıp "e-lek-tron emisyonu..." deyip duruyor ve dirseklerini aşağı yukarı sallıyordu.

İş üstündeki entelektüellere bakmak çok garip oluyor. Sanatçılar denli garip. Seyircilerin orada oturup da gözlerini devirip dilini

ısıran bir kemancıya veya tükürüğünü biriktiren bir kornocuya ya da elektriğe tutulmuş kara bir kediye benzeyen bir piyaniste nasıl *baktıklarını* bir türlü anlayamamışımdır, sanki *gördükleri şeylerin* musikiyle bir ilgisi varmış gibi.

Alevleri bir kasa karaborsa birayla söndürdüm –yasal olanı daha iyi oluyor, ama hiçbir zaman biraya yetecek kadar vesika pulu bulamıyorum, yemek yemeden duracak denli de susamadım hiç– ve Max de Simon da yavaş yavaş yatıştılar. Max'e kalsa gece boyu kalıp konuşurdu, ama onu kışkışladım, çünkü Simon yorgun görünüyordu.

Radyoya yeni pil takıp çalar halde banyoya yerleştirdim, mumu üfledim ve yanına uzanıp Simon'la konuşmaya başladım; uyuyamayacak denli heyecanlıydı. Max'in, Simon Kamp'a gönderilmeden önce kafalarını kurcalayan problemleri çözdüğünü ve Simon'un denklemlerini (Simon'un deyimiyle) çıplak olgulara uyarladığını söyledi; bu demek oluyordu ki "doğrudan enerji çevrimi"ni sağlamışlardı. Simon, yirmi iki yaşında işin teorik kısmını yayımladığından beri on, on iki kişi farklı zamanlarda bunun üzerinde çalışmışlardı. Fizikçi Ann Jones teorinin pratikte en basit uygulamasının bir "güneş-kapanı", güneş enerjisini toplayıp depolamaya yarayan, kimi zenginlerin evlerinde bulunan ABD Güneş Isıtaç'larından çok daha ucuz ve üstün bir araç kurmak olduğunu göstermişti. Ve ipin ucuna yeterince asılırlarsa geriye çok basit bir iş kalıyordu. Şu anda Max ipin ucunu yakalamıştı.

Simon'un teorisini yayımladığını söyledim, ama tam da böyle olmadı. Elbette yazılarının bir tekini bile yayımlatmadı, basılı halde; Federal Hükümet adına çalışmıyor ve devlet onayı yok. Ama çalışması bilim adamları ve şairlerin Sammy's-dot adını verdiği biçimde, yani el yazımı veya teksir olarak elden ele dolaştırıldı. FBI'ın parmakları mor olan herkesi tutukladığına dair eski bir şaka vardır, çünkü ya Sammy's-dot'ları teksir etmişlerdir ya da deri hastalığına tutulmuşlardır.

Her neyse, o gece Simon'un başı göğe ermişti. Asıl coşkuyu saf matematikte buluyor; ama on yıldan bu yana teorisini hayata geçirmek için Clara, Max ve değerleriyle birlikte çalışmaktaydı ve somut bir zafer kazanma duygusu da iyi bir şeydir, hiç olmazsa hayatta bir kere yaşamalı insan bunu.

Beni temsili kitle sayıp güneş kapanının kitleler için ne ifade ettiğini açıklamasını istedim. Bataryadan daha kolay yapılacak bir araç yardımıyla güneşten enerji sağlayabileceğimizi söyledi. Verimliliği ve depolama kapasitesi öyleydi ki sözgelimi on dakikalık güneş ışığı bizimki gibi bir apartmanın yirmi dört saatlik her türlü enerji ihtiyacını, ısıtma, aydınlatma, asansör, falan dahil, karşılayabilirdi hem de kirlenme olmadan; ne katı ne termal ne de radyoaktif kirlenme. "Güneşi tüketmek tehlikeli değil mi?" diye sordum. Ciddi ciddi yanıtladı –aptalca bir soruydu, ama çok da değil, bir süre öncesine dek insanlar yeryüzünü tüketmekte de bir tehlike görmüyorlardı– "Hayır" dedi, "çünkü madenlerden ve ormanlardan aldığımız, atomu parçalarken yaptığımız gibi enerjiyi çekip almayacak, ağaçların, otların, yaban güllerinin yaptığı gibi zaten bize doğru gelen enerjiyi kullanacaktık. Buna "Çiçek Gücü diyebilirsin" dedi. Yükseklerdeydi, başı göğe ermişti, güneş ışınlarının sırtına binmişti.

"Bizler Devlet'in malıyız" dedi, "çünkü korporatif devlet güç kaynakları üzerinde bir tekel kurmuş durumda ve sürekli yetecek güç yok. Ama her isteyen evinin çatısında tüm bir şehri aydınlatmaya yeter enerji sağlayacak bir jeneratör kurabilir artık."

Pencereden karanlık şehre doğru baktım.

"Sanayi ve tarımda merkezileşmeyi tümüyle kaldırabiliriz. Teknoloji sermayeye değil, yaşama hizmet edebilir. Her birimiz kendi yaşantımızı yönetebiliriz. Güç güçtür!.. Devlet bir makine. Bu makinenin fişini çekebiliriz artık. Güç kokuşmadır; mutlak güç mutlak kokuşmadır. Ama bu, güç bir bedel karşılığı olduğu sürece geçerli. Gruplar gücü kendi ellerinde tutabildikleri sürece, fiziksel yapabilme gücünü başkaları üzerinde manevi yaptırım gücü olarak kullandıkları sürece; bileği kuvvetli olan haklı olduğu sürece. Ama ya güç karşılıksız olursa? Ya herkes eşit güçte olursa? O zaman, herkes haklı olduğunu göstermek için daha iyi bir yol bulmak zorunda kalır."

"Bay Nobel de dinamiti icat ettiğinde bunu söylüyordu" dedim. "Dünyada barış."

Güneşin ışıttığı doruktan binlerce metre aşağı kayıp serpişen karlar içinde gülümseyerek yanımda durdu. "Ziyafet sofrasındaki kafatası," dedi, "duvardaki el yazısı. Sakin ol! Bak, görmüyor

musun Pentagon'da güneş ışıyor, bütün çatılar açılmış, güneş gücün koridorlarında ışıyor nihayet... Ve onlar titreşiyorlar, yok oluyorlar. Oval Salon'un halılarını otlar bürümüş. Kırmızı telefon, faturalar ödenmediği için kapatılmış. İlk işimiz Beyaz Saray'ı çeviren elektrikli tellerin dışına bir elektrikli tel daha çekmek olacak. İçerideki yetkili olmayanların içeri girmesini engelliyor. Dışarıdaki de yetkililerin dışarı çıkmasını engelleyecek..."

Acıydı elbette. Hapisten kimse tatlı çıkmaz pek.

Ama acımasızcaydı bu, büyük umudu görmek ve bunun için umut olmadığını bilmek. Biliyordu bunu. Pekâlâ biliyordu. Ortada bir dağ olmadığını biliyordu, rüzgârın tepesine bindiğini biliyordu.

Fener yaratıkların minik ışıkları birer birer öldü, söndü gitti. Uzaklardan gelen yalnız sesler sustu. Soğuk, yavaş akımlar boşandı, boşaldı, arada bir uçurumdaki kaymalarla sarsılır oldu sadece.

Gene karanlıktı ve kimse konuşmuyordu. Baştan aşağı karanlık, dilsiz, soğuk.

Sonra güneş doğdu.

Hatırlamaya başladığımız gündoğumlarına benzemiyordu; havanın kokusunda ve dokunuşundaki tuhaf ve incecik değişim; uyutmaktansa uyandıran, dik tutan ve bekleyen susku; boz bulanık, yeni, henüz yaratılmış gibi duran nesnelerin görünümü –doğu göğüne yaslanmış uzak dağlar, kendi ellerimiz, çiğ ve gölge dolu yeşil çimenler, pencereyi örten perdenin kenarındaki kıvrım– ve sonra, insan yeniden gördüğünden, ışığın geri döndüğünden, günün doğduğundan emin olamadan uyanan bir kuşun apansız tatlı ötüşü. Ve sonra koro, tek tek her bir ses: Bu benim yuvam, bu benim ağacım, bu benim yumurtam, bu benim günüm, bu benim yaşamım, işte buradayım, işte buradayım, hurra bana! Buradayım! Hayır, hiç de böyle değildi bu gündoğumu. Tümüyle sessizdi ve maviydi.

Hatırlamaya başladığımız gündoğumlarında ışığın değil, ışığın dokunduğu her bir nesnenin, şeylerin,

dünyanın farkına varılırdı. Orada olurlardı, gene görünür olurlardı, sanki görünürlük doğan güneşin bir armağanı değil de kendi özellikleriydi.

Bu gündoğumunda ışıktan başka bir şey yoktu. Işık bile yoktu aslında, yalnızca renk: Mavi.

Onu gösteren bir pusula yoktu. Doğuda daha parlak olmuyordu. Doğu ya da batı yoktu. Sadece alt ve üst, aşağı ve yukarı vardı. Aşağısı karanlıktı. Mavi ışık yukarıdan doğru geliyordu. Işıltı düşüyordu. Sarsıntılı gök gürlemesinin durduğu aşağıda parlaklık, morluktan körlüğe geçerek ölüyordu.

Bizler, doğrularak ışığın düşüşünü seyrettik.

Bir bakıma, güneş doğuşundan çok havai bir kar yağışına benziyordu. Işık, belli belirsiz parçacıklar, sonsuz küçüklükte lekecikler halinde, yavaşça alçalıyor, silikleşiyor, karanlık bir gecede düşen kar taneciklerinden daha silik ve daha ince görünüyordu; ama maviydi. Mora çalan, yumuşak, derine işleyen bir mavi, bir buzdağındaki gölgelerin rengi, kardan önce bir kış ikindisinde boz bulutlar arasındaki gök kesiğinin rengi; yoğunluk olarak soluk, ama renk olarak diri: Uzağın rengi, soğuğun rengi, güneşten en uzak renk.

Cumartesi akşamı odamızda bilimsel bir konferans düzenlediler. Clara ile Max geldi, elbette, bir de mühendis Phil Drum ve güneş kapanı üzerinde çalışan üç kişi daha. Phil Drum'un keyfi yerindeydi, çünkü o şeylerden bir tane, bir güneş hücresi yapıvermiş ve yanında getirmişti. Ne Simon'un ne Max'in aklına bir tane bile yapmanın geldiğini sanmıyorum. Yapılabileceğini bildiler mi bunu yeterli görüyor ve başka şeylere dalmak istiyorlardı. Ama Phil bebeğini binbir fiyakayla kundağından çıkardı ve herkes türlü yorumlar yaptı: "Bay Watson gelip bir bakar mısınız", "Hey, Wilbur uçuyorsun yahu!" ve "Boktan bir şey bu, Alec, at şunu" ve "Aha, ah yakıyor, yakıyor bu be oy oyy", bu sonuncusu Max'ten geliyordu. Phil, hücreyi o akşamüstü, saat dörtte, Washington Parkı'nda hafif yağmur altında bir dakika süreyle güneşe tuttuğunu anlattı. Batı

Yakası'nda perşembeden beri ışıklar yanıyordu, bu sayede çekinmeden deneyebilirdik.

Phil masa lambasının kordununu hücreye bağladı, sonra ışıkları söndürdük. Lambanın düğmesini çevirdik. Ampul her zaman olduğundan iki kat parlaklıkta, tam 40 watt güçte bir ışık saçtı, şehir şebekesi tabii ki hiçbir zaman tam kapasiteyle çalışamıyordu. Hepimiz bakakaldık. Altın rengi metalik ayaklı ve plastik abajurlu ucuz bir masa lambasıydı.

"Bin güneşten daha parlak" diye mırıldandı Simon yattığı yerden.

"Sakın," dedi Clara Edmonds, "biz fizikçiler günahı keşfetmiş ve öte yakaya geçmiş olmayalım?"

"Bomba yapmaya yaramaz" dedi Max hülyalı hülyalı.

"Bomba ha" dedi Phil Drum aşağılayarak. "Bombaların miyadı doldu. Anlamıyor musun, böylesi bir güçle bir dağı yerinden oynatabiliriz. Yani Hood Dağı'nı tutar, havaya kaldırır ve yine yerine koyarız. Antarktika'yı eritir, Kongo'yu dondurabiliriz. Bir kıtayı batırabiliriz. 'Bana bir dayanak verin dünyayı yerinden oynatayım.' Pekâlâ Arşimet, işte dayanağın. Güneş."

"Hay Allah," dedi Simon, "Belle, radyo!"

Banyo kapısı kapalıydı ve mikrofonun üzerine yün topağını koymuştum, ama haklıydı; bu tonda konuşmayı sürdürecek olurlarsa daha fazla parazit gerekecekti. Ben de lambanın berrak ışığında yüzlerini seyretmekten hoşlansam da –hepsinin güzel, ilginç, tıpkı tahta aletlerin sapları ya da akıntılara karşı duran kayalar gibi çok hoş yıpranmış yüzleri vardı– gece boyu konuşmalarını dinlemek istemiyordum. Bilim adamı olmadığım için değil, bu hiç fark etmiyordu. Ya da söyledikleri şeyleri kabullenmediğim, onaylamadığım, onlara inanmadığım için de değil. Sadece konuşmaları beni müthiş üzdüğü için. Başarılmış bir işi, yapılmış bir keşfi yüksek sesle kutlayamadıkları, orada saklanıp fısıldaşmak zorunda kaldıkları için. Güneşe çıkamadıkları için.

Viyolamı alıp banyoya gittim, tuvaletin kapağına tüneyip uzun bir dizi sautille çalışması yaptım. Sonra Orman Üçlüsü'nü çalmayı denedim, ama fazla sertti. *Harold İtalya'da*'nın solo bölümünü çaldım, güzeldi ama ruh halime uymadı. Öteki odada hâlâ bağrışıp duruyorlardı. Doğaçlamaya başladım.

Mi minörde birkaç dakika çalmama kalmadı, lavabo aynasına düşen ışık titreşip solgunlaşmaya başladı, derken sönüverdi. Yeni bir kesinti. Portland Metropolitan Alanı'na enerji sağlayan yirmi üç nükleer santrala değil, güneşe bağlı olan öteki odanın ışığı ise hiç sönmedi. İki saniye geçmeden biri onu da kapattı, böylece West Hills bölgesinde yanan tek ışık olmaktan kurtulduk; mumları hazırlayıp kibritleri çakmalarını işitebiliyordum. Karanlıkta doğaçlamayı sürdürdüm. Işık olmayınca, şeylerin sert, parlak yüzeylerini görmeyince ses daha yumuşak, daha az karışık geliyordu. Çalmayı sürdürdüm, biçim almaya başladı. Yay inip durdukça tüm armoni yasaları hep birlikte şakıyordu. Viyolanın telleri benim sesimin akorlarıydı, hüzünle gerilmiş, sevincin tınısına ayarlanmış. Melodi, havadan ve enerjiden yaratıyordu kendini; vadileri yükseltiyor ve dağlarla tepeleri alçaltıyor, düzlükleri sivriltiyor ve çıkıntıları düzleştiriyordu. Ve musiki karanlık denize doğru gitti; karanlıkta uçurumun ötesinde yankılandı.

Dışarı çıktığımda hepsi orada oturuyor ve hiç kimse konuşmuyordu. Max ağlamıştı. Gözlerinin çevresindeki yaş tanelerinde küçük mum alevlerini görebiliyordum. Simon karanlıkta yatağına boylu boyunca uzanmıştı, gözleri kapalıydı. Phil Drum, güneş hücresini elinde tutmuş iki büklüm oturuyordu.

Mandalları gevşetip viyolayla yayı kutusuna koydum, gırtlağımı temizledim. Rahatsız etmiştim. En sonunda "üzgünüm" dedim.

Kadınlardan biri konuştu: Rose Abramski, Simon'un özel öğrencilerinden, matematik simgeler dışında pek az laf eden iriyarı utangaç bir kadın. "Onu gördüm" dedi, "onu gördüm. Beyaz kuleleri, yanlarına çarpan ve tekrar denize geri akan suyu gördüm. Ve on bin yıllık karanlıktan sonra sokaklarda ışıyan güneş ışığını."

"Onları duydum" dedi Simon, karanlığın içinden çok alçak bir sesle. "Seslerini duydum."

"Oh, Tanrım! Yeter!" diye haykırdı Max ve kalkıp paltosunu almadan ışıksız koridora daldı. Basamaklardan indiğini duyduk.

"Phil," dedi Simon yattığı yerden, "kaldıracımız ve dayanağımızla beyaz kuleler dikebilir miyiz?"

Uzun bir sessizliğin ardından Phil yanıtladı: "Bunu yapacak gücümüz var."

"Daha ne gerekiyor?" dedi Simon. "Daha ne gerekiyor güçten başka?"

Kimse cevap vermedi.

Mavi değişti. Daha parlak, daha ışıltılı ve aynı zamanda daha kalın oldu: Arılığını yitirdi. Mavi-morun eterimsi aydınlığı turkuvaza döndü, yoğun ve mat. Yine de her şeyin artık turkuvaz renginde olduğunu söyleyemiyorduk, çünkü hâlâ hiçbir şey yoktu. Hiçbir şey yoktu, turkuvaz rengi saymazsak.

Değişim sürdü. Matlık kayboldu, inceldi, yoğun, katı renk yarı saydam, saydam bir hal aldı. Sonra, sanki kutsal bir elmas veya bir safir ya da zümrütün parlak kristalinin yüreğindeymişiz gibi oldu.

Bir kristalin iç yapısında olduğu gibi hiç devinim yoktu. Ama artık bir şey vardı görülecek. Değerli bir taşın moleküllerinin devinimsiz, zarif iç yapısını görüyorduk sanki. O düzgün, pırıltılı, mavi-yeşil ışıkta düzlemler ve açılar, gölgesiz ve berrak görünüyordu etrafımızda.

Bunlar şehrin duvarları ve kuleleriydi, sokakları, pencereleri, kapılarıydı.

Onları biliyorduk, ama onları tanımadık. Tanımayı göze alamadık. Çok zaman olmuştu. Ve çok garipti. Bu şehirde yaşarken düş kurardık. Uzanır yatardık geceleri, pencerelerin ardındaki odalarda uyurduk. Ve düş görürdük. Hepimiz okyanusu, derin denizi düşlerdik. Düş görmüyor muyduk şimdi?

Kimi zaman aşağıda, derindeki gürleme ve titreşim yeniden harlıyordu, ama hafifti şimdi, uzaktaydı; gürleme ve titreşim ve ateş ve çöken kulelere dair anılarımız kadar uzakta, çok eskide, ne ses ne de bellek korkutuyordu bizleri. Onları biliyorduk.

Safir ışık iyice parlaklaştı, yeşil, neredeyse altın yeşili oldu. Başımızı kaldırıp baktık. En yüksek kulelerin ışığın yayılımıyla parıldayan tepeleri zor görünüyordu. Sokaklar ve eşikler daha karanlık, daha belirgindi.

Bu uzun, elmas-karanlığı sokaklardan birinde bir şey kımıldıyordu: Düzlemler ve açılardan değil eğimler ve yaylardan oluşan bir şey. Hepimiz, yavaşça, merakla dönüp baktık ona, kendi devinimimizin, özgürlüğümüzün o yavaş rahatlığıyla. Meşum, güzel bir akıntıyla toplanarak, yuvarlanarak, kâh hızlı kâh duraksayarak, sokak boyunca boş bir bahçe duvarından bir kapının eşiğine kaydı. Orada, koyu mavi gölgede görülmez oldu bir süre. Seyrettik. Bir kapının tepesinde solgun, mavi bir eğri belirdi. Ardından ikinci bir tane geldi ve üçüncü bir tane. Kımıldayan şey orada, kapının üstünde asılı kalakaldı, kemiksiz bir el ya da gümüşi kordonların sallanan düğümü gibi, bükülmüş bir parmağıyla kapının üzerinde, kendisine benzer ama devinimsiz bir şeyi –bir oymayı– göstererek. Mücevher ışığından bir oyma. Taştan bir oyma.

Zarafetle ve kolayca, uzun, eğimli uzantı oymalı şeklin eğimlerini, sekiz ayağı, yuvarlak gözleri izledi. Kendi imgesini tanımış mıydı?

Canlı şey ansızın eğildi, eğrilerini gevşek bir düğümle topladı ve sokağa doğru seğirtti, hızlı ve tehditkârdı. Ardında bir an daha koyu bir maviden belli belirsiz bir bulut belirdi, hemen sonra dağıldı, kapının üzerindeki oyma şekli açığa çıkardı yeniden: Deniz çiçeği, mürekkepbalığı, hızlı, koca gözlü, zarif, çekingen, özenli işaret bin duvara oyulmuş, sütunların, kaldırımların, tutamakların, elmas kutularındaki süslemelerin, kaplamaların, kakmaların, masaların, kapıların şekillerine işlenmiş.

Başka bir sokağın alt kısmında neredeyse ilk kat pencereleri düzeyinde yüzlerce gümüş tozdan, titrek bir bulut çıktı. Tek bir hareketle karşı sokağa yöneldi ve karanlık mavi gölgelerin arasında parıldayıp yitti.

Orada, gölgeler vardı şimdi.

Başımızı kaldırıp baktık, gümüş balığın uçuşundan yukarı doğru, mücevher-yeşili akıntıların boşaldığı ve mavi gölgelerin düştüğü sokaklardan yukarı

doğru. Kımıldayıp yukarı baktık, özlemle, şehrimizin yüksek kulelerine. Öylece duruyordu çökmüş kuleler.

Orada, yukarıda, mavi değil, mavi-yeşil değil, altın rengi giderek parlaklığı artan bir ışıltıyla parlıyorlardı. Çok, çok yukarılara yoğun, değirmi, titrek bir parlaklık uzanıyordu: Deniz yüzeyine vuran güneşin ışığı.

Buradayız. Parlak çemberden yaşama atladığımızda, su boşalacak ve kulelerin beyaz kenarlarına çarpacak ve dik sokaklardan denize geri akacak. Su, koyu saçlarda, koyu gözlerin kapaklarında parıldayacak ve kuruyup beyaz, ince bir tuz şeridine dönüşecek.

Biz buradayız.

Kimin sesi? Kim seslendi bize?

On iki gündür benimle birlikteydi. 28 Ocak günü Sağlık Eğitimi ve Sosyal Güvenlik Bürosu'nun adamları geldi ve tedavi görmeksizin hastalık geçirip işsizlik tazminatı almakta olduğuna göre onun bakımını devletin üstlenmesi ve onu iyileştirmesi gerektiğini, çünkü sağlığın demokratik bir toplumun fertlerinin vazgeçilmez haklarından biri olduğunu söylediler. Simon hastaneye yatırılma belgelerini imzalamayı reddedince onun yerine Sağlık Başmüdürü imzaladı. Ayağa kalkmayı reddedince iki polis onu yataktan çekip kaldırdı. Onlarla boğuşmayı denemeye kalktı. Sağlık memuru tabancasını çekip direnmeyi sürdürürse sosyal güvenliğe karşı geldiği için onu vuracağını ve beni de Devlete karşı komplo kurmaktan tutuklayacağını söyledi. Arkamdan ellerimi kavramış olan adam da istedikleri anda beni, çekirdek aile oluşturma niyetiyle izinsiz hamile kalmak suçundan tutuklayabileceklerini söyledi. O zaman Simon kurtulmaya çalışmaktan vazgeçti. Bütün çabası bunun içindi zaten, amacı onlarla kavga etmek değil, sadece ellerinin serbest kalmasıydı. Bana baktı; onu alıp götürdüler.

Salem'deki federal hastanede kalıyor. Normal bir hastanede mi yoksa ruh hastalıkları koğuşunda mı olduğunu bir türlü öğrenemedim.

Dün, radyoda gene Güney Atlantik ve Batı Pasifik'te yükselen

kara kütlelerinden söz ediliyordu. Ertesi gece, Max'lerde jeofizik basınçları, kayma ve yarılmaları anlatan bir TV programı seyrettim. ABD Jeodezik Hizmetler Dairesi kentte bir sürü ilan asmış; en çok göze çarpan da üzerinde "Bizim hatamız değil" yazan ve Oregon'da geçen ay Kaliforniya'da olduğu gibi büyük bir deprem ve kayma olsa bile Portland'ı etkilemeyeceğini ya da olsa olsa batı banliyölerini etkisi altına alacağını gösteren şematik bir haritayı işaret eden bir kunduz resmi çizili büyük bir ilan panosu. Haberlerde de bir zamanlar Miami'nin bulunduğu yere nükleer bombalar atarak Florida'daki gelgitleri önlemeyi planladıkları söylendi. Sonra da denizi doldurarak Florida'yı yeniden anakaraya bağlayacaklarmış. Şimdiden, dolgu alanlarında konut geliştirme projeleri ve emlak alım-satım ilanları boy göstermeye başladı. Başkan, Colorado, Aspen'de bir mil yüksekteki Beyaz Saray'da kalıyor. Pek işinc yarayacağını sanmıyorum. Willamette taraflarında yüzer evler 500.000 $'a gidiyor. Portland'dan güneye kalkan ne tren var ne de otobüs, çünkü geçen haftaki sarsıntılar ve toprak kayması bütün otoyolları fena halde tahrip etmiş, bu yüzden Salem'e yürüyerek gidebilir miyim, ona bir bakmak gerekiyor. Hood Dağı Vahşi Yaşam Haftası için aldığım sırt çantası hâlâ duruyor. Şubat ayına ait Federal Eşit Pay Süper Değerde Yeşil Damgalı asgari tayın vesikamla kuru fasulye ve kuru üzüm aldım; vesikanın tamamı ancak yetti; Phil Drum güneş hücresiyle çalışan küçük bir kamp ocağı yaptı benim için. İspirto ocağını almak istemedim, çok yer tutuyor, viyolamı da taşıyabilmek istiyorum. Max bana yarım şişe konyak verdi. Konyak bittiğinde bu defteri şişeye tıkıp ağzını sıkı sıkı kapayarak Salem yolundaki tepelerde bir yere bırakmayı düşünüyorum. Suyla ağır ağır kaldırılacağını, sonra karanlık denize gömüleceğini düşünmek hoşuma gidiyor.

Neredesiniz?
Biz buradayız. Siz nereye gittiniz?

Kazazede Bir Yabancının Derb Kadanh'ına Sunduğu İlk Rapordur

Yapmamı istediğiniz şey, yüce efendim, kesinkes olanak dışıdır. Bir insan bir dünyayı nasıl betimleyebilir? Evet, büyük bir daireyi çizmek için küçük bir kalem kullanılır, ama bu dairenin çemberinin eğimi bir kulenin tepesine çıkılsa bile çizilemeyecek kadar büyükse o zaman kalem daha görevine başlar başlamaz bitmez mi? Bir ses kaç tonda çıkabilir? Tek bir kayayı bile nasıl betimleyebilirim, hem hangi kayayı betimleyeceğim. Şimdi lafa Arz, dokuz gezegenli bir sistemde üçüncüdür ve orta büyüklükte, sarı, yaklaşık 93 milyon mil mesafedeki bir güneşin etrafında 365 günlük bir sürede ve kendi etrafında da 24 saatte dönmektedir ve bir de yol arkadaşı Ay vardır diye girsem, altı üstü bir yılın bir yıl, bir ayın bir ay ve bir günün bir gün olduğunu söylemiş olmaz mıyım ve bu da zatıâlinizin malumu değil midir?

Ama değil mi ki benden istemiş olduğunuz şeyin mümkün olmadığını bildiğinizi ve de bunu alay için veyahut zorbalıktan sormadığınızı biliyorum, o halde ne söylersem söyleyeyim sonunda cevabımın bir arpa boyu ileri götürmeyeceğini bildiğinizi bilerek cevap vermem icap eder: Bağışlayınız.

Biraz evvel, tırmanılması gereken bir dağ zirvesi gibi karşımda duran bu muazzam göreve göz ucuyla şöyle bir baktığımda birden anladım ki isteğinizin ardında yatan daha derin bir amaç var belki de. Kendi dünyamı size betimlememi isterken sanmıyorum ki benim dünyam hakkında malumat elde etmek isteyesiniz. Belki de sözlerime değil, sözlerimin arasında yer alan ve size, sizin dünyanız hakkında pek çok şey öğretecek sessizliklere kulak vermektir niyetiniz. Eğer söz konusu olan bu ise bir itirazım yoktur; bilakis böyle bir düzenlemeyi tercih ederim. O halde görevim, dünyamı bütün dünyalar için geçerli olabilecek genel terimlerle, astronominin, fiziğin, kimyanın, biyolojinin, vesairenin diliyle betimlemek değil, bilakis tekil ve gelip geçici, tesadüfi ve özel olan üzerinde durmaktır; çiçek açan bitkiler sınıfını tasvir etmek değil, ılık, sisli bir eylül akşamında şehirlerin ışıklarıyla çevrili büyük bir körfeze bakan bir balkonda açmış Cecile Bruner gülünün kekremsi kokusundan söz etmektir; zekânın evriminin veya insanlık tarihinin akışının anahatlarını çizmek değil, ama belki de, uzun uzun büyük halam Elizabeth'i anlatmaktır size. Öncülerin, Büyük Ovalar, Kayalık Dağlar, Sierra, Pasifik Kıyısı boyunca giriştiği gezilerle doruğuna ulaşıp son bulan, beyaz insanların batıya ettiği göçe dair hiçbir tarihsel anlatı, hatta ayrıntılı inceleme, sizi büyük halam Elizabeth'in varoluşunun gerekliliği hakkında kuşkuya yer bırakmaksızın ikna etmeye yetmeyecektir. Bu anlatıyı, Wyoming'e yerleşen her bir ailenin kaderleri gibi ayrıntıları kapsayacak kadar genişletsem dahi büyük halamın varoluşu hâlâ tesadüfi görünecektir. Ancak onu, onun yaşamını, onun ölümünü tasvir edecek olursam varoluşunun mutlak gerekliliği hakkında küçük bir fikir sahibi olabilirsiniz ve o zaman sise bürünmüş muazzam bir deniz kıyısında son bulan bin yıllık göç hareketini belki bir ölçüde kavrayabilir ve bu şekilde kendi halkınızın eski göçleri veya halkınızın tarihinde hiçbir göç hareketinin olmayışı ya da yenilginin doğası veya kendi büyük halanızın karakteri veya kendi ruhunuz hakkında yeni bir anlayış elde edersiniz belki.

Lordum, görüyorum ki mazeretler bulmak veya lafı uzatıp durmaktansa büyük halam hakkında konuşmak için hiç beklenmedik ve hoş bir fırsat bağışladığınız için teşekkür edip derhal başlamam gerekiyor. Terra Yıldızlararası Filosu'ndan bir geminin ikinci subayına pek sık bağışlanan bir fırsat değil bu.

Ama büyük halamı anlatarak başlayacağımı sanmıyorum. Zor bir konudur o ve tırmanmam gereken ürkütücü dağlara (onların zirvelerinden hangi sislere bürünmüş okyanus görünür acaba?) şöyle bir göz atacak cesareti topladığımda anladım ki nereden başlayacağım hiç fark etmiyor ve olgulara sıkı sıkıya bağlı kalmam da gerekmiyor. Size ne anlatırsam anlatayım, cümlelerimin arasındaki sessizliklere kulak veriyorsanız eğer hakikati duyacaksınız. Musikide olduğu gibi, ritmi, seslerin ve sessizliklerin sıralanışını yakaladınız mı melodiyi duyarsınız. Ne var ki benim şarkı söyleyebileceğim tek bir melodi var. Öyleyse bir peri masalıyla başlayayım.

Evvel zaman içinde bir şehir vardı. Tüm çağların diğer tüm şehirleri ve yerleri birbirine benzerdi birçok yönden. Bu şehir birçok yönden hiçbirine benzemezdi; yine de bir şehir idesini hepsinden daha çok dile getirirdi. Burada, hemen hemen aynı oranda kuşlar, kediler, insanlar ve kanatlı aslanlar yaşardı. Aslanların hepsi okuma yazma bilirdi. Pençesinde bir kitap taşımayan bir aslanın görüldüğü pek nadirdi. Kediler okumasını bilmezdi, ama çok medenileşmişlerdi. Dışarıdan birinin girmesi çitlerle önlenmiş gölgeli bir bahçenin mazıları arasında dinlenen büyük bir aile topluluğunu, veya şehir meydanında ay ışığı vurmuş taşlar üzerinde sarmanların bir ayin toplantısını veya duman rengi ipeksi bir dişinin damdan dama yavaş yavaş ilerlemesini gözleyen biri, şehrin kediler için kurulmuş olduğunu, hatta ve hatta burada yaşama sanatının onlar tarafından mükemmelleştirildiğini düşünebilirdi pekâlâ. Ama bir aslana bakar bakmaz bunu sorgulamak zorunda kalırdınız; zira, biçim ve hatlarıyla kedilere ne kadar benzeseler de aslanların mükemmel sükûneti, kadirşinas bir gurur ve bilinçli bir hâkimiyet sergileyen genel ifadeleri kesinlikle yalın bir mutluluğu aşan, neredeyse coşkuya yaklaşan bir zihin halini gösterirdi. Bir köprünün altında gazoz şişeleri ve çürük portakallar arasında sürüklenen bir kedi ölüsü görebilirdiniz, ama bu hüzünlü sahneden başınızı kaldırdınız mı kemerin üzerinde güzelim sert bakışlarıyla yürüyen bir as-

lanın attığı adımları görürdünüz, taştan kanatlarıysa kapanmış olurdu, uçabileceği daha iyi bir yer mi vardı ki?

Kolayca anlamışsınızdır, kuşlar şehrin en az mutlu sakinleriydi. Çoğu kafeslerde yaşardı. Yoo, bu mahkûmlar hiç de mutsuz görünmezlerdi, gerçi, dar yollar boyunca şafaktan geceye dek Vivaldi tarzı süslü kadanslar şakır, kuş yemlerini didikler, ferah kafeslere asılı Noel ağacı süslerindeki küçük fırdöndülerde yansımalarını hayran hayran seyrederlerdi. Ama yine de kafeste yaşarlardı işte. Güvercinler özgürdü, yarı aç, yarı tok dilenciler ne kadar özgür sayılabilirse o kadar. Her gün bahşiş verileceğini bildiren çan seslerine koşarlar, bahşişler arasında da daha fazla bahşiş için turistlerin etrafında dolanırlardı. Belki de oy hakkı alınmış, bağımlı yaratıklar statüsüne düşürülmüş olmaya duydukları hınç yüzünden, tüneyecek çok az ağaçları, kaçacak çok az tehlikeleri kalması yüzünden kapıldıkları gizemli hiddet yüzünden öylesine aşındırıcıydı bokları. Motifleri ne olursa olsun, güvercinler oymaların, kakmaların, süslemelerin dayanıksız taşlarına ısrarla ve acımasızca sıçarak şehrin dokusundaki en güzel unsurları yok ediyorlardı. Aslanlar bile kaçamıyorlardı güvercinlerden. Ancak bu yıkım işinde, insanlar kat be kat geçiyordu güvercinleri; yakındaki anakarada kurulu fabrikalarından sınıf bilinci en yüksek güvercinin aşındırma gücünü kat be kat aşan dumanlar saçıyorlar ve motorlu tekneleriyle, şehir yıkılıp gitmeden onu batırmaya çabalıyorlardı.

Venedik'i diğer şehirlerden en açık biçimde ayırt eden ve bir yandan da onların hepsini, her birini örnekleyen ve betimleyen nitelik kuşkusuz o kırılganlığıydı.

Bir şehir, şaşaalı, eski, kalabalık, aktif, binlerce dolu dolu yaşam barındıran şehir bir güvercin –veya motorlu tekne– ya da bir gaz püskürmesi yüzünden yok olacak ha? Ne saçmalık!

Peki o zaman şehirleri yok eden şey nedir? O koca şehirler niye yıkılmış? İyice bakın isterseniz, bulup bulacağınız oyuncak bir at olacaktır; pirinç bir anahtar; şarap içip gevezelik eden birkaç adam; bir hava değişikliği; birkaç İspanyolun gelmesi. Yani hiçbir şey. Bir güvercin, motorlu bir tekne. Geiger sayacındaki bir tık sesi.

Demek ki Venedik'ten alınacak ilk ders ölümlülüktür.

Almanlar ve Kuzey'den gelen diğer barbarlar (şehir oldum olası Almanlar tarafından istila edilmiştir ve aslında Langobardlı

turistlerin saplantılı ziyaretlerinden kurtulmak için –uzun vadede fos çıkmış bir çabadır bu– lagünün en derin yerinde kurulmuştur) tarafından yanlış anlaşılan bu apaçık, dobra dobra mesaj Töton düşüncesinin tüm o muhteşem hödüklüğü ile şöyle yorumlanmıştır: Güya Venedik alışılmıştan daha ölümlü bir şehir olduğundan bir ölüm şehridir, ölümün şehridir, hastalığın, kokuşmanın şehridir, sağlıklı bir iş hayatı olmayan bir şehirdir, güvercinleri gibi ziyaretçilerin sırtından geçinen bir şehirdir, hastalıklı, yüksek ateş yüzünden görülen sanrıların şehridir, yaşını başını almış kulamparaların ölmeye gittikleri yerdir. Elbette zırvadır bunlar. En ölümlü olan şey en canlı şeydir. Dünyada bir yer daha yoktur ki yaşamın yeşil, güzel, karanlık dalgaları o kadar yükseklere çıksın, insan yaşayan kuşların, kedilerin, aslanların ve yürüyen, konuşan, şarkı söyleyen, bağrışan, metal alaşımları bir aşağı bir yukarı sallayan, yemek pişiren, kahvaltı eden, evlenen, cenazelere katılan, oradan oraya Coca-Cola ve kabak tekneleriyle Coca-Cola ve kabak taşıyan, nutuk atan, radyo dinleyen, müzik aletleri çalan, büyük katedralin kapıları önünde bir aşağı bir yukarı inip çıktıkça karanlıkta ateşböcekleri gibi ışıldayan elektrikli yo-yolar satan, okulu kıran, futbol toplarını tekmeleyen, boğuşan, balık tutan, öpüşen, göstericilere gözyaşı bombası fırlatan, gösteriler yapan, renkli camdan inanılmaz kırılganlıkta köpükler üfleyerek yaşam-süresi beklentilerini kısaltan, vesaire vesaire yapan, başka bir deyişle yaşayan insanların varlığından böylesine haberdar olsun. Eğer ölüm arzusuna kapılmış yaşlı bir Alman kulamparası olsaydım ben, kendimi tam bir aptal gibi hissederdim Venedik'te. Vallahi de.

Venedikli iki kadının, yeşil bir kanalın basamaklarında, yirmi dakika boyunca hiç durmaksızın türlü ayrıntılar ve muazzam bir tutkuyla elektrikli mikserlerin çeşitli markalarının niteliklerini tartışmalarına kulak misafiri oldum. Bu konuşmada hiç de ölümün kokusunu taşıyan, hummalı bir esriklik yoktu. Nitekim, orada yaşamın öylesine güçlü olmasının bir nedeni şu ki, onu işitebiliyorsunuz. Başka şehirlerde motorların sesi boğar o sesi. Başka şehirlerde bütün işiteceğiniz motorların çıkardığı gürültüdür. Venedik'te işiteceğiniz ise çoğunlukla insanların çıkardığı gürültüdür. Bir de kuşların, bir de âşık oldukları zaman kedilerin; aslanlara gelince sözünü etmeye değer bir gürültü çıkarmaz onlar, yine de ellerinde tut-

tukları kitap hafifçe *Pax tibi, Marce, Evangelista meus* der. Velhasıl Venedik'in sessizliği tahayyül edilebilecek en gürültülü sessizliktir.

Dışarıda, yıldızlar arasındaki boşluğa çıktığım ve bu boşluğa kulak verip de dehşete kapıldığım zamanlarda (hayatında hiçbir zaman bir uzay gemisiyle yolculuk etmemiş olmasına karşın Pascal'ın sözünü ettiği) o ezici dehşetten kurtulabilmek ve rahatlamak için bir yol bulmuştum: Sabahın erken saatlerinde Venedik'te bir otel odasında uyandığımı düşünürdüm. Başlarda dingindir, derin bir dinginlik, durgun, sisli, mavimsi-yeşil lagünün dinginliği, köşedeki evlerin taş duvarları arasındaki küçük kanalın dinginliği. Bilirim ki bu dinginlik içinde otel girişinin yakınındaki köprünün aksi suya düşerek mükemmel eğrili bir çember oluşturur. O köprünün ötesinde bir başka köprü vardır, onun ötesinde bir başkası, her biri kendi yansımasının üzerinde yükselir: Hava, su, taş, cam, bir. Cumbalı pencerenin dışındaki taşlar üzerinden bir güvercin kalkar: *Oocooloo roo.* İlk ses budur; bu ve güvercinin çırptığı kanatlarından gelen belli belirsiz bir rüzgâr esintisi. Otel girişinin berisindeki sokaktan ayak sesleri gelir, kemerli köprüden geçer, duyulmaz olur: İkinci ses ya da seslerle sessizliklerin düzeni. Aşağıda, otelin arka bahçesinde birisi bir camı kırar. Venedik otellerinin arka bahçelerinde sabahları hep cam kırarlar; belki bir şafağı selamlama törenidir, belki de salaş dükkânlarda evvelki gün turistlere satamadıkları züccaciyeden kurtulmanın bir yolu: Bilemiyorum. Belki de Venedik'te böyle bulaşık yıkıyorlardır. İrkiltici bir ses, ama musikiden yoksun değil, ardından yüksek perdeden bir sövgü ve bir kahkaha. Artık hijyenik boşluğun korkularından kurtulmuşumdur. Aşağıdaki bahçede, camları silerlerken bir radyo çalmaktadır. Köprülerden birinin üstünden birisi başka bir köprüdeki birisine pek anlayamadığım Venedik ağzıyla bir şeyler söyler bağırarak ve derken Campanile'nin büyük çanları ve üç mahalle kilisesinin küçük çanları hemen hemen aynı anda mahalle sakinlerini sabah ayinine çağırmaya başlar. Her şeyiyle musikidir ve yaşam şehrinin derin, olağandışı sessizliğini dinleyerek kendi sahamın güvenliğini duyumsarım.

Orada doğmadım ve orada hiç yaşamadım. "Kendi saham" derken beysbol oyunundan alınma bir eğretileme kullanıyorum.

Venedik'e dört kez gittim, her seferinde dört günlüğüne. Her

seferinde su daha da azalmıştı.

Şimdi bana kestirmeden (aynen yeryüzünü anlatmamı isterken yaptığınız gibi) soracak olursanız, acaba yeryüzüne dönmek ister miyim ve istersem eğer neden isterim diye, cevabım şu olacaktır: "Evet: Venedik'i kışın görmek için." Onu sadece ilkyazın sonunda gördüm, bir de yazın. Kışın, diyorlar ki, müthiş soğuk olurmuş ve müzeler yaz mevsiminden daha sık kapalı tutulurmuş, bu yüzden Titian ve Veronese'in kızıl ve altın rengi alevleri ile ısınamazmışsınız. Beyaz sis, taşlar arasından sızarmış. Kış fırtınalarında St. Mark Meydanı'nı, tavanı opalimsi gökyüzü olan o tarih boyunca yapılmış en sevimli yaşam mekânını sık sık su basarmış. Katedral bile deniz tarafından istila edilir, dalgalar ve mozaiklerin parça parça ve pırıl pırıl yansımaları iç içe geçer, beş altın kubbe dubalar üzerinde balonlar gibi yüzer, Neptün'ün dört bronz atı sıla kokusu alıp homurdanır ve huysuzlanırmış. Kuşkusuz aslanlar da kapalı kanatlarını oynatma zahmetine bile katlanmadan ilgisiz ve aksi bir onaylama ile yukarı bakarlarmış. Gondollar da herhalde, şerit şerit boyalı palamarlarından bağlanıp suda salınıp durmuşlar, belki de bir kenara çekilip suya gömülmüş yüzer evlerin tavanlarına çarpmışlardır; yoksa atların ve altın balonların, Melek ve Üç Krallar Alayı'nın, 1903'te yıkılıp yeniden dikilen çan kulesinin, sığ, soğuk, boz dalgalar arasında gündelik nafakalarını bulmak için soluk soluğa koşuşan güvercinlerin aşağısındaki büyük meydana mı çıkmışlardır? Akşam, dalgaların altında, elektrikli yo-yolar yanıp sönerek çoktan boğulmuş Langobardların hayaletlerini çağırmış mıdır?

Kış ve yaz, gondollar karadır. Çok eskiden bir şeyin yasını tutmak için karaya boyanmışlar –kaybedilen bir savaş, Cumhuriyet'in yıkılışı, bir bebeğin ölümü– gondolların neden yasa girdiğini hatırlamıyorum. İnsanların yaptığı en zarif teknelerdi onlar, beni buraya getiren tekneden bile zarif. Titreşen gölgeler arasından teknesini balkonların ve kemerli köprülerin altında uzanan dar kanalın ucundaki güneş ışığına süren gondolcunun uyarıcı haykırışı yumuşaktı yine de taş ve su yollar boyunca duyuluyordu: "Hoy-y-y" diye bağırırdı ve köprülerin güneşin ısıttığı bölümlerinin düzlemleri üstündeki kediler ve aslanlar dinlerler ve hiçbir şey söylemezlerdi, lordum, tıpkı şimdi sizin yaptığınız gibi.

Akasya Tohumlarının Yazarı

Hayvandilbilimi Derneği Bülteni'nden Diğer Seçmeler

KARINCA YUVASINDA BULUNAN ELYAZMALARI

Mesajlar, karınca kolonisinin en derin katlarından birinden açılıp uzanan, dar ve düzensiz bir tünelin ucunda, yan yana, bir sıra oluşturacak biçimde dizilmiş kuru akasya tohumlarının üzerine salgıyla yazılmış olarak bulunmuştur. Araştırmacıların ilk dikkatini çeken tohumların düzgün sıralanışı olmuştur.

Mesajlar bölük pörçüktür ve çeviri de yaklaşık ve büyük ölçüde yoruma dayalıdır; ama metin bizce bilinen diğer hiçbir karınca dili metnine benzerlik göstermediğinden oldukça ilgi çekici görünmektedir.

1-13. Tohumlar

Dokunaçlara dokunma[m]. vurma[m]. Kuru tohumlar üzerine ruhu[mu]n tatlılığını akıt[ırım]. [Ben] ölünce bulunabilirler. Dokun[uyorum] bu kuru ağaçiara! Seslen[iyorum]! [Ben] burada[yım]!

Bu pasaj şu şekilde de okunabilir:

Dokunaçlara dokunma. Vurma. Kuru tohumlar üzerine ruhu[nun] tatlılığını akıt. [Sen] öldüğünde [başkaları] bulabilirler. Dokun bu kuru ağaçlara. Seslen: [Ben] burada [yım]!

Bilinen hiçbir karınca lehçesinde üçüncü tekil ve çoğul şahıs ile birinci çoğul şahıs dışında şahıs zamiri ve çekimi bulunmamaktadır. Bu metinde de fiillerin yalnızca kök biçimleri kullanılmıştır;* bu nedenle söz konusu pasajın bir otobiyografi mi yoksa bir manifesto olarak mı yazıldığı anlaşılamamaktadır.

14-22. Tohumlar

Uzundur tüneller. Tünelsizler daha uzun. Hiçbir tünel tünelsizin sonuna varamaz. Tünelsiz, on gün (yani sonsuza kadar) gideceğimiz yoldan daha öteye gider. Şan olsun!

"Şan olsun!" şeklinde çevrilen işaret geleneksel "Şan olsun Kraliçe'ye!" veya "Yaşasın Kraliçe!" veya "Kraliçe Varol!" selamının ilk yarısıdır. Ancak "Kraliçe" anlamına gelen sözcük/işaret atlanmıştır.

23-29 Tohumlar
Nasıl ki yabancı-düşman karıncalar arasına düşen karınca öldürülür, karıncasız karınca da ölür, ama karıncasız olmak bal peteği kadar tatlıdır.

* İngilizce metinde fiillerin yalnızca köklerini kullanmak mümkün, ama Türkçede birkaç ek kullanmak zorunda kaldık. (y.h.n.)

Kendisininkinden başka bir koloniye sızan bir karınca genellikle öldürülmektedir. Diğer karıncalardan ayrı düştüğünde de birkaç günden fazla yaşayamaz. Bu pasajdaki güçlük "karıncasız" sözcük/işaretindedir. Bunun karınca dilinde "yalnız" sözcük/işareti anlamına geldiğini sanıyoruz.

30-31. Tohumlar
Yumurtaları ye! Yükseklere çıksın Kraliçe!

31. tohum üzerinde bulunan bu cümle yoğun tartışmalara konu olmuştur. Önemli bir sorundur bu, zira bundan önce gelen tüm tohumlar ancak bu son söz ışığı altında anlaşılabilir. Dr. Rosbone, kanatsız nötr-dişi bir işçi karınca olan yazarın umutsuzluk içinde kanatlanmayı ve yeni bir Kraliçe ile birlikte yukarı uçarak yeni bir koloni kurmayı arzuladığını ileri sürmektedir. Metnin bu biçimde yorumlanması mümkün olsa da biz metnin içeriğinde bunu *destekleyen* hiçbir şey olmadığı kanısındayız. Özellikle de bir önceki, 30 sayılı tohumda yazılı "Yumurtaları ye!" cümlesi. Bu okuma şaşırtıcı olsa bile tartışma götürmez.

31 sayılı tohum üzerinde doğan karışıklığın "yüksek" kavramının etnosentrik bir yorumundan kaynaklandığını söylemeye cüret edeceğiz. Bizler için "yüksek, yukarı" iyi bir yöndür. Ancak bir karınca için aynı şey söz konusu değildir. "Yukarısı" yiyeceğin geldiği yerdir, burası doğru; ama "aşağı" da güvenliğin, huzurun, sılanın bulunduğu yerdir. "Yukarı" kavurucu güneştir; donduran gecedir; tünellerin korunağından yoksun kalmaktır; sürgündür; ölümdür. Bu nedenle kendi tünelinin yalnızlığı içindeki bu garip yazarın eline geçirebildiği araçlarla bir karıncanın düşünebileceği en büyük laneti ifade ettiğini varsayıyoruz. Bu yüzden 30-31. tohumların, insan terimleriyle, doğru karşılığı şudur:

Yumurtaları ye! Yerin dibine batsın Kraliçe!

Elyazması ilk bulunduğunda, 31. tohumun yanında küçük bir işçinin ezilmiş vücudu bulunmuştur. Büyük bir ihtimalle koloninin askerlerinden birinin dişleriyle kafası gövdesinden koparılmıştır. Müzikal bir diziye benzer biçimde, dikkatle düzenlenmiş tohumla-

ra dokunulmamıştır. (Asker kastından karıncaların okuma-yazması yoktur; bu yüzden asker yenilebilir çekirdekleri çıkarılmış faydasız tohumlarla ilgilenmemiş olabilir.) Akasya Tohumları'nın Yazarı'nın ölümünden bir süre sonra, komşu karınca yuvası ile yapılan savaş sonucunda kolonideki tüm karıncalar ölmüştür.

– G.D'Arbay, T.R. Bardol

BİR KEŞİF GEZİSİ DUYURUSU

Penguen dilini okumakta karşılaşılan büyük zorluklar sualtı kamerasının kullanımıyla büyük ölçüde hafiflemiştir. Film üzerinde, hiç olmazsa yazının bulanık sekanslarını tekrarlamak ve yavaşlatmak mümkün olmakta, sürekli tekrar ve sabırlı bir çalışma yardımıyla bu zarif ve canlı edebiyatın birçok öğesi anlaşılabilmektedir. Ne var ki, nüanslar ve belki de öz, bize daima uzak kalmak durumundadır.

Yazıtların, Yabankazı dili ile uzaktan akrabalığını göstererek Penguencedeki kapsamlı ilk sözlüğün hazırlanmasını mümkün kılan Profesör Duby olmuştur. Daha önce Yunusça ile kurulan benzerlikler pek yarar sağlamadığı gibi araştırmacıları da yanlış sonuçlara götürüyordu.

Neredeyse yalnızca kanatlar, boyun ve hava ile yazılan bir yazının güdük boyunlu, yüzgeç kanatlı bu su-yazarlarının şiirini açıklıyor oluşu gerçekten garip görünmekteydi. Ancak, penguenlerin aksi yönde tüm kanıtlara rağmen aslında birer kuş olduklarını düşündüğümüzde bu kadar garip gelmemektedir.

Yazılarının *biçim* olarak Yunus diline benzemesi *içerik* bakımından da benzerlik taşıdığı anlamına gelmez. Gerçekten de böyle bir benzerlik yoktur. Aynı olağandışı kıvrak zekâ, çılgın mizah kıvılcımları, yaratıcılık ve eşi bulunmaz zarafet hiç kuşkusuz göze çarpmaktadır. Balıklar âleminin sayıları binleri bulan edebiyatında böylesi bir mizaha pek nadir rastlanmaktadır ve bu da çoğu kez basit ve ilkel bir türdendir; Köpekbalığıyla Hani Balığı'nın muhteşem zarafeti tüm Balina ve Yunus yazıtlarındaki coşkun dirimsellikten çok farklıdır. Coşku, canlılık ve mizah, tüm Penguen yazarlarında ve hatta Fok *auteur*'lerinin en iyilerinde görülen ortak

özelliklerdir. Vücut ısısı bir bağdır. Ama beynin ve rahmin yapısı bir engel oluşturmaktadır! Yunuslar yumurtlamazlar. Bu basit olguda dünya kadar farklılık yatmaktadır.

Profesör Duby'nin bizlere penguenlerin, aslında birer kuş olduklarını, yüzmeyip aslında suda uçtuklarını hatırlatmasından sonradır ki hayvandilbilimciler penguenlerin deniz edebiyatını kavrayabildiler; ancak bundan sonradır ki miller uzunluğundaki film kayıtları yeniden incelenip değerlendirilebildi.

Ancak çeviri güçlüğü hâlâ sürmektedir.

Adelie lehçesinde bir dereceye kadar umut verici gelişmeler olmuştur. 31 Fahrenhayt derece soğukta, planktonlarla dolu, sebze çorbası yoğunluğundaki, fırtınalı bir okyanusta kinetik bir grup performansını kaybetmenin ne kadar güç olduğu malumdur; yine de Rosss Buz Sınırı Edebiyat Çevresi'nin gayretli çalışmaları sayesinde büyük başarılar elde edilmiştir. Leningrad Balesi'nden Anna Serebryakova'nın sunuşu ile dünya çapında ün kazanan *Güz Şarkısı*'nın "Buzdağının Altında" adlı bölümü bunun en iyi örneğidir. Hiçbir sözel yorum Bayan Serebryakova'nın versiyonunun coşkusuna erişememektedir. Çünkü açıkçası Leningrad Balesi korosunun eşsiz bir güzellikle icra ettiği, özgün metindeki *çoğulluğu* yazıyla yeniden üretmek imkânsızdır.

Gerçekten de Adelie lehçesinden –ya da herhangi bir kinetik metin grubundan– yapılan, çeviri adını verdiğimiz yorumlar basit bir ifadeyle notlardan ibarettir, operasız libretto gibidir. Bale versiyonu ise hakiki çeviridir. Kelimelerle anlatılan her şey daima eksik kalır.

Bu nedenle, bu iddiamın öfke haykırışları veya kahkahalarla karşılanacağını bile bile *hayvandilbilimciler için* –sanatçı ve amatörlerin tersine– Penguencedeki kinetik deniz yazılarının en az umut veren çalışma alanı olduğu kanısındayım: Dahası tüm o çekiciliği ve görece yalınlığına rağmen Adelie lehçesinin İmparator'dan daha az umut veren bir alan olduğu görüşündeyim.

"İmparator!" –meslektaşlarımın tepkisini tahmin edebiliyorum. İmparator! Tüm Penguen lehçeleri içinde en zor, en uzak olanı. Bizzat Profesör Duby'nin "İmparator penguenin edebiyatı Antarktika'nın donmuş yüreği kadar erişilmez, ulaşılmazdır. Güzellikleri başka bir dünyaya aittir, bizler için değildir" sözleriyle anlattığı dil.

Olabilir. Zorlukları yadsımıyorum: Bunların arasında hiç de yabana atılmayacak biri de İmparatorların diğer penguenlerden çok daha içe dönük ve kapalı, vakur yaradılışlarıdır. Ama paradoksal bir biçimde, benim umut bağladığım şey işte bu içe kapalılıktır. İmparator yalıtılmış değil, toplumsal bir kuştur, üreme dönemlerinde karaya çıktığı zaman Adelie gibi koloniler halinde yaşar; ama bu koloniler Adelie türlerinden çok daha küçük ve sessizdirler. Bir imparator kolonisinin üyeleri arasındaki bağlar, toplumsal olmaktan çok kişiseldir. İmparator bir bireycidir. Bu yüzden İmparator edebiyatının koro halinde değil, tek tek yazarlar tarafından oluşturulduğuna kesin gözle bakıyor ve bundan ötürü insan konuşma diline çevrilebileceğini düşünüyorum. Kinetik bir edebiyattır bu, ama deniz yazınının uzamsal olarak yaygın, hızlı çok katlı korolarından ne kadar farklıdır! Tam bir çözümleme ve aslına yakın transkripsiyon nihayet mümkün olacaktır.

Ne! diyecek eleştirmenlerim, orada, kış-ortası karanlığında, buzullarda -60 derece soğukta, asla erimeyen buzlar üzerinde, ayaklarının dibinde birer yumurtayla oturan birkaç garip kuşun acayip şiirini kaydetmek için kalkıp da Cape Crozier'e, buzullara -60 derece soğuğa mı yollanacağız?

Benim cevabım evet! Profesör Duby gibi, benim de önsezilerim bu şiirin yeryüzünde bir eşini daha bulamayacağınız kadar dünya ötesi bir güzellikte olduğunu söylüyor bana.

Bilimsel merak ve estetik risk ruhları hâlâ güçlü olan meslektaşlarıma sesleniyorum. Tahayyül ediniz; buzlar, bembeyaz kar, karanlık, rüzgârın bitmek bilmez uğultusu ve haykırışları. Bu kapkara yalnızlık içinde çömelmiş küçük bir şairler topluluğu. Açlıktan ölmek üzereler, haftalarca yiyecek bulamayacaklar. Her birinin ayağının üzerinde, ılık karın tüylerinin altında, buzun ölümcül dokunuşundan saklanan koca bir yumurta duruyor. Bu şairlerin hiçbiri diğerlerini duyamaz, göremez. Sadece bir ötekinin *sıcaklığını* hissedebilir. Onların şiiri budur, onların sanatı budur. Tüm kinetik edebiyatlar gibi, sessizdir, ama öteki kinetik edebiyatların aksine durgundur, dile getirilemeyecek denli incedir. Bir tüyün kabarışı; bir kanadın çırpınışı; bir dokunuş, yanınızdakinin hafif, belli belirsiz, sıcak dokunuşu. Anlatılmaz, dayanılmaz, karanlık yalnızlığın içindeki olumlama. Yokluk içinde varlık. Ölüm içindeki dirim.

UNESCO'dan yüklü bir fon koparıp bir keşif gezisi düzenlemiş bulunmaktayım. Halen, dört kişilik boş yerimiz var. Perşembe günü Antarktika'ya doğru yola çıkıyoruz. Bizle gelmek isteyen varsa, buyursun!

D. Petri

HAYVANDİLBİLİM DERNEĞİ BAŞKANI'NIN BAŞYAZISI

Dil nedir?

Hayvandilbiminin temelinde olan bu soru bizzat bilimin varlığı ile –bulgusal olarak– yanıtlanmıştır. Dil iletişimdir. Teori ve araştırmalarımızın dayandığı ve tüm bulgularımızın türediği öncül budur ve keşiflerimizin başarısı bu öncülü doğrulamaktadır. Ne var ki, bununla bağlantılı, ama özdeş olmayan "Sanat nedir?" sorusuna tatmin edici bir yanıt verebilmiş değiliz.

Tolstoy, başlığını bu sorudan alan bir kitabında bunu kesin ve açık bir şekilde yanıtlamıştır: Sanat da iletişimdir. Bu yanıt hayvandilbilimciler tarafından, kanımca yeterince incelenmeden ve eleştirisiz kabullenilmiştir.

Örneğin, hayvandilbilimciler neden sadece hayvanları incelerler?

Neden? Çünkü bitkiler iletişim kurmazlar. Bitkiler iletişim kurmazlar, bu bir olgudur. Bu nedenle bitkilerin dili yoktur; bu da tamam; temel öncülümüzün bir sonucu. Bu nedenle bitkilerin sanatı da yoktur. Ama bir dakika! Bu temel öncülümüzden *değil*, tartışmasız kabullenilen Tolstoycu savdan kaynaklanmaktadır.

Ya sanatlar iletişimsel değilse?

Ya da kimi sanatlar iletişimsel, kimileri değilse?

Bizler, aktif, yırtıcı hayvanlar olduğumuzdan (doğal olarak) aktif, yırtıcı, iletişimsel bir sanat arıyoruz ve onu bulduğumuzda hemen tanıyoruz. Bu tanıma gücü ve anlama yetilerinin gelişimi yeni ve büyük bir kazanımdır.

Ama şunu da teslim edelim ki hayvandilbiliminin son yirmi-otuz yılda gerçekleştirdiği görkemli ilerlemeye rağmen hâlâ keşif çağının başındayız. Kendi öncüllerimizin esiri olmamalıyız. Gözlerimizi önümüzde uzanan daha geniş ufuklara çevirmedik henüz.

Bitkilerin neredeyse dehşet verici meydan okumasıyla yüz yüze gelmedik daha.

Eğer iletişimsel olmayan, bitkisel bir sanat varsa, bilim dalımızın temelleri üzerinde yeniden düşünmeli ve bir dizi yeni teknik öğrenmeliyiz.

Zira, Gelincik cinayetlerinin gizemlerini, Kurbağagillerin erotikasını veya yer solucanlarının tünel destanlarını incelemekte kullanılan eleştirel ve teknik becerilerin kızılağaç ya da enginarın sanatına doğrudan doğruya uygulanması mümkün değildir.

Kalküta'da Dr. Srivas tarafından başlatılan zaman-aralık fotoğraflarıyla bir Günebakan sözlüğü oluşturma yolundaki çabaların başarısız kalması –yine de soylu bir başarısızlıktır bu– bunun kanıtıdır. Övgüye değer bir girişimdi bu, ama başarısızlığa mahkûmdu. Çünkü yaklaşımı kinetik bir yaklaşımdı; kaplumbağa, istiridye ve tembel hayvanın *iletişimsel* sanatlarına uygulanabilir bir yöntemdir bu. Sorunun çözümünü bitkilerin hareketlerinin aşırı yavaşlığında aradı, ama ötesini göremedi.

Oysa, sorun çok daha büyüktü. Bulmaya çalıştığı sanat, varsa eğer, iletişimsel olmayan ve muhtemelen de kinetik olmayan bir sanattır. Bilinen tüm hayvan sanatlarının birincil öğesi, matrisi ve ölçeği olan Zaman, belki de hiç yer almaz bitki sanatında. Bitkiler sonsuzluk ölçeğini kullanıyor olabilirler. Bilemiyoruz.

Bilemiyoruz. Tahmin edebildiğimiz tek şey varsayımsal Bitki Sanatı'nın Hayvan Sanatı'ndan *tamamen farklı* olduğudur. Ne olduğunu söyleyemiyoruz; henüz keşfetmedik. Yine de belirli bir kesinlikle tahmin edebiliyorum ki vardır ve keşfedildiğinde görülecektir ki bir etki değil tepkidir: İletişim değil algılamadır. Bildiğimiz ve tanıdığımız sanatın tam karşıtı olacaktır bu. Göreceğimiz ilk *edilgen* sanat olacaktır bu.

Sahiden bilebilir miyiz onu? Biraz olsun anlayabilir miyiz?

Son derece zor olacaktır. Bu apaçık. Ama umutsuzluğa kapılmayalım. Unutmayalım ki, çok değil, daha yirminci yüzyılın ortalarında çoğu bilim adamı ve çoğu sanatçı Yunusçanın dahi anlaşılamaz ya da anlamaya değmez olacağını düşünüyordu. Bir yüzyıl daha geçsin, belki o zaman bizlere de böyle güleceklerdir. "Düşünebiliyor musun azizim" diyecektir bir bitkidilbilimci bir sanat eleştirmenine, "Daha eğreltiotu okumasını bile bilmiyorlardı." Ve

cehaletimize gülerek sırt çantalarını yüklenip bisikletlerine atlayacak, Pike Zirvesi'nin kuzeye bakan yüzünde henüz açığa çıkarılmış yosun şiirlerini okumaya gideceklerdir.

Ve onlarla birlikte veya onların ardından daha da cüretli bir serüvenci gelecektir belki de; yosunun zarif ve fani şiirlerini boşverip diplerde yatan, daha az iletişimsel, çok daha edilgen, tümüyle zaman ötesi olan, soğuk, volkanik kaya şiirlerini çok çok önceleri, uzayın muazzam yalnızlığı ve daha da muazzam kalabalığı içinde bizzat yeryüzünün dile getirdiği her bir sözcüğü okuyacak ilk yerdilbilimci.

Zaman Azlığı Sorununa İlişkin Bazı Yaklaşımlar

MİNNACIK DELİK TEORİSİ

Lick Rasathanesi'nden James Osbold tarafından öne sürülen bu hipotez son derece kapsamlı olmasına rağmen soruna pratik çözümler bulmaya çalışan kurumlar açısından bazı güçlükler doğurmaktadır. Dr. Osbold'un teorisi matematiksel formüllerden arındırıldığında, kabaca uzam-zaman süreminde bir düzensizlik olduğunun varsayılması olarak tanımlanabilir. Düzensizliğin nedeni, gerçekliğin tek bir küçük ayrıntıda bile olsa, Genel Görelilik Teorisi'nin şartlarına uyum gösterememesidir. Evrenin yapısı üzerindeki etkisi ise lokal bir akış bozukluğu, yani süremde bir delik olmaktadır.

Bu delik, Osbold'un hesaplarına göre tamamen uzamsı bir de-

liktir. Asıl tehlike bu uzamsallıkta yatmaktadır, zira süremde bu şekilde oluşan dengesizlik, kosmosun zamansı yönünde buna denk düşen bir akışa yol açmaktadır. Başka bir deyişle zaman bu delikten kaçıp gitmektedir. Bu, muhtemelen evrenin ortaya çıkışından beri, yani 12 ile 15 milyar yıldır sürmektedir, ne var ki sızıntının dikkate değer boyutlar kazanması oldukça yenidir.

Bu teoriyi ortaya atan kişi bu konuda kötümser değildir, düzensizlik süremin zamansı yönünde olsaydı sonuçların daha da vahim olacağını belirtmektedir. Bu durumda uzamın her seferinde bir boyuttan kaçması söz konusu olabilirdi ki bu, tarifsiz rahatsızlık ve kargaşa doğururdu. Yine de Osbold şunları söylemektedir: "Bu durumda hiç olmazsa bunun için bir şeyler yapmaya yetecek zamanımız olurdu."

Teori şurada ya da burada, ama mutlaka bir yerde bir delik olduğunu varsaydığı için Lick Rasathanesi ve Avustralya'daki iki rasathane işbirliği yaparak bu nokta/kertenin yerini saptamaya yardım edebilecek kızıl kuşaktaki lokal farklılıkları bulmak amacıyla ortak bir araştırma başlatmışlardır. "Bu çok küçük bir delik olabilir" demektedir Osbold. "Minnacık bir delik. Ciddi bir hasar vermesi için çok geniş olması gerekmez. Ama etkileri burada, Yeryüzünde böylesine belirgin olduğuna göre Andromeda Galaksisi'nin ötesine gitmeden onu bulabiliriz sanıyorum. Ve yerini belirledikten sonra da Hollandalı bir çocuk bulduk muydu, bu iş tamam.

BİYOLOJİK OLARAK ÇÖZÜNEMEYEN AN

Zaman azlığı sorununa ilişkin tamamen farklı bir açıklama da Interco Development Corporation'a bağlı bir araştırma ekibi tarafından ileri sürülmüştür. Bu yaklaşım, içten yanmalı motorların ekoloji ve etolojisi alanında uluslararası düzeyde tanınmış bir otorite olan N.T. Chaudhuri tarafından sunulduğu şekliyle kozmolojik olmaktan çok kimyasaldır. Chaudhuri, tam yanmamış petrollü yakıt isinin belli koşullarda –yaygın anksiyete bunu doğuran başlıca etkenlerden biridir– zaman ile kimyasal bir bağlantı oluşturarak tıpkı nükleer etkilerin bazı serbest atomları moleküllerine "bağlaması" gibi onları "bağladığını" kanıtlamıştır. Bu süreç zaman-billurlaşması

ya da (akut anksiyete durumunda) zaman-telaşesi olarak adlandırılmaktadır. Sonuçta ortaya çıkan anların yoğunlaşmış düzenlenişi önceden var olan rastlantısal bir "şimdilik"ten çok daha düzenlidir. Fakat maalesef bu entropi azalışının bedeli yaşam desteklerinin büyük ölçüde azalışı olmaktadır. Gerçekte petrol/zaman alaşımı hiçbir yaşam biçimiyle, hatta sanıldığının tersine anaerobik bakterilerle bile kesinlikle uyuşmamaktadır.

Demek ki mevcut tehlike, ekip elemanlarından F. Gonzales Park'ın deyimiyle serbest zamanımızın, daha uygun bir ifadeyle radikal zamanın büyük bir kısmının bu toksinli alaşım tarafından emilmesi olmaktadır (Park, buna petropsikotoksin ya da PPST adını vermektedir). Sonuç olarak ABD Hükümeti'nin birçok mağara, bataklık, delik, okyanusta ve arka bahçelerde yığdığı veya depoladığı PPST rezervlerinin ortaya çıkarılıp alaşımın parçalanarak serbest zamansal radikallerin ortaya çıkarılması zorunlu olmaktadır. Senatör Helms ve bazı Güneşkuşağı Demokratları buna şimdiden karşı çıkmışlardır. PPST'den zaman damıtma sürecinin tehlikeli olduğu da kesindir. Zira bu, o kadar çok oksijen gerektirmektedir ki aynı ekibin bir başka üyesi O. Heiko'nun da belirttiği gibi sonuçta bol bol serbest zaman bulsak bile bu kez havasız kalma ihtimali söz konusudur.

Zamanın petrol kuyularından bile daha hızlı tükendiğini hisseden Heiko da bir "kemer sıkma" politikası önermektedir. Bunun için ilk olarak ses hızının üstündeki uçuşların yasaklanması ve sonra da sırasıyla pervaneli uçaklar, yarış arabaları, standart arabalar, gemiler, sürat motorları, vs. üzerinde çalışılması, hatta gerekirse tüm petrolle çalışan taşıtların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Burada esas olan, standart hızdır. Zira, petrol-yakıtlı taşıtın hızı arttıkça sürücü ve yolcuların bilinçli ya da bilinçaltı anksiyetesi yoğunlaşmakta ve zamanın petrolizasyonu artıp sonuçta ortaya çıkan PPST de daha zehirli olmaktadır. Kirlilik konusunda hiçbir güvenli düzey olmadığını savunan Heiko, mopetlerin bile yasak kapsamına alınmasını önermektedir. Heiko'nun da belirttiği gibi saatte 3 milden az bir hızla seyreden bir tek dizel motorlu çim biçme makinesi bile bir mahalleyi kaplayan bir alanda bir pazar akşamının tam 3 saatini petrolize edebilmektedir.

Ne var ki petrol tüketimine konulan bu yasak, sorunun ancak

yarısını çözebilecektir. İslam ülkeleri tarafından başlatılan ham zamanın fiyatını saat başına 8.50 dolara yükseltme girişimi, Zaman Tüketen Ülkeler Örgütü'nün direnişi karşısında başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ancak Batı Almanya şu anda bile saat başına 18.75 dolar, yani ortalama Amerikalı tüketicinin ödeyebileceğinin iki katını ödemektedir.

KANAYAN YÜREKLER. ZAMAN KORUMACI HAREKET

Kozmolojik ve kimyasal hipotezleri dikkate alan, ancak her iki tarafı da tam olarak benimsemeyen çok sayıda bilim adamı ve yurttaş ise çeşitli örgütlerde toplanmaktadır. Bunlar arasında Le Temps Perdu (Brüksel), Zaman İsrafına Karşı Protestanlar (Indianapolis) ve özellikle de Latin Amerika'da yaygın bir eylemci grup olan Mañana gibi gruplar sayılabilir. Mañana sözcülerinden Buenos Airesli Dolores Guzman McIntosh bu grubun görüşünü şöyle özetlemektedir: "Hepimiz zamanımızı neredeyse tamamen harcadık. Eğer zamanı koruyamazsak yok oluruz. Fazla zamanımız kalmadı." Mañanacılar baştan beri bir politik bağlantı içine girmekten dikkatle kaçınıp, zaman azlığında kapitalist ve komünist yönetimlerin eşit ölçüde hatalı olduğunu ileri sürmektedirler. Meksika'dan Şili'ye kadar çok sayıda rahip harekete katılmış bulunmaktadır. Ancak Vatikan bu yakınlarda resmi bir duyuru yayımlamış ve "Zamanı korumaktan bahsedenler bu arada ruhlarını kaybediyor" diyerek bu hareketi kınamıştır. İtalya'daki komünist eğilimli zaman korumacı hareket Eppur Si Muove ise başkanlarının Moskova ziyareti ertesinde gazetelere verdiği demeçte "Sovyetler Birliği'ndeki bürokrasiyi gördükten sonra sınıf bilincinin yükseltilmesinin amacımıza erişmemizin tek yolu olduğuna inanmıyorum artık" demesi üzerine bölünme tehlikesi ile karşı karşıya gelmiştir.

Bu arada Cambridge'deki bir grup sosyal bilimci ise zaman azlığı ile iç daralması arasındaki henüz kanıtlanmamış bağlantıyı araştırmaktadırlar. Psikolog Derrick Groat bu konuda şunları söylemektedir: "Eğer bu bağlantıyı kanıtlayabilirsek zaman korumacı gruplar daha etkin eylemlerde bulunabilirler. Şu anda zamanlarının çoğunu kavga gürültüyle geçiriyorlar. Herkes çok geç olmadan

zaman kazanmak istiyor, ama kimse bunun nasıl yapılabileceğini bilmiyor, hepimizin kafası karmakarışık. Petrolün yerini güneş enerjisi ve jeotermal enerjinin alması gibi zamanın da yerine bir şey geçebilseydi bu gerginlik azalırdı. Fakat şimdilik elimizde olanla yetinmek zorundayız." Groat, General Substances Şirketi'nin Sudokron markasıyla piyasaya sürdüğü ve daha sonra laboratuvar deneylerinde belirli dozların fareleri tuvalet kâğıdına dönüştürdüğünün anlaşılması üzerine toplatılan "zaman uzatıcılar"a da değinmiştir. Rand Corporation'un zamanın yerine geçebilecek bir şey için büyük bir araştırma fonu ayırdığının söylenmesi üzerine de şu yorumu yapmıştır: "Onlara şans diliyorum. Fakat bunun için çok zaman harcamaları gerekebilir." İngiliz bilim adamı, ABD'nin bir saati elli dakikaya indirdiğini, ancak gün uzunluğunu hâlâ yirmi dört saat olarak tuttuğunu, AT ülkelerinin ise artan darlıkları hesaba katarak saatleri kısaltmaksızın Avrupa gününü "devalüe" ederek yirmi saate indirdiklerini belirtmiştir.

Bu arada Moskova'dan Chicago'ya her yerde ortalama vatandaşlar zaman azlığından ve geride kalan zamanın kalitesinin düşmesinden yakınsalar da kıyamet tellallarına pek kulak asmamakta ve zamanın vesikaya bağlanması gibi aşırı önlemlerden olabildiğince kaçınılmasını istemektedirler. Belki de Eski Ahit'in ve Başkan'ın dediği gibi, bir günü gördünüz mü hepsini görmüş olursunuz diye düşünmektedirler.

Kadın, Kocasını Anlatıyor

İyi bir koca, iyi bir babaydı. Anlamıyorum, inanmıyorum. Gerçek olduğuna inanamıyorum. Gözlerimle gördüm, ama gerçek olamaz. Olamaz. Her zaman çok ince biriydi. Onu çocuklarla oynarken görseydiniz bir kez; onu çocuklarla oynarken gören hiç kimse onda kötülük olduğuna; en ufak bir şey olduğuna inanamazdı. Onunla ilk karşılaştığımda Kaynak Gölü'nün karşı yakasında, annesiyle birlikte yaşıyordu; onları, anne ve oğul sık sık görür, ailesiyle bu kadar iyi geçinen bu genç adamın tanımaya değer biri olduğunu düşünürdüm. Sonra bir keresinde ormanda tek başıma yürürken avdan geldiğini gördüm. Bir şey yakalayamamıştı, tek bir tarla faresi bile, ama bu moralini bozmamıştı. Sabah havasının tadını çıkararak geziniyordu. En hoşlandığım yanlarından ilki bu oldu. Hiçbir

şeyi fazla takmıyor, işler istediği gibi gitmedi diye hırıldanıp homurdanmıyordu. Böylece konuşmaya başladık. Ve bundan sonra her şey yolunda gitti herhalde ki kısa süre sonra buradan ayrılmaz olmuştu. Ve kız kardeşim şey dedi –bu arada annemle babam evvelki yıl güneye göçüp burasını bize bırakmışlardı– kız kardeşim biraz sitemli ama ciddi "Pekâlâ, her gün gece yarısına kadar burada kalacaksa bana yer yok sanırım!" dedi. Ve gitti. Çekip gitti. Birbirimize hep yakındık, kız kardeşim ve ben. Bu hiç değişmedi. Bu zor zamanda onsuz yapamazdım.

Böylece, o buraya gelip benimle yaşamaya başladı. Bütün söyleyebileceğim şu, hayatımın en mutlu yılıydı. Bana karşı o kadar iyiydi ki. Çok çalışkandı, hiç tembellik etmezdi, iriyarıydı, yakışıklıydı. Herkes ona bakakalırdı, eee öyle gencecik birine kim bakmaz ki? Gece toplantılarında, hep ona şarkı söyletirlerdi. Öylesine güzeldi sesi; güçlü bir şekilde şarkıyı başlatır, diğerleri ince ve kalın seslerle ona katılırlardı. Şimdi düşününce tüylerim diken diken oluyor, çocuklar daha küçükken toplantılara katılamadığım zamanlarda ağaçların arasından bana ulaşan sesi ve ay ışığı, yaz geceleri, parlayan dolunay. O kadar güzel bir şey duyamayacağım bir daha. Böyle bir coşkuyu tanımayacağım hiç.

Ay yüzündenmiş, öyle diyorlar. Ay yüzünden, bir de kan. Babasının kanında varmış. Babasını hiç tanımadım, kimbilir ne olmuştur şimdi? Beyazsu taraflarından geliyordu, buralarda hiç akrabası yoktu. Hep oraya geri döndüğünü düşünürdüm, ama şimdi bilemiyorum. Kocamın başına gelenlerden sonra onun lafı çok geçti. Hakkında hikâyeler anlattılar. Kanındaki bir şeymiş, öyle diyorlar, hiçbir şey çıkmayabilirmiş, çıkarsa da ayın halleri yüzünden çıkarmış. Hep, ay karardığında olurmuş. Herkes evine gitmiş uyurken. Kanındaki lanetten gelen bir şeymiş, öyle diyorlar ve uyuyamadığı için ayağa kalkar yakıcı güneşe doğru gidermiş, her zaman tek başına –kendi gibileri bulmak için diyorlar.

Öyle de olabilir gerçekten. Çünkü kocam yapardı bunu. Doğrulup sorardım, "Nereye gidiyorsun" ve o da cevap verirdi, "Haa, şeye, ava, akşama gelirim", başka biri gibi olurdu, sesi bile farklı gelirdi. Ama çok uykum olurdu, çocukları uyandırmak istemezdim, o da o kadar iyi ve sorumluluk sahibi biriydi ki "Neden?", "Nereye" falan diye sormak hiç aklımın ucundan geçmezdi.

Yani, bilemedin üç veya dört kez oldu. Geç saatte bitkin bir şekilde gelirdi ve onun kadar iyi huylu birinden beklenmeyecek kadar aksi olurdu; iki çift laf etmek bile istemezdi. Herkes arada bir aksileşir, bu zamanlarda da üstüne üstüne gitmek işe yaramaz diye düşünüyordum. Ama beni endişelendirmeye başlamıştı. Gitmesi değil, öyle yorgun ve garip bir halde gelmesi. Kokusu bile garip oluyordu. Tüylerim ürperdi. Dayanamayıp söyledim, "Bu ne, bu kokular? Her yanını sarmış!" O da dedi ki "Bilmiyorum" böyle kestirip attı ve uyur gibi yaptı. Ama benim fark etmediğimi düşündüğü bir sırada kalkıp iyice yıkandı. Ama o kokular günlerce tüylerinden çıkmadı ve yatağımıza bile sindi.

Sonra da o korkunç şey. Nasıl anlatmalı, bilemiyorum. Aklıma gelince ağlamak geliyor içimden. En küçük yavrumuz, küçük bebeğim babasından birdenbire uzaklaştı. Bir gecede. O geldiğinde korkudan donakalıp şöyle bir baktı, sonra ağlamaya başladı ve arkama saklandı. Daha tam konuşamıyordu, ama sürekli "Gönder şunu, gönder şunu" deyip duruyordu.

Bunu işittiği zaman gözlerindeki o bir anlık bakış. Asla hatırlamak istemediğim bir şey bu. Unutamadığım bir şey. Kendi çocuğuna bakarken gözlerinin aldığı o ifade.

Çocuğa döndüm, "Çok ayıp, ne oldu sana!" diye azarladım onu, ama bir yandan da sımsıkı tutuyordum, çünkü ben de korkmuştum. Korkudan tir tir titriyordum.

O da o zaman uzaklara bakıp "Herhalde kötü bir rüya gördü" gibisinden bir şeyler söyledi ve öyle geçiştirdi. Ya da öyle yapmaya çalıştı. Ben de öyle. Ve babasından korkup deliye dönen bebeğime gerçekten sinirlendim. Ama elinden başka bir şey gelmiyordu ve ben de onu değiştiremezdim.

Bütün gün bizden uzak durdu. Çünkü biliyordu sanırım, ayın kararması başlamak üzereydi.

İçerisi sıcak ve kapalıydı ve karanlıktı, hepimiz uyuyakalmıştık, derken bir şey beni uyandırdı. Yanımda değildi. Girişten hafif bir gürültü geldi, kulak verdim. Ben de kalktım, çünkü dayanamıyordum artık. Girişe doğru gittim, orada ışık vardı, kapıdan gelen keskin güneş ışığı. Ve onu gördüm, dışarıda girişteki uzun çimenlerin yanında duruyordu. Başı o yana bu yana sallanıyordu. Derken oturdu, yorgun düşmüş gibiydi ve ayaklarına baktı. Kımıldamadan

içeride durup onu seyrediyordum, neden bilmiyorum.

Ve neye baktığını gördüm. Değişimi gördüm. Önce ayaklarından başladı. Uzuyorlardı, her bir ayağı uzadı, gerildi, başparmağı geriliyor, ayakları uzuyordu, etli ve beyaz, üzerlerinde hiç tüy yoktu.

Tüyleri tüm vücudundan dökülmeye başladı. Hepsi güneşte kuruyup gitmiş gibiydi. Baştan aşağı bembeyazdı, tıpkı bir solucanın derisi gibi. Ve yüzünü çevirdi. Ben bakarken o da değişiyordu. Düzleşti, daha da düzleşti, ağzı düz ve genişti ve dişleri, düz ve bir örnek, kulakları gitti, gözleri mavileşti –mavi, çevresinde beyaz halkalar olan bir mavi– o düz, yumuşak, beyaz suratıyla bana bakıyordu.

Sonra iki ayağı üzerine dikildi.

Onu gördüm, onu, aşkımı o iğrenç yaratığa dönüşürken gördüm.

Kımıldayamıyordum, ama orada, girişte durmuş gün ışığına bakarak kalakalmış tir tir titriyordum, çılgın, korkunç bir ulumaya dönüşen homurtu kopardım. Acılı bir uluma, bir korku uluması, bir çağrı uluması. Ve diğerleri de işitti, uyuyanlar bile uyandı.

Kocamın dönüştüğü o şey gözlerini dikip, uzun uzun baktı ve yüzünü evimizin girişine doğru uzattı. Ölüm korkusuyla donup kalmıştım, ama arkamda çocuklar uyanmıştı, bebek inliyordu. Annelik öfkem kabardı birden, homurdanıp biraz ileri çıktım.

İnsan-şey etrafına bakınıyordu. İnsan yerlerinden gelenler gibi silahı yoktu. Ama uzun beyaz ayağı ile ağır bir dal parçasını yakalamış, ucunu evimize, üstüme doğru tutuyordu. Dalın ucuna dişlerimi geçirdim ve zorlamaya başladım, çünkü insanın fırsatını bulursa çocuklarımızı öldüreceğini biliyordum. Ama o sırada kız kardeşim geliyordu. Başını eğerek kızgın güneşi gibi sarı gözleriyle insanın üstüne doğru koştuğunu gördüm. İnsan ona doğru dönüp vurmak için dalı kaldırdı. Ama annelik öfkesiyle kapıdan fırladım; ötekiler de çağrımı duymuş geliyorlardı, bütün bir takım orada, kör edici aydınlıkta ve öğle güneşinin sıcağında bir araya gelmiştik.

İnsan bizlere baktı, yüksek sesle bağırdı ve tuttuğu dal parçasını sallamaya başladı. Sonra korkuya kapılıp dağın aşağı tarafındaki boş tarlalara ve ekim alanlarına doğru kaçmaya başladı. İki ayağı üzerinde sıçrayarak ve sallanarak koşuyordu ve biz de peşinden gittik.

En arkadan ben gidiyordum, çünkü aşkım, hâlâ içimdeki öfke ve korkuyu engelliyordu. Koşarken onu yere devirdiklerini gördüm. Kız kardeşimin dişleri gırtlağındaydı. Oraya gittiğimde ölmüştü. Diğerleri kanın tadı ve kokusu yüzünden ölünün yanından uzaklaşıyordu. Gençler korkuyla sinmiş ve bazıları ağlıyordu ve kız kardeşim ağzındaki tadı silmek için ağzını önayaklarına sürüp duruyordu. Yanına gittim, çünkü o şey ölünce büyünün, lanetin bozulacağını, kocamın –ölü veya diri– geri geleceğini düşünüyordum. Tek istediğim onu, gerçek aşkımı hakiki biçimiyle, tüm güzelliğiyle görmekti. Ama orada yatan yalnızca beyaz, kanlı, ölü bir insandı. Geri çekildik, çekildik, döndük ve tepelere, gölgeli ormana, alacakaranlığa, güzelim karanlığa doğru kaçtık.

Labirentler

Bütün zekâmı kullanmak, cesaretimi sonuna kadar korumak için elimden geleni yaptım, ama bu işkenceye daha fazla dayanamayacağımı biliyordum artık. Zaman algılarım karmakarışık, ama duygularımı artık estetik denetim altında tutamadığımı anlayalı birkaç gün oldu sanıyorum ve artık fiziksel çöküş de neredeyse tamamlandı. Hiçbir büyük devinimi gerçekleştiremiyorum. Konuşamıyorum. Bu ağır, yabancı havada soluk almak gitgide zorlaşıyor. Felç göğsüme ulaştığında öleceğim. Belki de bu gece.

Yaratığınki rafine bir acımasızlık, ama yine de akıldışı. Baştan beri amacı beni açlıktan öldürmek olsaydı bana yiyecek vermemekle yetinebilirdi. Oysa, bol bol yiyecek verdi bana, dağlar gibi yiyecek, istediğimden bile fazla yonca yaprağı. Gerçi taze değiller-

di. Kupkuruydular; ölüydüler; onları bizim için hazmedilir kılan unsur yok olmuştu; toprak yemekten farkı yoktu. Yine de orada duruyorlardı, yoncanın tüm o kokusu ve görüntüsüyle, dayanılmaz ölçüde iştah açıcıydılar. Başta değil elbette. Ben bir çocuk değilim ki kurumuş yonca yaprakları yiyeyim diye kendi kendime söylenip durdum. Ama mide, akıldan daha kolay boyun eğiyor. Bir süre geçtikten sonra bir şeyler çiğnemek daha iyi olacak gibi geldi, acıyı dindirip bağırsakları dolduracak bir şey, ne olursa olsun. Ben de yedim, yedim ve aç kaldım. Neyse ki artık hiçbir şey yiyemeyecek kadar bitkindim.

O inceden inceye düşünülmüş, sapkın acımasızlık bütün davranışlarında görülüyor. Ve en kötüsü de başta öylesine bir rahatlama ve sevinçle kabullendiğim şey: Labirent. İlk yakalandığımda şaşıp kalmıştım. Bir dev tarafından yakalanıyorum ve bir hapishaneye atılıyorum ve hapishanenin etrafında da kafa karıştırıcı, mekânsal olarak huzursuz edici bir yer var. Garip, pürüzsüz, eğilimli duvar ve tavan yabancı bir maddeden yapılmış ve hatları bana çok anlamsız geliyor. İşte bu yüzden, oradan alınıp bütün bu tuhaflıklar arasında bir labirente, tanıdık, hatta aşina gelen bir labirente konduğum zaman benim için büyük bir huzursuzluğun ardından gelen bir direnç ve umut anı oldu bu. Belli ki bir tür deneme ya da soruşturma için bir labirente konmuştum, iletişim kurmak için ilk kez bir girişimde bulunuluyordu. Elimden geldiğince yardımcı olmaya çalıştım. Ama çok geçmeden yaratığın iletişim kurmak gibi bir amacının olmadığını anlamaya başladım.

Zeki o, çok zeki, bunu gösteren binlerce kanıt var. Her ikimiz de zeki canlılarız, her ikimiz de labirent kurucularıyız: Birbirimizle konuşmayı öğrenmek oldukça kolay olurdu. Yaratığın istediği şey bu olsaydı. Ama değil. Kendisi için nasıl labirentler kuruyor bilmiyorum. Benim için yaptıkları birer işkence aracı.

Labirentler, dediğim gibi temel olarak bilinen tiptendi, yalnızca duvarları balçıktan daha soğuk ve daha pürüzsüz olan o yabancı maddeden yapılmıştı. Yaratık her dehlizin bir ucuna kurumuş yapraklar koymuştu, nedenini bilmiyorum; bir tören ya da hurafe olabilir. Beni yerleştirdiği ilk labirent bebeklere özgü kısalık ve basitlikteydi. Üzerinde bir şeyler ifade etmeye yarayan, hatta ilginç olan hiçbir şey yoktu. İkincisi ise Kapısız Olumlama'nın basit bir

versiyonuydu, yapmak istediğim güven verici, iddialı duyuru için oldukça elverişliydi. Ve en sondaki, yedi koridorlu ve on dokuz bağlantılı labirent Maluvia tarzına, Yeni Dışavurumcu tekniklerin neredeyse tümüne şaşırtıcı bir yakınlık gösteriyordu. Yaratığın mekân anlayışına göre bazı uyarlamaların yapılması gerekmişti, ama bu uyarlamalarda da belirli bir yaratıcılık niteliği vardı. Bu labirent üzerinde çok çalıştım, gece boyu planlar yaptım, bağlantıları ve boşlukları, geçişleri ve durakları, Doğru Hat'ın düzensiz, alışılmadık, ama yine de güzel yolunu tekrar tekrar gözümün önüne getirdim. Ertesi gün, uzun labirente yerleştirilip yaratık da gözlemlemeye başladığı zaman Sekizinci Maluvia dansını baştan aşağı icra ettim.

Pek parlak bir icra olmadı. Sinirliydim ve uzam-zaman parametreleri kesin değildi. Ama Sekizinci Maluvia en zavallı labirentte, en kaba icrada bile muhteşemdir. "Bulut" temasının acayip bir biçimde antik sarmal motifiyle birleşerek tekrar tekrar ortaya çıktığı dokuzuncu bölümdeki dönme hareketleri karşı konulmaz güzelliktedir. Bunların çok yaşlı biri tarafından icra edilişini seyretmiştim; o kadar yaşlı ve kaskatıydı ki hareketleri sadece ima etmekle yetiniyordu yalnızca. Bir gölge jesti, temaların silik bir yansıması; ama seyreden herkes yerinde çakılıp kalmıştı. Varlığımızı bundan daha soylu bir şekilde belirtmenin başka yolu yok. İcra ederken kendim bile hareketlerin gücüne kapılmış, bir tutsak olduğumu, beni izleyen yabancı gözleri unutmuştum; labirentin ve kendi güçsüzlüğümün eksiklerini aştım, Sekizinci Maluvia'yı daha önce hiç etmediğim kadar güzel dans ettim.

Biter bitmez yaratık beni aldı ve ilk labirente koydu; o kısa labirente, daha konuşmasını bilmeyen bebekler için yapılmış olana.

Aşağılama kasıtlı mıydı? Hepsi geçmişte kaldığı için bunu öğrenmenin yolu yok artık. Ama bu davranışı cahilliğine vermek pek mümkün gözükmüyor.

Üstelik kör de değil. Gözleri var. İlk bakışta belli olan gözleri. Neredeyse bizim gözlerimiz gibi olduğuna göre bizim gördüğümüz gibi görüyor olmalı. Bir ağzı, dört ayağı var, iki ayak üzerinde de yürüyebiliyor, bir şeyleri tutmak için kullandığı elleri var, vesaire; bütün o devasalığına ve garip görünüşüne rağmen fiziksel olarak bizlere balıklardan daha yakın gibi görünüyor. Yine de balıklar sü-

rüler oluşturup dans ederler ve kendi aptalca yöntemleriyle bile olsa iletişim kurarlar!

Yaratık bir kez olsun benimle konuşmaya çalışmadı. Günler boyu benimle oldu, beni seyretti, bana dokundu, beni eline aldı; bütün hareketleri bir amaca yönelikti, ama iletişimsel değildi. Belli ki yalnız yaşayan, tümüyle içine kapalı bir yaratık bu.

Acımasızlığının nedeni bu olmalı.

Arada bir, tuhaf, yatay ağzını, bir şeyler çiğner gibi bayağı incelikli, yinelenir hareketlerle kımıldattığını fark ettim çok geçmeden. İlk başta bana diş gösterdiğini sandım, sonra benden o mide bulandırıcı yemeği yememi istediğini düşündüm; sonra da *dudak işaretleriyle* iletişim kurmaya çalışabileceği geldi aklıma. Öylesine elverişle elleri, ayakları, bacakları, esnek bir omurgası, filan olan biri için oldukça sınırlı ve kullanışsız bir dil gibi görünüyordu; ama bunun da yaratığın bir sapıklığı olduğunu düşündüm. Dudak hareketlerini inceledim ve onları taklit edebilmek için çok uğraştım. Karşılık vermedi. Beni şöyle bir süzüp sonra da döndü gitti.

Doğrusu ondan aldığım tek belirgin *yanıt* kişiler arası estetiğin acınası ölçüde aşağı bir düzeyindeydi. Her gün bir kez yaptığı gibi düğme itme yöntemiyle eziyet ediyordu bana. İlk birkaç gün boyunca bu grotesk rutine sabırla katlanmıştım. Bir düğmeyi ittim mi ayağımda sinir bozucu bir karıncalanma duyuyordum, bir ikincisini ittiğimde bir çanak iğrenç kurumuş yiyecek buluyordum, üçüncü bir düğmeyi ittim mi hiçbir şey olmuyordu. Zekâmı göstermek için belli ki üçüncü düğmeyi itmem gerekiyordu. Ama anlaşılan benim zekâm zindancımı rahatsız etti, çünkü ikinci günden sonra nötr düğmeyi kaldırdı. Ne yapmaya, ne elde etmeye çalışıyordu bilmiyorum, bildiğim tek şey onun tutsağı ve ondan çok daha ufak olduğumdu. Düğmelerin başından ayrılmak isteyince de fiziksel zor kullanarak beni oraya dönmeye zorluyordu. Orada oturup habire düğmeleri iterek ya ceza ya aşağılanma ile karşılaşmak zorundaydım. Durumun kasıtlı küçültücülüğü, bu havanın tahammül edilmez ağırlığı ve yoğunluğu, sürekli izlenme, ama hiç anlaşılamama duygusu, bütün bunlar beni tarif edilmesi imkânsız bir hale soktu. Bunu anlatabilecek en yaklaşık şey On Kapı Düşü'nün sonundaki bütün geçişlerin kapandığı ve dansın korkunç biçimde dikey bir patlamaya ulaştığı son bölümü. Hissettiğim şey tam bu

muydu söyleyemeyeceğim, ama buna biraz benziyordu. Eğer bir kez daha bacağım sokulacak ya da kokmuş yiyecekle karşılaşacak olursam sonsuza dek dikey olacaktım... Düğmeleri duvardan söktüm (çiçek sapları gibi çıkıveriyorlardı), onları yere koydum ve üzerlerine sıçtım.

Yaratık beni derhal alıp hapishaneme geri koydu. Mesajı almış ve ona göre davranmıştı. Ama mesajın böylesine inanılmaz derecede ilkel olması mı gerekiyordu! Ve ertesi gün, beni gene o düğmeli odaya koydu, düğmeler yepyeniydi ve ben de onu eğlendirmek için cezalar arasında seçim yapmak zorundaydım... O zamana kadar yaratığın yabancı, dolayısıyla anlaşılamaz ve anlayışsız olduğunu, belki de bizle aynı *tarzda* bir zekâya sahip olmadığını filan söyleyip duruyordum kendime. Ama o zamandan beri biliyordum ki bütün bunların doğru olması yanında, kesinlikle ve son derece acımasız da.

Dün beni bebek labirentine koyduğunda, kımıldayamadım. Konuşma yetimi kaybetmiştim (şu anda zihnimde dans ediyorum elbette; o eski atasözünün de dediği gibi "en iyi labirent zihindekidir") ve orada sessizce kıvrılıp kaldım. Bir süre sonra beni oradan çıkardı yine bayağı yumuşak davranarak. Davranışlarındaki en büyük sapkınlık da burada işte, bana hiçbir zaman zalimce dokunmuyor.

Beni gene hapishaneye koydu, kapıyı kilitledi ve içeriyi yenilmesi imkânsız yiyeceklerle doldurdu. Sonra da iki ayağı üzerinde dikilerek bana baktı bir süre.

Yüzü çok hareketli, ama yüzüyle konuşuyorsa bile ben anlamıyorum, bu çok yabancı bir dil. Ve vücudu hep bol, kıvrımlı örtülerle kaplı, tıpkı Suskunluk Andı içmiş yaşlı bir dul gibi. Ama onun iriliğine ve başlarda, tutarsız ve telaffuzu bozuk cümleler söylediğini, bir embesilin hareketleri gibi ürkünç, anlamsız bir dans ettiğini sanıp da sonradan kesinlikle amaca yönelik hareketler olduğunu anladığım sert ve keskin kas duruşlarına alıştım artık. Şimdiyse duruşunda bunun da ötesinde bir şeyler gördüm. Hiçbir söz söylenmedi, ama yine de bir iletişim kuruldu. Orada durmuş beni seyrederken belirgin bir biçimde, öfkeli bir hüzün belirtisi gördüm, Sembria Duruşu kadar belirgin. Aynı gevşek kımıltısızlık, aynı eğilmişlik, aynı bozgun ifadesi vardı duruşunda. Açık açık tek bir

söz bile edilmedi, ama yine de pişmanlık, acıma, üzüntü ve hayal kırıklığına gömüldüğünü söyledi bana, bana işkence etmekten bıktığını ve bana yardımcı olmamı istediğini söyledi. Onu anladığımdan eminim. Cevap vermeye çalıştım. "Benden ne istiyorsun? Sadece ne istediğini söyle" demeye çalıştım. Ama açık konuşamayacak kadar güçten düşmüştüm, o da beni anlamadı. Hiç anlamamıştı zaten.

Artık öleceğim. Hiç şüphem yok, ölmemi seyretmeye gelecek. Ama ölüm anındaki dansımı asla anlayamayacak.

Tamara, onun dışarıya, kayıt yapmaya gittiğini sanıyordu, ama kulübesinde, hasıra uzanmış yatarken buldu, bitkin ve üşümüş görünüyordu. "Özür dilerim Ram! Çocukların resimlerini çekmekle uğraşıyordum."

"Şu kutu." Kutuyu gösterişi öylesine alışılmadık biçimde sarsaktı ki Tamara, sakınarak sormadan edemedi "İyi misin?"

"Daha iyi olabilirdim." Ağzından laf almak bir işkenceydi; ama Tamara sakınmayı sürdürdü. Bekledi ve Ram yanıtladı:

"İshal."

"Bir şeyler söylemeliydin."

"Aşağılanma."

Bob yanılıyordu demek. Mizah duygusu vardı onda.

"Kara'ya soracağım" dedi. "Amel için bir şeyleri vardır elbet."

"Sosisli sandviçle milkşeyk olmasın da" dedi Ramçandra ve o da güldü; lafı tam oturtmuştu; Ndif'te bulunan tek yiyecek kemiksiz poro eti ile lamba ağacının tatlı yemişinden ibaretti.

"Bol bol su iç. Ben de şunu doldurayım. Lomox işe yaramıyor mu?"

"Üzerinde çalışacağı bir şey kalmadı ki." Başını kaldırıp ona baktı; gözleri iri, siyah ve berraktı, "Keşke buraya bağlanabilseydim," dedi "Bob gibi."

Bu lafın üzerine sakınmayı bıraktı artık. Terslik ve mesafe koyma bekliyordu, güven ve açıklık değil. Buna hazırlıksızdı, yeterli bir karşılık veremedi. "O burada mutlu."

"Ya sen?"

"Ben nefret ediyorum." Kaba kilden su testisini elinde sallarken daha kesin konuşmaya çalıştı. "Pek öyle denemez aslında. Burası güzel. Ama ben... Sabırsızlanıyorum."

"Çiğneyecek hiçbir şey yok" dedi Ramçandra acı acı.

Gene güldü ve su testisini doldurmak için birkaç metre ötedeki pınara doğru yürüdü. Gün ışığının parıltısı, havadaki ıtırlar, lamaba ağaçlarının muhteşem renkleri, mor gövdeleri, mavi ve yeşil yaprakları, kırmızı ve sarı yemişleri, hepsi harikaydı; küçük pınar temiz, kahverengi kum yatağında masum ve kutsal, akıp gidiyordu. Ama o şükranla, içinde ishale yakalanmış, asık suratlı bir dilbilimcinin yattığı kulübeye dönüp baktı. "Aldırma Ram," dedi, "ben de Kara ve diğerlerine sorup işe yarar bir şeyler bulmaya çalışacağım."

"Teşekkür ederim" dedi.

Hoş sözler diye düşündü patikadan inip ırmağın ıtırlı ışık ve gölgeleri arasına dalarken; bu adamın yumuşak, düzgün vurgusuyla çok hoş gelen sözler. Üç kişiden kurulu ekipleri Ankara'daki üste bir araya geldiğinde dolaysız, güçlü, kesin bir cinsel çekimle kapılmıştı Ramçandra'ya. Ama bastırmıştı bunu, biraz kendisiyle alay edip biraz da utanarak, çünkü adam soğuktu, kendini uzak tutuyor, yaklaştırmıyordu. Ve derken Bob çıkmıştı ortaya, iri, güzel, sarışın Bob, ince ve bronz tenli Bob, erkek düşlerinin mükemmel kahramanı, karşı konulmaz. Niye karşı koymalı ki? Onun beklediği kolay zevki vermek daha kolay, zevkli, biraz üzücü, ama boşver. Bunalımlarına tepeden bakma. İçine düşersin sonra. Yaşamı olduğu gibi yaşa, falan filan. O ve Bob, ister istemez bir araya gelecek-

lerdi. Ama olmadı; çünkü üçü de Yirdo'ya geldiler ve Yirdo'nun yerlileriyle tanıştılar: Ndiflerle.

Ndif'in genç kadınları –on iki ile yirmi iki ya da yirmi üç yaşları arasındaki bütün dişileri– sevişmeye hazır, istekli ve yatkındılar. Parlak altınsı ya da kızıl dalgalı saçları, uzun kirpikli yeşil ve eflatun gözleri, ince bilekleri ve bacakları vardı. Uzun pandsu yapraklarından yapıp üstlerine iliştirdikleri, en ufak bir harekette aralanıp göğüslerini ve kalçalarını gözler önüne seren hafif giysilere bürünüyorlardı. On dört yaşın altındakiler uzun sıralar halinde, değirmi yüzlerinde büyük bir ciddiyetle, yumuşak, baygın sesleriyle şarkı söyleyerek hipnotik saliya raksını yapıyorlardı. On dört ile on sekiz yaşları arasındakiler iki yana salınıp, el çırpan erkeklerin arasında oradan oraya sekerek kışkırtıcı gövdelerini erotizm eyleminin her duruşuna sokup kıvırarak gobeya dansı yaparlardı o arada, sırasını bekleyen kızlar ise alçalıp yükselen bir koro halinde tempo tutarlardı: "Ah-yeh yeh, ah-yeh yeh..." On sekiz yaşını doldurdular mı ortalıkta dans etmiyorlardı artık. Tamara kendi başlarına ne yaptıklarını öğrenme işini Bob'a bırakmıştı. O da Yirdo'da geçirdiği kırk bir gün içinde bu işin uzmanı kesildi.

Artık onu istemediğinin farkında olmasına rağmen, kendisine duyduğu ilginin birdenbire, apansız yok olması incitmişti onu. Oysa daha geçen gece Bob'u baştan çıkarmaya uğraşıyordu; rekabete kalkışıp kısa düz saçları, yalan yanlış süzüp kırptığı bok rengi gözleri, kaslı bilekleri ile dans eden bir kız olmaya çalışarak... Aptalca, kendiyle aptalca dalga geçmesi, kendini küçük düşürmesi, kendini, kendini, kendini ırmağın kenarındaki yunağa giden orman yolundan inerken bütün bu düşünceleri bir örümcek ağının lifleri gibi süpürüp attı. Ram'ın burnunun kemeri ne kadar güzel. Benden daha kilolu değildir, daha bile azdır belki; ince kemikli. "Teşekkür ederim," demişti. "Bardo, Muna! Bebeğin nasıl? Bardo Vanna! Bardo Kara!" Burnun ne kadar güzel, bir tanem, iki su pınarı arasındaki yükselti gibi ve buradan akan su çok kara ve soğuk. Teşekkür ederim, teşekkür ederim, "Bugün sıcak, ha?"

"Bugün sıcak, bugün sıcak", Orta Yaşlı Kadınların hepsi onayladı coşkuyla, sığ suda gülüşerek çamaşırlarını temizliyorlardı. "Ayaklarını ırmağa sok, serinlersin" dedi Vanna, onu cesaretlendirmek isteyerek. Brella, köyün kendi payına düşen çamaşırlarını

kurutmak için bir kayanın üzerine sererken sevgiyle omzuna vurdu "Bardo!" diye mırıldanarak.

Orta Yaşlı Kadınlar yirmi üç ile kırk (mı? Hâlâ sağlam veriler yoktu) arasındaydılar ve Tamara'ya göre bazıları Genç Kadınlar'dan daha güzeldi, eksik dişleri, sarkık göğüsleri, buruşuk karınları kapsayan bir güzellik. Hafif tebessümleri şendi, sarkık memeleri insan şefkatinin sütünü taşıyordu, gebeliğin buruş buruş yaptığı karınları göbekten kopan kahkahalarla doluydu. Genç Kadınlar kıkırdardı; Orta Yaşlı Kadınlar gülerdi. Gülerlerdi diye düşündü onları seyre koyulan Tamara, özgür bırakılmışçasına gülerlerdi.

Genç Erkekler poro avlamaya gitmişlerdi (butlu sosislerin peşine diye düşündü ve o da yirmi sekizinde orta yaşlı bir kadın olduğu için güldü); başka zamanlar da oturup saliya ve gobeya danslarını hevesle seyreder ya da uyurlardı. Ve ölürlerdi.

"Kara," dedi en iyi haber kaynağına, Vanna'nın dediğine uyup ayaklarını serin suya sokmak için sandaletlerini çıkarırken, "arkadaşım Ram'ın karnı ağrıyor."

"Ah canım, ah zavallı, bardo, bardo" diye mırıldandı yakınındaki kadınlar. Topuz yapılmış saçı incelmiş ve aklaşmış, handiyse bir Yaşlı Kadın gibi hoş görünen Kara rahatlıkla soruverdi, "Gullah mı kafa-faka mı?"

Tamara her iki sözü de hiç duymamıştı şimdiye değin, ama çevirmeye çalışmak faydasızdı. "Kafa-faka" dedi.

"Puti yemişi lazım" dedi. Kara çamaşırları nemli taşlara sererken. "Burada yediğimiz yiyecekler, çok iyi olduklarını söylüyor, çok fazla iyi."

"Çok fazla kızarmış poro" dedi Kara başını sallayarak. "Çocuklar çok fazla yiyip de gece boyu çalılara sıçtılar mı onları bir hafta puti yemişi ve haşlanmış guo ile besleriz. Balla yendi mi tadı güzel olur. Çamaşırı bitince Yavana Ram'a bir çanak guo pişiririm."

"Kara güzel soylu bir insan" dedi Tamara, geleneksel bir deyiş, Ndif'in teşekkür etme biçimiydi.

"Bardo!" dedi Kara sırıtarak. Bu çok daha yaygın ve güç bir deyimdi. Ramçandra uygun bir karşılığını bulamamıştı. Bob, Almanların *bitte*'sine benzer olabileceğini ileri sürmüştü, ama *bitte*'den çok daha geniş kullanım alanı vardı. Lütfen, rica ederim, özür dilerim, bir dakika, boşver, merhaba, hoşçakal, evet, hayır ve belki de

hepsi bardonun çağrışımı olabiliyordu.

Kafa-faka'nın çaresi nedir, çocuklar nasıl sütten kesilir, Pis Kulübelerde ne zaman kalınır, en iyi yemek hangi çanakta pişer türünden sorularıyla Tamara, her zaman bir sohbet başlatmak için beklenilen bir bahane olurdu. Serin sudaki sıcak kayanın çevresine oturdular ve çamaşırların yıkanmasını ırmağa, kurutulmasını güneşe bırakıp lafa daldılar. Tamara aklının bir köşesiyle aynı ırmağa iki kez girilemez diyen Herakleitos'a kulak veriyor, başka bir köşesiyle de Ndiflilerin doğum kontrol yöntemi hakkında bilgi toplamaya çalışıyordu. Konu açılınca kadınlar uzun uzun ve çekinmeden konuştular, ama konuşacak pek bir şey yoktu. Hiçbir doğum kontrol aracı veya yöntemi bilmiyorlardı. Doğa, Genç Kadınlar için gerekeni sağlıyordu: Erotik etkinliğe körü körüne duydukları tutkuya karşın yirmi yaşını geçmeden doğurganlaşmıyorlardı. Tamara'nın inanası gelmedi, ama kadınlar çok kesin konuşuyordu: Gençler ve Orta Yaşlılar arasındaki asıl ayırım doğurganlıktı. Bu çizgiyi geçtiler mi bir kez, sürekli gebeliğe karşı tek korunma yolları sevişmeden uzak durmaktı, bununsa sıkıcı olduğunu kabul ediyorlardı. Ne kürtajın ne de çocuk düşürmenin sözü bile edildi. Tamara sözü bunlara getirdiğinde hepsi birden başlarını salladı. "*Kadınlar bebekleri* öldüremezler" dedi Brella dehşet içinde. Kara daha kesin konuştu: "Bunu yaparken yakalanacak oldular mı Erkekler saçlarını yolar ve onları Pis Kulübelere yollar." "Köyümüzde kimse böyle şey yapmaz" dedi Brella. "Yaparken yakalanan olmadı" dedi Kara.

Ergen Erkeklerden (dokuz ile on iki yaş arası) bir grup balık tutmak ve yüzmek için ırmağa geldi. Kuruyan çamaşırların üzerinde koşuşturdular, çamaşırlar darmadağın oldu ve konuşmalar birden kesildi, Erkeklerin kulakları Pis sözlerle kirletilmemeliydi. Kadınlar çamaşırları toparlayıp köye döndüler. Tamara gidip uyuklayan Ramçandra'ya baktı, sonra besto oynayan erkeklerin resimlerini çekmek için çıktı. Orta Yaşlı Kadınların pişirip sunduğu komünal yemekten sonra Kara, Vanna ve yaşlı Binira'yı Ramçandra'nın kulübesine girerken gördü ve peşlerine takıldı.

Onu uyandırdılar, tapiyoka çubuklarına benzer pembemsi bir tahıl olan haşlanmış guo yedirdiler; bacaklarını ovaladılar, omuzlarına oturdular, midesine sıcak taşlar koydular, yüzü kuzeye dönük

olacak biçimde hasırını düzelttiler, sıcak, siyah ve nane kokulu bir şey içirdiler; Binira onun için bir şarkı söyledi bir süre; sonunda onu yeni bir sıcak taşla baş başa bırakıp gittiler. O da bütün olan biteni etnolojik bir müsamaha ya da el üstünde tutulan yatalak birinin memnuniyeti ile karşıladı. Gittiklerinde rahatlamış görünüyordu, büyük kayanın yanında kıvrılmış, uyukluyordu. Tamara gitmek üzereyken uzaktan gelen, dingin bir sesle sordu: "Yaşlı hanımın şarkısını kaydettin mi?"

"Hayır, özür dilerim."

"Bardo, bardo" fısıldadı. Sonra dirsekleri üzerine doğruldu, "Şimdi daha iyiyim. Ne yazık ki kaydedemedik şunu. Sözlerin çoğunu kaçırdım."

"Eski Ndif farklı bir dil mi?"

"Hayır. Sadece daha kapsamlı. Daha gelişkin."

"Görünüşe göre Orta Yaşlı Kadınların sözcük dağarcığı gençlerden daha geniş."

"Buvuna'da Genç Kadınların ortalaması 700 sözcüktü; Genç Erkeklerinse 1.100. Çünkü avcılık terimleri de var; buradaki Orta Yaşlı Kadınların en azından 2.500 sözcük bildiklerini tahmin ediyorum. Yaşlı Erkekleri ve Kadınları hesaplayamadım henüz. Tuhaf insanlar bunlar." Ramçandra sırtüstü uzandı ve özenle sıcak taşın yanına yerleşti. Konuşması da dikkatliydi. Bir anlık sessizlik oldu.

"Uyumak mı istiyorsun?"

"Konuşmak istiyorum" dedi.

Tamara hasırdan örme döşeğin kenarına oturdu. Açık kapıdan gün denli parlak gecenin bastırdığı görünüyordu. Yukarıda, Yirdo'nun uydusu olduğu büyük gaz gezegeni Uper, kocaman şeritleri olan bir balon gibi ormanın üzerinden doğuyordu. Gümüşi ışığı, balçık ve ağaç dallarından çatma duvarlardaki her yarıktan geçti ve kapının eşiğindeki zemin üzerinde ışıldadı. Kulübenin içindeki alacakaranlık, göz kamaştıran ışınlar, parıltılar, çizgilerle dolmuş, bedenleri ve yüzleri ışıyan karanlık içinde ayrıştırıyordu.

"Hiçbir şey gerçek değil" dedi Tamara.

"Değil elbette" diye yanıtladı öteki gölge, keyifli, kestirip atarak.

"Aktörlere benziyorlar."

"Hayır."

"Evet öyle. Kasıtlı rol yapmayı, aldatmayı kastetmiyorum.

Yapay demek istiyorum. Fazla basit. Ebedi bir cennetteki güzel, basit insanlar."

"Ha" dedi Ramçandra, ayağa kalkarken saçlarında gezegen ışığının şavkı parıldadı.

"Neden bir Güney-Denizi-Adası dünyası olmasın?" diye kendi kendine sordu Tamara. "Neden böylesine basit, uydurma geliyor? Ben mi çok sofuyum, ilk günahı mı arıyorum ille?"

"Hayır, hayır, elbette değil, saçmalık" diye yanıtladı Ramçandra. "Hepsi kuram bunların. Ama dinle bir kez." Bir an dinlenerek bir şey söylemeksizin durdu, sonra Ndif dilinde birkaç söz söyledi: "Derra Pansu. Besto Bardo. –Bardo-iza vera misa– Ne demek bu?"

"Eee, 'geçebilir miyim lütfen'."

"Kelimesi kelimesine!"

"Brahman kastının yüce öğretim geleneği" dedi Tamara. "Bilemiyorum, sözcüklerin farklı kullanımları var. 'Affedersiniz, buradan geçmek istiyorum'?"

"Duymuyor musun?"

"Neyi?"

"İnsanlar kendi dillerini duyamıyor. Pekâlâ iyi dinle lütfen!"

Heyecanlanınca çok çekici oluyordu, kibirli havası, sudan çıkmış mandanın üzerinden dökülen kurumuş çamurlar gibi dökülüp gitmişti. "Dünya Hükümeti Okulu'na gitmemiş olan amcamın söyleyeceği gibi bir cümle söyleyeceğim İngilizce olarak. Şimdi. 'Pardon. İzin verir misiniz.' Tekrarla!"

"Pardon, izin verir misiniz."

"Bardo-iza vira misa."

Soğuk, buzullarla kaplı bir gezegenin ışığını andırır bir ürperti Tamara'nın belkemiğinden yükseldi, saç dipleri dimdik oldu.

"Tuhaf" dedi.

"Saliya: Salınmak, sallanmak. Gobeya: Göbek dansı. Derra: Nehir, dere. Besto: Beysbol. Kani: Oda, kabin. Şuşu: Deniz, su."

"Ses benzerliği."

"Gi: Git. Gilu: Gel. Bigilu: Ben gelirim; sigilu: Sen gelirsin; Gilo: O gelir. Çaru, vurmak, çarpmak, Çatu, kurmak, yapmak. Ndifçe bir söz söyle!"

"Tekka."

"Balık ağları. Dur. Hayır, bunu çıkaramadım. Başka bir tane lütfen."

"Piska."

"Temiz olmayan kulübeler; pis, pislik."

"Yavanai."

"Yabancılar, ziyaretçiler... Tekili yavana, yabancı."

"Ram, senin derdin ishal değil, paranoya."

"Hayır", bunu o kadar sert ve yüksek sesle söyledi ki Tamara irkildi. Gırtlağını temizledi. Tamara, onun gözlerini göremiyor, fakat kendisine bakmakta olduğunu biliyordu. "Ciddiyim, Tamara" dedi. "Korkuyorum."

"Neden" diye sordu alaylı alaylı.

"Ödüm patlıyor" dedi. "Altıma sıçıyorum. Sözcükleri ciddiye almalısın. Elimizdeki tek şey onlar."

"*Nedir* seni korkutan?"

"Arz'dan otuz bir ışık yılı uzaktayız. Bu güneş sistemine bizden önce Arz'dan hiç kimse gelmedi. Bu insanlar İngilizce konuşuyorlar."

"Doğru değil bu!"

"Genç Ndif dilinin yapısı ve sözcük dağarcığı en az yüzde altmış modern İngilizcenin yapı ve sözcük dağarcığına dayanıyor."

Sesi titriyordu, ya korkudan ya rahatlığından.

Tamara dizlerini bitiştirip kımıldamadan oturdu ve kuşkuculuğa sarıldı sımsıkı. Aklından Ndifçe bir sözcük geçti, sonra bir başkası, bir başkası daha, her birinin ardından da İngilizce kökü, gölgesi, görülmek için ışığı bekleyen gölgeler; fakat saçmaydı bu. "Paranoya" sözcüğünü kullanmamalıydı. Gerçekti. Bu adam hastaydı. Haftalar boyunca dokunma-bana kabalığı, sonra ani değişim, konuşma, heyecan, yakınlık. Manik bir değişim ve paranoyak. Bilinmez bir nedenden ötürü İngilizceye dayalı kurallarla konuşulan Ndifçe ve birden bunu tek başına keşfeden uzman... Biru, bir. Kiki, iki. Çü, üç...

"Tüm dişi adlar" dedi Ramçandra dalgın dalgın, "'a' ile biter. Bu H. Rider Haggard tarafından belirlenmiş evrensel bir sabittir. Erkek adları asla 'a' ile bitmez. Asla."

Sesi, hafif tınılı, hâlâ biraz düzensiz Tamara'nın kafasını karıştırıyordu. "Dinle, Ram."

"Evet."

Dinliyordu, pekâlâ. Tamara kendisine iyice planlanmış ve se-

vimsiz bir şaka yapıp yapmadığını soramadı ona, buna niyetlenmişti halbuki. Gösterdiği güvene kibarca karşılık vermek gerekiyordu. Sözün devamını nasıl getireceğini bilemedi, Ramçandra hemen araya girdi. "Bunu geçen hafta fark ettim Tamara. İlk olarak sentaks, o zamanlar farkına varmamıştım. Anlamsız rastlantılar, vesaire, vesaire. Hayır dedim. Ama o evet diyordu. Öyle. İngilizce bu."

"Yaşlıların dili de mi?"

"Hayır, hayır o farklı," dedi telaşla, şükranla, "İngilizce değil o, kendi başına bir şey, bebek konuşmasına dayalı olmadığı zamanlar. Ama ..."

"Tamam o halde. Yaşlıların dili eski, özgün dil, Gençler ise Uzay Servisi'nin adamlarıyla bilmediğimiz, bize söylenmeyen bir bağlantı sonucu etkilenmiş, bozulmuşlar."

"Nasıl? Ne zaman? Bizim ilk olduğumuzu söylüyorlar. Neden yalan söylesinler?"

"Uzay Servisi mi?"

"Ya da Ndifler. Her iki taraf da bizim ilk olduğumuzu söylüyor!"

"Pekâlâ, eğer bizler ilk gelenlersek, biziz o. Ndifleri *biz* etkiliyoruz. Bilinçdışımızda onlardan beklediğimiz gibi konuşuyorlar. Telepati. Telepatik onlar."

"Telepatik" dedi Ramçandra bu fikre hevesle sarılarak ve onu izleyen suskunluk sırasında belli ki bu fikirle boğuşuyor, koşulları buna uydurmaya çalışıyordu, sonunda umutsuzlukla yanıtladı, "Telepati hakkında biraz olsun bir şeyler bilseydik!"

Tamara ise soruna başka bir yönden yaklaşmaya çalışıyordu bu sırada ve sordu, "Neden şimdiye kadar bir şey söylemedin bunun hakkında?"

"Delirmiş olduğumu düşündüm," dedi, dürüstlüğü saklamasına olanak vermediğinden kabaca gelen denetimli ve kesin bir ses tonuyla, "delirmiştim de bir kez. Altı yıl önce, karım öldükten sonra. İki ayrı dönem. Dilbilimciler genellikle istikrarsızdır."

Kısa bir sessizliğin ardından Tamara neredeyse fısıltıyla karşılık verdi, "Ramçandra soylu güzel bir insan..." Ndifçe konuşuyordu.

Ah-hey hey, Ah-hey hey, köyün dışındaki dans alanlarında gobeya dansözlerinin şarkısı sürüyordu. Yakınlardaki bir kulübede bir

bebek ağlaması duyuldu. Karanlık-ışıltılı hava, gece açan çiçeklerin kokusuyla ağırlaşmıştı.

"Bak" dedi Tamara. "Telepatik bir insan senin ne düşündüğünü bilmez mi? Ndifler bilmiyor. Bunu yapabilen insanlar biliyordum. Büyükbabam Rustu, insanların ne düşündüğünü bilirdi her zaman, delirtirdi bizi. Telepatiden mi, yoksa yaşlı olduğu için mi, yoksa Rus olduğu için mi ya da başka bir şey mi bilmiyorum. Ama her neyse onlar *düşünceleri* okurlar, *sözcükleri* değil; öyle değil mi?"

"Kimbilir? Belki bir tiyatro oyunu, bir sinema, cennet adası gibi olduğunu söyledin. Belki de umduğumuzu veya arzuladığımızı hissediyor ve bunu uyarlıyor, sahneliyorlar."

"Neden?"

"Uyum gösterme" dedi muzaffer bir edayla. "Onları sevelim ve zarar vermeyelim diye."

"Ama ben onları *sevmiyorum*! Çok sıkıcılar! Hiçbir akrabalık sistemi yok, aptalca bir yaş sırasına bağlı olmaları ve iğrenç erkek egemenliği dışında hiçbir toplumsal yapıları yok; gerçek bir vasıfları yok, sanatları yok, sadece uyduruk oymalı kaşıklar, Hawaii usulü bir turist tuzağı gibi. Düşünceleri yok. Büyüdükten sonra sıkılıyorlar. Dün Kara ne dedi biliyor musun? 'Hayat çok çok uzun'. Birisinin gönlündeki arzuları kopya ediyorlarsa bile benimki değil bu!."

"Benimki de değil" dedi Ramçandra. "Ama ya Bob?"

Bir gerginlik, sorunun yanıtını yakalar gibi bir hava oldu. Tamara duraksadı. "Bilmiyorum. Başlarda evet. Ama son zamanlarda o da huzursuz. Ne de olsa bir mitos uzmanı o. Ve bunlar da hikâyeler anlatmıyorlar. Bütün konuşmaları dün akşam kimin kiminle yattığı ve kaç tane poro vurdukları. Bob, hepsinin Hemingway karakteri gibi konuştuğunu söylüyor."

"Yaşlılarla konuşmuyor o." Yine o gerginlik, ardından Tamara Bob'u savunmak istercesine yanıtladı, "Ben de öyle; ya sen? Onlar hiç katılmıyorlar, karanlıkta kalmış.. önemsiz gibiler."

"Yaşlı Binira'nın söylediği bir sağaltım şarkısıydı bu."

"Olabilir."

"Ben öyle sanıyorum. Bir ayin şarkısı, daha karmaşık bir dilde. Bir yüksek kültür varsa eğer, Yaşlıların kültürü bu. Belki de büyüdükçe telepatik güçlerini yitiriyorlar, böylece kendilerine

dönüyor, artık etkilenmiyor, uyum göstermeye zorlanmıyorlar."

"Kim tarafından, neye uyum göstermeye zorlanıyorlar? Gezegendeki tek akıllı tür onlar."

"Öteki köyler, öteki kabileler."

"Ama o zaman birbirlerinin dillerini konuşuyor olurlardı, tüm âdetleri kaynaşırdı."

"Kesinlikle! Kültürün homojenliğini açıklıyor bu! Babil için bir çözüm!"

O kadar rahatlamış görünüyor ve bu fikir Tamara'ya da o kadar rahatlatıcı geliyordu ki hipotezi kabul etmek için elinden geleni yaptı. Tek yapabildiği sonunda itiraf etmek oldu, "Bu düşünce huzursuz ediyor beni, her nedense."

"Yaşlılar hakiki dili, telepatik olmayan dili geliştirmiştir. Asıl onlarla konuşmak gerek. Yarın Yaşlı Erkekler Evi'ne girmek için izin isteyeceğim."

"Saçlarını biraz daha ağartmalısın."

"Kolay! Hâlâ siyah mı?"

"Biraz uyusam iyi olacak."

Bir an için sustu ama yatmadı. "Tamara," dedi, "benimle alay etmiyorsun, değil mi?"

"Hayır" dedi homurdanarak, onun böylesine kolay incinebilir olmasına şaşmıştı.

"Aynen sanrısal bir sistem gibi."

"Öyleyse bir *folie a deux* bu. Dil hakkındaki bu şeyler geri kalanları da aydınlatıyor. Gezdiğimiz altı köyde de her şey aynıydı, aynı şeyler eksik, aynı olasılıkdışılık ya da aşırıolasılık."

"*Yansıtılmış* telepati" dedi, dalgın dalgın. "*Onlar* etkiliyor *bizi*. Algılayışımızı bozarak, bizi öznelliğe zorlayarak."

"Bizi Gerçeklik İlkesinden uzaklaştırarak ha?" dedi Tamara, bu kez onu savunurcasına. "Saçmalık." Yaptığı alıntıyı hatırladı ve güldü. "Bir gaga için fazla zekice konuşuyoruz."

"Akıl hastanesindeyken çok akıllıca konuşurdum" dedi Ram. "Birkaç dilde. Hatta Sanskritçe." Yine de güvenini kazanmış gibiydi. Tamara kalktı. "Yatmaya gidiyorum" dedi. "İyi bir uyku çekeceğim! Yeni bir sıcak taş ister misin?"

"Hayır, hayır. Baksana, özür dilerim."

"Bardo, bardo."

Lanetlenmişler rahat edemez. Gaz lambasını kısmış, tütmesin diye parmaklarına tükürüp fitili söndürmeye çalışıyordu ki kulübenin kapısından Bob beliriverdi. Uper'in ışığı heybetli saçlarını bir hale gibi çevrelemişti; gövdesi kapıyı doldururken geri gelişinin önemi de tüm biyosferi doldurdu. "Biraz önce geldim" dedi duyuru yaparcasına.

"Nereden?"

"Gunda'dan. Nehrin karşı yakasındaki köy."

Tamara parmaklarındaki yanmış poro yağına küfrederken gelip hasır döşeğin kenarına oturdu. Geri dönüşünde bile önemli, dünyayı sarsacak bir haber Bob'un ağzından çıkmak üzereydi. Tamara fırsat bırakmadı. "Ram hasta" dedi.

"Nesi var?"

"Delhi midesi diyebilirsin."

"Burada nasıl hasta olunabilir ki?"

"Bir tedavi yöntemleri var. Kızgın bir tuğlayla yatıyorsun."

"Vay canına! İktidarsızlık tedavisine benziyor" dedi Bob ve ikisi birden bir kahkaha patlattılar. Gülerlerken Tamara, Ram'ın bir an için aynı derece saçma görünen dilbilimsel keşfini anlatmayı düşündü; ama bunu Ram'a bıraksa daha iyi olacaktı, bu bir şaka olsa bile. Bob yeniden ciddileşmişti ve haberi verdi. "Bir düello yapmam gerekiyor. Teke tek dövüş."

"Aman Tanrım. Ne zaman? Neden?"

"Şu kız, Potita, hani kızıl saçlı olan Gunda'nın genç erkeklerinden biri ona göz koymuş. Bana meydan okudu."

"Bir dış evlilik anlaşması mı? Onun üzerinde hak mı iddia ediyor?"

"Hayır, hiçbir hısımlık kalıpları olmadığını sen de biliyorsun, boşuna arayıp durma. Kız dövüş için bir bahane yalnızca."

"Başının derde gireceğini biliyordum" dedi Tamara bilmiş bir tavırla, böyle bir şey düşünmemişti aslında. "Tüm yerli kızlarla yattıktan sonra kızgın bir vahşinin hançerinin sırtına saplanmasını beklemeliydin. Yerli kızların yarısı olsa haydi neyse, ama hepsi de olmaz ki."

"Lanet olsun" dedi Bob cesareti kırılarak. "Biliyorum. Bak, başıma daha önce hiç böyle bir şey gelmemişti. Bizle ilişki kuranlarla yatmak, filan. Burada kontrolü tutamıyorum elimde. Ama onlar

bunu *bekliyorlar*. Buvuna'dan dönerken bunu konuştuk, hatırlıyor musun? Rom istemediğini söyledi. Buna bir şey dedikleri yok, onlara göre yaşlı bir adam o, üstelik yabancı görünüyor. Ama ben tıpkı onlar gibiyim ve reddedersem yerel âdetleri çiğnemiş olurum. Görünürdeki tek âdetleri bu. Seçim hakkım yok."

Tamara bir kahkaha patlattı, derin, karından gelen bir Orta Yaşlı Kadın kahkahası. Bob, biraz ürkek, ona baktı. "Tamam, tamam" dedi ve o da gülmeye başladı. "Allah kahretsin! Bu dövüşler gönüllü yapılırmış gibi konuşuyorlardı hep!"

"Değil miymiş?"

Bob kafasını salladı. "Ben, Gunda karşısında Hamo köyünü temsil ediyormuşum. Bildikleri tek savaş türü bu. Genç Erkeklerin tümü bezmiş. En az altı aydır ya da bunun kadar uzun bir süreden beri Gunda'ya karşı tek bir zafer kazanmamışlar. Dünya Kupası bu. Yarın arınacağım."

"Bir tören ha?" dedi Tamara, Bob'un başına geleni gülünç, ama bayağı buluyordu; bir tören, bir ayin, Ndif'in ilkel toplumsal yaşamında anlam ve yapı gösteren bir şey bulma umuduyla atladı hemen.

"Danslar. Saliya ve gobeya. Gün boyu."

"Pöh."

"Bak, bir konfigürasyoncu olduğun için incelemeye değer modeller aradığını biliyorum. Ama benim daha acil bir sorunum var. Öbür gün adamın biriyle kavga etmek gerekiyor. Bıçak bıçağa. İki köyün tüm ahalisinin gözleri önünde."

"Bıçak bıçağa mı?"

"Öyle. Avcılar güreşir. Savanjiler ise bıçakla dövüşürler."

"Savanji?" Bob çevirdi, "Bir kız için kavga edenler", Tamara dilden dile aktardı: "Savaşçılar..."

Kısa bir sessizlikten sonra Tamara bir öneride bulundu: "Kızı ona bıraksan olmaz mı?"

"Hayır. Onur, köyün şerefi, falan, filan."

"Ya kız... Birincilik ödülü olmaktan hoşnut mu?"

Bob başıyla onayladı.

"Kalıplar yabancı gelmiyor" dedi Tamara ve sonra da birden "Hiçbir şey, bu insanların hiçbir şeyi yabancı değil. Hiçbir şey!"

"Ne?"

"Boşver. Biraz incelemem gerek. Ram'ın bir fikri var... Dinle Bob. Bence bu işten çekilmelisin, rezil olsan bile. Her zaman bir çare bulabiliriz. O adamı öldürmenden iyidir! Ya da öldürülmenden."

"Sonunda beni düşündüğün için teşekkürler" dedi Bob nazikçe.

"Endişelenme. Hile yapacağım."

"Doping mi?"

"Karate işimi görür. Önemsemiyorum bunu. Yalnızca salak hissediyorum kendimi. Bir kız için orta yerde bıçak dövüşü. Aptal ergenler gibi."

"Bir ergenler toplumu bu Bob."

"Soyunma odasındaki uzaylılar!" Bob aslan yelesini andıran saçlarını kaşıdı ve kaşınarak ayağa kalktı. Çok güzeldi; köylülerin şampiyonları olarak onu seçmiş olmalarına şaşmamak gerekiyordu. Fiziksel ihtişamını güçlendiren ve canlandıran, ondan geri kalmayan bir akıl ihtişamı, şiirselliği salt şiirsellik uğruna arayan tutkulu ve eğitimli bir kafa; bunlar Ndif halkı için pek bir şey ifade etmezdi. Dünyalıların çoğu için de öyle. Ama Tamara, o anda genç adamı olduğu gibi görüyordu, bir kral olarak.

"Bob," dedi "hayır de. Yalvar. Bir çaresini buluruz."

"Heyecanlanma!" dedi ve kendisine gösterdiği ilgiden minnettar olarak ona şefkatle sarıldı. "Zavallı oğlanı kendisine ne çarptığını anlamadan yere sereceğim. Sonra da bir ders vereceğim. Birinci sınıflar için sağlık bilgisi: Cinayet Sağlığınıza Zararlıdır. Akıllarını başlarına getirir bu."

"Orada olmamı mı istersin, olmamamı mı?"

"Orada ol" dedi. "Bakarsın onun da siyah kuşağı vardır."

Tamara ertesi akşamüstü çamaşırhane kumsalında oturmuş Kara ve Libisa ile menopoz üzerine ilginç bir konuşma yapıyordu ki papağan tüyleri gibi rengârenk ormandan Ramçandra çıkageldi. Tamara, suların kaynadığı kayalıktan onu seyrederken ne kadar farklı olduğunu düşündü, ne kadar yabancı, Bob'un söylediği gibi, bir sinemanın ön sırasında, sahnedeki destansı ormana sırtını dönmüş dikilen birinin gölgesi gibi: Çok ufak, çok kara, çok katı. Kara da gördü onu ve seslendi, "Göbek nasıl oldu, Yavana Ram?"

Bağırması gerekmeyecek kadar yaklaşınca yanıtladı, "Bardo,

Kara, daha iyi. Bu sabah guoyu bitirdim."

"İyi, iyi. Bu akşam bir çanak daha. Çok sıskasın" dedi Kara, belli belirsiz.

"Belki yeterince guo yerse insan tenine kavuşabilir" dedi Brella onu inceleyerek; Brella'nın tenden söz etmesi ilk kez Ramçandra'nın esmer, karanlık görünüşüne çekmişti Tamara'nın dikkatini. Ndifliler ayrıntılara özellikle dikkat etmezlerdi. Brella, şimdi iki yabancıyı kıyaslıyordu, "Sen de Tamara. İnsan tenli yemekleri yeseydin bu kadar çirkin ve esmer olmazdın belki."

"Bunu hiç düşünmemiştim" dedi Tamara.

"Tamara, Yaşlı Erkeklerin Evi'ne davet edildik."

"İkimiz de mi? Ne zaman?"

"Nasıl ayarladın bunu?" diye sordu Tamara. İngilizce olarak, bir yandan Kara, Libisa ve bir sürü yeni yıkanmış çamaşırla paylaştığı kayadan sarkıttığı ayaklarını sulara çarparken.

"Rica ettim."

"Ben de geliyorum" dedi Kara, Tamara'nın ardından suya dalarak. "Bardo!"

"Kadınların bunu yapması uygun mu, Kara?"

"Elbette. Nasıl olsa *Yaşlı* Erkeklerin Evi o, öyle değil mi?" Kara, yassı, küçük göğüslerindeki kumları temizledi ve sariye benzer giysisinin ucuyla örttü. "Siz gidin. Ben Binira'yı alıp geleceğim. Arada bir, orada dinlemeye değer şeyler olduğunu söyledi bana. Orada görüşürüz."

Tamara, ıslak ayakları gümüşi kumla kaplı olarak Ramçandra'nın yanına vardı ve dar patikadan rengârenk ormana daldılar.

Yanındaki kahverengi omuzların gayet iyi farkındaydı. Ramçandra'nın koyu renk, biçimli ve kırılgan bedeninin, keskin hatlı profilindeki mükemmel burnunun. Bunların farkında olduğunun da farkındaydı, ama şu anda önemli olan bunlar değildi. "Bizim için bir tören mi düzenliyorlar?"

"Bilmiyorum. Bazı anahtar sözcükleri hâlâ çıkaramadım. Oraya gitmek için rica etmem toplanmak için yeterli bir nedenmiş anlaşılan."

"Bunu götürmen doğru mu?" Ramçandra'nın elinde bir teyp vardı.

"Bulutlu-Guguk Kuşu Diyarı'nda her şey olabilir" dedi ve keskin profili bir tebessümle yumuşadı.

Ndif'in göze çarpmayan, karanlıkta kalmış, nadir yaşlılardan ikisi onları Eve götürdü, büyükçe, eski püskü bir kulübe; içeride altı, yedi kişi oturuyordu. Bol bol "bardo" mırıldanışları ve güçlü bir poro yağı kokusu. İki yabancı da düzensiz çembere katılıp tozun üzerine bağdaş kurdu. Ateş yakılmamıştı. Görünürde hiçbir ayin eşyası veya havası yoktu. Derken Kara ile Binira geldi, "Bardo" mırıldanışlarıyla ve yaşlı erkeklerle şakalaştıktan sonra yerlerini aldılar. Çemberde oturanlardan biri –içerisi yalnızca havalandırma deliğinden gelen ışıkla aydınlanmıştı ve yüzler seçilemiyordu– Kara'ya bir şey sordu. Tamara soruyu anlamadı. Kara yanıtladı, "Bayağı yaşlandım, değil mi?" Herkes güldü. Biri daha geldi, Bro-Kap, bir zamanların meşhur avcısı olduğu söyleniyordu. Hâlâ iri yapılı bir adamdı, ama kamburlaşmış, buruşmuş ve dişleri döküldüğünden ağzı kaplumbağa ağzına benzemişti. Oturmayıp deliğin altındaki sönük ocağın yanına gitti, ellerini iki yana sarkıtıp orada dikildi kaldı. Çevresini bir sessizlik sardı.

Başını yavaşça Ramçandra'ya doğru çevirdi.

"Dansı öğrenmek için mi geldin?"

"Eğer izin verilirse" diye net bir yanıt verdi Ramçandra.

"Yaşlı mısın?"

"Artık genç değilim."

Vay canına, diye düşündü Tamara, bir eriştirme töreni. Ram idare edebilecek miydi? Ve sonraki soru, belli ki ama o hiçbir şey anlamadı; içinde hiçbir Genç veya Orta Ndifçe sözcük geçmiyordu. Ram ise anlamış gibi görünüyordu ve duraksamadan yanıtladı, "Pek sık değil."

"Eve son ne zaman av getirdin?"

"Hiç hayvan öldürmedim."

Bunu bir uğultu, kahkahalar ve eleştirel tartışmalar izledi. "Doğuştan elli yaşında olmalı!" dedi Binira bıyık altından gülerek. "Ya da müthiş tembel" dedi genç görünüşlü bir Yaşlı Erkek yalın bir ifadeyle, gayet samimiydi.

Ardından Tamara'nın anlayamadığı iki soru ve iki yanıt daha geldi, sonra da Bro-Kap sordu, sertçe diye düşündü Tamara, "Ne avlarsın?"

"Peremensoe avlarım."

Bu her ne ise doğruydu. İşitilir ve hissedilir onaylamalar, sırt sı-

vazlamalar, rahatlama. Bro-Kap kısaca, bir kez başını eğdi, elinin tersiyle burnunu sildi ve çemberin içine, Ramçandra'nın yanına oturdu. "Ne bilmek istiyorsun" diye sordu hiç de ayinsi olmayan ve önemsemez bir ifadeyle.

"Ben," dedi Ramçandra, "dünyanın nasıl doğduğunu bilmek istiyorum."

"Oh ho ho!" Mırıltılar işitildi çemberde. "Yaşına göre çok yaşlı bu! Yüz yaşında var!"

"Biz deriz ki" diye yanıtladı Bro-Kap, "dünyayı Man yaptı."

"Nasıl yaptığını bilmek istiyorum."

"Kafasının içinde, kulaklarının arasında, başka nasıl olabilir ki? Her şey kafanın içindedir. Ağaç yoktur, taş yoktur, su yoktur, kan yoktur, kemik yoktur; her şey sanisukiaraddır."

Tamara, anahtar sözcüğü bilmemenin verdiği umutsuzlukla, bunun anlamını ondan öğrenecekmişçesine Ram'ın yüzüne baktı; o ise gerçekten anlamıştı. Gözleri parlıyordu; gülümsedi, yüz hatları gevşedi, yumuşadı.

"Dans eder," dedi, "dans eder."

"Belki" yanıtladı Bro-Kap. "Belki Man kafasının içinde dans eder ve bu da sanisukiarad yaratır."

Ancak bu tekrardan sonra Tamara "Man" sözcüğünün bir özel ad olduğunu anladı. İngilizcedeki insan sözcüğüyle çakışan bir Ndif adı ya da sözcüğü, ama o anlamın da çakıştığını düşünmüştü.

Öyle miydi?

Bir an için her şey iki düzeye ayrıldı, iç içe geçmiş iki sahne, iki ekran ya da peçe, biri sesler, öteki anlamlardan oluşuyor, hiç biri gerçek değil. İç içe geçişleri, yer değiştirmeleri, kayışları ve hareketleri her şeyi karıştırıyor, saklıyor ya da açığa vuruyordu. Bu akış içinde tutunacak bir şey yoktu, sen nehir olmadıkça bir kez bile nehre giremezsin. Dünya doğmuştu ve hiçbir şey olmuyordu; yaşlı, içi geçmiş bazı erkek ve kadınlar pis kokulu bir kulübede Tanrı Şiva ile saçma sapan şeyler konuşuyorlardı. Konuşma, yalnızca konuşma, sözcükler, hiçbir şey ifade etmeyen sözcükler.

Açılmış peçeler yeniden kapandı.

Teybin çalışıp çalışmadığını kontrol etti. Daha sonra bunları dinleyip Ram'a çevirtip açıklattığı zaman belki bir şeyler anlaşılırdı.

Sonunda dans ettiler. Bir sürü laftan sonra Binira seslendi, "Müziksiz bu kadar peremenkiarad yeter" ve Bro-Kap oldukça sert bir sesle, "Pekâlâ, Bardo, haydi" dedi. Bunun üzerine Binira hafif, dünya dışından gelir gibi çatlak bir sesle şarkı söylemeye başladı; ve ardından yaşlı erkeklerden biri, sonra bir başkası daha, sonra ötekiler bir bir kalkıp dansa başladılar ağır bir dans, ayaklar yerden kesilmeden, sırtları dimdik ve hareketsiz, yoğunluk eller, kollar ve yüzde toplanarak edilen, karanlıkta kalmış bu yaşlı insanların dansı Tamara'nın gözlerini yaşarttı. Ötekiler de katıldı; şimdi hepsi dans ediyordu, Kara ve kendisi dışında hepsi. Kimi zaman hafifçe ve saygıyla birbirlerine dokunuyor ya da leylekler gibi eğiliyorlardı. Hepsi mi? Evet, Ram onlarla dans ediyordu. Duman deliğinden gelen altın rengi tozlu ışık kollarından akıp geçti; hafifçe ve yumuşakça çıplak ayağını kaldırıp yere yeniden bastı. Yaşlı bir adam karşısına geçti. "O komeya, O komeya, ama O, O", gıcırdayan böcek titreşerek şarkı söylüyor ve Kara'nın elleri, Tamara'nın elleri kahverengi toprak üzerinde tempo tutuyordu. Yaşlı adamın elleri huşu içindeymişçesine havaya kalkmıştı. Ramçandra, ona uzandı, kolunu uzattı, parmakları gergin ve açılmıştı; gülümseyerek dokundu ve döndü, dansı sürdürdü ve yaşlı adam gülümsedi ve şarkıya başladı, "O komeya, ama, ama, O..."

"Teypte tam sana göre bir seans var!" dedi Tamara, fakat birlikte patikayı izleyerek düellonun yapılacağı düzlüğe doğru giderlerken Bob'u içinde bulunduğu bedbin havadan çıkarmak için söylemişti bunu. Patika lamaba yemişi çekirdekleriyle doluydu, köyün çoğunluğu onlardan önce gitmiş olmalıydı.

"Yeni aşk şarkıları mı?"

"Hayır. Aslında evet. Tanrı'ya söylenen aşk şarkıları... Tanrı'nın adı ne biliyor musun?"

"Evet" dedi Bob kayıtsızca. "Gunda'daki yaşlı adam söylemişti. Bik-Kop-Man."

Düello tam olmasa da hemen hemen iki tarafça planlandığı gibi geçti. Bu, saliya ve gobeya dansları dışında Genç Ndiflilerin katıldığı tek grup etkinliği, gerçekten ayinsel ve anlam-odaklı tek eylem olduğu için Tamara büyü bir gayretkeşlikle baştan aşağı her

şeyi kaydetti, filmini çekti ve notlar aldı; kızıl saçlı Potita'nın yüz ifadesi (işte Güzellik Kraliçesi karşınızda); Gundalı savaşçı Pit-Wat'ın Bob'un bacağına sapladığı bıçak; Bob'un kendi uzun bıçağını fırlatıp atışı (pembe puti otları arasında parıldayan bir yay); Pit-Wat'ı hareketsiz ve boylu boyunca, adeta cansız yere seren karate darbesi.

Bob cinayetin sağlığa zararları üzerine ders verecek kadar duramadı. Yarası fena kanıyordu ve Tamara kamerayı durdurup ilkyardım çantasıyla işe koyuldu. Böylece Hamo köyünün sevinci ve Gunda'nın huzursuzluğu yalnızca teybe kaydedilmiş oldu ve Pit-Wat hem Hamo hem de Gundalıların keyfini kaçırarak ayıldığında teyp kapalıydı. Yiğit savaşçılar ayılmaz, hasar görmeden, ama sallanarak ayağa kalkmazlardı. Bu sırada Bob da yüzü bembeyaz, ama Tamara'ya tutunmak istemeden Hamo yoluna koyulmuştu. "Ram nerede?" diye sordu ilk kez ve Tamara Ram'a bir düello olacağını bile haber vermediğini anlattı.

"Güzel" dedi Bob. "Ne söyleyeceğini biliyorum."

"Ben bilmiyorum."

"Yerlilerin yaşamına sorumsuzca müdahale."

Tamara başını salladı. "Ona söylemedim, çünkü bugün hiç görmedim onu ve düşündüm ki..." Aslında düelloyu tümden unutmuştu bile, Yaşlı Erkeklerin Evi'ndeki o dansla kıyaslandığında çok aptalca geliyordu ona; gerçekdışı, aptalca, sinir bozucu bir şakadan başka bir şey değildi, ta ki o rengi, kanın gün ışığındaki muhteşem ve dehşet verici rengini görene kadar; ama Bob'a söyleyemedi bunu. "Kendi içine çekildi gibi. Bütün gün Yaşlı Erkeklerin Evi'ndeydi. Bu akşam seninle konuşmasını istiyorum, bacağına bir bakalım hele, ondan sonra. O da Gunda'dakilerin Man hakkında neler söylediğini bilmek isteyecektir, yani Tanrı hakkında. Tümseğe dikkat. Oh Tanrım, işte fanatik taraftarlar geliyor." Genç kadınlardan oluşan bir topluluk çevrelerini sardı, Bob'u isteksizce puti çiçekleriyle donattılar.

"Potita nerede?" diye mırıldandı Bob, dişlerini yoklayarak.

"Buralarda yok. Ondan sahiden hoşlanıyor musun Bob?"

"Hayır. Ama bacağım acıyor. Hayır, sadece eğlenceliydi, bir oyun. Sadece onu kimin elde ettiğini merak ettim, Pit-Wat mı yoksa ben mi?"

Kızı Pit-Wat'ın elde ettiği anlaşıldı, dövüş alanında kalıp titrek titrek de olsa Zafer Dansı'nı icra eden oydu ne de olsa. Bob rahatladı, çünkü Pit-Wat, Potita'ya daha uygundu, hem kişilik hem de şartlar bakımından; Zafer Dansı'na gelince hepsi hepsi iki dakikalık şişinme ve poz vermeden ibaretti, şampiyon güreşçilerin bu dans esnasında bir sürü filmlerini çekmişlerdi. "Tek eksiğimiz beni göğsümü yumruklarken gösteren bir filmdi" dedi Bob. "Tanrım! Bacağım kanıyor ve ortada dolaşan, ödül kazanmış besili bir eşek gibi hissediyorum kendimi."

"İlginç bir imge" dedi Ramçandra. Bob'un kulübesinde bir ateş yakmışlardı. Yağmur yağıyordu –Yirdo'da sadece geceleri yağardı– ve Bob fazla kan kaybetmişti, biraz sıcaklık ve teşvik iyi gelirdi. Hava pusluydu, ama al ışık hoştu; Tamara'ya kışı düşündürdü, kış ortasındaki yağmurları ve ateşleri, Yirdo'nun bilmediği bir mevsimi. Bob döşeğinde uzanmış yatıyor ve diğer ikisi oturmuş; ateşin içine berrak bir alev ve ananas kokusu çıkararak yanan lamaba kabukları atıyorlardı.

"Ram, peremensoe ne demek?"

"Düşünce. Fikirler. Anlayış. Konuşma."

"Ya peremenkiarad, doğru söyledim mi?"

"Hemen hemen aynı. Ek olarak... Yanılsama, aldanma, hile, oyun gibi çağrışımları da var."

"Yaşlı Ndif dilinde mi" diye sordu Bob. "Eğer bir sözlük hazırlıyorsan bana da göster, Ram. Gunda'daki yaşlı oğlanların dediklerini anlayamıyorum."

"Tanrı'nın adından başka" dedi Tamara.

Ramçandra kaşlarını kaldırdı.

"Bik-Kop-Man dünyayı kulaklarıyla yarattı" dedi Bob. "Bu Tekvin, I. Bab'ın Ndiflerdeki karşılığı."

"Kulaklarının arasında" diye düzeltti Ramçandra, soğuk bir sesle.

"Arasında veya onlarla, ne olursa olsun bir Yaratılış mitosu için çok zayıf bir çıkış noktası."

"Nereden biliyorsun, ya senin sözcük dağarcığın yetersizse?"

Bob'la neden bu tonda konuşuyordu? Tepeden bakarak, küçümseyerek, saldırgan, sesi bile tiz, bir okul müdürü gibi. Bob'un verdiği karşılık sağlam, iyi karakterini gösteriyordu. "Haftalar sonra

anladım ki eğer mitosları ya da tarihi bulmak istiyorsam bu sadece Yaşlıların elinde. Çok önceden seninle birlikte çalışmaya başlamalıydım."

Ramçandra alevlere baktı ve bir şey demedi.

"Ram," dedi Tamara, ondan açıkça rahatsız olarak, "Geçen akşam konuştuklarımızı Bob da bilse iyi olur. Genç Ndif dilinin türetilmesini."

Ram duymaksızın ateşe bakmayı sürdürdü.

"Sen benden daha iyi açıklayabilirsin."

Bir an durduktan sonra başını sallamakla yetindi.

"Hatalı olduğu sonucuna mı vardın?" diye sordu, her zamankinden daha fazla çileden çıkarak, ama bir umut ışığı arar gibi. "Hayır" diye yanıtladı. "Belgeler sana verdiğim defterde."

Defteri kulübeden aldı, yağ lambasını yaktı ve yere, Bob'un döşeğinin yanına oturup defterdekileri yüksek sesle okudu ona. Yarım saat boyunca Ramçandra'nın Genç Ndif dilinin düpedüz modern standart İngilizceden türetilmesine dair sistematik ve kesin kanıtlarını okudular. Bob, bütün bunları büyük bir akademik şaka olarak alıp güldü önce; sonra da bu çılgınlığa güldü. Tamara'yı huzursuz ettiği gibi huzursuz etmiş görünmüyordu bu bulgu onu.

"Bu senin üçkâğıdın olmasa bile, Ram, yine de bir üçkâğıt, müthiş bir şey."

"Kim yaptı? Nasıl? Neden?" Sordu Tamara, yeniden umutlanarak. Bir hata anlamı olabilirdi, bir üçkâğıt anlamı olabilirdi.

"Pekâlâ. Bu dil," defteri tuttu onlara doğru, "otantik değil, düzmece, yapma, uydurma. Tamam mı?"

O ana kadar tek bir söz söylememiş olan Ramçandra, uzaktan gelen isteksiz bir sesle onayladı: "Uydurma. Amatör işi. İngilize ile olan çakışmalar safiyane, bilinçsizce, kuşdiline benziyor. Ama yaşlı Ndifçe otantik bir dil."

"Daha eski bir dil, arkaik bir kalıntı."

"Hayır." Ramçandra çok sık, dümdüz ve rahatça "hayır" diyor diye düşündü Tamara. "Yaşlı Ndifçe canlı. Genç Ndifçeye dayanıyor, ondan, ya da onun üzerinden türemiş. Bir telefon direğindeki sarmaşık gibi."

"Kendiliğinden mi?"

"Her dil kadar kendiliğinden ya da bilinçli olarak. Sözcükler is-

tendiğinde, gerekli olduğunda insanlar yapar onları. Bir kuşun ötüşü gibi bir 'oluş'tur, ama aynı zamanda Mozart'ın besteleri gibi bir 'yapıt'tır."

"Yani demek istiyorsun ki Yaşlılar düzmece bir dilden adım adım gerçek bir dil yapıyorlar?"

"Gerçek sözcüğünü tanımlayamam, bu nedenle de kullanmak istemiyorum." Ramçandra duruşunu değiştirdi, kollarını yeniden dizleri etrafında kavuşturdu, ama gözlerini ateşten ayırmadı. "Demek istiyorsun ki Yaşlı Ndif dünyayı yaratmakla meşgul görünüyor. İnsanlar esas olarak dil, müzik ve dansla yaparlar bunu."

Bob bir ona bir Tamara'ya baktı. "Geldiler mi gene?"

Ramçandra konuşmadı.

"Şimdiye kadar," dedi Tamara, "birbirlerinden çok ayrı üç alanda yaptığımız araştırmalarda, temel ağız ve şive farklılıkları olmaksızın aynı dille ve aynı ilkel toplumsal ve kültürel kalıplar dizisiyle karşılaştık. Bob ne bir efsane bulabildi ne herhangi bir arketipik anlatım ne de gelişmiş bir simgesellik. Ben de bir sığır sürüsünde veya bir primat topluluğunda bulacağımın ötesinde herhangi bir toplumsal yapı bulamadım. Tüm rolleri cinsiyet ve yaşa göre belirleniyor. Ndifler kültürel olarak alt-insan; tümüyle insan olarak bir varoluşları yok. Yaşlı Ndifliler ise buna yeni başlıyor. Öyle mi Ram?"

"Bilmiyorum" dedi dilbilimci, kendi içine çekilmişti.

"Misyoner lafları bunlar!" dedi Bob. "Alt-insan ha? Haydi canım. Durağan, tamam. Belki de çevre koşullarının zorlaması olmadığından. Yiyecek ağaçlardan düşüyor, oyunlar bol ve cinsel sorunları da yok."

"İnsan-*dışı* bu" diye söze karıştı Tamara. Bob aldırmadı.

"Hiçbir itki yok. Tamam. Ama Yaşlılar eğlenceden ve oyunlardan bıkıyor artık. Sıkılıyorlar; işte itki bu. Oturup sözcüklerle ve düşüncelerle oynamaya başlıyorlar. Ellerindeki tüm mitopoetika ve ayin malzemesi onların ürünü. Pek alışılmadık bir durum değil bu, gençler cinsellikle ve fizik güç yarışmalarıyla uğraşıyor, yaşlılarsa kültürün aktarımı ile. Tek tuhaf nokta İngilizce-Ndifçe meselesi. Bunun açıklanması gerek. Telepatiyi kaale almıyorum, okült bir kuram üzerine bilimsel bir açıklama kuramazsınız. Tek akla yakın açıklama şu ki bu insanlar –tüm toplum– sonradan yerleşmiş.

Yakın zamanlarda olmalı."

"Doğru" dedi Ramçandra.

"Ama dinle," dedi Tamara öfkeyle, "çeyrek milyon insan nasıl 'yerleştirilebilir'? Ya otuz yaşın üzerindekiler? FTL uzay uçuşları başlayalı ancak otuz yıl oldu. Bu sisteme yapılan ilk keşif uçuşu insansızdı ve sadece sekiz yıl önceydi! Senin akla yakın açıklaman baştan aşağı saçma!"

"Doğru" dedi Ramçandra tekrar; berrak, karanlık, hüzünlü, gözlerini titreşen ateşten ayırmadan.

"Anlaşılan bu gezegene Dünya Hükümeti'nin bilgisi dışında insanlı bir gezi, bir kolonileştirme gezisi yapılmış. Bir şeye tosladık ve bu beni korkutmaya başladı. So-Hem hizbi."

Bro-Kap ile iki Yaşlı Erkek ve yarı çıplak, saçları çiçeklerle süslü on altı yaşında iki güzel gobeya dansözünün içeri dalıvermesiyle (Ndifler asla kapıyı vurmazlardı) Bob'un sözleri yarıda kesildi. Bob'un döşeğinin kenarına çömeldiler ve yumuşak bir sesle ağıt gibi bir şey söylediler. Bro-Kap artık hayli kalabalıklaşmış olan kulübede elinden geldiğince vakur bir edayla dikildi ve Bob'u süzdü. Belli ki kızların susmasını bekliyordu, oysa içlerinden birisi neşeyle gevezelik ediyor, diğerleri ise uzun tırnaklarıyla Bob'un göğüsleri etrafında çemberler çizmekle uğraşıyorlardı. "Yavana Bob!" dedi Bro-Kap en sonunda. "Sen Bik-Kop-Man mısın?"

"Ben ne miyim? Bardo. Wana! Hayır. Bardo, Bro-Kap, anlayamadım."

"Bazen Man gelir" dedi Yaşlı Ndifli. "Hamo'ya geldi; Farwe'ye geldi. Gunda'ya ve Akko'ya hiç gelmedi. Güçlü ve uzundur, altın saçlı, altın tenli, büyük bir avcı, büyük bir savaşçı, büyük bir âşıktır. Çok uzaklardan gelir ve gene gider. Senin O olduğunu düşündük. Sen O musun?"

"Hayır, değilim" dedi Bob kesin olarak.

Bro-Kap çöküle göğsünü şişiren bir soluk aldı. "O zaman öleceksin" dedi.

"Ölecek miyim?" Bob anlamadan tekrarladı.

"Nasıl ölecek? Neden?" diye sordu Tamara, tıklım tıklım dolu kulübede ayağa kalkınca Bro-Kap ile yüz yüze geldi. "Ne demek istiyorsun, Bro-Kap?"

"Gunda savaşçıları zehirli bıçak kullanırlar" dedi yaşlı adam.

"Hamo'dan kimlerin Bik-Kop-Man olduğunu anlamak için. Zehir Bik-Kop-Man'ı öldürmez."

"Ne zehri?"

"Bu onların sırrıdır" dedi Bro-Kap. "Gunda kötü insanlarla doludur. Biz, Hamolular zehir kullanmayız."

"Tanrı aşkına" dedi Bob İngilizce olarak, sonra Ndifçe devam etti: "Neden bana söylemediniz?"

"Genç Erkekler bildiğini sanıyorlarmış. Senin Man olduğunu sanmışlar. Sonra, sen Pit-Wat'ın seni yaralamasına izin verince, bıçağını fırlatıp atınca, o, sen öldürdükten sonra yeniden canlanınca emin olamamışlar. Yaşlı Erkeklerin Evi'ne gelip sordular. Çünkü bizde, Yaşlı Erkekler Evi'nde Man hakkında birçok peremensoe var." Yaşlı adamın sesinde gurur belli oluyordu. "Ben de sana geldim. Bardo, Yavana Bob." Bro-Kap dönüp kendine yol açarak çıktı; iki yaşlı adam onu izledi.

"Çekilin" dedi Bob gülümseyen, etrafında koşuşturan kızlara. "Haydi, gidin." İsteksizce, boyun eğerek güzel yüzlerinde dertli bir ifadeyle çıktılar.

"Ben Gunda'ya gidiyorum," dedi Ramçandra, "bir panzehir var mı bakacağım" ve koşarak uzaklaştı.

Bob'un yüzü ölü gibi bembeyazdı.

"Kahrolası bir üçkâğıt daha" dedi gülümseyerek.

"Çok kan kaybettin, Bob. Zehir kanla birlikte akıp gitmiş olabilir, vardıysa eğer. Bir bakayım... Tamamen temiz görünüyor. İltihap yok."

"Soluğum kesiliyor" dedi genç adam. "Şoktan olmalı."

"Evet. Gidip tıp el kitabını getireyim."

Kitapta hiçbir tavsiye yoktu. Gunda'da panzehir. Zehir, merkezi sinir sistemini etkiledi. Bro-Kap'ın gelişinden iki saat sonra kasılmalar başladı. Kısa zamanda şiddet ve sıklığı arttı. Gece yarısını biraz geçe, şafaktan çok önce Bob öldü.

Ramçandra, durmuş kalbin üzerine onuncu kez boş yere bastırdı, yeniden bastırmak için kolunu kaldırdı ve indirmedi. Dansçının havaya uzanmış eli! Yaratıcı, yok edici. Sıkılı, kara yumruk gevşedi; gergin, ayrık parmaklar beyaz yüzün ve inip kalkmayan

göğsün üzerinde kapandı. "Ah!" Ramçandra tüm gücüyle haykırdı ve döşeğin yanına yuvarlanıp gözyaşlarına, bir gözyaşı tutkusuna gömüldü.

Rüzgâr yağmur damlalarını çatıya savuruyordu. Zaman geçiyordu ve sessizdi, yanına kıvrıldığı Bob kadar sessiz, elleri Bob'un gövdesine uzanmış, başı onların arasına gömülmüştü; yorgunluktan uyuyakaldı. Yağmur inceldi, hafifledi, sonra yeniden şiddetlendi. Tamara yağ lambasını söndürdü, hareketleri yavaş ve kesindi, bu hareketlerin ne anlama geldiğine ilişkin bütün bilgiye sahipti. Yakıtın kalanını ateşe boşalttı ve küçük ocağa oturdu. Yeni ölenlere dikkat etmeli ki uyuyanlar korumasız kalmasın. Uyumadı ve ateşin sönmesini seyretti ve uzun süre sonra boz ışık yeniden doğdu.

Ndif'te cenaze törenleri, Tamara'nın beklediği gibi, zarafetten yoksundu. Ormanın pek uzak olmayan bir yerinde kimsenin sözünü etmediği ve gömme törenleri dışında ziyarete gitmediği bir mezarlık vardı. Mezar kazmak Yaşlı Erkeklerin işiydi. Derin olmayan bir çukur kazmışlardı. Yaşlılardan ikisi ile Kara ve Binira, Bob'un bedeninin taşınmasına yardım etti. Ndifliler tabut kullanmıyor, ölülerini toprağa çıplak gömüyordu; böyle çok soğuk olur, çok soğuk diye düşündü Tamara hiddetle ve Bob'un beyaz gömleğiyle pantolonunu üzerine koydu, başka bir hazinesi olmadığından altın İsviçre saatini kolundan çıkarmadı ve uzun, ipeksi, mavimsi pandu yapraklarını özenle etrafına yerleştirdi. Bob'u içine yerleştirmeden önce mezarın çevresini yapraklarla sardı; dört yaşlı erkek ve kadın ifadesiz yüzlerle seyrediyorlardı. Onu mezara yan koydular. Dizleri biraz kıvrılmıştı. Tamara, avcunun içine koymak için bir çiçek aradı, ama pembe ve mor tohumlar onu sersemletti; boynunu çevreleyen, ucunda annesinin vermiş olduğu küçük bir turkuvaz, yani Dünya'nın bir parçası asılı zinciri kopardı ve ölünün eline koydu. Çabuk davranması gerekiyordu; yaşlı adamlar kaba saba tahta kürekleriyle mezarın üstüne toprak atmaya başlamışlardı. İşlerini bitirdikten sonra dört Ndifli tek bir söz etmeden ve başlarını çevirip bakmadan gitti.

Ramçandra mezarın yanına çömelmişti. "Seni kıskandığım için

özür diliyorum" dedi. "Eğer yeniden doğarsak sen gene bir kral olacaksın, bense ayağının dibinde bir köpek." Eğilip mezarın taze, nemli toprağına dokundu, sonra yavaşça kalktı. Tamara'ya baktı. Tamara bu kara, berrak, acılı gözleri tanıyordu, ama bakamadı, konuşamadı. Ağlama sırası ondaydı. Ramçandra, mezarın üstünden, sanki herhangi bir toprak parçasıymış gibi geçip onun yanına geldi, ağlayabilmesi için sarıldı ona. En güç ilk hıçkırıklardan sonra yürüyebildi Tamara, ormanın rengârenk görkemi arasındaki dar, düzensiz patikadan köye doğru yola koyuldular.

"Yakmak daha iyidir" dedi Ramçandra. "Ruh daha çabuk kurtulup yoluna devam eder."

"Toprak en iyisi" dedi Tamara çok kısık bir sesle.

"Tamara. Bizi alacak bir füze göndermeleri için Ankara Üssü'nü aramak ister misin?"

"Bilmiyorum."

"Karar vermek için aceleye gerek yok."

Lambaların şaşaalı renkleri bulanıklaştı, berraklaştı, sonra yeniden bulanıklaştı. Ramçandra onu kibarca ve sımsıkı tutmasına rağmen tökezledi Tamara.

"Devam edip yapmak için geldiğimiz işi de bitirebiliriz."

"Düşlerin etnolojisi."

"Düşlerin mi? Oh, hayır. Gerçek bu... Olmasını dilediğimden çok daha gerçek."

"Bütün düşler böyledir."

Üç gün sonra Yirdo'nun güneş sisteminde araştırma yapan çeşitli grupların merkez üslerinin bulunduğu iç gezegen olan Ankara ile olağan görüşmelerini yaparak Bob'un ölümünü rapor ettiler, "Yanlış anlama sonucu, suç yok" alışılagelmiş *Etnoghraphic Corps* koduyla. Yardım istemediler.

Hamo köyünde yaşam önceden olduğu gibi sürdü. Orta Yaşlı Kadınlar, Tamara ile Bob'un ölümü hakkında hiç konuşmadılar, yalnızca birkaç akşam Binira kulübesinin dışında oturup ona şarkı söyledi, sessiz bir cırcırböceği titreşimiyle. Bir keresinde iki küçük saliya dansözünü Bob'un boş kulübesinin kapısına çiçek demetleri bırakırken gördü; onlara doğru gitti, ama kıkırdayarak kaçıştılar.

Çok geçmeden Genç Erkekler kulübeyi ateşe verdi, belki kazara, belki de bilerek, kimse söylemedi; yanıp kül oldu ve bir hafta içinde kulübeden hiçbir iz kalmadı. Ramçandra günlerini ve gecelerini Hamo ve Gunda'daki Yaşlı Erkeklerin Evlerinde geçirip yığınla dilbilimsel ve mitolojik veri topluyordu. Saliya dansçılarından oluşan uzun sıralar sallanıp duruyor, gobeya dansçıları iri göğüslerini sağa sola sallıyor, şarkıcılar "Ah hey hey, ah hey hey" şarkılarını söylüyor ve dans alanını çevreleyen ormanın çalılıkları karanlıkta çiftleşen bedenlerle dolup taşıyordu. Avcılar, sırıklara asılı, iri, yuvarlak butlu boğazlanmış domuzlara benzer ölü poroları gururla taşıyarak avdan dönüyorlardı. Bob'un ölümünden sonraki on ikinci gece Ramçandra, Tamara'nın kulübesine geldi; bazı notlara göz atıyordu o sırada, ama sayfalar boştu sanki, başı ağrıyor ve hiçbir şeyi anlamıyordu, hiçbir şey anlam taşımıyordu. Kulübenin kapısına gelmişti Ramçandra, karanlık, yumuşak, gölgeli. Tamara boş gözlerle ona baktı. Yalnızlık hakkında hiçbir anlamı olmayan bir şeyler söyledi, sonra karanlığı arkasına ve çevresine alarak konuştu, "Ateş gibi, ateşte yanmak gibi. Ama, ruh da yakalanmış, yanıyor."

"İçeri gel" dedi Tamara.

Birkaç gece sonra karanlıkta yan yana uzanmış konuşuyorlardı, yağmur yumuşak rüzgârıyla ormanda ve tepelerindeki kulübenin damında iç çekiyordu.

"Seni ilk gördüğümden beri" dedi Ramçandra. "Doğru söylüyorum, Ankara Üssü'ndeki kantinde karşılaştığımızdan beri."

Gülerek karşılık verdi Tamara, "Pek öyle davranmamıştın ama."

"İstemedim! Reddettim. Hayır dedim, hayır, hayır! Karım yeterdi, hayatta insanın başına iki kez gelmez bu, onu hep hatırlayacağım."

"Hep hatırlıyorsun zaten" diye mırıldandı Tamara.

"Elbette. İçimdeki ona evet diyebiliyorum şimdi; senin benimle olmana da. Evet, evet... Dinle Tamara, beni özgür kılıyorsun sen, ellerin beni özgürleştiriyor. Ve bağlıyor beni. Çarka daha da sıkı bağlıyor; hayatta asla özgür olamayacağım, asla seni arzulamaktan vazgeçmeyeceğim, vazgeçmek *istemiyorum*..."

"Şimdi ne kadar basit. Neydi önümüze çıkan engel?"

"Korkum. Kıskançlığım."

"Kıskançlık mı? Bob mu?"

"Oh, evet" dedi titreyerek.

"Oh Ram, asla, en başından beri sen..."

"Şaşkınlık" diye fısıldadı. "Yanılsama..."

Ram'ın Tamara'nın bedeni boyunca uzanan sıcaklığı ve soğuktaki Bob, toprağın soğuğunda. "Ateş topraktan daha iyi."

Tamara uyandı; Ramçandra saçlarını ve yanaklarını okşayarak yatıştırdı onu, fısıldayarak "Uyu gene, her şey yolunda Tamara" sesi uyku ve şefkatle ağırlaşmıştı.

"Neydi o, ben?"

"Kötü bir düş."

"Düş. Oh, hayır, kötü değildi, sadece acayipti."

Yağmur durmuştu, dev gezegenin bulutlardan süzülen ve grileşen ışığı kulübenin içinde hafif bir sis gibiydi. Bu gri ışık tozunda Ram'ın burun kemerini, saçlarının koyuluğunu ancak seçebiliyordu.

"Düşünde ne gördün?"

"Bir oğlan –genç bir adam– hayır, bir oğlan, on beş yaşlarında. Tam önümde duruyordu, her yeri doldurmuş, odayı kaplamış gibiydi, yanından dolaşıp geçemedim. Ama sıradan bir oğlan, gözlüklüydü sanırım. Ve bana bakıyordu, korkutmadan, hatta beni görmeksizin, ama bakıp duruyor ve aynı şeyi söylüyordu: 'Beni bil, beni bil.' Neden onu bilmem gerektiğini anlayamadım ve sordum 'Neden?' Ama o 'Beni bil!' deyip duruyordu. Derken uyandım."

"Beni bil, ne kadar tuhaf," dedi Ramçandra uykulu uykulu, "beni bil... Ben Bill..."

"Evet. Böyle diyordu. Ben Bill'im demek istiyordu."

"Oh" dedi Ramçandra derin bir soluk alarak, Tamara onun rahatlamış bedeninin gerildiğini hissetti. Bob'un ölümünden beri Ndiflilere güvenmiyordu Tamara ya da onlara karşı güvensizlik beslemese de onların dünyalarına karşı güvenini yitirmişti, zarar gelmesinden korkuyordu. Kulübeye birisinin girip girmediğini görmek için çabucak başını kaldırıp baktı. "Ne var?"

"Bir şey yok."

"Ne oldu?"

"Hiçbir şey. Uyumaya devam et. Tanrı'yla konuştun."

"Düşümde mi?"

"Evet. Sana adını söyledi."

"Bill mi?" dedi ve tehlike geçmiş olduğu, hâlâ uykulu olduğundan ve Ramçandra güldüğü için o da güldü. "Tanrı'nın adı Bill mi?"

"Evet, evet. Bill Kopman ya da Kopfman ya da Cupman."

"Bik-Kop-Man?"

" 'l', 'k'ye dönüşüyor, tekka'da olduğu gibi, balık tutmakta kullandıkları doku-tel."

"Neler geveliyorsun?"

"Bu dünyayı yapan Bill Kopman."

"Neyi yapan, neyi yapan?"

"Bu dünyayı yapan. *Bu* dünyayı: Yirdo'yu, poroyu, peti çalılarını, Ndif'i. Onu düşünde gördün. On beş yaşında bir oğlan, gözlüklü, belki sivilcileri ve ince bilekleri de vardır. Onu gördün, bir an için benim gözlerim de gördü. Sıska bir oğlan, tembel, utangaç. Öyküler okuyor ve düşler kuruyor, günler ve geceler boyu avlanan, savaşan, sevişen bir kahraman hakkında. Kafası bu kahramanla dolu, kendisiyle dolu ve böylece her şey var oluyor."

"Ram, kes artık."

"Ama sen konuştun onunla, ben değil! 'Neden' diye sordun ona. Ama yanıt veremedi. Bilmiyor. Arzuyu anlamıyor. Tümüyle yakalanmış ona, sımsıkı bağlanmış, kendi muazzam arzusundan başka bir şey görmüyor, düşünmüyor. Ve böylece dünyayı yapıyor. Yalnızca arzudan kurtulan dünyalardan da kurtulur, biliyorsun."

Tamara, başını çevirip düşüne bakar gibi baktı omzunun üzerinden. "İngilizce konuşuyor" dedi isteksizce.

Ramçandra başıyla onayladı. Dinginliği, kabullenici, oyuncu havası Tamara'ya güven kazandırdı yeniden; birlikte aynı aptal düşe bakarak yatmak ilginç bir şeydi.

"Hepsini yazıyor," dedi Tamara, "Ndif hakkındaki fantezilerini. Haritaları ve her şeyi. Birçok çocuk yapar bunu. Bazı büyükler de..."

"Belki de kendi icadı bu dili yazdığı bir defteri vardır. Bunu benim defterimle karşılaştırmak ilginç olurdu."

"Gidip onu bulur ve defteri ödünç alırsan çok kolay olur."

"Evet, ama Yaşlı Ndif dilini bilmiyor o."

"Ramçandra."

"Canım."

"Yani diyorsun ki Topeka'da bir çocuk defterine saçma sapan

şeyler yazdı diye otuz bir ışık yılı uzaklıktaki bir gezegen, tüm bitkileri, hayvanları ve insanlarıyla birlikte var oluyor. Ve hep var oldu. Bu çocuk ve defteri yüzünden. Ya Schenectady'de defterine bir şeyler yazan bir çocuk? Ya da Yeni Delhi'de?"

"Kesinlikle!"

"Seninki Bill Kopman'ınkinden de saçma."

"Neden?"

"Zaman. Hem yer de yok yeterince."

"Yer var. Zaman var. Tüm galaksiler. Tüm evrenler. Sonsuzluk bu. Dünyalar sonsuz, döngüler bitimsiz. Yer var. Tüm düşler için, tüm arzular için yer var. Sonu yok bunun. Sonu olmayan dünyalar."

Sesi uzaktan geliyordu artık.

"Bill Kopman düş kuruyor," dedi, "ve Tanrı dans ediyor. Ve Bob ölüyor ve biz sevişiyoruz."

Oğlanın görmeyen, yalvarır yüzünü karşısında görür gibi oldu, dünyayı dolduruyordu, geçecek yer yoktu, yol yoktu.

"Sadece bir şaka bu, Ramçandra" dedi; titriyordu artık.

"Sadece bir şaka bu, Tamara" dedi.

"Bir şaka olmasaydı tahammül edemezdim. Başka birinin düşünde, düş dünyasında, öteki dünyasında, her neyse, hapsolmak."

"Neden hapsolalım? Ankara'yı ararız; bizim için bir füze gönderirler; istediğimiz zaman Arz'a dönebiliriz, değişen bir şey yok."

"Ama bunun başka birinin dünyası olduğu düşüncesi: Ya, ya biz buradayken, Bill Kopman uyanacak olursa?"

"Bin kere bin yılda bir, bir ruh uyanır" dedi Ramçandra ve sesi hüzünle doluydu.

Onu neyin hüzünlendirdiğini merak etti; bunun rahatlatıcı olduğunu düşünüyordu. Üzerinde kafa yordukça daha da rahatladı. "Tümüyle ona bağlı değil, başlatan o olsa bile" dedi. "İnsanların yerleşmediği bütün o yerler, haritalarındaki boşluklardır herhalde, sadece, ama yaşam dolu buralar, havyanlarla, ağaçlarla, börtü böcekle. İşleyen şey, gerçeklik, öyle değil mi? Ve yaşlı erkeklerle kadınlar. Onlar... Bill'in ıslak rüyalarının bir parçası değiller, olamazlar. Yaşlıları bilmiyordur herhalde, ilgilenmiyordur. Onlar da özgürleşiyorlar."

"Evet. Kendi dünyalarını kendileri tasarlamaya başlıyorlar. Düşünerek, sözcükler yaparak. Öykü anlatarak."

"Merak ediyorum, ölümü düşünüyor mu acaba?"

"İnsan ölümü düşünebilir mi?" diye sordu Ramçandra. "Yalnızca yapabilir. Bob'un yaptığı gibi... İnsan uykuyu düşünebilir mi?"

Bulutlar incelip sessizce doğaya kaydıkça yumuşak, toz grisi ışık daha da yoğunlaşmıştı.

"Düşte endişeli görünüyordu" diye mırıldandı Tamara. "Korkmuş gibiydi. Sanki... 'Beni bil..' sanki... Bob yüzünden dermiş gibiydi bunu."

"Tamara, Tamara, daima benden önde gidiyorsun." Alnını onun memelerine yaslamıştı; Tamara hafifçe saçlarına dokundu.

"Ramçandra," dedi, "eve dönmek istiyorum sanırım. Buralardan uzağa. Gerçek dünyaya."

"Sen önden git, ben peşinden gelirim."

"Oh, sefil şey seni, yalancı, üçkâğıtçı, dansçı, o kadar uysalsın ki, ama aslında aldırmıyorsun değil mi? Korkmuyorsun."

"Artık korkmuyorum" dedi zor işitilir bir fısıltıyla.

"Ne zamandan beri biliyorsun bunu? Bro-Kap ve diğerleriyle ilk kez dans ettiğinden beri, değil mi?"

"Hayır, hayır. Ancak şimdi, bu gece, senin düşünden beri. Sen gördün. Benim bütün yaptığım söylemekti. Ama seni memnun edecekse, evet, söyleyebiliyorum, çünkü hep biliyordum bunu. Anadilimi konuştum, çünkü sen beni evime götürdün. Kalküta'nın bir mahallesinde, Şiva tapınağının ardındaki ağaçların altında duran ev, benim evim o mu? Bu mu? Dünya. Gerçek dünya hangisi? Ne fark eder? Dünyayı kim düşledi? Senden, benden daha büyük bir düştü, ama bizler düşçüyüz. Şakti, arzularımız oldukça dünyalar olacak."

Schrödinger'in Kedisi

Her şey bir doruğa yaklaşır gibi olunca buraya çekildim. Burası daha serin; hiçbir şey hızlı hareket etmiyor.

Gelirken yolda parçalanmak üzere olan evli bir çifte rastladım. Kadın sahiden parça parçaydı, fakat adam ilk bakışta sağlam gözüküyordu. Bana, artık hiçbir hormonu kalmadığını anlatırken kadın kendini topladı ve kafasını sağ dizinin arkasına kıstırıp sağ ayak parmakları üzerinde zıplayıp bağırarak yanımıza geldi, "Ee? İnsan kendini ifade etmeye çalışamaz mı yani?" Yerde yatan sol bacağı, kolları ve gövdesi kıvrılıp onu desteklercesine titredi. "Harika bacaklar" dedi kocası ince bileğe bakarak. "Karımın bacakları harikadır."

Bir kedi gelip hikâyemi yarıda kesti. Göğsü ve patileri beyaz,

tekir bir sarman. Uzun bıyıkları ve sarı gözleri var. Kedilerin gözlerinin üzerinde bıyıkları olduğunu daha önce hiç fark etmemiştim; normal midir bu? Nereden bileceksin? Kucağıma yatıp uyusun, devam edeceğim.

Nereye?

Aslında hiçbir yere. Yine de anlatma isteği geçmiyor. Birçok şeyi yapmaya değmez, ama hemen hemen her şey anlatmaya değer. Her neyse doğuştan şiddetli bir hastalığa tutulmuşum: *Ethica laboris puritanica** ya da Âdem İlleti. Kalıbı dinlendirmedikçe iflah olmaz. Uyuduğumda düş görmeyi sever ve düşlerimi hatırlamaya çalışırım: Böylece yedi, sekiz saatimi boş yere yatarak ziyan etmediğimi düşünüyorum. Şimdi buradayım, burada uzanıyorum? Bununla uğraşıyorum.

Neyse, bahsettiğim çift sonunda ayrıldı. Adamın parçaları minik civcivler gibi etrafta zıplayıp duruyor, ama kadından geriye bir yığın sinirden başka bir şey kalmadı: Kümes teli gibi, ama karmakarışık.

Böyle geldim buraya, bir ayağımı dikkatle ötekinin önüne yerleştirerek ve hüzünlenerek. Hâlâ hüzünlüyüm. Bunun benim bir parçam olmasından korkuyorum, ayaklarım, belim ya da gözlerim gibi ya da belki kendi benliğim: Çünkü bundan başka bir benliğim, daha öte bir şeyim, hüznün sınırları dışında olan bir şeyim yokmuş gibi geliyor.

Yine de ne için hüzünlendiğimi bilmiyorum: Karım için mi? Kocam için mi? Çocuklarım ya da kendim için mi? Hatırlamıyorum. Düşlerin çoğu unutulur, sen istediğin kadar hatırlamaya çalış. Ama sonra bir müzik notası duyulur ve zihnin mandolin tellerinde armoniler dolanır ve birden gözlerimizde yaşlar olduğunu fark ederiz. Bazı notalar çalındı mı içimden ağlamak gelir, ama ne için?

Parçalanan çifte ait olduğunu sandığım sarı kedi düş görüyor. Patileri arada bir kıvrılıyor ve kapalı ağzıyla kısa, belli belirsiz bir şeyler söylüyor. Bir kedi ne düşler merak ediyorum, kiminle konuşur. Kediler pek boşa konuşmazlar. Sessiz hayvanlardır onlar. Kendi kendilerine düşüncelere dalarlar. Gün boyu düşünürler ve geceleri de gözleri düşünür. Besili Siyam kedileri bazen küçük kö-

* Lat. Püriten çalışma ahlakı. (ç.n.)

pekler kadar gürültücü olurlar. Bu yüzden insanlar da "Konuşuyor bunlar" derler, ama bu gürültü tazı ya da alacalı bir kedinin derin suskunluğuna kıyasla konuşmadan çok daha uzak bir şeydir. Bir kedinin tek söyleyebildiği şey miyav, ama belki de suskunlukları içinde kaybettiğim şeyin ne olduğunu, ne için hüzünlendiğimi hatırlatabilir bana. O biliyormuş gibi bir his var içimde. Bu yüzden geldi buraya. Kediler hep Bir Numarayı ararlar.

Berbat bir sıcak vardı. Yani gittikçe daha az şeye dokunabiliyordunuz. Fırın ocakları mesela. Biliyorum, ocaklar oldum olası kızar; nihai amaçları buydu zaten, kızmak için vardılar. Ama daha açılmadan kızmaya başladılar. Kahvaltı için mutfağa gittiğinizde karşınıza çıkan elektrikli ocaklar da gazlılar da kızgındı, üstlerindeki hava ısı dalgalarıyla jöle gibi titriyordu. Onları kapatmanın da faydası yoktu, çünkü açık değillerdi zaten. Üstelik düğmeler de sıcaktı, dokunamıyordunuz.

Bazı insanlar onları soğutmak için çok uğraştı. En çok kullanılan teknik, ocakları açmaktı. Kimi zaman işe yarıyordu, ama buna güvenmek mümkün değildi. Kimileriyse bu olguyu araştırdı, köklerine, nedenlerine inmeye çalıştı. Belki de en çok korkanlar onlardı, ama insan ne kadar çok korkarsa o kadar insan olur. Bunlarsa kızgın ocakların karşısında dikkate değer bir soğukkanlılıkla hareket ediyorlardı. İnceliyor, gözlemliyorlardı. Michelangelo'nun *Son Hüküm*'ünde, şeytanlar tarafından Cehennem'e götürülürken elleriyle yüzünü kapatan o adam gibiydiler, ama yalnız tek göz kapalı. Öteki göz etrafa bakınıyor. Tek yapabildiği bu, ama yapıyor. Gözlemliyor. Hatta insanın, o bakmasaydı Cehennem de olmazdı diyesi geliyor. Ancak ne onun ne de bahsettiğim öteki insanların bir şeyler yapmak için yeterince zamanları oluyordu. Son olarak bir de ne bir şeyler yapmaya çalışan ne de bu konuda düşünenler vardı.

Bir sabah soğuk su musluklarından sıcak su aktığı zaman her şeyin suçunu Demokratlar'a yükleyenler bile bu işten bayağı huzursuz oldular. Çok geçmeden, çatallar, kalemler ve penseler de eldivensiz tutulamayacak kadar ısındı; hele arabalar korkunçtu. Arabanızın kapısını açtığınızda alev alev bir fırının kapısını açmış gibi oluyordunuz. Oraya varana kadar zaten diğer insanlar, parmaklarınızı dağlamış oluyordu çoktan. Bir insanı öpmek kızgın demiri öpmekten beterdi. Çocuklarınızın saçları elinizi alev gibi kavuruyordu.

Burası ise dediğim gibi daha serin; tabii bu hayvan da serin. Sahiden serin bir kedi. Bu yüzden kürkünü okşamak hoş oluyor. Hem yavaş da hareket ediyor, en azından çoğu zaman, bir kediden beklenebilecek tüm yavaşlıkla. Son zamanlarda diğer tüm yaratıklara musallat olan o telaşlı hava yok bunda. -HOP diye yok olup gidiyor hepsi. Mevcudiyetten yoksundurlar. Sanırım kuşlar zaten hep böyleydi, ama bülbül bile metabolik telaşı içinde bir an olsun durur, bir tekerleğin aksı gibi hareketsiz kalır, güllerin üstünde mevcudiyet kazanır, sonra giderdi, ama o bulanık parlaklığın ötesinde bir şeyler olduğunu bilirdiniz. Ama artık serçeler ve güvercinler, o ağır, arsız kuşlar bile birer bulanıklık olmuşlardı; kırlangıçlar ise ses duvarını aşıyorlardı. Kırlangıçların geçtiğini akşamları eski evlerin saçakları etrafındaki kısa, kesik ses patlamalarından anlıyordunuz.

Solucanlar bahçedeki toprakta, kuruyan gül kökleri arasında yeraltı trenleri gibi geçiveriyordu.

Çocuklara elinizi bile süremiyordunuz artık: Yakalayamayacağınız kadar hızlı, tutamayacağınız kadar sıcak oluyorlardı. Gözlerinizin önünde büyüyorlardı.

Ama belki de oldum olası böyleydi bu.

Bu sırada kedi uyanıp bir kez miyavladı ve kucağımdan atlayıp ısrarla bacaklarıma sürünmeye başladı. Kendine yemek verdirmeyi bilen bir kedi bu. Atlamasını da biliyor. Yerçekimi onu diğer yaratıklardan daha az etkiliyormuşçasına tembel bir akışkanlık vardı atlayışında. Aslında, ben ayrılmadan önce bazı bölgelerde yerçekimi de kalmamıştı, ama bu kedinin atlayışında başka bir şey vardı. Zarafetten korkacak kadar kendimi kaybetmedim daha. Bilakis, beni rahatlattı bu. Bir kutu sardalye açıyordum ki birisi geldi.

Kapıya vurulduğunu işitince postacı olabilir diye düşündüm. Mektup almayı özlüyorum, bu yüzden hemen kapıya koşup sordum, "Posta mı?" "Ha!" diye bir ses geldi, kapıyı açtım. Aceleyle, beni adeta iterek içeri girdi. Taşıdığı koca paketi yere devirdi, omuzlarını silkeledi ve "Rrrr" dedi.

"Buraya nasıl geldin?"

Beni süzdü ve tekrarladı, "Ha!"

O zaman insan ve hayvanların konuşması hakkında düşündüklerimi hatırlayıp bunun muhtemelen bir insan değil, küçük bir köpek olduğuna karar verdim. (Büyük köpekler gerekmedikçe pek nadir hırlar ya da havlarlar.)

"Gel bakayım evlat" deyip çağırdım onu. "Gel hadi, hadi oğlum, gel kuçu kuçu!" Hemen bir kutu kaz ciğeri ile fasulye konservesi açtım, çünkü çok aç görünüyordu. İştahla, ağzını şapırdatıp yalanarak yedi. Bitirince birkaç kez "Hav!" dedi. Tam kulaklarının arkasını kaşıyacaktım ki kasıldı, tüyleri diken diken oldu ve hırlamaya başladı. Kediyi görmüştü.

Kedi onu daha önceden görmüş, ama ilgilenmemişti. *İyi Akort Edilmiş Klavye* plağının üstüne oturmuş bıyıklarındaki sardalye yağını temizliyordu.

"Hav!" diye havladı, adını Rover koymaya karar verdiğim köpek. "Hav!" Bu ne biliyor musun. *Schrödinger'in kedisi bu!*"

"Hayır, artık değil; artık benim kedim" dedim gereksiz yere alınarak.

"Tamam canım, Schrödinger öldü elbette, ama bu onun kedisi. Yüzlerce resmini gördüm. Erwin Schrödinger, hani şu büyük fizikçi. Oh, hav! Burada karşılaştık, ha!"

Kedi ona bir an soğuk soğuk baktı, sonra aldırışsız bir biçimde sol omzunu temizlemeye başladı. Rover'ın yüzünde adeta dinsel bir ifade belirdi. "Bunda bir iş var" dedi yavaş ve etkileyici bir ses tonuyla. "Ah-ha bunda bir iş var. Rastlantı olamaz. Mümkün değil. Bende kutu var, sende kedi ve burada karşılaşıyoruz şimdi." Gözleri mutlu bir heyecanla parlayarak bana baktı. "Harika değil mi?" dedi. "Hemen kutuyu hazırlayayım." Ve koca paketi açmaya başladı.

Kedi ön patilerini temizlerken Rover da paketi açtı. Kedi kuyruğunu ve göbeğini, erişmesi en güç yerleri zarafetle temizlerken Rover paketten çıkanları birleştirdi. Hayli karmaşık bir işti. O da kedi de aynı anda işlerini bitirip bana baktıklarında çok etkilenmiştim. Saniyesi saniyesine aynı anda yapmışlardı bunu. Gerçekten de rastlantıdan öte bir şey var gibiydi. Bu şeyin ben olmadığımı umuyordum.

"Bu ne?" diye sordum kutunun dışındaki bir şişkinliği göstererek. Kutunun ne olduğunu sormuyordum, bunun bir kutu olduğu belliydi.

"Tabanca" dedi Rover heyecanlı bir gururla.

"Tabanca mı?"

"Kediyi vurmak için."

"Kediyi vurmak için mi?"

"Ya da kediyi *vurmamak* için. Fotona göre değişir."

"Foton mu?"

"Hah! Bu Schrödinger'in büyük Gedankenexperiment'i. İşte bu arada bir küçük foton kaynağı var. Sıfır Zamanı'nda, kutunun kapağı kapandıktan beş saniye sonra bir foton fırlatacak. Foton tam sıralanmamış bir aynaya çarpacak. Fotonun aynadan geçmesinin kuvantum mekanik olasılığı tam olarak bir bölü iki tamam mı? Tamam! Eğer foton aynadan geçerse tetik ateşlenir ve tabanca patlar. Foton engellenirse tetik ateşlenmez ve tabanca patlamaz. Şimdi kediyi içine koyuyorsun. Kedi kutunun içinde. Kapağı kapatıyorsun. Uzaklaşıyorsun! Uzak duruyorsun! Ne olur?" Rover'ın gözleri pırıl pırıldı.

"Kedi acıkır?"

"Kedi vurulur ya da vurulmaz" dedi kolumu sımsıkı tutarak. Neyse ki dişlerini kullanmadı. "Ama tabanca sessizdir, tamamen sessiz. Kutu ses geçirmez. Kutunun kapağını kaldırmadıkça kedinin vurulup vurulmadığını bilmenin yolu yoktur. Hiçbir yolu *yoktur*. Bunun kuvantum teorisi için ne kadar önemli olduğunu biliyor musun? Sıfır Zamanı'ndan önce tüm sistem, gerek kuvantum düzeyinde gerek bizim düzeyimizde dümdüz ve yalındır. Ama Sıfır Zamanı'ndan sonra tüm sistem yalnızca iki dalganın doğrusal bileşimiyle temsil edilebilir. Fotonun nasıl hareket edeceğini tahmin edemeyiz. Foton hareketini tamamladıktan sonra da onun belirlediği sistemin durumunu tahmin edemeyiz. Bunu bilemeyiz! Evet, Tanrı evrenle zar atıyor! Böylece apaçık görülüyor ki kesinlikle istiyorsan, herhangi bir kesinlik istiyorsan onu kendin yaratmalısın!"

"Nasıl?"

"Kutunun kapağını kaldırarak elbette" dedi Rover ani bir düş kırıklığı, hatta birdenbire kilise meselelerini kendi tarikatından biriyle değil bir Metodistle, hatta Tanrı göstermesin bir Episkopalle tartışmakta olduğunu fark eden bir Baptisti andıran hafif bir kuşkuyla. "Kedinin ölüp ölmediğini anlamak istiyorsan."

"Yani," dedim sözlerimi özenle seçerek, "kutunun kapağını kaldırmadığın sürece kedi ne vurulmuştur ne de vurulmamış."

"Hah!" dedi Rover rahat bir nefes alarak. "Ya da belki her ikisi de."

"Ama ama kutuyu açık bakmak sistemi neden tek bir olasılığa indirgemiş oluyor ki? Ya ölü kedi ya canlı kedi. Neden biz de kutunun kapağını kaldırdığımızda sisteme dahil edilmiyoruz?"

Bir an duraksadı. "Nasıl?" diye havladı Rover, kuşkuyla.

"Pekâlâ biz de sisteme dahil edilebiliriz. İki dalganın üst üste binmesi, tamam mı? Bu neden yalnızca açık bir kutunun *içinde* olsun ki? Gelip baktığımızda, sen ve ben, ikimiz de hem canlı bir kediye hem de ölü bir kediye bakıyor olabiliriz. Ne dersin?"

Rover'ın gözleri önünden kara bir bulut geçti. Bezgin, kısık bir sesle iki kez havladı ve arkasını döndü. Başını çevirmeden, sert, üzgün bir sesle konuştu, "Meseleyi karmaşıklaştırma. Yeterince karmaşık zaten."

"Emin misin?"

Başını salladı, bana doğru döndü, yalvarırcasına konuştu. "Dinle. Elimizde bir tek bu var, kutu. İşte burada. Kutu. Ve kedi. İkisi de burada. Kutuyla kedi, en sonunda. Kediyi kutuya koy. Ne olur. Kediyi kutuya koyabilir miyim?"

"Hayır" dedim hayretten donakalıp.

"Lütfen. Lütfen. Sadece bir dakika. Sadece yarım dakika! Lütfen, kediyi kutuya koyayım!"

"Neden?"

"Bu korkunç belirsizliğe dayanamıyorum" dedi ve gözünden yaşlar boşandı.

Bir süre kararsız kaldım. Bu zavallı orospu çocuğuna acımama rağmen nazikçe Hayır demek üzereydim ki tuhaf bir şey oldu. Kedi kutuya yaklaştı, etrafı kokladı, kuyruğunu kaldırdı ve kendi bölgesi olduğunu belirtmek için bir köşeye işeyiverdi, sonra da yavaşça, o muhteşem akışkan rahatlıkla içine atlayıverdi. Atlar atlamaz sarı kuyruğu kapağın kenarına süründü ve kutu, yumuşak, kesin bir şıkırtıyla kapandı.

"Kedi kutunun içinde" dedim.

"Kedi kutunun içinde" diye tekrarladı Rover dizüstü çöküp fısıldayarak. "Oh, hav. Oh hav. Oh hav."

Sonra bir sessizlik oldu; derin bir sessizlik. İkimiz de öyle durmuş, ben ayakta, Rover diz çökmüş kutuya bakıyorduk. Ses yoktu. Hiçbir şey olmadı. Hiçbir şey olamazdı. Kutunun kapağını açma-

dıkça hiçbir şey olamazdı.

"Pandora gibi" dedim fısıldayarak. Pandora efsanesini tam hatırlayamıyordum. Bütün dertleri ve kötülükleri kutudan çıkarıyordu tamam, ama bir şey daha vardı. Bütün kötülükler salıverildikten sonra çok farklı bir şey, hiç umulmayan bir şey kalıyordu geride. Neydi o? Umut mu? Ölü bir kedi mi? Hatırlayamadım.

Sabırsızlanıyordum. Rover'a dönüp baktım. Kahverengi gözleriyle anlamlı anlamlı bakarak karşılık verdi. Kim demiş köpeklerin ruhları yok diye.

"Neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?" diye sordum.

"Kedinin ölüp ölmeyeceğini", munis bir şekilde mırıldandı. "Kesinlik. Bütün istediğim kesinlik. Tanrı'nın evrenle zar atıp atmadığını *kesin* olarak bilmek istiyorum."

Bir süre inanamadan, şaşkın şaşkın baktım ona. "İster atsın ister atmasın," dedim, "kutunun içinde sana bunun hakkında bir not bırakacağını mı sanıyorsun?" Kutunun yanına gittim ve etkileyici bir hareketle kapağı açtım. Rover yutkunarak ayağa fırlayıp baktı. Kedi orada değildi tabii.

Rover ne havladı ne inledi ne küfür etti ne ağladı. Olan biteni hemen kabullendi.

"Kedi nerede" diye sordu sonunda.

"Kutu nerede?"

"Burada."

"Burası neresi?"

"Burası şu an."

"Öyle sanıyorduk," dedim. "ama aslında daha büyük kutular kullanmalıyız."

Şaşkınlık içinde ses çıkarmadan öylece kalakalıp etrafına bakındı ve evin damı kutunun kapağı gibi açılıp da yıldızların akıl almaz, tarife sığmaz ışığı içeri girince bile kılını kıpırdatmadı. Sadece soluk almaya zaman bulabildi, "Oh, hav."

Kulağıma çalınıp duran notayı tanıdım. Zamkı erimeden önce mandolinde denedim. La notası bu, besteci Schumann'ı delirten nota. Güzel, berrak bir ton, şimdi yıldızlar görünürken daha da berrak. Kediyi özleyeceğim. Kaybettiğimiz şeyin ne olduğunu buldu mu acaba?

Dr. Speakie'nin harika bir iş yaptığını düşünüyorum. Harika bir insan o. Buna inanıyorum. İnsanların inançlara gerek duyduğuna inanıyorum. İnançlarım olmasaydı ne yapardım gerçekten bilmiyorum.

Dr. Speakie de yaptığı işe inanmasaydı bu yaptıklarını yapamazdı belki de. Bu cesareti nereden bulacaktı? Yaptıkları samimiyetini kanıtlıyor.

Bir zaman oldu ki bir sürü insan onun hakkında kuşkular yaymak için uğraştı. İktidar peşinde koştuğunu söylediler. Kesinlikle doğru değildi bu. Baştan beri tüm istediği insanlara yardım etmek ve daha iyi bir dünya kurmaktı. Onun iktidar hırsı olduğunu söyleyenler, ona diktatör diyenler; Hitler'in deli olduğunu, Nixon'ın deli

olduğunu ve dünyanın bütün liderlerinin deli olduğunu, silahlanma yarışının delice olduğunu, doğal kaynakları kullanışımızın delice olduğunu ve tüm dünya medeniyetinin delice ve intihara yönelik olduğunu söyleyenlerle aynı kişilerdi. Bunu söyleyip duruyorlardı. Dr. Speakie için de bunları söylediler. Ama bütün bu deliliği durduran da o olmadı mı? Demek ki hep haklıymış. Demek ki inançlarına inanmakta haklıymış.

Onun yanında çalışmaya başladığımda Psikometik Büro'nun başına getirilmişti. Daha önce BM'de çalışıyordum; Dünya Hükümeti New York'taki BM binasını devraldığı zaman beni otuz beşinci kata, Dr. Speakie'nin ofisine yönetici sekreter olarak yolladılar. Bunun büyük sorumluluk gerektiren bir görev olduğunu biliyor ve heyecan içinde yeni işime başlamayı bekliyordum. Dr. Speakie ile karşılaşmak için nasıl da sabırsızlanıyordum, ne de olsa daha o zamandan meşhur olmuştu. Pazartesi sabahı saat tam dokuzda oradaydım, o geldiğinde her şey o kadar harikaydı ki. Ne kadar kibar görünüşlüydü. Sorumluluğunun ağırlığını bir an bile unutmadığını hissedebiliyordunuz; ama öylesine sağlıklı ve olumlu bir görünüşü vardı ki, adımlarını atarken sıçrar gibiydi; sanki papuçlarının altında kauçuk toplar var gibi gelirdi bana. Gülümsedi, elimi sıktı ve son derece dostça, güven verici bir ses tonuyla konuştu benimle: "Siz Bayan Smith olmalısınız! Hakkınızda harika şeyler duydum. Burada harika bir ekip olacağız, Bayan Smith!"

Sonraları bana ilk adımla hitap etmeye başladı, tabii ki.

O ilk yıl hep Enformasyon'la uğraştık. Dünya Hükümeti Prezidyumu'na ve bütün Üye Devletler'e, SQ testinin niteliği ve amaçları hakkında, uygulamaya geçilmeden önce bütün bilgilerin verilmesi gerekiyordu. Bu benim için de iyi olmuştu, çünkü bütün o raporu hazırlarken kendim de her şeyi öğrenmiştim. Sık sık, dikte sırasında Dr. Speakie'nin ağzından öğreniyordum. Mayıs ayı geldiğinde ben de kendi çapımda bir "uzman" olmuştum, öyle ki Temel SQ Bilgi Broşürü'nü kendi başıma Dr. Speakie'nin notlarına bakarak hazırlayabilmiştim. Eğlenceli bir işti. SQ Testi Planı'nı anlamaya başladıkça ben de inanır oldum. Ofisteki ve Büro'daki herkes için geçerliydi bu. Dr. Speakie'nin samimiyeti ve bilimsel coşkusu bulaşıcıydı. Baştan itibaren her birimiz, üç ayda bir Test'e girmek zorundaydık; sekreterlerden bazıları teste girmeden heye-

canlanırlardı, ama ben hiç heyecanlanmadım. Test'in *doğru* olduğu besbelliydi. Eğer 50'den az aldıysanız akıl açısından sağlıklı olduğunuzu öğreniyordunuz ki bu hoş bir şeydi. Ama 50'den yüksek aldınız mı da hiç olmazsa *yardım* göreceğinizi bildiğiniz için iyi oluyordu. Her ne olursa olsun kendi hakkınızdaki hakikati bilmek her zaman en iyisidir.

Enformasyon hizmetleri yoluna girdikten sonra Dr. Speakie zamanın çoğunu Değerlendirmeci eğitimi ile Tedavi Merkezlerinin kurulmasına ayırmaya başladı. Sadece bu merkezlerin adları SQ Geliştirme Merkezleri olarak değiştirildi. Daha o zamandan büyük bir iş olacağı belliydi. Ama işlerin ne kadar büyüyebileceğini hiç tahmin edememişiz.

Dr. Speakie'nin dediği gibi çok iyi bir ekiptik. Çok çalışıyorduk, ama karşılığını da alıyorduk.

O harika günü hiç unutamıyorum. Psikometrik Büro Yönetim Kurulu toplantısına giderken Dr. Speakie'ye eşlik ediyordum. Brezilya Eyaleti'nden gelen heyet Büro'nun Genel Test önerilerini kabul ettiğini bildirmişti, bunun ilan edileceğini biliyorduk. Ama Libya ve Çin delegeleri de Test'i kabul ettiklerini bildirmezler mi! Oh, bir an Dr. Speakie'nin yüzü güneş gibiydi, *pırıl pırıl*. Keşke tam olarak neler dediğini hatırlayabilsem, özellikle Çin delegesine söylediklerini. Çünkü ne de olsa Çin büyük bir devletti ve kararı da çok etkili olacaktı. Maalesef söylediklerini tam tamına hatırlayamıyorum, çünkü o sırada teyp bandını değiştiriyordum. Şöyle bir şeyler söylemişti: "Baylar, bu insanlık için tarihi bir gün." Sonra, hemen Testlerin yapılacağı Uygulama Merkezleri 50'den yüksek alanların gönderileceği Geliştirme Merkezleri'nin nasıl oluşturulacağını ve Test Yönetimi ve Değerlendirme altyapısının büyük ölçekte nasıl kurulacağını anlatmaya girişti. Her zaman mütevazı ve pratikti. İşin ne kadar önemli olduğunu değil, nasıl yapılacağını anlatmayı yeğlerdi. Şöyle derdi hep: "Ne yaptığınızı bildikten sonra düşünmeniz gereken tek şey onu nasıl yapacağınızdır." Bunun kesinkes doğru olduğuna inanıyorum.

Ondan sonra Enformasyon programını bir alt bölüme devrettik ve Nasıl Yapmalı sorunu üzerinde yoğunlaştık. Ne heyecan verici günlerdi onlar! Bir sürü devlet, birbiri ardından Plan'ı kabul ediyordu. Neler yapmak zorunda kaldığımızı düşündüğümde nasıl

oldu da kafayı üşütmedik şaşıyorum! Doğrusu, personel arasında üç aylık testleri geçemeyenler oldu. Ama, yönetim bürosunda Dr. Speakie ile birlikte çalışan bizler, sabahtan gece yarılarına kadar çalışmak zorunda kaldığımız günlerde bile kendimize mukayyet olduk. Sanırım onun varlığı bize ilham veriyordu. Her zaman sakin ve olumluydu, üç ay içinde 113.000 Çinli Değerlendirme uzmanını eğitmek gibi işleri ayarlaması gerektiğinde bile! " 'Nedenini' biliyorsan 'nasılını' da bulursun!" derdi hep. Öyle de oluyordu gerçekten.

Şimdi geriye baktığımda ne kadar büyük bir iş olduğunu görüp hayrete düşüyorum. Kimsenin, hatta Dr. Speakie'nin bile düşünemediği kadar büyük. Her şeyi baştan aşağı değiştirdi. Eskiden işlerin nasıl yürüdüğünü hatırladınızmı anlıyorsunuz bunu. Düşünebiliyor musunuz, Çin için Genel Test uygulamasını başlattığımızda sadece 1.100 Geliştirme Merkezi ile 68.000 personel tahsis etmişler bize. Şaka gibi geliyor. Ama değil. Dün, her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak için bazı eski dosyalara göz attım ve bu rakamların yazılı olduğu ilk Çin Uygulama Planı'nı buldum.

Sanırım, Dr. Speakie'nin bile operasyonun muazzam büyüklüğünü fark etmekte geç kalmış olmasının nedeni ne kadar büyük bir bilim adamı olsa da iyimser bir insan olması. Boşu boşuna ortalamaların düşmeye başlayacağını umut edip durdu ve bu yüzden SQ Testi'nin Genel Uygulaması sonucunda herkesin, ya hasta ya da hastabakıcı olarak işin içine gireceğini göremedi.

Rusya eyaletlerinin çoğu ve Afrika eyaletlerinin tamamı önerileri kabul edip uygulamaya giriştiklerinde Dünya Hükümeti Genel Kurulu'ndaki tartışmalar iyice kızıştı. İşte o zaman Dr. Speakie ve Test hakkında o kötü sözler söylenmeye başlanmıştı. *World Times*'ın tartışmalar hakkında yazdığı raporlar okunurken çok sinirlendim. Sekreteri sıfatıyla Genel Kurul toplantılarında Dr. Speakie'ye eşlik ettiğim zamanlar yanında oturup onun şahsına saldıran, niyetleri hakkında kuşku yaratmaya ve onun bilimsel dürüstlüğünü, hatta samimiyetini sorgulamaya çalışan o insanları dinlemek zorunda kalırdım. Bu insanların çoğu güvenilmez ve belli ki aklen dengesiz kişilerdir. Ama o hiç kendini kaybetmezdi. Sadece ayağa kalkar ve onlara tekrar tekrar SQ Testi'nin gerçeğe uygun biçimde, tamı tamına, bilimsel olarak yapılan testten geçenlerin aklen sağlıklı olup olmadığını gösterdiğini, sonuçların kanıt-

lanabilir olduğunu ve bunun bütün psikometristlerce kabul edildiğini anlatırdı. Testi engellemek isteyenler de özgürlük hakkında bağırıp çağırmaktan ve Dr. Speakie ile Psikometrik Büro'yu "dünyayı dev bir tımarhaneye çevirmek" istemekle suçlamaktan başka bir şey yapamazlardı. Her zaman sakin ve kendinden emin bir şekilde yanıt verir, akıl sağlığı olmayan bir insanın nasıl "özgür" olabileceğini sorardı onlara. Onların özgürlük dedikleri aslında gerçeklikle hiçbir bağlantısı olmayan bir kandırmaca sistemi de olabilirdi pekâlâ. Bunu öğrenmek için yapmaları gerekense testten geçmekti. "Akıl sağlığı özgürlüktür" derdi. " 'Özgürlüğün bedeli ebedi gözetimdir' derler ve işte ebedi bir bekçimiz var artık: SQ Testi. *Yalnızca testten geçenler hakikaten özgür olabilirler.*"

Buna verebilecekleri bir cevap yoktu. Çok geçmeden Testi Yasaklama hareketinin güçlü olduğu devletlerin delegeleri akıl sağlıklarının, yüklendikleri sorumluluklara uygun olduğunu kanıtlamak için gönüllü olarak teste girdiler. Testi geçip görevlerinde kalanlar da kendi bölgelerinde Genel Uygulama için çalışmaya başladılar. Yürüyüşler ve gösteriler, Kuzey Avrupa SQ Merkezi'nin bulunduğu İngiltere Eyaleti'nde, Londra'daki Parlamento binasının yakılması, Vatikan Ayaklanması ve Şili H-Bombası gibi olaylarsa halkın en dengesiz kesimlerine seslenen fanatik delilerin işiydi. Dr. Speakie ile Dr. Waltraute'nin Prezidyum'a verdikleri Memorandum'da belirttikleri gibi, bu fanatikler kasıtlı olarak kalabalıkların malum dengesizliğin, "kitle psikozunu" harekete geçiriyor ve kullanıyorlardı. Bu türden bir kitle psikozuna verilebilecek tek karşılık olay çıkan yerlerde Test Programı'nın derhal uygulanması ve Tımarhane Programı'nın yaygınlaştırılması olmalıydı.

Bu arada SQ Geliştirme Merkezi'ne "Tımarhane" denmesi de bizzat Dr. Speakie'nin kararı idi. Bu lafı, düşmanlarının ağzından kapıp aldı. Şöyle diyordu: "Bir tımarhane *sığınılan* yerdir, *bakım görülen* yerdir. 'Deli' sözcüğünden, 'tımarhane' sözcüğünden korkmayalım. Hayır! Çünkü tımarhane bir akıl sağlığı ocağıdır, tedavi yeridir; huzursuzların huzur bulduğu, zayıfların güç kazandığı, gerçekliğe yeterince erişmekten aciz olanların özgürlük yolunu bulduğu yerdir. 'Tımarhane' sözcüğünü gururla kullanalım. Tanrı'nın bizlere bağışladığı ruh sağlığını yeniden kazanabilmek ya da vazgeçilmez bir hak olan ruh sağlığı hakkını kendi başına

elde edecek denli talihli olmayanlara yardım etmek için gururla gidelim tımarhanelere. Ve dünyanın her köşesindeki her bir tımarhanenin kapısına kocaman harflerle 'HOŞGELDİNİZ' yazalım."

Bu sözler Prezidyum'un testin dünya çapında uygulanmasına karar verdiği gün Genel Kurul'da yaptığı meşhur konuşmadan alınmadır. Her yıl bir ya da iki kez teypten bu konuşmayı dinliyorum. Dertlenmeye bile vaktim olmadığı halde, arada bir biraz moral kazanmam gerekti mi bu bandı dinlerim. Her zaman yeni bir ilham ve şevkle görevlerimin başına dönmemi sağlar.

Test sonuçları daima Psikometrik Büro analistlerinin tahminlerinden biraz daha yüksek çıkıyordu. Bu yüzden Dünya Hükümeti Prezidyumu, yapılacak ne kadar çok iş olduğu göz önünde tutulursa Genel Test'i yönettiği iki yıl boyunca harika çalıştı. Sonuçların istikrar kazanıp 50'nin üstünde ve altında puan alanların sayılarının denkleşmesi için altı ay gibi uzun bir süre geçmesi gerekti. O zamanlar aklen sağlıklı olanların yüzde kırkı Tımarhane kadrolarında görevlendirilirse geri kalan yüzde altmışın tarım, enerji, ulaşım gibi temel işleri yerine getirebileceği düşünülmüştü. Ancak aklen sağlıklı olanların, yüzde altmışının tımarhanedeki sevdikleriyle birlikte olabilmek için bu işlere başvurması üzerine bu oranın tersine çevrilmesi gerekti. O zaman da rutin işlerde bazı sorunlar çıktı. Neyse ki Tımarhane alanlarında çiftlikler, fabrikalar, enerji santralları vs. kurulması ve Rehabilitasyon amacıyla temel rutin işlerin yürütülerek gereğinde Tımarhanelerin kendine yeterli olması planlanmıştı. Başkan Kim bununla bizzat ilgilendi ve görevi süresince bunun için çok uğraştı. Olaylar onun planlarının ne kadar akıllıca olduğunu kanıtladı. Çok tatlı, akıllı, ufacık bir adamdı. Hâlâ hatırımda, bir gün Dr. Speakie büroya öyle bir girdi ki bir şeylerin ters gittiğini hemen anladım. Yoo, terslenmiş ya da uygunsuz bir hareket yapmış değildi, yalnızca pabuçlarının tabanındaki kauçuk toplar hafif düzleşmişti sanki. "Mary Ann, korkarım kötü bir haber var" dediğinde sesinde içten bir hüznün belli belirsiz titreyişi vardı. Sonra beni yatıştırmak için gülümsedi, çünkü nasıl bir gerginlik içinde çalıştığımızı biliyor ve bizlerde şok etkisi yapıp bir dahaki testte puanlarımızın artmasına yol açmak istemiyordu! "Başkan Kim" deyince hemen anladım; kastettiği şeyin hastalık ya da ölüm olmadığını biliyordum.

"50'nin üzerinde mi?" diye sordum. Sakin ve üzgün yanıtladı, "55."

Zavallı Başkan Kim, üç aydır, akıl hastalığı ilerlerken nasıl da gayretle çalışmıştı. Çok üzücü, ama bir o kadar da yararlı bir uyarıydı bu. Başkan Kim yatırılır yatırılmaz derhal üst düzey konsültasyonlar başlatıldı ve yönetici görevlerde bulunanlara Test'in üç ayda bir değil, her ay uygulanması kararlaştırıldı.

Bu karardan önce bile her yerde puanlar gene yükselmeye başlamıştı. Ama Dr. Speakie moralini bozmadı. Bu yükselişin Dünya Akıl sağlığına giden yolda ortaya çıkabilecek bir geçiş dönemi olduğunu çok önceden öngörmüştü. Tımarhanelerin dışında yaşayan aklen sağlıklı kişilerin sayısı azaldıkça bunu koruma çabasının yarattığı gerginlik, onları hastalık karşısında zayıf düşürüyordu, aynen zavallı Başkan Kim'in başına gelenler gibi. Daha sonra diyordu, Rehabilite olanlar Tımarhanelerden çıkmaya başladıkça bu gerginlik azalacaktır. Tımarhanelerdekilerin sayısı da azalacak, böylece görevliler kişiye yönelik tedaviye daha fazla zaman ayırabilecekler ve bu da taburcu edilenlerin sayısını hızla arttıracaktı. Sonunda, tedavi süreci mükemmel şeklini aldığında dünyada tek bir Tımarhane bile kalmayacaktı. Herkes ya aklen sağlıklı ya da Rehab, yani Dr. Speakie'nin deyimiyle "neonormal" olacaktı.

Hükümet krizini doğuran Avustralya eyaletindeki sorun oldu. Bazı Psikometrik Büro görevlileri Avustralyalı değerlendirmecileri Test sonuçlarını tahrif etmekle suçladılar, oysa bu imkânsızdı, zira tüm bilgisayarlar Keokuk'taki Dünya Hükümeti Merkez Bilgi Bankası'na bağlıydı. Dr. Speakie Avustralyalı Değerlendirmecilerin *Testin kendisini* tahrif etmiş olabileceklerinden kuşkulandı ve derhal Test'ten geçirilmelerini istedi. Tabii ki haklı çıktı. Bir komploydu bu ve Avustralya'daki kuşku verecek derecede düşük Test sonuçları sahte bir Test'in kullanılmasından kaynaklanıyordu. Komplocuların çoğu asıl Test'e sokulduklarında 80'in üzerinde puanlar aldılar! Canberra'daki Eyalet Hükümeti bağışlanmaz bir ihmalde bulunmuştu. Bunu kabullenselerdi her şey yoluna girecekti. Ama isterik bir şekilde davranıp Eyalet Hükümeti'ni Queensland'daki koyun çiftliğine taşıdılar ve Dünya Hükümeti'nden çekilmeye yeltendiler. (Dr. Speakie bunun tipik bir kitle psikozu olduğunu söyledi: Gerçeklikle bağın kopması, ardından da sanrı ve

otistik kapanış.) Ne yazık ki Prezidyum'un de eli kolu bağlanmış gibiydi. Avustralya ayrılmaya kalktığında Başkan ve Prezidyum üyeleri, aylık Test'ten geçmek üzereydiler ve muhtemeldir ki ciddi kararların gerginliği altına girip SQ puanlarını yükseltmekten korkmuşlardı. Bu yüzden bu işi Psikometrik Büro üstlendi. Bizzat Dr. Speakie, Hidrojen bombalarıyla birlikte uçağa atladı, enformasyon kitapçıklarının dağıtılmasına yardım etti. Çok cesur bir insandı.

Avustralya krizi sona erdiğinde Prezidyum üyelerinin çoğunun, Başkan Sing de dahil 50'nin üzerinde puan aldıkları ortaya çıktı. Böylece Psikometrik Büro onların yetkilerini geçici bir süre için eline aldı. Uzun dönemli bile olsa bu akıllıcaydı, çünkü o anda Dünya Hükümeti'nin karşı karşıya olduğu bütün sorunlar Test'in uygulanması ve değerlendirilmesi, personelin eğitimi ve Tımarhanelerin tümüyle kendilerine yeterli bir yapıya kavuşturulması sorunlarıyla bağıntılıydı.

Bunun anlamı şuydu: Dr. Speakie, Psikometrik Büro'nun başı sıfatıyla geçici olarak Dünya Birleşik Devletler Başkanlığı görevini üstleniyordu. İtiraf etmeliyim ki onun özel sekreteri olarak ben büyük gurur duydum bundan. Ama o hiç önemsemedi bunu.

Öylesine alçakgönüllüydü ki kimi zaman beni diğer insanlarla tanıştırırken "Bu Mary Ann, sekreterim" der ve gülümseyerek eklerdi hemen: "O olmasaydı çoktan 50'nin üzerine çıkmıştım."

Zaman zaman, dünya SQ puanları yükseldikçe cesaretim kırılır gibi olurdu. Bir keresinde haftalık Test sonuçları gelip de *ortalamanın* 71 olduğunu görünce şöyle dedim: "Doktor, bazen bütün dünyanın delirdiğine inanasım geliyor!"

Ama o şöyle dedi bana: "Bir de bu açıdan bak Mary Ann. Şu tımarhanelerdeki insanlara bak: 3.1 milyar hasta ve 1.8 milyar görevli, ama bak onlara. Ne yapıyorlar? Tedavilerini sürdürüyor, çiftliklerde ve fabrikalarda Rehabilitasyon işleri yapıyor ve hiç durmaksızın akıl sağlığı uğruna birbirlerine *yardım* etmeye çalışıyorlar. Şu andaki ters akıl sağlığı katsayısı gerçekten yüksek; çoğu deli onların, evet. Ama onları takdir etmelisin. Akıl sağlığı için uğraşıp didiniyorlar. Bir gün, bir gün *kazanacaklar*!" Sonra da kendi kendine konuşur gibi sesini alçalttı, pencereden dışarı bakıp ayaklarının altındaki kauçuk topların üstünde hafifçe bir yaylanarak şöyle dedi: "Buna inanmasaydım devam edemezdim."

Ve anladım ki karısını düşünüyor.

Bayan Speakie, Amerika'daki ilk genel Test'te 88 almıştı. Yıllardan beri Los Angeles Büyük Tımarhane Bölgesi'ndeydi.

Hâlâ Dr. Speakie'nin samimiyetinden kuşkulanan varsa durup da bir an bunu düşünmeli! İnançları uğruna her şeyini feda etti.

Ama Tımarhaneler düzene girip, Güney Afrika'daki salgınlarla Teksas ve Ukrayna'daki kıtlık sorunu çözüldüğünde bile Dr. Speakie'nin işi biraz olsun hafiflemedi. Her ay Psikometrik Büro personeli daha da azalıyordu, çünkü sürekli içlerinden bazıları aylık testi geçemiyor ve Bethesda'ya gönderiliyordu. Yardımcılarım arasında bir-iki aydan fazla işini sürdürebilen yoktu. Yerlerine yenilerini bulmak da gittikçe güçleşiyordu, çünkü sağlıklı genç insanların çoğu Tımarhanelerdeki daha kolay ve daha sosyal hayatı tercih edip oralarda çalışmak istiyorlardı. Orası çok rahattı ve arkadaşları, akrabaları hep oralardaydı! Bu kızlara gerçekten imrenirdim! Ama görevimin ne olduğunu biliyordum.

Hiç olmazsa burada, BM binasında ya da bir süre önce verilen yeni adıyla Psikometri Kulesi'nde daha az karışıklık vardı. Gün boyu genellikle Dr. Speakie ile benden ve bazen de kapıcı Bill'den (bir saat düzeniyle her üç ayda bir daima 32 alırdı testten) başka kimse olmazdı binada. Bütün restoranlar kapanmıştı. Hatta Manhattan'ın çoğu kapanmıştı, ama eski Genel Kurul Salonu'nda piknik yapmak eğlenceli oluyordu. Arada bir de Buenos Aires ya da Reykjavik'ten biri, Geçici Başkan Dr. Speakie'ye bir sorun hakkında tavsiye almak için telefon edip sessizliği bozardı.

Ama, en son 8 kasımda, tarihi asla unutamam, o sırada Dr. Speakie önümüzdeki beş yıllık dönem için Dünya Ekonomik Gelişme Planı'nı dikte ettiriyordu, birden durdu. "Sahi, Mary Ann," dedi, "son puanın kaçtı?"

Test'e iki gün önce, ayın altısında girmiştik. Test'e her ayın ilk pazartesinde girerdik. Genel Test kurallarından kendini muaf tutmak Dr. Speakie'nin aklının ucundan bile geçmemişti.

"12 aldım" dedim, bir yandan da bunu sormasının ne kadar tuhaf olduğunu düşünüyordum. Sırf sorması değil, çünkü test puanlarımızdan birbirimize sık sık söz ederdik, ama *o anda*, önemli bir hükümet işinin ortasında sorması.

"Harika" dedi başını sallayarak. "Harikasın Mary Ann! Geçen

aykinden 2 puan düşük, değil mi?"

"Her zaman 10 ile 14 arasında alırım" dedim. "Yeni bir şey değil bu, Doktor."

"Bir gün," dedi yüzünde o Tımarhaneler hakkındaki büyük konuşmayı yaptığı ifadeyle, "bir gün dünyamız ona layık insanlar tarafından yönetilecek. SQ puanı sıfır olan insanlar tarafından. Sıfır, Mary Ann!"

"Aman Tanrım," dedim şaka yollu –heyecan beni endişelendirmeye başlamıştı bile– "siz bile 3'ün altına inmediniz, üstelik bir yıldan beri aynı bu!"

Görmeyen gözlerle süzdü beni. Çok ürkütücüydü. "Bir gün," dedi gene aynı şekilde, "dünyada katsayısı 50'den yüksek kimse kalmayacak. Bir gün, dünyada katsayısı 30'dan yüksek kimse de kalmayacak! 10'dan yüksek de! Tedavi mükemmel olacak. Ben sadece teşhis koydum. Ama tedavi mükemmelleşecek! Çare bulunacak! Bir gün!" ve beni süzmeye devam ederek ekledi, "Pazartesi günü kaç puan aldığımı biliyor musun?"

"7" diye tahmin ettim derhal. Bana söylediği puan 7'ydi.

"92" dedi.

Güldüm, çünkü o da gülüyor gibiydi. Her zaman garip bir mizah anlayışı vardı. Ama Dünya Ekonomik Büyüme Planı ile ilgilenmemiz gerektiğini düşünüyordum, bu yüzden gülerek şöyle dedim: "Bu hiç de hoş bir şaka değil, Doktor!"

"92," dedi, "bana inanmayacaksın Mary Ann ama kantulup kavunu yüzünden bu."

"Ne kantulup kavunu, Doktor?" dememe kalmadı, masanın üstünden atlayıp boyun damarımdan ısırmaya başladı.

Bir judo numarası yapıp kapıcı Bill'e seslendim ve o gelir gelmez de robo-ambulansı çağırıp Dr. Speakie'yi Bethesda Tımarhanesi'ne gönderdim.

Altı ay önceydi bu. Her cumartesi Dr. Speakie'yi ziyaret ediyorum. Çok üzücü. Mclean bölgesinde, tehlikeliler koğuşunda ve beni her gördüğünde bağırıp inliyor. Ama alınmıyorum bundan. Akıl hastalarının yaptıklarından alınmamak lazım. Tedavi mükemmelleştiğinde o da iyileşecek. Bu arada ben burada kalıyorum. Bill temizlik yapıyor, ben de Dünya Hükümeti'ni yönetiyorum. Hiç de sandığınız kadar zor değil.

Gülün Günlüğü

30 Ağustos

Dr. Nades çalışmalarım hakkında bir günlük tutmamı salık verdi. "Günlüğü dikkatle tutarsan" diyor, "tekrar okuduğunda yaptığın gözlemleri hatırlayabilir, hatalarını görüp ders alır ve olumlu düşünüşteki ilerlemeleri ya da sapmaları gözlemleyebilir ve bu geri besleme süreciyle çalışmanın gidişini düzeltebilirsin."

Her gece bu deftere yazmaya ve her hafta sonunda yazdıklarımı baştan okumaya söz veriyorum.

Keşke asistanlığım sırasında yapsaymışım bunu, ama artık kendi hastalarım olduğundan bu daha da önemli.

Dün altı hastam oldu, bir psikoskopçu için ağır bir işgünü, ama

bunlardan dördü Dr. Nades'in Doğal Psik. Bürosu için yaptığı bir araştırma dahilinde yıl boyu üzerinde çalıştığım otistik çocuklar (onlar hakkındaki notlarım kli. psi. dosyalarında). Öteki ikisiyse yeni gelenler.

Ana Jest, 46, paketleme işçisi, evli, çocuksuz, teşh. depresyon, polis tarafından gönderildi (intihar girişimi).

Flores Sorde, 36, mühendis, bekâr, teşh. yok, TRTU tarafından gönderildi (Psikopatik davranış. Tehlikeli).

Dr. Nades her şeyi çalışırken aklıma geldiği biçimiyle, her gece yazmamın önemli olduğunu söylüyor: Kendini gözlemlerken en çok öğretici olan şey kendiliğindenlikmiş (tıpkı otopsikoskopide olduğu gibi). Bunları teybe okumaktansa yazmanın daha iyi olduğunu ve kendimi denetim altında tutmamam için bunların özel olması gerektiğini söylüyor. Zor bir iş. Daha önce hiç özel bir şey yazmamıştım. Sanki bunları aslında Dr. Nades için yazıyormuşum gibi geliyor! Belki de günlük işe yararsa bir kısmını daha sonra ona gösterir ve tavsiyelerini alırım.

Tahminimce Ana Jest menopoz depresyonuna girmiş ve hormon tedavisi yeterli olacak. İşte! Şimdi görelim bakalım önteşhislerim ne kadar isabetsiz çıkacak.

Yarın her iki hastayı da skopa alacağım. Kendi hastalarımın olması heyecan verici, başlamak için sabırsızlanıyorum. Gerçi ekip çalışması da çok eğitici olmuştu.

31 Ağustos

8.00'de Ana J. ile yarım saatlik skop seansı. 11.00-17.00 skop materyali analiz edildi. Not: Bir dahaki seansta sağ beyin tarayıcısını ayarla! Görsel Somut zayıf. Çok az işitsel, zayıf duyumsal, belirsiz vücut imajı. Yarın hormon dengesiyle ilgili lab. tahlilleri alınacak.

Çoğu insanın zihninin bu kadar sıradan olması şaşırtıcı bir şey. Elbette kadıncağız ağır bir depresyon geçiriyor. Bilinç boyutundaki girdiler bulanık ve tutarsız. Bilinçdışı boyutu ise son derece açık, ama çapraşıktı. Ama bu çapraşıklıktan çıkan şeyler öylesine bayağıydı ki! Bir çift eski ayakkabı ve "coğrafya" kelimesi! Ayakkabılar da silikti, yalnızca bir çift ayakkabı taslağı; belki erkek

ayakkabısı, belki kadın; koyu mavi de olabilir kahverengi de. Kesinlikle görsel bir tip olmasına rağmen hiçbir şeyi net görmüyor. Çoğu insan da böyledir zaten. Depresif bir şey. Öğrenciliğimin ilk yılında başka insanların zihinlerinin ne kadar harika olacağını, bütün o farklı dünyaları, tutkularının ve düşüncelerinin farklı renklerini paylaşmanın harika olacağını düşünürdüm. Ama safmışım!

Bunu ilk kez Dr. Ramia'nın dersinde, çok meşhur ve başarılı birisinin bantlarını incelerken fark ettim ve süjenin hiçbir zaman bir ağaca bakmamış, dokunmamış olduğunu, bir kavak ağacı ile meşe arasındaki, hatta papatya ile gül arasındaki farkı bilmediğini gördüm. Onun gözünde bunlar şematik olarak algıladığı "ağaçlar" ve "çiçekler"di sadece. İnsanların yüzleri konusunda da aynıydı, yalnızca onları ayırt etmek için bazı numaralar bulmuştu: Çoğu kez yüzü değil, bir etiket gibi ismi görüyordu. Bu Soyut zihindi elbette, ama Somutlarda daha kötü bile olabiliyordu, algılar karman çorman bir bulamaç gibi geliyordu; içinde bir çift ayakkabı olan fasulye çorbası.

Ama ben de mi "kaptırıyorum" ne? Gün boyu bir depresifin düşüncelerini inceleyince ben de depresyona girdim. İşte şuraya da yazmışım, "depresif bir şey". Bu günlüğün ne kadar işe yaradığını şimdiden gördüm. Ne kadar kolay etkilenebildiğimi biliyorum.

Elbette, işte bu yüzden iyi bir psikoskopistim. Ama yine de tehlikeli bir şey bu.

Henüz ilaçların etkisinden kurtulamadığından bugün F. Sorde ile seans yapılmadı. TRTU'dan gelenlere o kadar ilaç veriliyor ki günlerce skopa alınamıyorlar.

Yarın 4.00'te Ana ile REM* skop seansı. Artık yatayım!

1 Eylül

Dr. Nades dün yazdıklarımın tam da onun düşündüğü gibi olduğunu ve şüpheye düştüğümde günlüğü ona gösterebileceğimi söyledi. Önemli olan zaten dosyalara işlenen teknik veriler değil, spontane düşünceler. Hiçbir şeyi atlama. Aslolan içtenlik.

* REM: Rapid Eye Lovements (Hızlı Göz Hareketleri) (r.n.)

Ana'nın rüyası ilginç, ama içler acısıydı. Pastaya dönüşen bir kurt! Üstelik iğrenç, boz bulanık, kıllı bir pasta. Görselliği rüyada daha net, ama hissetme tonu hâlâ düşük (ama unutma: Duyguyu *sen* getiriyorsun, ona ait bir şey değil). Bugün hormon tedavisine başlandı.

F. Sorde; ayıldı, ama skop seansına giremeyecek kadar sersemlemiş. Korkuyor. Yemek yemek istemedi. Göğsünde ağrılar olduğundan yakındı. Burasının ne tür bir hastane olduğunu anlayamadığını düşündüm ve hiçbir fiziksel rahatsızlığı olmadığını söyledim. "Sen nereden biliyorsun be?" diye yanıtladı. Haksız da değildi, dosyasındaki T işareti yüzünden deli gömleği vardı çünkü üzerinde. Onu muayene ettim, ezikler ve bereler gördüm. Röntgen çekilmesini istedim. İki kaburga kemiğinin kırık olduğu anlaşıldı. Kendisine zarar vermesini önlemek için onu kuvvet kullanarak zaptetmek zorunda kaldıklarını açıkladım hastaya. "Birisi ne zaman soru sorsa ötekisi beni tekmeliyordu" diye karşılık verdi. Bunu birkaç kez öfke ve şaşkınlıkla tekrarladı. Paranoyak sabuklamalar mı? Eğer ilaçların etkisi geçtiğinde de aynı şey devam ederse bu varsayımı dikkate alacağım. Bana bayağı iyi tepki veriyor, röntgen filmlerini alıp onu görmeye gittiğimde adımı sordu ve yemek yemeye razı oldu. Ondan özür dilemek zorunda kaldım, bir paranoyakla böyle başlamak iyi bir şey değil. Onu gönderen kurumun ya da girişini yapan doktorun kaburgalardaki hasarı dosyasına işlemiş olması gerekirdi. Böylesi ihmalkârlıklar insanı rahatsız ediyor.

Ama iyi haberler de var. Rina (Otizm incelemesi, süje 4) bugün bir birinci şahıs cümlesi gördü. Yüksek Bilinç zemininde bir anda, kalın koyu harflerle: *Büyük odada yatmak istiyorum* (Dışkı sorunu yüzünden tek başına yatıyor). Cümle beş saniyeden uzun bir süre açıkça göründü. O kafasında okurken ben de holoekranda okuyordum. Zayıf bir alt-sözelleştirme de vardı, ama alt-seslendirme olmadı, işitselde bir şey yoktu. Henüz kendi kendine bile birinci şahıstan konuşmadı. Hemen Tio'ya haber verdim ve o da seanstan sonra sordu: "Rina, nerede yatmak istiyorsun?" "Rina büyük odada uyu." Zamir yok, istek ifadesi yok. Ama yakında, yüksek sesle *istiyorum* diyecek. Ve belki de sonunda bu temel üzerinde bir kişilik oluşturacak. İstiyorum, öyleyse varım.

O kadar çok korku var ki. Neden bu kadar çok korku var?

4 Eylül

İki günlük tatilde şehre indim. B.'nin kuzey yakasındaki yeni dairesinde kaldım. Sırf kendisine ait üç odası var!!! Ama aslında bu eski binaları sevmiyorum, fareler ve hamamböcekleri var ve çok eski ve garip geliyor, sanki kıtlık yılları hâlâ oralarda bir yerde bekliyormuş gibi. Buradaki küçük odama dönünce mutlu oldum; yalnızca bana ait, ama ötekiler de aynı katta, yanı başımda, arkadaşlarım ve meslektaşlarım. Neyse, bu deftere yazmayı özlemişim. Çok çabuk alışkanlık ediniyorum. Kopmulsif eğilim.

Ana bayağı düzelmiş: Giyinmiş, taranmış, örgü örüyordu. Ama seans sıkıcıydı. Pastaları düşünmesini söyledim ve birden o kıllı, ürkütücü, dümdüz kurt-pasta bütün Bilinçdışı boyutunu doldurdu. Bilinç boyutunda ise uslu uslu güzel bir peynirli böreği görselleştirmeye çalışıyordu. Pek de kötü değil: Renkler ve çizgiler şimdiden biraz daha belirginleşmiş. Hâlâ basit hormon tedavisine dayanmaktan yanayım. Onlarsa elektroşok önerecekler; psikoskopiden elde edilen malzeme de analiz edilse harika olurdu, pasta falan. Ama sahiden gerek var mı buna? 24 yıldır fırında paketleme işçisi olarak çalışıyor ve sağlık durumu da kötü. Hayat tarzını da değiştiremez. İyi bir hormon dengesiyle hiç olmazsa buna katlanabilir.

F. Sorde: Dinlenmiş, fakat hâla şüpheli; ilk seansın vakti geldiğini söylediğimde aşırı korku tepkisi verdi. Onu sakinleştirmek için oturup psikoskopun yapısını ve işleyişini anlattım. Dikkatle dinledi ve bitirince sordu: "Yalnızca psikoskop mu kullanacaksınız?"

Evet dedim.

"Elektroşok yok mu?" dedi.

Hayır dedim.

"Söz mü?" dedi.

Ona bir psikoskopçu olduğumu ve hiçbir zaman elektroşok tedavi aygıtını kullanmadığımı, bunun tümüyle ayrı bir bölüm olduğunu anlattım. Onunla yapacağım çalışmanın tedaviye değil, teşhise yönelik olacağını söyledim. Dikkatle dinledi. Eğitimli bir insan, "teşhis" ile "tedavi" gibi ayırımları anlayabiliyor. Benden *söz vermemi* istemesi ilginç. Bu paranoya kalıplarına uymuyor, güvenemediğiniz insanlardan söz vermelerini istemezsiniz. Uysal bir şekilde benimle geldi, ama psikoskop odasına girdiğinde duraksadı

ve aygıtı görünce bembeyaz kesildi. Dr. Aven'in sinirli hastalara hep yaptığı dişçi koltuğu esprisini yaptım. F.S. şöyle dedi: "Aman elektrikli sandalye olmasın da."

Bence zeki hastaların karşısında bir esrar perdesine bürünüp süjeye sahte bir otorite ve çaresizlik hissi dayatmamak gerek (bkz. T.R. Olma *Psikoskopi Tekniği*). Ben de ona sandalyeyle elektrot başlığını gösterdim ve işleyişini açıkladım. Psikoskop hakkında kulaktan dolma genel bir bilgisi var, sorduğu sorular ise mühendislik eğitimi aldığını gösteriyor. Sandalyeye oturmasını istediğimde hiç duraklamadı. Ben başlığı ve kelepçeleri ayarlarken korkudan su gibi terliyordu ve belli ki bundan utanmıştı, bu kokudan. Bir de Rina'nın bokla yaptığı o resimlerden sonra nasıl koktuğunu bilse. Gözlerini yumdu ve sandalyenin kollarını o kadar sıkı kavradı ki elleri bileklerine kadar bembeyaz kesildi. Ekranlar da beyazdı. Biraz sonra şaka yollu sordum, "Acıtmıyormuş değil mi?"

"Bilmiyorum."

"Peki, acıtıyor mu?"

"Yani açık mı şu anda?"

"Doksan saniyedir açık."

O zaman gözlerini açtı ve başına bağlı tellerin izin verdiği kadar etrafa bakındı. "Ekran nerede?" diye sordu.

Bir süjenin hiçbir zaman ekranı görmemesi gerektiğini, çünkü bu nesneleştirmenin onu şiddetli şekilde etkileyebileceğini anlattım. "Bir mikrofondan gelen yankı gibi mi?" diye sordu. Dr. Aven'in yaptığı benzetmenin aynısı bu. F.S. kesinlikle zeki birisi. Not: Zeki paranoyaklar tehlikelidir!

"Ne görüyorsunuz?" diye sordu. "Susun, söylediğiniz şeyleri değil, ne düşündüğünüzü görmek istiyorum" dedim, o da "Ama bu sizi ilgilendirmez ki" dedi çok nazikçe, şaka yaparcasına. Bu arada korku-beyazı karardı, yoğunlaştı, yerini koyu renk yoğun istemsel kasılmalar aldı ve birden o suskunluktan birkaç saniye sonra tüm Bilinç boyutunu bir gül kapladı: Tamamen açmış pembe bir gül, güzel bir şekilde hissedilmiş ve görselleştirilmiş, net ve sabit, eksiksiz.

Hemen "Ne düşünüyorum, Dr. Sobel?" diye sordu. "Hayvanat bahçesindeki ayıları" dedim. Neden böyle söylediğimi bilmiyorum. Savunma tepkisi mi? Neye karşı? Güldü ve Bilinçdışı parlak

karanlık rahatlama rengine büründü, gül de kararıp silikleşti. "Şaka yapıyordum. Gülü geri getirebilir misiniz?" dedim. Korku-beyazı geri geldi. "Dinleyin," dedim. "İlk seans sırasında böyle konuşmamız gerçekten iyi bir şey değil. Analize katılmadan önce birçok şey öğrenmeniz gerek. Bunun için şakalaşmayı keselim, lütfen. Sadece gevşeyin ve ne isterseniz onu düşünün."

Bilinç boyutunda bir karışıklık oldu ve alt-sözelleştirme göründü, Bilinçdışı da griye, bastırma rengine büründü. Gül, birkaç kez belli belirsiz görünüp kayboldu. Bunun üzerinde yoğunlaşmaya çalışıyor, ama beceremiyordu. Hızlı hızlı geçen birkaç görüntü yakaladım: Kendim, üniformam, TRTU üniformaları, gri bir araba, bir mutfak, tehlikeliler koğuşu (güçlü işitsel imgeler-çığlıklar), bir masa, masanın üstünde kâğıtlar. Burada takıldı. Bunlar bir makinenin planlarıydı. Onları incelemeye başladı. Bilinçli bir bastırma çabasıydı, bayağı da etkili oluyordu. Sonunda sordum, "Ne tür bir makine bu?" Yüksek sesle yanıtlamaya başladı, sonra susup yanıtı ses-altı kulaklıktan verdi: "Bir çekicinin devirli motor sisteminin planları" ya da buna benzer bir şeyler, tamı tamına ne söylediği bantta kayıtlı. Bunu yüksek sesle tekrarlayıp "Bunlar gizli planlar mı yoksa?" diye sordum. Sesli olarak, "Hayır" dedi ve ekledi, "hiçbir sırrım yok benim." Bu soruya verdiği tepki yoğun ve karmaşıktı, her bir cümle suya fırlatılmış bir avuç çakıl taşı gibiydi. İç içe geçmiş halkalar hızla Bilinç ve Bilinçdışı boyutunu kaplıyor, bütün düzeylerde yayılıyordu. Birkaç saniye içinde yerini Bilinç boyutunda beliren bir tabela aldı. Gül ve planlar gibi bilinçli olarak görselleştirilmişti ve işitselden sürekli olarak tekrarlanıyordu: YAKLAŞMA! YAKLAŞMA! YAKLAŞMA!

Bulanıklaşıp titremeye başladı, somatik sinyaller göründü ve sesli olarak "Yoruldum" dedi. Seansı bitirdim (12.5 dak.)

Başlığı ve kelepçeleri çıkardıktan sonra ona koridordaki personel büfesinden bir fincan çay getirdim. Ona uzattığımda birden irkildi ve gözleri dolu dolu oldu. Elleri sandalye kollarına yapışmaktan öyle uyuşmuştu ki fincanı zar zor tutabildi. O kadar gergin olmamasını, korkmamasını, ona herhangi bir zarar vermeye değil, yardım etmeye çalıştığımızı söyledim.

Kafasını kaldırıp bana baktı. Gözler psikoskop ekranı gibidir, ama onları okuyamazsınız. Keşke başlık hâlâ kafasında olsaydı,

zaten en çok görmek istediğiniz şeyler skopa rastgelmez. "Doktor," dedi, "ben neden bu hastanedeyim?"

"Teşhis ve tedavi için" dedim.

"*Neyin* teşhisi ve tedavisi?" dedi.

Şimdi belki o olayları hatırlamayabileceğini, ancak garip davranışlar göstermiş olduğunu söyledim. Nasıl ve ne zaman olduğunu sordu, ben de tedavi ilerledikçe her şeyi hatırlayacağını söyledim. Psikotik evresi hakkında bilgim olsaydı da aynı şeyi söylerdim. Doğru işlem, bu. Ama rahatsız oldum. TRTU raporu gizli olmasaydı olayları bilerek, olgulara yaslanarak konuşuyor olacaktım. O zaman sonraki sorusuna daha iyi bir karşılık verebilirdim.

"Sabahın ikisinde uyandırıldım, hücreye atıldım. Sorguya çekildim, dayak yedim ve uyuşturuldum. Bu sırada biraz tuhaf davranmışımdır belki. Siz ne yapardınız ki?"

"Bazen stres altındaki bir insan diğerlerinin yaptıklarını yanlış yorumlayabilir" dedim. "Çayınızı için de sizi koğuşunuza götüreyim. Ateşiniz çıkıyor."

"Koğuş" dedi büzülür gibi bir hareket yaparak ve umutsuzca ekledi, "Sahiden neden burada olduğumu bilmiyor musunuz?"

Garipti bu, sanki sabuklama sisteminde beni *kendi tarafında* görüyor gibiydi. Rheingeld'de bu olasılık üzerine bir şeyler var mı acaba? Sanırım bunun için bir tür aktarım gerekiyor, oysa daha erken.

Öğleden sonra Jest ve Sorde hololarını inceledim. O gül kadar güzel ve canlı tek bir psikoskop canlandırma, hatta ilaç etkisiyle oluşan bir sanrıyla bile karşılaşmamıştım şimdiye kadar. Taç yapraklarının birbirlerinin üzerine düşen gölgeleri, kadifemsi nemli dokuları, güneş ışığıyla dolu o pembe, ortadaki sarı taç –eminim aygıt açık olsaydı kokuyu da duyardım– bir zihinsel kurgu değil de gerçekte var olan, canlı ve büyüyen bir şey, güçlü kökleri toprakta olan bir şey gibiydi.

Çok yoruldum, yatmalı.

Bugün yazdıklarımı baştan okudum. Günlüğü doğru tutuyor muyum? Sadece neler olduğunu ve neler konuşulduğunu yazmışım. Kendiliğindenlik böyle mi oluyor? Ama bence *önemliydi.*

Öğle yemeğinde Dr. Nades'le bilinçli direnme sorununu tartıştık. Bilinçdışı engeller (çocuklar ve Ana J. gibi depresifler) üzerinde çalıştığımı ve bunları aşmayı az çok becerebildiğimi, ancak F.S.'nin YAKLAŞMA tabelası ya da bugün kullandığı ve 20 dakikalık bütün seans boyunca etkili olan numarası gibi bilinçli bir engelle daha önce hiç karşılaşmadığımı söyledim. Soluk alıp verişi, vücut ritmleri, kaburgalarındaki sızı ve skop odasından aldığı görsel girdiler üzerinde yoğunlaşmıştı. Dr. Nades bu numarayı etkisiz kılmak için bir dahaki sefere gözlerini bağlamamı ve orada görüntüler belirmesini nasılsa engelleyemeyeceği için Bilinçdışı boyutuna dikkat etmemi önerdi. Bilinç ve Bilinçdışı alanlarının etkileşim bölgesinin bu kadar geniş olması, bu kadar iç içe geçmiş olmaları şaşırtıcı oysa. Bence soluk alma ritmi üzerinde yoğunlaşarak "trans"a benzer bir duruma girdi. Tabii, "trans" denen şeylerin çoğu mistik Hint fakirliğinden ibaret, davranış bilimlerinin ilgi alanı dışındaki ilkel bir inanç.

Bugün Ana'dan "hayatından bir günü" düşünmesini istedim. Her şey ne kadar silik ve sıkıcı, zavallıcık! Yarı aç yarı tok yaşadığı halde yemeği bile zevkle düşünememiş hiç. Bir an için parlak görünen tek şey bir çocuk yüzüydü. Parlak siyah gözler, pembe bir örme kep, tombul yanaklar. Seans sonrası görüşmede her gün işe giderken bir okul bahçesinin yanından geçtiğini, çünkü "o ufacık şeyleri bağrış çağrış koştururken görmekten hoşlandığını" söyledi. Kocası ekranda kocaman bir iş tulumu ve sızlanıp duran, tehditkâr bir mırıltı olarak beliriyor. Acaba yıllardır kocasının yüzünü bile görmediğini ya da söylediği tek bir sözü duymadığını biliyor mudur? Ama bunu ona söylemenin yararı yok. Belki bilmemesi daha iyi.

Ördüğü şey, bugün fark ettim, pembe bir kep.

De Cam'ın *Bağlılık Yitimi Üzerine Bir İnceleme*'sini okuyorum. Dr. Nades tavsiye etti.

Seansın ortasında (gene soluk alıp verme yöntemi) yüksek sesle "Flores!" dedim.

Her iki psi boyutu da beyazlaştı, ama soma gerçekleşmesi pek değişmedi. 4 saniye sonra sesli olarak, uyuklarcasına karşılık verdi. Bu "trans" değil, otohipnoz.

"Soluk alıp verişiniz görülüyor ekranda. Hâlâ nefes aldığını bilmeme gerek yok. Çok sıkıcı" dedim.

"Kendi gözlemimi kendim yapmak isterim, Doktor" dedi.

Yanına gidip gözbağını çıkardım ve ona baktım. Hoş bir yüzü vardı, genellikle makinelerle uğraşırken gördüğünüz türden biri. Uyarlı, ama sabırlı. Bir eşek gibi. Saçma. Ama silmeyeceğim. Bu günlükte içimden geldiği gibi yazmam gerekiyor. Eşeklerin sahiden güzel yüzleri vardır. Aptal ve inatçı oldukları söylenir, ama bilge ve sakin görünüşlüdürler. Sanki çok çekmişler, ama kin duymazlarmış gibi, sanki kin duymanın yanlış olduğuna ilişkin bildikleri bir şeyler varmış gibi. Gözlerinin çevresindeki o beyaz halkalar da onları savunmasız gösterir.

"Ama böyle soluk alıp verdiğiniz sürece," dedim, "daha az düşünüyorsunuz. Yardımcı olmanız gerekiyor. Neden korktuğunuzu bulmaya çalışıyorum."

"Ama ben neden korktuğumu biliyorum" dedi.

"Neden bana söylemiyorsunuz?"

"Hiç sormadınız."

"Çok mantıksız" dedim, şimdi düşününce ne kadar komik geliyor, bir akıl hastasına mantıksız konuştu diye kızmak. "Pekâlâ, şimdi soruyorum, o halde."

"Elektroşoktan korkuyorum" dedi. "Zihnimin yok edilmesinden korkuyorum. Hep burada kalmaktan. Ya da hiçbir şey hatırlamayaz hale geldiğim zaman salıverilmekten." Konuşurken soluk soluğa kaldı.

"Pekâlâ," dedim, "neden bunları ben ekranlara bakarken düşünmüyorsunuz?"

"Neden düşünecekmişim?"

• "Neden olmasın? Bana söylediğinize göre, neden düşünmeyesiniz ki? Düşüncelerinizin rengini görmek istiyorum."

"Düşüncelerimin rengi sizi ilgilendirmez" dedi öfkeyle, ama o konuşurken yüzüm ekrana dönüktü, bu yüzden bastıramadığı beyin faaliyetini görebildim. Zaten konuşmamız sırasında hepsi kaydediliyordu, bütün öğleden sonrayı bunu inceleyerek geçirdim. Müthiş bir şey. Söylenen sözler yanında iki alt-sözel düzey var. Tüm duyumsal-duygusal tepkiler ve sarsıntılar, tutkulu ve karmaşık. Örneğin, beni en az üç, belki de daha fazla ayrı düzeyde "görüyor". Analizi imkânsız denecek kadar zor! Bilinç-Bilinçdışı etkileşimi son derece karmaşık ve bellek izleriyle o anki izlenimler büyük bir hızla iç içe geçiyor. Yine de bütün bu karmaşıklığa rağmen bir bütün oluşturuyor. Üzerinde çalıştığı o makine gibi, çok karmaşık, ama matematiksel bir uyum içinde. Gülün yaprakları gibi.

Birden bağırdı, "Röntgenci! Pis röntgenci! Rahat bırak beni! Defol!" ve kendini kaybedip ağladı. Ekranda birkaç saniye kol ve başlık kelepçelerini kırıp aygıtı tekmelediğini, sonra da binadan dışarı fırlayıp uzakta, kısa, kuru çimlerle kaplı bir tepede akşam gökgünün altında tek başına durduğunu gösteren çok berrak bir hayal belirdi. O sırada sandalyeye kelepçeli, hıçkırıyordu.

Seansı kestim, başlığı çıkardım ve çay isteyip istemediğini sordum. Yanıt vermedi. Ben de ellerini çözdüm ve ona bir fincan getirdim. Bugün şeker de vardı, bir kutu dolusu şeker. Bunu ona anlattım ve çayına iki kaşık şeker koyduğumu söyledim.

Biraz çay içtikten sonra, "Biliyor musunuz, şekeri severim. Herhalde psikoskopunuz şekeri sevdiğimi söylemiştir" dedi.

"Saçmalamayın," dedim, "şekeri herkes sever, bulabilirse tabii."

"Hayır doktorcuk sevmezler" dedi. Aynı ses tonuyla kaç yaşında olduğumu, evli olup olmadığımı sordu. Bana garezi vardı. "Evlenmeyi düşünmüyor musunuz?" dedi, "Mesleğinizle mi evlisiniz yoksa? Kafayı üşütenlerin Ulusa yararlı bir hale gelmeleri için mi uğraşıyorsunuz?"

"Mesleğimi seviyorum," dedim, "çünkü zor ve ilginç. Sizinki gibi. Siz de mesleğinizi seviyorsunuz, değil mi?"

"Severdim" dedi. "Güle güle artık."

"Neden?"

Kafasına dokundu, "*Zzzzzzzzt*! hepsi gitti. Tamam mı?"

"Nereden çıkarıyorsunuz ille de elektroşoka gönderileceğinizi? Daha teşhis bile koymadım size."

"Teşhis koymadınız mı?" dedi. "Bakın, rol yapmayı bırakın lütfen. Bana teşhis kondu. TRTU'nun allame doktorları tarafından. Şiddetli bağlılık yitimi vakası. Önteşhis: Kötü! Tedavi: Onu çığlık atıp çırpınan bir oda dolusu zavallının arasına kapatın, sonra kâğıtları gibi beynini de iyice tarayın, sonra yakın... Yakın. Tamam mı, Doktor? Bütün bu namaralara, teşhise, fincan fincan çaylara ne gerek var? Yakmadan önce benim olan her şeyi kurcalamak zorunda mısınız?"

"Flores," dedim sabırla, "yok edin beni diyen *sensin*, anlamıyor musun? Psikoskop hiçbir şeyi yok etmez. Ben de bunu kanıt toplamak için kullanmıyorum. Burası bir mahkeme değil, sen de yargılanmıyorsun. Ben de yargıç değilim. Doktorum."

Sözümü kesti: "Eğer doktorsan hasta olmadığımı neden göremiyorsun?"

"O aptalca YAKLAŞMA tabelalarınla beni engellediğin sürece neyi görebilirim?" diye bağırdım. Sahiden bağırdım. Sabrım *gerçekten de* sahteymiş, anında paramparça oldu. Ama ona ulaştığımı gördüm, bu yüzden devam ettim. "Hasta görünüyorsun, hasta gibi davranıyorsun –iki kırık kaburga kemiği, ateş, iştahsızlık, ağlama nöbetleri– sağlık mı bu? Hasta değilsen kanıtla bunu bana. İçinin nasıl olduğunu göreyim, bütün hepsini!"

Fincanına baktı, garip garip güldü ve omuz silkti. "Faydası yok" dedi. "Seninle neden konuşuyorum ki? Halbuki ne kadar dürüst *görünüyorsun*, lanet olsun!"

Dönüp gittim. Bir hastanın sizi bu kadar incitebilmesi çok şaşırtıcı. Sorun çocuklarla çalışmaya alışık olmamda. Onların reddedişi mutlaktır, korktukları zaman donup kalan ya da kaçan ya da ısıran hayvanlar gibi. Ama bu adam zeki ve benden daha yaşlı; bir bakıyorsunuz aranızda iletişim ve güven var, sonra bir bakıyorsunuz darbe iniyor. Bu daha çok acı veriyor.

Bütün bunları yazmak bana acı veriyor. Bir kez daha yaralıyor. Söylediği bazı şeyleri şimdi daha anlıyorum. Teşhisi tamamlamadan bunu Dr. Nades'e göstermemeyi düşünüyorum. Bağlılık yitimi suçlamasıyla tutuklanması hakkında söyledikleri doğruysa (ki doğrudur, çünkü ağzına geleni söylüyor) Dr. Nades benim tecrübesiz olduğumu düşünüp vakayla kendisi ilgilenmek isteyebilir. Buna üzülürüm. Bu tecrübeye ihtiyacım var.

Salak! Sana De Cam'ın kitabını neden verdi sanıyorsun? Bal gibi biliyor. Bölüm Başkanı olarak TRTU dosyalarını okuma hakkı var. Bana bu vakayı bilerek verdi.

Kesinlikle eğitim amacıyla.

Bugünkü seans: F.S. hâlâ kızgın ve keyifsiz. Kasıtlı olarak bir seks sahnesi düşledi. Bir anıydı, ama kadın onun altında kıvranırken birden benim yüzümün bir karikatürünü yapıştırdı kafasına. Etkiliydi. Bir kadının bunu yapabileceğinden kuşkuluyum. Kadınların sevişmeyi hatırlayışı genellikle daha karanlık ve görkemlidir ve ne kendilerini ne de karşılarındakileri böyle kuklalara benzetebilirler, kafaları değiştirilemez. Bir süre sonra bundan sıkıldı (bütün canlılığına rağmen somatik katılım düşüktü, ereksiyon bile olmadı) ve zihni gevşemeye başladı. İlk kez. Masasındaki çizimlerden biri gene belirdi. Tasarımcı herhalde, çünkü kurşunkalemle çizim üzerinde oynadı. Aynı zamanda işitselden bir melodi duyuluyordu, zihinsel; saf bir tonda ve etkileşim alanına taşan Bilinçdışı kesiminde bir çocuğun bakış açısından görülen büyük, karanlık bir oda belirdi. Pencere pervazları çok yüksekti, pencereden akşam olduğu görülüyordu, ağaç dalları koyulaşmıştı ve odanın içinde bir kadın sesi, yumuşak bir ses yüksek sesle bir şeyler okuyor, zaman zaman müziğe eşlik ediyordu. Bu arada yataktaki fahişe de ekranda tek bir meme başından başka bir şey kalmayana kadar yavaş yavaş silinerek tutkulu sarsılmalarla gelip gitmeyi sürdürdü. Bunu bu öğleden sonra uzun uzun inceledim. Açık bir şekilde ve tamamen inceleyebildiğim 10 saniyenin üzerinde ilk seans.

Seansı bitirdiğimde alaylı bir sesle sordu, "Neler öğrendin?"

Islıkla melodinin bir parçasını çaldım.

İrkildi.

"Çok hoş bir melodi," dedim, "daha önce hiç duymamıştım bunu. Eğer seninse başka yerlerde ıslıkla çalmam."

"Bir kuartetten" dedi gene o "eşek" simasıyla, savunmasız ve sabırlı. "Klasik müziği severim. Sen..."

"Kızı gördüm" dedim. "Yüzü benim yüzümdü, ne görmek isterdim biliyor musun?"

Başını salladı. Suratı asıktı, utanmıştı.

"Çocukluğunu."

Bu şaşırttı onu. Biraz durduktan sonra, "Pekâlâ" dedi. "Çocukluğuma bakabilirsin. Neden olmasın? Geri kalanını da alacaksın nasıl olsa. Dinle. Hepsini kaybediyorsun değil mi? Ben de görebilir miyim? Senin ne gördüğünü görmek istiyorum."

"Tabii" dedim. "Ama sandığın kadar anlamlı olmayacaktır. Ben gözlemlemeyi sekiz yılda öğrendim. Önce kendi kayıtlarınla başlarsın. Ben kendi kayıtlarımdan ancak aylar sonra bir şeyler anlayabildim."

Onu kendi koltuğuma götürdüm, kulaklığı taktım ve 30 saniye kadar son seansı seyrettirdim.

Bittiğinde çok düşünceli ve saygılıydı. "O arkadaki inip çıkan şeyler neydi? Artalan diyorsunuz galiba, değil mi?" diye sordu.

"Görsel tarama –gözleriniz kapalıydı– ve bilinçaltı önalgı girdileri. Bilinçdışı boyutu ve Beden boyutu her zaman büyük ölçüde iç içe geçer. Üç boyutu da ayrı ayrı alırız, çünkü bebekler haricinde zaten pek tam olarak çakışmazlar. Holonun solundaki parlak üçgen devinim de muhtemelen kaburgalarınızdaki sızıydı."

"Ben öyle bir şey görmemiştim!"

"Görmedin; o sırada bunu bilinçli olarak hissetmiyordun. Ama kaburga sızısını holoekranda gösteremiyoruz, bu yüzden görsel bir simge kullanırız. Bütün algılar, duyumlar, duygular için aynı şey geçerli."

"Hepsini bir anda mı seyrediyorsun?"

"Bunun için sekiz yıl çalıştığımı söylemiştim. Ve inanır mısın bu sadece bir parçası. Hiç kimse bütün bir psişeyi bir metrelik bir ekrana sığdıramaz. Kimse psişenin sınırları olup olmadığını bilmiyor. Evrenin sınırları içinde olduğunu biliyoruz bir tek."

Biraz durduktan sonra, "Belki de aptal değilsin, Doktor. Belki de sadece mesleğine fazla gömülmüşsün. Bu tehlikeli olabilir. Yani işine o kadar gömülmek."

"İşimi seviyorum ve yararlı olduğunu umuyorum" dedim. Bağlılık yitimi semptomlarını gözlüyordum.

Hafifçe gülümseyip, hüzün dolu bir sesle "Hıı" dedi.

Ana toparlanıyor. Hâlâ iştahsız. Onu George'un karşılıklı-tedavi grubuna soktum. Onun arkadaşa ihtiyacı var, en azından ihtiyacı olan şeylerden birisi de bu. Hem neden yesin ki? Onun yaşa-

ması kimin umurunda? Psikoz dediğimiz şey bazen gerçekçilikten başka bir şey değil. Ama insanlar sırf gerçekçilikle yaşayamazlar.

F.S.'ninkiler, Rheingeld'deki klasik paranoya psikoskopik kalıplarının hiçbirine uymuyor.

De Cam'ın kitabını anlamakta zorluk çekiyorum. Politik terminoloji psikolojiden o kadar farklı ki. Her şey geriye dönük gibi. Bundan sonra pazar akşamları düzenlenen O.D. seanslarına katılmalıyım. Şimdiye dek tembellik ettim. Ya da hayır, daha doğrusu F.S.'nin dediği gibi işime fazla gömüldüm, içeriğine ilgisiz kaldım, demek istediği buydu. *Ne için* çalıştığını düşünmemek.

10 Eylül

İki gecedir o kadar yoruluyorum ki bu günlüğü de aksattım. Neyse ki bütün veriler bantlarda ve analiz notlarında kaydedilmiş durumda. F.S. analizi ile cidden çok uğraştım. Çok heyecan verici. Gerçekten alışılmışın dışında bir zihin. Çok parlak değil, zekâ testleri ortalama düzeyde, çok özgün biri ya da sanatçı değil, şizofrenik derinlemesine bakışları yok, tam olarak nedir bilmiyorum, çocukluğunu hatırlayarak benimle paylaşmasından onur duydum. Neden bilemiyorum. Acı ve korku vardı elbette. F.S. on iki yaşındayken babasının kanserden ölümü, aylar boyu yaşadıkları sefalet, korkunç şeyler; ama sonunda acı yok, bunları ne unutmuş ne de bastırmış, ama hepsi değişmiş; anne ve babasına ve kardeşine ve müziğe ve eşyaların biçimlerine, ağırlıklarına ve uyumlarına duyduğu sevgi ve geçmiş günlerdeki ışıklara ve mevsimlere ilişkin anıları ve hep sessizce çalışıp bütünlüğe erişmeye çalışan zihni.

Henüz resmen analize katılması söz konusu değil. Bunun için çok erken. Ama o kadar zekice katkılarda bulunuyor ki bugün Bilinçdışı boyutundaki bazı Bilinç anılarında beliren o Karanlık Kardeş figürün farkında olup olmadığını sordum. Dimdik, diken gibi saçları var diye tarif ettiğimde irkilip "Dokkay mı yani" diye sordu.

Bu kelime alt-sözel işitselden gelmişti bir kere, ama bu figürlerle bağlantı kuramamıştım.

Dokkay'ın beş ya da altı yaşlarındayken sık sık rüyalarında gördüğü ve düşlediği bir "ayı"ya verdiği ad olduğunu anlattı bana.

"Onun sırtına binerdim" dedi. "O büyüktü, bense küçük. Duvarları yıkıp geçer, her şeyi yok ederdi. Kötü şeyleri yani, kötü adamları, casusları, annemi korkutanları, hapishaneleri, geçmeye korktuğum karanlık sokakları, tabancalı polisleri, tefeciyi. Ezer geçerdi. Sonra da onların üstüne basarak tepeye tırmanırdı. Ben de sırtında olurdum. Orası sessiz olurdu. Hep akşam vakti olurdu, yıldızlar ortaya çıkmamış olurlardı daha. Bunu hatırlamam garip. Otuz yıl oldu! Sonra da bir ayı gibi tüyleri olan bir arkadaşa, çocuk ya da adama dönüştü. Hâlâ her şeyi yıkıyordu ve ben de onunla gidiyordum. Eğlenceliydi."

Bunlar banda kaydedilmediği için aklımdan yazıyorum; elektrikler kesildiğinden seans yarıda kalmıştı. Hastanenin Devletin öncelikler listesinde bu kadar altta yer alması çok sinir bozucu.

Bu akşam Olumlu Düşünme toplantısına katıldım ve notlar aldım. Dr. K. liberalizmin tehlikeleri ve yanlışları hakkında konuştu.

11 Eylül

Bu sabah F.S. bana Dokkay'ı göstermeye çalıştı, ama beceremedi. Yüksek sesle güldü ve şöyle dedi: "Onu göremiyorum artık. Sanırım bir yerlerde o oldum ben."

"Öyleyse ne zaman olduğunu göster" dedim, o da "Tamam" dedi, ergenlik yıllarından bir olay hatırlamaya başladı hemen. Dokkay'la ilgisi yoktu. Bir tutuklama görünüyordu. Tutuklanan adamın yasadışı yayınlar dağıttığı söylenmişti ona. Daha sonra bu kitaplardan birini gördü. Başlık görsel hafızada belirdi. "Eşit Adalet Var mı?" Başlığı okudu, ama metni ya hatırlayamadı ya da benden saklamayı becerdi. Tutuklama korkunç derecede canlıydı. Genç adamın mavi gömleği, çıkardığı öksürük sesi, yediği darbelerin sesleri, TRTU ajanlarının üniformaları, arabanın uzaklaşıp gidişi, kapısına kan bulaşmış büyük, gri bir araba. Tekrar tekrar belirdi bu, arabanın sokağa girip uzaklaşması. F.S. için travmatik bir olay olmuş bu; sorguya çekildiğinde akıldışı davranmasının nedeni ulusal adalet mekanizmasının ulusal güvenliği korumak için mecburen kullandığı şiddete karşı duyduğu bu abartılı korku olabilir.

Bence bu yüzden, yanlışlıkla bağlılık yitimi eğilimi gibi görülmüş olabilir.

Neden böyle düşündüğümü anlatayım. Olay bittiğinde "Flores," dedim, "benim için demokrasiyi düşünür müsün?"

"Doktorcuk," dedi, "yaşlı kurtları böyle kolay tuzağa düşüremezsin."

"Seni tuzağa falan düşürmüyorum. Demokrasi hakkında düşünemez misin?"

"Hem de çok düşünürüm" dedi ve sağ beyin faaliyete geçti, müziğe. Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi'nin son bölümünden bir koroydu. Lisedeki sanat tarihi derslerimizden hatırlıyorum. Yurtsever sözler yazılmış şeklini söylerdik. "Sansür etmesene" diye haykırdım, o da "Bağırma, seni duyabiliyorum" dedi. Tabii oda tamamen sessizdi, ama işitselden gelen ses olağanüstüydü, binlerce insanın birlikte şarkı söylemesi gibi. Sesli olarak devam etti. "Sansür etmiyorum. Demokrasiyi düşünüyorum. Demokrasi bu işte. Umut, kardeşlik, duvarların olmaması. Bütün duvarların çöküşü. Evreni sen, biz, ben, biz yaratıyoruz! Duymuyor musun?" Ve gene o tepe göründü, kısa çimenler, yükseklere çıkma hissi, rüzgâr ve bütün bir gökyüzü. Müzik gökyüzüydü.

Bittiğinde başlığını çıkarıp "Teşekkür ederim" dedim.

Doktorlar kendilerine bir güzellik ve anlam gösteren bir hastaya neden teşekkür etmesinler ki? Doktorun otoritesi önemlidir elbette, ama hükmedici olması gerekmez. Evet, politikada otoriteler önderlik etmeli ve sözlerine uyulmalı, ama tıbbi psikolojide durum biraz farklı, bir doktor hastasını "iyileştiremez", hasta bizim yardımımızla kendi kendini "iyileştirir". Bu Olumlu Düşünüşle çelişmiyor.

14 Eylül

Bugün F.S. ile yaptığımız uzun konuşma beni çok sarstı, düşüncelerimi netleştirmeye çalışacağım.

Kaburga kemiğindeki incinme iş terapisine katılmasını engellediği için huzursuz oluyor. Tehlikeliler koğuşu onu çok kötü etkilemiş, bu yüzden üç gün önce yetkimi kullanarak dosyasındaki T işaretini kaldırdım ve onu 2. Erkek Koğuşu'na gönderdim? Yatağı

ihtiyar Arca'nın yanı başında. Bugünkü seans için onu almaya gittiğimde ikisini Arca'nın yatağına oturmuş konuşurken buldum. F.S. "Doktor Sobel," dedi, "komşum, Profesör Arca'yı tanıyor musunuz? Üniversite'nin Güzel Sanatlar ve Edebiyat Fakültesi'nden." Tabii ki ihtiyarı tanıyordum, yıllardır buradaydı, benden bile daha uzun süredir, ama F.S. o kadar nazik ve rahat konuşuyordu ki ben de "Evet. Nasılsınız Profesör Arca?" deyip ihtiyarın elini sıktım. Bir yabancıymışım gibi kibarca selamladı beni, çoğu zaman bir gün önce konuştuğu insanı ertesi gün tanımaz.

Skop odasına giderken F.S. "Kaç tane elektroşok tedavisi geçirdiğini biliyor musun?" diye sordu, ben hayır deyince de, "Altmış tane," dedi, "her gün anlatıyor bunu. Gururla." Sonra ekledi: "Uluslararası ün sahibi bir akademisyen olduğunu biliyor muydun? *Özgürlük Düşüncesi* diye bir kitap yazdı, yirminci yüzyıl politikasında, sanatında ve bilimindeki özgürlük düşünceleri hakkında. Mühendislik okulundayken okumuştum. O zamanlar bulunabiliyordu. Kitaplık raflarında. Artık yok. Hiçbir yerde. Dr. Arca'ya sor. Adını bile duymamış."

"Elektrokonvulsif tedaviden sonra her zaman biraz bellek kaybı olur," dedim, "ama kaybedilen malzeme yeniden öğrenilebilir ve çoğu kez kendiliğinden yeniden kazanılır."

"Altmış seanstan sonra da mı?" dedi.

F.S. uzun boylu bir adam, oldukça yapılı, hastane pijamaları içinde bile etkileyici biri. Ama ben de uzun boyluyum. Bana "doktorcuk" demesinin nedeni kısa boylu olmam değil. Bunu ilk kez bana kızdığında söyledi, şimdiyse bozulduğu, ama söyleyeceği şeyin, beni, tanıdığı beni incitmesinden çekindiği zamanlarda kullanıyor. "Doktorcuk, numarayı bırak. Bu adamın zihninin kasıtlı olarak yok edildiğini bal gibi biliyorsun."

Şimdi dediklerimi kelimesi kelimesine yazmaya çalışacağım, çünkü çok önemli.

"Elektrokonvulsif tedavisinin sıkça kullanılmasını ben de onaylamıyorum. Çok özel yaşlılık melankolisi gibi vakalar dışında hastalarımın hiçbirinde uygulanmasını önermem. Psikoskopide uzmanlaştım, çünkü bu yok edici değil, onarıcı bir araç."

Bu tamamen doğru, oysa bunu daha önce ne söylemiş ne de bilinçli olarak düşünmüştüm.

"Benim için ne önereceksiniz?" dedi.

Ben teşhis koyduktan sonra önerimin Bölüm Başkanı ve Başasistan'ın onayına sunulacağını anlattım ona. O ana kadar geçmişinde ya da kişilik yapısında elektroşok tedavisini gerektiren bir şeye rastlamadığımı, ancak hâlâ pek mesafe kaydedememiş olduğumuzu söyledim.

"Öyleyse mümkün olduğu kadar uzatalım" dedi çökük omuzlarıyla yanımda ayaklarını sürte sürte yürürken.

"Neden? Hoşuna mı gitti?"

"Hayır, gerçi senden hoşlandım. Ama aslında kaçınılmaz sonu geciktirmek istiyorum."

"Neden ille bunun kaçınılmaz olduğunu söyleyip duruyorsun Flores? Bu konuda ne kadar akıldışı düşündüğünü fark etmiyor musun?"

"Rosa," dedi, daha önce ilk adımı hiç kullanmamıştı, "Rosa, salt kötülük söz konusu olunca akılcı olamazsın. Aklın göremeyeceği yüzler vardır. Elbette akıldışıyım ben, belleğimin, benliğimin yok edilmesi tehlikesiyle karşı karşıyayım. Ama yanılmıyorum. Sen de biliyorsun, beni buradan şey olmadan asla salmazlar..." Uzun süre duraksadı, sonunda söyledi, "Değişmeden."

"Bir psikotik olay."

"Hiçbir psikotik olay yaşamadım ben. Bunu şimdiye kadar anlaman gerekirdi."

"Öyleyse seni neden getirdiler buraya?"

"Beni bir rakip gibi gören, benimle yarışmak zorunda olduklarını sanan bazı meslektaşlarım var. Anladığım kadarıyla TRTU'ya benim bozguncu bir liberal olduğumu bildirmişler."

"Kanıtları neymiş?"

"Kanıt mı?" Skop odasına varmıştık. Elleriyle yüzünü örttü ve bir an sonra delicesine gülmeye başladı. "Kanıt mı? Pekâlâ, birincisi bir bölüm toplantısında yurtdışından gelen biriyle, benim alanımda çalışan bir tasarımcıyla uzun uzun konuşmuştum. Sonra bazı arkadaşlarım var, üretken olmayan, bohem insanlar. Ve bu yaz bölüm şefine onun yaptığı ve hükümet tarafından onaylanan bir tasarımın neden işe yaramayacağını gösterdim. Aptalcaydı bu. Belki de geri zekâlılığım yüzünden buradayım. Sonra kitap okurum. Profesör Arca'nın kitabını okudum."

"Ama bunların hiçbiri önemli değil, olumlu düşünüyorsun, ül-

keni seviyorsun, bağlılığını yitirmemişsin!"

"Bilmiyorum," dedi, "demokrasi fikrini, umudu seviyorum evet, bunu seviyorum. Bu olmadan yaşayamazdım. Ama ülkeyi? Haritadaki o şeyi mi kastediyorsun? Hani çizgilerin içindeki her şey iyidir de dışındakilerin zerrece önemi yoktur. Hangi yetişkin insan böyle çocukça bir fikri sevebilir?"

"Ama bir dış düşman için ülkene ihanet etmezdin herhalde."

"Bak," dedi, "ülkemle insanlık ya da ülkemle bir arkadaşım arasında seçim yapmam gerekirse, edebilirim. Sen buna ihanet diyorsun, bense ahlak derim."

Gerçekten de liberal! Pazar günü Dr. Katin'in anlattığı şey bu işte. Klasik psikopati: Normal duygusal bağlılığın olmayışı. Bunu ne kadar duygusuzca söylüyor: "Edebilirim."

Hayır. Doğru değil bu. Zorlukla söyledi bunu, acı çekerek. Şaşkına döndüğüm için hiçbir şey hissetmeyen bendim asıl; bomboş, buz gibi.

Bu tip bir psikozu, *politik* bir psikozu nasıl tedavi ederim. De Cam'ın kitabını iki sefer okudum ve artık anladığımı sanıyorum, ama hâlâ politika ve psikoloji arasındaki bu uçurum ortada duruyor, kitap bana nasıl olumlu düşünmem gerektiğini gösteriyor, ama nasıl olumlu *eylemde* bulunacağımı göstermiyor. F.S.'nin nasıl düşünmesi ve hissetmesi gerektiğini, bununla şu andaki ruh hali arasındaki farkı biliyorum, ama olumlu düşünmesi için onu nasıl eğitebileceğimi bilmiyorum. De Cam bağlılık yitiminin olumlu düşünceler ve duygularla doldurulması gereken olumsuz bir durum olduğunu söylüyor, ama bu F.S.'ye uymuyor. Boşluk onda değil. Aslında De Cam'daki politika ve psikoloji arasındaki boşluk, tam da *onun* düşünceleriyle kapanabiliyor. Ama bunlar yanlış düşüncelerse nasıl olabilir bu?

Fena halde yardıma ihtiyacım var. Ama Dr. Nades'ten yardım isteyemem. Bana De Cam'ı verirken "Sana gereken her şeyi burada bulacaksın" demişti. Ona, bulamadığımı söyleyecek olursam çaresizliğimi itiraf etmiş gibi olurum, o da bu vakayı benden alır. Hem bunun bir tür sınav vakası olduğunu sanıyorum, beni sınıyor. Deneyim kazanmam gerek, çok şey öğreniyorum, üstelik hasta da bana güveniyor ve benimle rahatlıkla konuşuyor. Bana anlattığı her şeyi saklı tuttuğumu bildiği için böyle yapıyor. Bu

yüzden tedavi rayına oturup güvene artık gerek kalmayana kadar günlüğü kimseye gösteremem ve sorunları kimseyle paylaşamam.

Ama bu ne zaman olur bilemiyorum. Sanki aramızda güven hep önem taşıyacak gibi.

Davranışlarını gerçekliğe göre ayarlamasını öğretmeliyim ona. Yoksa kasımda Bölüm Değerlendirmesi sırasında elektroşoka gönderilecek. Bu konuda baştan beri haklıydı.

9 Ekim

F.S.'den sağladığım malzeme onun için (ya da benim için) "tehlikeli" olmaya başlayınca bu deftere yazmayı kesmiştim. Bu akşam hepsini baştan okudum. Bunu Dr. Nades'e asla gösteremeyeceğimi fark ettim. Bu yüzden devam edip canım ne isterse yazacağım. Benden yapmamı istediği şey de buydu zaten. Ama sanırım günlüğü ona göstermemi bekliyordu, ona göstermek isteyeceğimi düşünüyordu ki başlarda öyle de yaptım. Ya da görmek istediğinde göstereceğimi sanıyordu. Dün günlüğü sordu. Yazmayı bıraktığımı, çünkü analiz dosyalarına geçirdiğim şeyleri tekrar etmekten başka bir işe yaramadığını söyledim. Belli ki hoşlanmadı, ama bir şey de demedi. Aramızdaki egemenlik-boyun eğme ilişkisi bu son haftalarda değişmeye başladı. Yönlendirilmeye o kadar gerek duymuyorum artık ve Ana Jest'in taburcu olması, otizm incelemem ve T.R. Vinha'nın bantlarını başarıyla analiz etmemden sonra benim bağımlı olmam konusunda eskisi kadar ısrar edemiyor. Ama bağımsız olmamdan da hoşlanmayabilir. Defterin kabını yırttım ve sayfaları Rheingeld'in kitabının arka kapağındaki boşlukta saklıyorum. Bulmak için çok sıkı bir arama gerekir. Bunu yaparken midem kötü oldu ve başıma bir ağrı saplandı.

Alerji: Bir insan binlerce kez polenlere dokunduğu ya da pireler tarafından ısırıldığı halde hiçbir tepki göstermeyebilir. Sonra bir viral enfeksiyon veya psişik travma geçirir ya da bir arı tarafından sokulur ve artık ne zaman bir çiçek tohumu ya da br sinekle karşılaşsa hapşırmaya, öksürmeye, hıçkırmaya, ağlamaya başlar. Diğer bazı rahatsızlık verici maddelerde de durum aynıdır. İnsanın önce

hassaslaşması gerekir.

"Neden bu kadar çok korku var?" diye yazmışım. Şimdi biliyorum. Neden hiç özel hayat yok? Haksız ve sefilce bir şey bu. Hastalarla çalışan o değil, ben olduğum halde odasındaki "gizli" dosyaları okuyamıyorum. Ama kendime ait "gizli" şeylerim olamıyor. Sadece yetkili kişilerin sırları olabiliyor. Onların bütün sırları her zaman haklı, yalan bile olsalar.

İyi dinle. İyi dinle Rosa Sobel. Tıp Doktoru, Psikoterapi Müth., Psikoskopi Müth. Sen de mi kaptırıyorsun?

Kimin düşüncelerini düşünüyorsun?

Altı haftadır günde 2'yle 5 saat arası bir insanın zihni içinde çalışıyorsun. Soylu, bütünlüklü, sağlıklı bir kafa. Daha önce bunun gibisi üzerinde çalışmadın. Sadece sakatlanmış ve korkmuş kişilerle çalıştın. Daha önce hiç eşitin olana rastlamadın.

Tedaviyi kim yapıyor, sen mi o mu?

Ama onun hiçbir şeyi yoksa nesini tedavi etmem gerekiyor? Nasıl yardım edebilirim ona? Onu nasıl kurtarabilirim?

Yalan söylemeyi öğreterek mi?

(Tarihsiz)

Son iki geceyi geç saatlere kadar Profesör Arca'nın on bir yıl önce ilk geldiği zaman, elektroşok öncesi yapılmış teşhis skoplarını inceleyerek geçirdim.

Bu sabah Dr. N. neden "eski dosyaları kurcaladığımı" sordu. (Demek Selena hangi dosyaların kullanıldığını haber veriyor ona. Skop odasının her santimetrekaresini ezbere biliyorum, ama yine her gün kontrol etmeye başladım orayı.) Entelektüellerde ideolojik bağlılık yitiminin gelişimini incelemek istediğimi söyledim. Entelektüalizmin olumsuz düşünüşe eğilim gösterdiği ve psikoza dönüşebileceği, buna yakalananların Dr. Arca gibi en iyi biçimde tedavi edilip hâlâ yeteneklerini koruyorlarsa taburcu edilmesi gerektiği konusunda görüş birliğine vardık. Çok ilginç ve uyumlu bir tartışma oldu.

Yalan söyledim. Yalan söyledim. Yalan söyledim. Kasıtlı olarak, bile bile yalan söyledim. O da yalan söyledi. O bir yalancı. O

da bir entelektüel! Bir yalan o. Ve bir korkak, korkuyor.

Arca bantlarını perspektif kazanmak için görmek istedim. Flores'in eşsiz veya özgün biri olmadığını kendime kanıtlamak için. Öyleymiş. Farklılıklar çok çarpıcı. Dr. Arca'nın Bilinç boyutu muhteşemdi, bir mimari yapısı vardı, ama Bilinçdışı malzeme o kadar bütünlüklü ve ilginç değildi. Dr. Arca çok daha bilgiliydi, düşünce devinimleri güç ve güzellik bakımından Flores'ten daha üstündü. Flores'in kafası çoğunlukla karmakarışık. Ona canlılık veren şey bu. Dr. Arca bir Soyut düşünce adamı, öyleymiş yani, benim gibi, bu yüzden bantları fazla ilgimi çekmedi. Flores'in zihnindeki sağlamlığı, zamansal ve uzamsal gerçekliği ve yoğun duyu berraklığını aradım.

Bu sabah skop odasında neler yaptığımı anlattım ona. Tepkisi (her zamanki gibi) beklediğimin aksi oldu. İhtiyarı çok seviyor, bu yüzden memnun olacağını düşünmüştüm. "Yani, bantları saklayıp zihnini mi yok ettiler demek istiyorsun?" dedi. Bütün bantların eğitsel amaçla saklandığını anlattım ve "Arca'nın düşüncelerinin hâlâ var olduğunu bilmek seni memnun etmiyor mu?" diye sordum. Sonuçta kitabı gibi değil miydi, nasıl olsa er ya da geç yaşlanıp ölecek bir zihnin varlığını sürdürmesi. "Hayır!" dedi, "kitabı yasaklanıp bantlar gizli tutulduğu sürece hayır. Ölürken bile ne özgürlük var ne de özel hayat. En kötüsü bu!"

Seanstan sonra elektroşoka gönderilecek olursa onun bantlarını yok edip edemeyeceğimi ve buna razı olup olmadığımı sordu. Böyle şeylerin yanlış dosyalanıp kolayca kaybedilebileceğini söyledim, ama çok kötü bir israf gibi görünüyordu bu. Ben ondan bir şeyler öğrenmiştim, daha sonra başkaları da öğrenebilirdi. "Güvenlik belgesi olan insanlara hizmet etmek istemediğimi anlamıyor musun?" dedi. "Kullanılmak istemiyorum, asıl mesele bu. Sen beni kullanmadın. Birlikte çalıştık. Cezamızı birlikte çektik."

Son zamanlarda aklı hep hapishanede. Kodeslere, çalışma kamplarına ilişkin hayaller, düşler kuruyor. Hapishanedeki bir adam nasıl özgürlüğü düşlerse, o da hapishaneyi düşlüyor.

Yolun sonu görünmeye başladı, elimden gelse hapse gönderirdim onu. Ama *burada* olduğu için şansı yok artık. Onun siyasi olarak tehlikeli olduğunu bildirsem alıp tehlikeliler koğuşuna koyar ve elektroşok uygularlar. Burada ona müebbet hapis cezası verecek

bir yargıç yok. Yalnızca ölüm cezası veren doktorlar var.

Elimden gelen tek şey teşhis süresini olabildiğince uzatmak ve tam bir tedavi uygulayabilmek için eksiksiz bir ortak analiz talep etmek. Raporu tam üç kez yeni baştan yazdım, ama hem hastalığın ideolojik olduğunu bildiğimi belli edip (böyle yapmazsan raporu dikkate bile almazlar) hem de durumunu psikoskopiyi sürdürmeme izin verecekleri kadar hafif ve tedavi edilebilir göstermek çok zor. Elimizin altında ucuz ve basit bir tedavi yöntemi varken pahalı cihazlar kullanıp bir yıl daha harcamanın ne âlemi var? Ben ne dersem diyeyim onlar bunu ileri sürecekler. Bölüm değerlendirmesine iki hafta kaldı. Raporu reddedemeyecekleri bir şekilde yazmalıyım. Ama ya Flores haklıysa, bütün bunlar bir oyundan, yalan üstüne yalandan başka bir şey değilse ve TRTU daha en baştan "işini bitirin" emrini verdiyse?

(Tarihsiz)

Bölüm değerlendirmesi bugün.

Burada kalırsam elimde bir güç olur. Yararlı bir şeyler yapabilirim, hayır hayır hayır yapamam, yapamıyorum, bir tek bunu bile yapamıyorum, bunu bile nasıl nasıl durdurabilirim?

(Tarihsiz)

Dün gece rüyamda bir ayının sırtında dik yamaçlar arasındaki bir vadiden geçip yükseklere tırmandığımı gördüm, dağlar karanlık gökyüzüne uzanıyordu, kıştı, kayaların üzeri buz tutmuştu.

(Tarihsiz)

Yarın sabah Nades'e istifa edeceğimi, Çocuk Hastanesi'ne geçmek istediğimi bildireceğim. Ama transferi onaylaması gerek. Yoksa ortada kalırım. Zaten ortada kaldım. Bunu yazmak için kapıyı kilitledim. Yazdıktan sonra kazan dairesine gidip hepsini yakacağım.

Saklayacak yer kalmadı.

Koridorda karşılaştık. Yanında bir hademe vardı.

Elini tuttum. İri ve kemikliydi ve çok soğuktu. "Şimdi mi Rosa" dedi alçak sesle, "elektroşok, yani?" Merdivenleri çıkıp koridoru geçene kadar uzun bir yol vardır. "Hayır," dedim, "sadece birkaç test daha, herhalde EEG'dir."

"Tanıştığımıza memnun oldum" dedi mırıltı halinde. Yüzünün sol tarafında bir felç var. Geçer.

Ben Rosa'yım. Ben gülüm. Gül. Gülüm ben. Çiçeği olmayan gül, tamamen dikenlerden oluşmuş gül, onun yaptığı zihin, onun dokunduğu el, kış gülü.